

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

TBMM Tutanaklarında Türk-Yunan İlişkileri ve “Avrupalılaştırma”

M. Murat Erdoğan
Hüseyin Bağcı
F. Seda Kundakçı

TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No.:129

2008 / Ankara

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
TUTANAKLARINDA
TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ
VE “AVRUPALILAŞMA”:
1994-2006**

M. Murat Erdoğan - Hüseyin Bağcı - F. Seda Kundakcı

TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları

2008 / Ankara

TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No.: 129

Tüm Hakları Saklıdır

ISBN: 978-975-6226-42-1

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ TUTANAKLARINDA
TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ
VE “AVRUPALILAŞMA”:
1994-2006

Yazarlar

M. Murat Erdoğan - Hüseyin Bağcı - F. Seda Kundakcı

Kapak Tasarımı
Zülfükar Sayın

Baskı
TBMM Basımevi

Ö N S Ö Z

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden bugüne kadar Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün gösterdiği “çağdaş uygarlık” seviyesine ulaşma konusundaki kararlılığında, Avrupa ile olan ilişkiler büyük rol oynamıştır.

Demokrasisi ve özgürlükleri güçlenmiş, barış ve huzurun hakim olduğu saygın bir hukuk devleti yolunda ilerleyen ülkemiz, 1950’de Avrupa Konseyi’ne üye olurken, geleceğini “Avrupa Ailesi” içinde gördüğünü de açıkça ortaya koymuştu.

Türkiye’nin 1959’da Avrupa Ekonomik Topluluğu ile başlayan ilişkileri, 3 Ekim 2005 tarihinde tam üyelik için katılım müzakerelerinin başlamasıyla yeni bir döneme girmiştir.

Bu sürecin mümkün olan en kısa sürede Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyeliği ile tamamlanması, hem iç hem de dış politika da en önemli hedeflerimizdendir.

Asıl amacımız, AB üyesi olmanın ötesinde, kendi insanımızın layık olduğu evrensel ortak değerler sistemine ulaşması, ekonomik refah seviyesinin artması ve gelecekte ümitli, moral değerleri yüksek bir toplum oluşturmaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, AB’ye tam üyelik süreci içerisinde üzerine düşen sorumluluğun gereğini yerine getirerek bütün reform çabalarında öncü bir rol oynamıştır.

Bir barış projesi olarak da nitelenebilecek Avrupa Birliği, Akdenizin iki komşu ülkesi olan Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerde de önemli bir faktördür.

Avrupa Birliği’nin Türk-Yunan ilişkileri üzerindeki etkisi dönemlere göre farklılık göstermiş olmakla birlikte, kendisini her zaman hissettirmiştir.

Hiç kuşku yok ki, Türkiye ile komşumuz Yunanistan arasında barış ve dostluğun geliştirmesi her iki ülkenin de yararınadır. Bu konuda son yıllarda yaşanan olumlu gelişmeler, geleceğe yönelik umutlarımızı artırmaktadır.

Türk medyasının birincil kaynakları üzerinde yapılan incelemeler sonucunda hazırlanan bu eserde, AB kapsamında Türk-Yunan ilişkileri ele alınmıştır.

Bu çalışma ile ülkemizin önemli dış politika konularına akademik hassasiyetle eğilerek çözüm önerileri ortaya koyan değerli akademisyenler M. Murat Erdoğan, Hüseyin Bağcı ve F.Seda Kundakcı'yı tebrik ediyorum.

Meclisimiz tarafından basılan bu değerli çalışmanın hem Türk-Yunan ilişkilerine hem de Türkiye'nin AB'ye giriş çabalarına katkı sağlayacağı inanıyorum.

Köksal TOPTAN
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

İÇİNDEKİLER

Önsöz	1
Giriş	2
I. Araştırma Alanı, Evreni ve Yöntemi	9
II. Dış Politikanın Belirlenmesi Bağlamında Türk Siyasetinin Genel Özellikleri: 1994-2006	11
A. TBMM Genel Seçimleri	11
B. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri: 1994 - 2006	14
C. Hükümet Programlarında Yunanistan, Kıbrıs ve AB Konuları	17
III. Tutanakların İncelenmesi ve Analizi	20
A. Dönemsel-Kronolojik Değerlendirme	20
1. TBMM 19. Dönemi (19-4, 19-5. Yasama Yılları): Eylül 1994- Aralık 1995	22
a. Genel Siyasi Durum: 1994-1995	22
b. Tutanak Özetleri: Eylül 1994- Kasım 1995: TBMM 19-4 ve 19-5. Yasama Yılları	25
2. TBMM 20. Dönemi (20-1,20-2,20-3,20-4.Yasama Yılları): Ocak 1996- Nisan 1999	33
a. Genel Siyasi Durum: 1996-1999	33
b. Tutanak Özetleri: Ocak 1996- Aralık 1998: TBMM 20. Dönem 1 ve 2. Yasama Yılları	39
3. TBMM 21. Dönemi (21-1, 21-2, 21-3,21-4. Yasama Yılları): Nisan 1999-Eylül 2002	51
a. Genel Siyasi Durum: 1999-2002	51
b. Tutanak Özetleri: TBMM 21. Dönem (21-1, 21-2, 21-3 ve 21-4 Yasama Yılları): Nisan 1999-Ekim 2002	54
4. TBMM 22. Dönemi (22-1, 22-2, 22-3,22-4.Yasama Yılları): Kasım 2002-Temmuz 2004	68
a. Genel Siyasi Durum: 2002-2006	68
b. Tutanak Özetleri: Kasım 2002- Aralık 2006: TBMM 22. Dönem 1, 2, 3, 4. Yasama Yılları	72
B. Konu Başlıkları Bağlamında Tutanakların İncelenmesi	81
1. AB	81
2. Kıbrıs	83
3. İkili Sorunlar: Ege, Kıta Sahranlığı, Azınlıklar, PKK	83
Sonuç	85
Ek: TBMM'de Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar	91
I. TBMM Kararı: 21 Ocak 1997	91
II. TBMM Kararı:15 Temmuz 1999	93
III. TBMM Kararı: 6 Mart 2003	95
Kısaltmalar	97

ÖNSÖZ

Türkiye ile önce Avrupa Ekonomik Topluluğu ile başlayıp sonra Avrupa Topluluğu ve Avrupa Birliği ile devam eden ve yarım yüzyılı bulan ilişkilere yakından bakıldığında, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin bu sürecin vazgeçilmez bir parçası olduğu görülür. Her ne kadar iki komşu ülke dönemin AET'sine 1959'da "ortaklık" için başvurmuş olsalar da, 1981'de Yunanistan'ın tam üye olması ile birlikte Türkiye'nin Birlik ile ilişkilerinde Yunanistan'ın büyük rol oynadığı yeni bir dönem başlamıştır. İki ülke arasında başta Kıbrıs, Ege ve Azınlık Sorunları olmak üzere pek çok konudaki sorunun Yunanistan'ın çabaları ile "Avrupalılaşması", sorunların çözümünü daha da karmaşıktırmıştır. Türkiye'nin aday ülke ilan edildiği 1999 sonrasında ise ikili ilişkilerde olumlu yönde ciddi bir değişim yaşandığı ve bunun da Türkiye'nin AB ile ilişkilerine olumlu bir ivme kazandırdığı genelde kabul edilmektedir. Bu çalışma, AB ile ilişkiler çerçevesinde "Avrupalılaşma" (ya da "Avrupalılık") ile iki ülke arasındaki ilişkiler arasındaki etkileşimi ele almaktadır. Çalışmada, Avrupalılaşmanın iki ülke arasındaki son derece yüksek çatışma potansiyelinin engellenmesinde ve sorunların çözümünde nasıl bir rol oynadığı, ne derece önemsendiği ve AB'ye nasıl bir rol biçildiğine dair algılamalara yönelik sorulara cevaplar aranmaktadır.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde Avrupalılaşmanın nasıl bir rol oynadığına dair yapılan bu kapsamlı çalışmada, biri siyaset kurumu olarak TBMM, diğeri ise kamuoyu algısının yansıtılması bakımından Türk Medyası olan, biri birinden bağımsız iki inceleme alanı söz konusu olmuştur. En önemli siyaset kurumu olarak incelenen ve bu kitapta konu alınan TBMM çalışmasında, 1994-2006 arasındaki 12 yıllık dönemde TBMM'deki dört seçim dönemine denk gelen 189 oturumda Yunanistan'ın konu edildiği 20.600 sayfalık TBMM tutanağı, hem kronolojik hem de konular bağlamında analize tabi tutulmuştur.

Bu çalışma, Duisburg-Essen Üniversitesi (Almanya) Jean Monnet Kürsüsü sahibi olan ve aynı zamanda Jean Monnet Araştırma Grubu yöneticisi olan Prof.Dr Heinz-Jürgen Axt'ın başkanlığında yürütülen "Avrupalılık Aracılığı ile Çatışmaların Engellenmesi: Yunanistan ve Komşuları Makedonya ve Türkiye" ("Conflict Settlement through Europeanization? Greece and its Neighbours Macedonia and Turkey") başlıklı çalışmanın Türkiye bölümüyle ilgili araştırmanın verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır (<http://www.europeanization.de>). Söz konusu çalışma 2005-2008 yılları arasında Almanya, Türkiye, Yunanistan ve Makedonya'da yapılmış ve Volkswagen Vakfı tarafından desteklenmiştir. Bu vesile ile Projeyi yürüten ekibin başında yer alan Sayın Prof. Dr Heinz-Jürgen Axt ile proje ekibinden Sayın Simon Wiegand ve Sayın Oliver Schwarz'a, ayrıca bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan Volkswagen Vakfına özellikle teşekkür ederiz.

Çalışmamızın yayınlanması konusunda desteklerini esirgemeyen Sayın TBMM Meclis Başkanı Köksal Toptan'a, TBMM AB Uyum Komisyonu Başkanı, Dışişleri Eski Bakanı Sayın Yaşar Yakış'a, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı ile TBMM Basımevi çalışanlarına, Yrd.Doç.Dr. Zülfükar Sayın'a, ayrıca bu çalışmada bizlere yardımcı olan Eyüp Sabri Kürüm ve Rukiye Can'a teşekkür ederiz.

Yazarlar

Giriş

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin, Claudio Radaelli'nin çerçevesini çizdiği¹ "Avrupalılaştırma" - "Avrupalılık" (Europeanization)² kavramı çerçevesinde incelendiği bu çalışmada, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) 1994-2005 yılları arasında yapılan görüşmeler ve tartışmalar birincil kaynaklardan, yani TBMM tutanaklarından hareketle incelenmiştir. Son derece karmaşık ve çok yönlü bir yapısı olan iki ülke arasındaki ilişkilerin, her iki ülkenin de iç ve özellikle de dış politikası üzerine etkisi, hem söz konusu dönemdeki siyasi gelişmeler ve hem de belirli konu başlıkları altında analize tabi tutulmuştur.

24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Barış Anlaşması ile karşılıklı olarak sınırlarını, Ege'deki haklarını ve azınlıklarının statülerini belirleyen Türkiye ile Yunanistan arasındaki iki ülkenin kurucuları Mustafa Kemal Atatürk ve Eleutherios Venizelos'un yürüttükleri çatışmadan kaçınma-dostluk politikası bazı sorunlara rağmen nispeten başarıyla uygulanabilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra ise yeni bölgesel ve ideolojik gelişmeler çerçevesinde ilişkilerin yapısı da değişime uğramıştır. Bu dönemin belki de en önemli özelliği başını Sovyetler Birliği'nin çektiği sosyalist bloğun yarattığı tedirginlik dolayısı ile ABD'nin başını çektiği Batılı-kapitalist müttefiklerin 1949'da NATO'yu kurlmaları ve ittifakların güvenlik-ideolojik düzlemde netleşmesi olmuştur. 1955'de Varşova Paktı'nın kurulması ile birlikte saflar iyice yerine oturmuş, hatta iki kamp arasındaki karşıtlık "rekabet"in ötesinde "düşmanlık" ile tanımlanmaya başlanmıştır. Bu durum Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri, iki komşu ülke ilişkisinin çok ötesinde son derece stratejik bir uluslararası konu haline getirmiştir. İttifakın güvenliği ve istikrarı, daha da önemlisi Sovyetler Birliği'nin Akdeniz'e inişinin engellenmesi için Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili sorunların çözümünde bile diğer güçler devreye girmişlerdir. Bu bağlamda Soğuk Savaş döneminde Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar, bu iki ülkeyi aşan bir niteliğe bürünmüştür.

Soğuk Savaş dönemi koşullarında Türkiye ve Yunanistan özellikle ABD için son derece stratejik öneme haizdi. 1947'de Truman Doktrini çerçevesinde iki ülkeye de ABD tarafından kalkınma yardımları yapılmış, aynı zamanda bu ülkelerin askeri olarak da ABD'ye yakınlaşması sağlanmıştır. 1952'de ikisi de ABD'nin diğer müttefikleri de ikna etmesi ile NATO'ya alınan

¹ Claudio M. Radaelli, *Europeanization: Solution or Problem?*, European Integration Online Papers, 8 (2004) 16 (<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf>, 15.02.2007), s.3.

² Europeanization, Türkçeye "Avrupalılaştırma" ya da "Avrupalılık" olarak çevrilebilir. Bu çalışmada her iki kullanıma da yer verilmiştir.

“düşman komşular” arasındaki denge Batılı güçler arasında sürekli dikkate alınmıştı. Soğuk Savaş Döneminde NATO şemsiyesi altında Batılı-Kapitalist dünyadan yana tercih yapan ve “müttefik” olan Türkiye ile Yunanistan arasında özellikle Kıbrıs ve Ege’deki anlaşmazlıklar nedeniyle yaşanan sorunların Batılı ittifakın Akdeniz Bölgesindeki güvenliği bakımından zaaf oluşturma tehlikesi, başta ABD olmak üzere Batılı güçlerin Türk-Yunan ilişkilerinde zaman zaman devreye girmelerini gerekmiştir.

Her iki ülkenin Temmuz 1959’da AET’ye yaptıkları “ortak üyelik” taleplerinin değerlendirilmesi ve kabulünde de Soğuk Savaş koşulları son derece belirleyici olmuştur. Her ne kadar Türkiye’de 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile iki ülkenin AET ile yürüttüğü ilişkide hem süreç hem de içerikte farklılaşma yaşanmış olsa da, Batı ittifakı, Soğuk Savaş koşullarında her iki ülke için “denge” unsurunu ciddiyle takip etmişlerdir. AET ile Yunanistan 9 Temmuz 1961’de “Atina”, Türkiye ise 12 Eylül 1963’de “Ankara” Anlaşmalarını imzalamıştır. Böylece Türkiye ile Yunanistan, birbirleri ile çatışmaları ve rekabetlerine rağmen, sadece NATO’da değil, aynı zamanda AET’nin de çatısı altında yer alan iki müttefik ülke olmuştur. Ancak 50’li yılların ortasından itibaren Kıbrıs’ta yaşanan gelişmeler, azınlıklar konusundaki anlaşmazlıklar, Ege’deki karşılıklı hak iddiaları başta olmak üzere çok sayıda sorun, iki müttefik ülkenin iç ve dış gündemini de büyük ölçüde etkileyecek bir rol oynamaya başlamıştır. 1950’li yıllardan itibaren Türkiye ile Yunanistan arasındaki çatışmaların en önde gelen konusu Kıbrıs olmuştur. Her ne kadar 1959-1960 Londra-Zürich Anlaşmaları ile İngiltere, Türkiye ve Yunanistan’ın garantörlükleri ve himayeleri altında adada bağımsız “Kıbrıs Cumhuriyeti” kurulmuş olsa da, bu devletin de çatışmaları azaltma ve barış içinde bir arada yaşama için gerekli zemini sağlayamadığı görülmüştür. 1960’lı yıllarda da Kıbrıs nedeni ile ciddi krizler yaşayan ve başta ABD olmak üzere Batılı güçlerin baskıları ile çatışmalarını erteleyen Türkiye ve Yunanistan, 1974’de Kıbrıs’ta sıcak savaşta karşı karşıya geleceklerdi. Kıbrıs adasında iki NATO ülkesi arasındaki savaş ve her an yeni bir sıcak çatışmaya dönüşebilecek gerginlik, SSCB’nin Batı bloğuna karşı geliştireceği askeri-siyasi stratejisinde de önemli yer tutuyordu. Bu nedenle ABD’nin başını çektiği Batı ittifakı, bu iki müttefik ülke arasındaki gerginliğin azaltılması, mümkünse kaldırılması konusunda politikalar geliştirmeye çaba göstermişlerdir. ABD ve onun önemli ölçüde etkisi bulunan NATO bu bağlamda önemli bir araç olmakla birlikte yeterli olamamıştır. Daha kapsamlı bir işbirliği ve çatışmalardan uzaklaşma aracı olarak AET/AT/AB’nin daha en başından itibaren konuya ilgi duyduğu açıktır. Her ne kadar AET çok uzunca bir süre bu tür bir mekanizma için gerekli altyapı, siyasi irade ve araçlara sahip olmasa da, platform olarak önemli bir potansiyel taşımıştır.

AET'nin Türkiye ile Yunanistan'ın "ortak üyelik" taleplerini aynı dosya içinde değerlendirmesi, AET'nin o dönemde Akdeniz'deki "denge politikası"nın da bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Altı zengin ülkeden oluşan AET için Türkiye ve Yunanistan, stratejik-güvenlik gerekçeleri yanı sıra prestij, yeni pazarlar, işgücü ihtiyacının karşılanması ve demokratik-batılı müttefiklerin desteklenmesi anlamına da geliyordu. O dönemde Türkiye için AET en fazla "Batılı" bir kurum olması, güvenlik kaygılarını azaltması, mali destek olanağının yaratılması ve Yunanistan'ın "yalnız başına bırakılmaması" gibi kaygılarla önemsenmişti. Ancak 1959'da birlikte ve paralel başlayan süreç, çok kısa bir süre sonra ayrışmaya başlayacaktı.³ Bunda 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve sonrasında siyasi idamlar önemli rol oynamıştır. Ancak kabul etmek gerekir ki, bu ayrışmada tek neden de bu olmamıştır. Türkiye'nin o dönemde sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından Yunanistan'dan daha geride olması, kalabalık nüfusu, geniş coğrafyası, tartışılan "Avrupalılığı", Avrupa ile tarihi ve kültürel çatışma alanları, içinde bulunduğu bölgenin taşıdığı riskler ve özellikle de askeri yönetimlerden kaynaklanan kesintiler de bu ayrışmanın önemli unsurları olmuştur. Türkiye'nin bu yıllarda AET konusunda yeterince kararlı ve inançlı olduğunu da söylemek zordur. 1963'de imzalanan ve Aralık 1964'de yürürlüğe giren Ankara Anlaşması, temel hedef olarak mali yardımlarla da desteklenerek liberalleşecek bir Türkiye ekonomisi ve sonuçta da "Gümrük Birliği" hedeflemekteydi.⁴ Yunanistan'da 1967'de yapılan darbe ile iktidara gelen "Albaylar Cuntası" nedeniyle AET'nin ilişkileri dondurduğu dönemde Türkiye'nin yeni bir hamle yaparak Katma Protokol ile mali yardımları ve Gümrük Birliği takvimini kayıt altına alma girişimi 23 Kasım 1970'de neticelenmiş olsa da, niteliksel gelişmeler sağlandığı söylenemez. 1974'de Türkiye'nin garantörlük haklarına dayanarak Kıbrıs'a müdahalesi sonrasında Yunanistan'da askeri rejimin çökmesi ise bu iki ülkenin AET ile ilişkilerinin niteliksel bir dönüşüme girmesine neden olmuştur. Yunanistan'ın demokrasiye geçen yeni hükümetinin ilk yaptığı şeylerden birisi AET konusunu ülkenin en önemli iç ve dış politik hedefi haline getirmek ve 1975'de AET'ye tam üyelik başvurusunda bulunmak olmuştur. Aynı

³ Bkz. Heinz Kramer, *Die Europaeische Gemeinschaft und die Türkei*, Internationale Politik und Sicherheit-Stiftung Wissenschaft und Politik/ SWP, 21, Nomos Verlag, Baden Baden, 1988, s.24; Hüseyin Bağcı, *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara, 1990, s. 72-79; M.Murat Erdoğan, *Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri: 1990-2005*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

⁴ "Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir Ortaklık Yaratan Anlaşma" ya ekli "Geçici Protokol" ün birinci maddesi uyarınca 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmış olan Katma Protokol ve Ekleri ile Mali Protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili Anlaşma ve Son Senet'in onaylanmasının uygun bulunduğu Kanun, Kanun No. 1448 R. Gazete No. 13915, Kabulü: 22.7.1971 R.G. Tarihi:3.8.1971. Ayrıca: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği internet sayfası, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=117&t=1>; ve No L 361/Official Journal of the European Communities, 31.12.77.

dönemde Türkiye'nin Yunanistan'ın bu atağına cevap verecek politikalar üretmekte başarılı olduğu söylenemez. 1976'da AET Yunanistan'ın başvurusunu kabul ederken, Türkiye'nin AET politikası "uzaklaşma" eğilimine girmiş ve hatta Türkiye, AET ile ilişkilerini dondurma kararı almıştı. 1959'da AET'ye ilk başvuruyu yapan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun "Yunanistan boş bir havuza atlasa bile arkasından atlamalıyız, Yunanistan boş bırakılmamalıdır!" şeklinde ifade ettiği endişenin ne anlama geldiği ise 80'li yıllarda ortaya çıkacaktı. 70'li yılları büyük siyasi ve ekonomik bunalımlarla geçiren Türkiye'nin Yunanistan'ı takip edebilme olanağı ve gücü kuşkusuz tartışılabilir. Ancak 1980'de Türk Hükümetinin "tam üyelik başvurusu" konusundaki son bir çabası da sonuçsuz kalmış, ardından 12 Eylül 1980'de Askeri Darbe ile bütün dengeler değişmişti. Türkiye, Yunanistan ile dengeyi korumak bir yana, Yunanistan'ın AET'ye tam üye olması ile dış politikasında bambaşka bir tablo ile karşı karşıya kalacaktı.

Yunanistan'ın 1981'de AET'ye üye olmasının ardından Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin önemli bir bölümünün Türkiye'nin AET ile ilişkileri haline geldiği söylenebilir. Yunanistan'ın ulusal çıkarlarını ve Türkiye ile ilgili ikili sorunlarını AET bağlamında da koruma politikası büyük ölçüde başarılı olmuş ve bu durum Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkilerin de gerginleşmesinde etkili olmuştur. 1981 sonrasında Türkiye ile AET arasındaki neredeyse hiçbir temel konu Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili sorunlardan ve Kıbrıs sorunundan bağımsız olarak ele alınamamıştır. 1981 sonrasında Yunanistan'ın Türkiye'yi AET aracılığı ile baskı altına alma ve Avrupa projesinin dışında tutması konusundaki çabaları, Avrupa'daki Türkiye konusundaki politikasızlık, isteksizlik ve tereddütler ile de uzlaşınca, Türkiye'nin AET/AT/AB konusu Yunanistan ile ikili ilişkilerinin adeta bir türevi haline dönüşmüştür. 1983 sonrasında Turgut Özal başkanlığındaki hükümetin Avrupa ile hem siyasi hem de ekonomik ilişkileri geliştirme çabalarının sürekli olarak Yunanistan kaynaklı vetolarla engellenmesi, Özal'ın 1987'de AET'ye tam üyelik başvurusunda bulunmasındaki en önemli faktörlerden birisi olmuştur. Özal Hükümeti, Yunanistan engelini ortadan kalkabilmesinin tam üyelik dışında başka bir seçeneği kalmadığından hareketle yeni bir strateji geliştirmiş, ama bu da hem AET'nin kendi içindeki sorunları hem de dünyadaki büyük değişimler nedeniyle akamete uğramıştır. 1989 Komisyon Görüşünde Türkiye'nin üye olma hakkı teslim edilmekle birlikte, hem AT'nin hem de Türkiye'nin üyelik için hazır olmadıkları iddia ediliyor ve bu konunun zamana bırakılması isteniyordu. Komisyonun bu görüşü bir Konsey kararına dönüşmeden iki bloklu sistemin çöküşü ile Avrupa'da bütün dinamikler değişecek ve yeni Avrupa'nın öncelikleri arasında Türkiye neredeyse hiç yer almayacak, hatta hızla "ötekileştirilecekti".

Soğuk Savaş yani 1990 sonrasında ilişkilerin dinamiği büyük ölçüde değişmiştir. 1959'dan bu yana temelde geostratejik nedenlerle Türkiye'nin Batı ittifakı ile yakın ilişki içinde olmasına çaba gösteren Avrupalı ülkelerde Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusu çok daha büyük bir direnişle karşılanmıştır. Avrupa'da yaşanan yeni kimlik arayışının Türkiye'yi ve Türkleri dışlayıcı özellikleri, Soğuk Savaş döneminin güvenlik kaygılarının ortadan kalkması, Avrupa'daki işsizlik ve diğer sosyal sorunlar nedeniyle Türkiye gibi yoksul ve çok nüfuslu bir ülkeden gelecek göç dalgalarına yönelik endişeler başta olmak üzere pek çok gerekçe ile Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusu yeniden değerlendirilmiştir. Bunlara ilaveten Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye üye olmak konusundaki heyecanlı talepleri ve buna Avrupa kamuoyunun verdiği destek, daha da önemlisi Yunanistan'ın tam da bu dönemde Kıbrıs Rum Yönetimini (Kıbrıs-RY)⁵ AB'ye "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına ve adanın tamamını temsil iddiası ile üye yapmak konusunda ısrarlı oluşu dengeleri bütünüyle değiştirmiştir. 1981'de Yunanistan'ın üyeliği ile başlayan yeni dönemde Türkiye-AT ilişkilerinin büyük ölçüde Yunanistan tarafından belirlendiği yılların ardından 90'lı yıllarda da bu ilişkileri belirleyen en önemli unsurların başında da Yunanistan gelmiştir. Ancak yeni dönemde Türkiye'ye yönelik eleştiri ve engellemelerde hem Kopenhag Kriterleri hem de Türkiye'yi AB'de görmek istemeyen başka aktörler bakımından da bir çeşitlenme ve genişleme yaşandığı kaydedilmelidir. Yunanistan'ın Abdullah Öcalan'ın Kenya'da Yunanistan Büyükelçiliği'nde ikameti ardından Şubat 1999'da yakalanmasının sonrasında ortaya koyduğu yeni Türkiye politikası ise daha çok Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin devam etmesi ve bu biçimde kontrol edilebilir kılınması yönünde olduğu söylenebilir. Türkiye'nin Aralık 1999'da AB Konseyi tarafından "AB'ye aday ülke" olarak açıklanması ile başlayan ve 3 Ekim 2005'de tam üyelik için müzakerelere başlanması ile devam eden süreçte de Yunanistan ile ikili ilişkiler ve özellikle de Kıbrıs konusu en belirleyici unsur olmaya devam etmektedir.

⁵ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1959-1960 Anlaşmaları ile Kıbrıs'ın Rum ve Türk halkları tarafından kurulmuş bir devlet olarak geçen zaman içinde yaşadığı değişimler dolayısı ile fiili ve hukuki kimliği tartışmalıdır. Bu özellikle Türkiye bakımından böyledir. Fiili olarak Kıbrıs'ta 1974'den sonra iki ayrı bölgede, iki ayrı halkın yaşadığı iki ayrı hükümetin mevcut olduğu iki devletli yapı bulunmaktadır. BM ve AB Kıbrıs Rum Yönetimini adanın tek meşru devleti olarak kabul etmiş olsa da, bu fiili durumu açıklamaya yetmemektedir. Bu bağlamda, çalışmada AB tarafından da "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak tanınan Kıbrıs Rum Yönetimi "Kıbrıs-RY", Kıbrıs Türk tarafı ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) olarak isimlendirilmiştir.

Avrupalılık ("Europeanization")

Bu çalışmanın esasını teşkil eden "Avrupalılık" ("Europeanization") kavramı konusunda yapılan farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Ancak Claudio Radaelli tarafından tanımlanan ve genel kabul gören tanım, burada da esas alınmıştır. Radaelli'nin doğrudan AB ile ilişkilendirdiği Avrupalılık tanımı, AB politikaları ile bütünleşmiş, ulusal ve ulus üstü kurum ve kuralların iç içe geçtiği bir sürece işaret etmektedir. Bunun içinde yapılar, kuralların yaygınlaşması, resmi ve resmi olmayan kuralların kurumlaştırılması, prosedürler, ortak siyasi paradigmlar, stiller, ortak biçimde "bir şeyleri yapma yolları", inançlar ile normları paylaşma arzusu da yer almaktadır. Yani Radaelli için AB'nin kurumları, kuralları, ruhu ve ideallerine yakınlık ile devlet ve toplum alanında içselleştirme, "Avrupalılık"ın da derecesini belirlemektedir.⁶

Hiç kuşku yok ki "Avrupalılık" AB'den bağımsız olarak ya da AB'yi sadece bir unsur olarak kabul edilerek de tanımlanmaktadır. Ancak bu çalışmada genel olarak Radaelli'nin kavramı üzerinden bir çalışma yapılacak ve AB ile ilişkiler bağlamında Avrupalılığın Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilere ne şekilde yansıdığı tartışılacaktır. Çalışmanın sorguladığı asıl alan ise Avrupalılığın barışı koruma ve çatışmaları engelleme bağlamında ne ölçüde etkili ve başarılı bir araç olduğu konusudur. Buradan hareketle "ekonomik ve siyasi bağlamda AB ile sıkı ve güçlü hareket etmek olarak anlaşılan Avrupalılık acaba Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorun ve çatışmaların barışçı çözümünde bir araç olarak kullanılabilir mi?" sorusuna bakıldığında, ilk dikkati çeken hususun statüden kaynaklanan dengesizlik olduğu söylenebilir. Yani Yunanistan'ın AB üyesi olması Türkiye'nin ise aday statüsünde olmasından kaynaklanan "dengesizlik" Avrupalılığın bir araç olmasını güçleştirmektedir.⁷ Zira Yunanistan'ın 1981'den sonraki Türkiye politikasına bakıldığında burada AB enstrümanının, Yunanistan'ın ulusal çıkarları için zaman zaman AB'nin Türkiye ile çatışmasına bile neden olacak şekilde kullanıldığı rahatlıkla görülebilir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde 1994-2006 arasındaki gelişmelere bakıldığında aslında Avrupalılığın ne kadar etkili bir araç olduğu olumlu ve olumsuz örneklerle anlaşılabilir. Aşağıdaki analizde özellikle şu önemli dönemler ayrıntılı incelemeye tabi tutulmuştur:

⁶ Radaelli, Claudio M., *Europeanization: Solution or Problem?*, European Integration Online Papers, 8 (2004) 16 (<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf>, 15.02.2007), s.3.

⁷ Heinz-Jürgen Axt, *Europeanization on the Coastlines of the Aegean? Greek-Turkish Relations since 1999*, Duisburg, 22 August 2006. (http://www.europeanization.de/downloads/coastlines_aegean.pdf, 10.02.2007).

- 1995: Türkiye'nin AB ile gerçekleştireceği Gümrük Birliği için Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki taleplerinin yarattığı pazarlık süreci;
 - 1996 başında Ege'deki Kardak kayalıkları vesilesi ile Türkiye ile Yunanistan'ın savaşın eşiğine gelmesi ve AB'nin Yunanistan'ın yanında tavır alması; yine aynı dönemde S-300 ve Kıbrıs adasında sınır bölgesinde yaşanan gerginliklerin yol açtığı sorunlar;
 - Aralık 1997: AB Konseyi Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylar arasına alınmaması, ama aynı anda Kıbrıs-RY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti olarak aday ülkeler arasında yer almasına tepki gösteren Ankara'nın AB ile siyasi diyalogu kesmesinden kaynaklanan dönem;
 - Türkiye'nin PKK Lideri A.Öcalan'ı ele geçirmek için yürüttüğü operasyonda Yunanistan'ın "teröre destek veren ülke" gibi nitelenmesine yol açabilecek sürecin Yunanistan'ın başarılı politik manevrası ile aşılması ve Türkiye'nin Aralık 1999'da AB'ye aday ülke olarak ilan edilmesi ile başlayan yeni dönem;
 - Helsinki'de alınan kararın hem Türkiye'deki reform çalışmaları hem de Yunanistan ile ilişkilere ne ölçüde yansıtılacağı net biçimde görüleceği dönem;
 - Kasım 2002'de Türkiye'de iktidara gelen AK Parti'nin Yunanistan ve Kıbrıs konularındaki sorunlar ile AB arasında ilk kez bağlantı kuran politik tavrının ortaya çıkardığı dönem;
 - Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerine başlama kararının alınacağı Aralık 2004'deki zirveye kadar yaşanan ve merkezinde Yunanistan ile ilişkiler ile Kıbrıs sorununun yer aldığı dönem;
 - Müzakerelere başlanması öncesi ve sonrasında Kıbrıs konusunda yaşanan sorunlarla ilgili dönem;
- "Avrupalılık" kavramı çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

I. Araştırma Alanı, Evreni ve Yöntemi

Bu araştırmada öncelikle Türkiye’de dış politik karar alma süreci konusunda kısa bir değerlendirme yapılmış, bu bağlamda 1994-2006 arasında Türkiye’de nasıl bir parlamento aritmetiği olduğu, hangi hükümetlerin görev yaptıkları ve bu hükümet programlarının Avrupalılık ve Yunanistan ile ilişkiler konusunda nasıl bir yaklaşım sergilediği ortaya konulmuştur.

Araştırmanın ele aldığı ve değerlendirmeye tabi tuttuğu ampirik malzeme, TBMM’inde bu konuyla ilgili olarak yapılan görüşme tutanaklarıdır. Bu çerçevede 1994-2006 arasındaki 4 Döneme ait (19, 20, 21, 22) toplam 14 Yasama Yılı’nın meclis tutanaklarının tamamı taranmıştır. TBMM’nin bu 12 yıllık sürede yaptığı toplam 2.720 Birleşimden 189’unda Türkiye’nin Yunanistan ve AB ile ilişkileri ele alınmıştır. Bu çalışmaya esas teşkil eden ve analize tabi tutulan söz konusu 189 birleşime ait 20.607 sayfalık tutanaktır.

1994-2006 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) yapılan görüşmelerde Yunanistan konusunun “Avrupalılık” kavramı çerçevesinde tutanakların incelenmesi ve analizinde iki farklı eksen belirlenmiştir. Bunlardan birincisi TBMM’deki görüşmelerin, aynı dönemdeki hükümetlerin politikaları ile ilişkili biçimde “dönemsel-kronolojik” değerlendirilmesi, ikincisi ise bu süreçte Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin ana başlıkları çerçevesinde (tematik inceleme) değerlendirilmesi şeklinde olmuştur.

Tablo-1: Araştırmada İncelenen TBMM Tutanakları

Tarih	TBMM Dönemi	Yasama Yılı	Toplam Birleşim Sayısı	Türk-Yunan İlişkilerinin Ele Alındığı Birleşim Sayısı	İncelenen Tutanak Sayfa Sayısı
01/09/1994- 16/08/1995	19	4	149	20	1519
01/10/1995- 04/12/1995	19	5	42	6	437
03/04/1996- 02/08/1996	20	1	87	8	852
01/10/1996- 16/08/1997	20	2	137	19	1450
01/10/1997- 30/07/1998	20	3	131	20	3222
01/10/1998- 25/03/1999	20	4	64	6	690
02/05/1999- 27/08/1999	21	1	59	10	940
01/10/1999- 30/06/2000	21	2	123	19	2875
01/10/2000- 28/09/2001	21	3	135	13	1494
01/10/2001- 10/08/2002	21	4	128	13	1531
14/11/2002- 31/07/2003	22	1	114	18	1159
01/10/2003- 26/09/2004	22	2	124	13	798
01/10/2003- 26/09/2004	22	3	127	9	1334
11/10/2005- 28/09/2006	22	4	131	15	2306
TOPLAM	4	14	2720	189	20.607

II. Dış Politikanın Belirlenmesi Bağlamında Türk Siyasetinin Genel Özellikleri: 1994-2006

A. TBMM Genel Seçimleri

1994-2006 yılları arasındaki dönemde Türkiye’de dört genel seçim (1991, 1995, 1999, 2002) yapılmış ve seçimlerde siyasi alanda ciddi değişiklikler olmuştur. Dahası siyasi tablo, seçimlerin ardından da parti transferleri ve yeni partilerin kurulması ya da partilerin kapatılması ile daha da karmaşık bir hal almıştır. Aşağıdaki tablo, 1994-2006 yılları arasında TBMM’de yer alan siyasal parti gruplarının sayısal ağırlıklarını göstermektedir⁸:

Tabloda da görüleceği üzere özellikle 2002 seçimlerinde, daha önce TBMM’de temsil edilen 5 siyasal partinin (DSP, ANAP, MHP, DYP ve FP) % 10 seçim barajını aşamayıp Parlamento dışında kalmaları, politik yelpazeyi ciddi biçimde değiştirmiştir. Seçimlerden sadece 15 ay önce, 14 Ağustos 2001 önce kurulmuş olan Adalet ve Kalkınma Partisi⁹, üstelik Genel Başkanları Recep Tayyip Erdoğan’ın siyasi yasağı nedeni ile son anda seçimde milletvekili adayı olamayacağının anlaşılmasına rağmen, % 34,5 oy ile 550 sandalyeli parlamentoda 362 milletvekilliği kazanmıştır. TBMM’deki ikinci parti ise, bir önceki seçimlerde % 10 barajını aşamayan ancak bu seçimlerde % 18 oy ile 179 milletvekilliği kazanan CHP olmuştur. Böylece Türkiye’de 1991’den 11 yıl sonra tekrar tek partili (koalisyonsuz) bir hükümetin kurulması mümkün olabilmiştir.

⁸ Türkiye’de 1995, 1999 ve 2002 TBMM Seçimlerinin ardından milletvekillerinin Parlamento’nun yapısını etkileyecek oranda parti değişiklikleri yaptığı ya da yeni siyasal partilerin kurulması söz konusu olmuştur. Buradaki tablo, seçimlerin yapıldığı ve kesin sonuçların açıklandığı andaki durumu göstermektedir. Örneğin 2002 seçimlerinde TBMM’ye iki siyasal parti (AK Parti ve CHP) ve 8 bağımsız milletvekili girmişken, Ocak 2007’de 550 milletvekilinden AK Parti’nin 354, CHP’nin 153, ANAP’ın 21, DYP’nin 4, Halkın Yükselişi Partisi 1, Sosyal Demokrat Halk Partisi 1, Genç Parti’nin 1 milletvekilliği olduğu, 6 milletvekilliğinin ölüm dolayısı ile boşaldığı görülmektedir. Yani 2 parti ile başlayan TBMM’ye 5 parti daha girmiş, AK Parti 365’den 354’e, CHP 177 milletvekilinden 153’e düşmüştür.

⁹ Fazilet Partisi (FP) 22 Haziran 2001 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı. FP’li 102 milletvekili bağımsız oldu. 14 Ağustos 2001’de R.T.Erdoğan Başkanlığında Adalet ve Kalkınma Partisi kuruldu. Bir gün sonrasında (15 Ağustos) FP’nin kapatılması ile bağımsız kalan milletvekillerinden 51’i AK Parti’ye geçtiler.

Tablo-2: Türkiye’de Yapılan Seçimler ve Hükümetler

TBMM Genel Seçimi 21.10.1991 19. Dönem	TBMM Genel Seçimi 24.12.1995 20. Dönem	TBMM Genel Seçimi 18.04.1999 21. Dönem	TBMM Genel Seçimi 03.11.2002 22. Dönem
49. Hükümet: DYP-CHP (SHP) Başbakan: S. Demirel	53. Hükümet: ANAP-DYP Başbakan: M. Yılmaz	57. Hükümet: DSP-MHP-ANAP Başbakan: B. Ecevit	58. Hükümet: AK Parti Başbakan: A. Gül
50. Hükümet: DYP-CHP (SHP) Başbakan: T. Çiller	54. Hükümet: RP-DYP Başbakan: N. Erbakan		59. Hükümet: AK Parti Başbakan: R. T. Erdoğan
51. Hükümet: DYP (azınlık) Başbakan: T. Çiller	55. Hükümet: ANAP-DSP-DTP Başbakan: M. Yılmaz		
52. Hükümet: DYP-CHP Başbakan: T. Çiller	56. Hükümet: DSP (azınlık) Başbakan: B. Ecevit		

Tablo-3: Türkiye’de Yapılan Seçimler, Siyasal Partiler ve Hükümetler

	TBMM Genel Seçimi 21.10.1991 19. Dönem	TBMM Genel Seçimi 24.12.1995 20.Dönem	TBMM Genel Seçimi 18.04.1999 21. Dönem	TBMM Genel Seçimi 03.11.2002 22.Dönem
Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)				365 (%34,28)
Anavatan Partisi (ANAP)	115 (%24,01)	132 (%19,65)	86 (%13,22)	- (%5,31)
Demokratik Sol Parti (DSP)	7 (% 10,8)	76 (%14,64)	136 (%22,19)	- (%1,22)
Doğru Yol Partisi (DYP)	178 (%27,03)	135 (%19,18)	85 (%12,01)	- (%9,54)
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)**	-	- (%8,18)	129 (%17,98)	- (%8,36)
Refah Partisi (RP) Fazilet Partisi (FP) Saadet Partisi (SP)***	62 (%18.88)	158 (%21,38)	111 (%15,41)	- (%2,49)
Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)****	88 (%20,75)	49 (%10,71)	- (%8,71)	177 (%19,39)
Bağımsız	-	-	3	8
TBMM (Milletvekili)	450	550	550	550

*Tabloda sadece % 10 barajını aşarak TBMM’de temsil edilme hakkı kazanan partilerin oy oranları ile kazandıkları milletvekilliği sayısı yer almıştır.

** MHP, 1991 seçimlerinde Refah Partisi ile birlikte seçimlere ittifak yaparak ve RP adında katılmıştır.

***Refah Partisi 1991 ve 1995 seçimlerine katılmış, partinin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasından sonra, parti milletvekilleri Fazilet Partisini (FP) kurmuş ve 1999 seçimlerine bu isimle katılmışlardır. FP’nin de kapatılmasının ardından ise parti milletvekillerinin yarısı Saadet Parti’sini, başını R.T.Erdoğan ve A.Gül’ün çektiği diğer grup ise AK Parti’yi kurmuş ve 2002 seçimlerine iki ayrı parti olarak girmiştir. Ancak RP ve FP’nin siyasi mirasçısının, SP olduğu genel kabul görmektedir.

**** Sosyal Demokrat Halkçı Parti 1991’deki seçimlerde Halkın Emek Partisi (HEP) ile ittifak yaparak girmiş, seçimlerden hemen sonra bu partiye mensup 22 milletvekili SHP’den ayrılarak kendi partilerine geçmişlerdir. 1993’de SHP ile CHP, Deniz Baykal liderliğindeki CHP’de birleşmiş ve bundan sonraki seçimlerden itibaren de CHP adıyla seçimlere katılmıştır.

B. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri: 1994 - 2006

Türkiye’de 1994-2005 yılları arasında 6’sı koalisyon, 2’si dışarıdan desteklenen azınlık tek parti hükümeti, son ikisi ise AK Parti’nin çoğunluğa dayalı iktidarı olmak üzere toplam 10 hükümet kurulmuştur.¹⁰ Bu 10 hükümetin 6’sı bir yıldan daha az süre görevde kalmıştır. Aynı dönemde Türkiye’de 6 Başbakan ve 11 Dışişleri Bakanı görev yapmıştır. Bu dönemde en uzun süreli iktidar, AK Parti Lideri Recep Tayyip Erdoğan tarafından 14 Mart 2003’de kurulan AK Parti iktidarı olmuştur. 1994-2002 arasındaki dönem ise ya fiili olarak koalisyon hükümetlerinin ya da iki kez yaşandığı üzere dışarıdan destekli azınlık hükümetlerinin görev yaptığı Türkiye’nin siyasi istikrarsızlıkla en yoğun biçimde karşı karşıya kaldığı dönem olmuştur.

Türkiye’deki siyasal sistem, parti sistemi ve parlamento ile hükümet arasındaki ilişkiler bu araştırmada mutlaka göz önünde bulundurulması gereken özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda, TBMM seçimleri ve milletvekili dağılımı ile hükümetler arasında kurulan bağ bakımından iki hususa dikkat çekmek gerekmektedir. Bunlardan birincisi Türkiye’deki Parlamenter sistemin varlığı ile ilişkilidir. Parlamenter sistem, TBMM’deki siyasal partilerin tutumları ile iktidar olma durumu arasında yakın hatta bire-bir ilişki yaratmaktadır. Bu durum TBMM’deki siyasal parti temsilcilerinin -özellikle de dış politik konularda- pozisyonlarını iktidar partisi ya da muhalefet partisi olmaya göre şekillendirmelerine neden olmaktadır. Bunun en çarpıcı biçimde ortaya çıktığı konuların başında, AB ile ilişkilerin geldiği söylenebilir. Çalışmanın ileri bölümlerinde daha ayrıntılı biçimde görüleceği üzere, iktidar parti temsilcileri sürekli olarak Türkiye’nin çıkarlarını koruduklarını ve ilerlemeler sağladıklarını, muhalefetteki partiler ise ağır tavizler verildiğini ve “milli konularda” tehditlerin arttığını iddia etmişlerdir. Yani, milletvekillerinin söylemlerinde birinci derecede etkili olan iktidar partisine mi, muhalefet partisine mi mensup olduğudur. İkinci önemli husus ise, kendi içinde bile çatışmalı olan ve güçlü bir meclis desteğine sahip olmayan koalisyon hükümetlerinin yaşadıkları “iktidar” sorunuyla ilgilidir. Siyasi istikrarsızlık ve koalisyonlardan kaynaklanan çatışmalı ortam, Türk Hükümetlerinin, aralarında Yunanistan ile ilişkiler ve Kıbrıs sorunu gibi dış politik konuların da olduğu temel sorun alanlarında ciddi atılımlar yapmasına engel

¹⁰ 21 Ekim 1991’deki genel seçimler sonrasında Kasım 1991’de Süleyman Demirel liderliğindeki DYP ile Erdal İnönü liderliğindeki SHP arasında kurulan 19. Dönemin ilk hükümeti, Süleyman Demirel’in Cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte 25 Haziran 2006’da son bulmuştur.

olmaktadır. Türkiye'nin Yunanistan ile ilişkilerinde en ciddi atılımların 1983-1990 arasında Turgut Özal Başbakanlığında Anavatan Partisi (ANAP) Hükümeti'nin ve 2002'den bu yana iktidarda olan AK Parti Hükümetlerince gerçekleştirilmesi tesadüf değildir. Her iki hükümetin de ortak özelliği tek başlarına ve sağlam Meclis çoğunluğu ile iktidarda olmalarıdır. 1999-2002 arasında Bülent Ecevit Başbakanlığında DSP-MHP-ANAP koalisyonunun Yunanistan ve Kıbrıs konularında ortaya koydukları performansta Abdullah Öcalan skandalının ardından Yunanistan'ın Türkiye politikasında gerçekleştirmek zorunda kaldığı politikası ve iki tarafın Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile Yorgo Papandreu'nun kişisel dostluk ve çabalarının katkısı etkili olmuş, yine de radikal kararların alınması çok da mümkün olamamıştır. Hükümetlerin kısa zamanda sona ermesi, çok sık biçimde politik kadrolarda değişiklik de bu süreci doğrudan etkileyen unsurlardandır. Örneğin 2 yıl 4 ay süre ile görev yapan DYP-SHP (CHP) iktidarının (T.C. 50. Hükümeti) dört dışişleri bakanı değiştirmesi, radikal kararlar almak bir yana, günlük politikaların sürdürülmesini bile ne kadar zorlaştırdığını düşünmek zor olmasa gerekir. Bu arada 51. Hükümet'in 25 gün, 52.nin 5 ay, 53.ünün 3 ay, 54.ünün 1 yıl, 56.cının 4,5 ay, 58.ci Hükümet'in ise 4 ay görev yapabildiğini hatırlamak gerekir.

Tablo-4: Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri: 1994 - 2006 (50.-59. Hükümetler)

T.C. 50.Hükümeti (Koalisyon): DYP-SHP (CHP) [25.06.1993-5.10.1995] (2 yıl 4 ay)	Başbakan: Tansu Çiller (DYP), Dışişleri Bakanları: Hikmet Çetin (SHP-CHP), Mümtaz Soysal (SHP) Murat Karayalçın (SHP) Erdal İnönü (CHP)
T.C. 51.Hükümeti (Tek Parti-Azınlık): DYP : [05.10.1995- 30.10.1995] (25 gün)	Başbakan: Tansu Çiller (DYP) Dışişleri Bakanı: Ali Coşkun Kırca
T.C. 52.Hükümeti (Koalisyon): DYP-CHP [30.10.1995- 06.03.1996] (5 ay)	Başbakan: Tansu Çiller (DYP) Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yrd.: Deniz Baykal (CHP)
T.C. 53.Hükümeti (Koalisyon): ANAP-DYP [06.03.1996- 28.06.1996] (3 ay)	Başbakan: Mesut Yılmaz (ANAP) Dışişleri Bakanı Emre Gönensay (DYP)
T.C. 54.Hükümeti (Koalisyon): RP-DYP [28.06.1996- 30.06.1997] (1 yıl)	Başbakan: Necmettin Erbakan Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yrd.: Tansu Çiller (DYP)
T.C. 55.Hükümeti (Koalisyon): ANAP-DSP-DTP [30.06.1997- 11.01.1999] (1,5 yıl)	Başbakan: Mesut Yılmaz (ANAP) Dışişleri Bakanı: İsmail Cem (DSP)
T.C. 56.Hükümeti: DSP (Tek Parti-Azınlık) [11.01.1999- 28.05.1999] (4,5 ay)	Başbakan: Bülent Ecevit (DSP) Dışişleri Bakanı: İsmail Cem (DSP)
T.C. 57.Hükümeti (Koalisyon): DSP-MHP-ANAP: [28.5.1999-18.11.2002] (3 yıl 6 ay)	Başbakan: Bülent Ecevit (DSP)- Dışişleri Bakanı: İsmail Cem (DSP)
T.C. 58.Hükümeti (Tek Parti-Çoğunluk): AK Parti [18.11.2002- 11.03.2003] (4 ay)	Başbakan: Abdullah Gül (AK Parti) Dışişleri Bakanı: Yaşar Yakış
T.C. 59.Hükümeti (Tek Parti-Çoğunluk): AK Parti [14.03.2003-?]	Başbakan: R.Tayyip Erdoğan (AK-Parti) Dışişleri Bakanı: Abdullah Gül (AK-Parti)

C. Hükümet Programlarında Yunanistan, Kıbrıs ve AB Konuları

1994-2006 arasında görev yapan 10 hükümetin programlarında Yunanistan, Kıbrıs ve AB konularında genelde benzer bir yaklaşımın sergilendiği görülmektedir. Hükümet programlarında, Yunanistan ve Kıbrıs ile yaşanan sorunların "Avrupalılaştırılmaması" konusunda ciddi bir hassasiyet gösterildiği ve bu ilişkinin kurulmasına karşı çıktıldığı tespit edilmiştir. Hatta 28.05.1999-18.11.2002 arasında görev yapan, Başbakanlığını B. Ecevit'in, Dışişleri Bakanlığını İsmail Cem'in yaptığı DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümetinin programında, diğer programlarda yer almayan çok çarpıcı bir ifade ile "Avrupa" konusunun sınırı belirlenmiştir:

*"Yunanistan'la başta Ege ile ilgili olanlar olmak üzere aramızdaki sorunların diyalog yoluyla çözümü için iyi niyetli ve yapıcı girişimler sürdürülecektir. Bu itibarla, komşumuz Yunanistan'ın öncelikle PKK dahil, terörizmle mücadelede kesin bir tavır olmasını ve ilişkilerimize AB gölgesinin düşürülmemesini beklemekteyiz."*¹¹

R.T. Erdoğan Başbakanlığında 14 Mart 2003'de kurulan son hükümetin programının "Avrupalılaştırma" ve bu bağlamda Yunanistan ile sorunların çözülmesi bakımından diğer hükümetlerin programlarından ayrıldığı söylenebilir. 3 Kasım 2002'deki seçimlere siyasi yasağı olduğu için katılamayan R.T. Erdoğan, partisinin beklentilerin çok üzerinde bir oy oranı alması ve milletvekili sayısı seçimi kazanmasının ardından, "AK Parti Lideri" olarak AB Konseyi'nin 12-13 Aralık 2002'de Kopenhag'da yapılacak zirveye kadar, Türkiye'ye üyelik müzakerelerine başlama konusunda bir tarih verilmesi için yoğun bir diplomasi atağına girişmişti. Bu çerçevede aralarında Atina'nın da bulunduğu neredeyse bütün AB üyesi ülke başkentlerinde görüşmeler yapan Erdoğan, özellikle Kıbrıs konusundaki tutumu ciddi bir politik değişikliğini simgelemekteydi. R.T. Erdoğan 19 Kasım 2002'de yaptığı açıklamada, hem konuyla ilgili tespitini hem de gelecek politikanın ana hatlarını şöyle veriyordu: "Avrupa'da nereye gitsek hep aynı. Kıbrıs'ı, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nı (AGSP) ne yapacağımızı soruyorlar. Kıbrıs sorunu halledilmedikçe, Kopenhag'dan tarih alamaz Türkiye diyorlar. Yani üçü bir pakette! Biz ayrı desek de öyle. O zaman üçünü bir pakette, üçlü bir paket olarak ele almakta yarar var. Devekuşu gibi başımızı kuma sokmanın bir yararı yok. Kıbrıs elden mi gidiyor? Kıbrıs'ı kazanmak, kaybetmek ne demek? Kıbrıs'ta adil, kalıcı, sağlıklı bir çözüm bulmaktır asıl vatanseverlik... Bugüne kadar şahin politikalar izledik de ne oldu? Netice alabildik mi? Netice yoksa istediğin

¹¹ T.C. 57.Hükümeti Programı (http://www.dilevi.org/secimsonucu/57_hukumet.htm).

kadar şahin ol, ne olacak? Biz bardağın boş değil, dolu tarafını konuşuyoruz."¹²

Türkiye ile Yunanistan arasında 1950'li yıllardan bu yana devam eden ve özellikle 60'lı yıllardan itibaren Kıbrıs konusunda yoğunlaşan çatışmalı ortamın giderilmesi bağlamında "Avrupalılığın" bir enstrüman olarak kabul edilmesi, AGSP' nin de içinde yer aldığı bir "paket" yaklaşımı ile ilk kez bu kadar açıklıkla ortaya konulmuş oluyordu.¹³ Bu yaklaşım, Türkiye'de geleneksel politika taraftarları ve KKTC'de de Rauf Denktaş tarafından çok sert ifadelerle eleştirilmiş olsa da, toplumun genelinde olumlu karşılandığı ve hükümete bu yönde destek verildiği söylenebilir. Ancak buna rağmen Erdoğan'ın "paket" yaklaşımının A.Gül'ün Başbakan olduğu 1. AK Parti Hükümeti programına (58.T.C. Hükümeti) belirgin bir yansımaya olmadığı da görülmektedir.

Türkiye'nin Yunanistan ve Kıbrıs konusunda yaşadığı sorunların AB ile açık biçimde ilişkilendirildiği ilk Hükümet Programı, R.T.Erdoğan'ın başbakanlığı devraldığı 2. AK Parti (59. T.C.) Hükümeti programı olmuştur. Programda, hem Yunanistan ile ilişkilerde son derece sıcak bir açılım ortaya konuluyor,¹⁴ hem de BM Genel Sekreterinin hazırlamış olduğu plan konusunda Lahey'de sonuç alınamamasından duyulan üzüntü vurgulanarak, bu konudaki çabalara devam edileceği belirtiliyor. Erdoğan'ın "paket çözüm" yaklaşımı ise programa şöyle yansıtılıyordu:

*"...Başta AB ülkeleri ve Yunanistan olmak üzere tüm siyasal odakları çözüm, diyalog ve kalıcı barış temelinde hassas olmaya davet ediyoruz."*¹⁵

¹² Milliyet, 20.11.2002, Erdoğan: "Kıbrıs çözülmedikçe Türkiye tarih alamaz diyorlar", Günter Seufert, Berliner Zeitung, Almanya, 22.11.2002, "Erdoğan Bir Paket Hazırlıyor", Neue Zürcher Zeitung, İsviçre, 20.11..2002, "Kıbrıs İçin Son Şans mı?", Rainer Hermann, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Almanya, 19.11.2002, "Türkiye'nin Yeni Lideri Atina'da" Hasan Cemal: "Tayyip'le Kıbrıs'ı kazanmak, Kıbrıs'ı kaybetmek!", Milliyet, 22.11.2002.

¹³ Bir gazetecinin Erdoğan'a, "Türk tezini değiştirmiş oluyorsunuz. Türkiye, AB'yi de AGSP'yi de ayrı ele almaktan yanaydı" sözleri üzerine de Erdoğan, şunları kaydetti: "Aslında bu için suni yanıydı. Herkes bunun aslında bir biriyle ilintili olduğunu biliyordu. Ama ne diyorlardı: 'Kıbrıs ayrı bu konu ayrı'. Şimdi, geliyorlar söylenen hep şu: Kıbrıs sorunu halledilmedikçe, Türkiye Kopenhag'dan tarih alamaz. Yaklaşım tarzı bu. Bunları, siz müzakere ederken anlıyorsunuz. Hep gittiğimiz yerlerde de aynı yaklaşım var. Yani sorulan sorular bunlar." Erdoğan, bir başka gazetecinin, "Biz yeni bir politikanın başlangıcını sizden duyduk. Bir tek paketin gelmesinden söz ediyorsunuz. Paket bir bütün olarak ele alınacaksa, Kıbrıs çözülmeden müzakere tarihi de çözülmez yaklaşımını beraberinde getirmez mi? Karşı tarafın eli güçlenmez mi?" sorusuna, şu karşılığı veriyordu: "Şimdi tam aksine buradaki tezimizde şu var: Planı müzakere edilebilir kılmakla karşı tarafa olumlu yaklaşımımızı sunuyoruz. AGSP ile ilgili olarak aynı şekilde Türkiye çok mesafe aldı. ... Siz bize müzakere tarihi vermelisiniz ki, diğerlerinde de olumlu bir yola girmiş olalım. Bunu demek istiyoruz." Milliyet, 20.11.2002.

¹⁴ "Komşumuz Yunanistan ile ilişkilerimizi, hasımlık çerçevesinde değil, iki ülke halklarına da fayda sağlayacak bir sinerjiyi üretecek rekabet temelinde kurma konusunda kararlıyız. Yunanistan ile karşılıklı ekonomik çıkarlara dayanan ilişkiler artırılarak sürdürülecek ve bu ilişkilerin oluşturacağı güven ortamı sayesinde, daha karmaşık olan siyasi sorunların çözümü için zemin hazırlanacaktır"

¹⁵ T.C. 59.Hükümeti Programı (http://www.dilevi.org/secimsonucu/59_hukumet.htm).

III. Tutanakların İncelenmesi ve Analizi

A. Dönemsel-Kronolojik Değerlendirme

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin yakın tarihi, Türkiye'nin AB politikaları ile neredeyse ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadır. Hiç kuşku yok ki bu bağlamda "Avrupalılık" kavramı, ilişkilerin olumlu ya da olumsuz tanımlanmasında göz ardı edilemeyecek önemde bir enstrüman olarak görülebilir. Ancak 1994-2006 arasında ilişkilerin çatışma ya da yakınlaşma biçiminde daha da ön plana çıktığı gelişmeler ve olaylar da yaşanmıştır. TBMM tutanakları üzerinden yapılan çalışmada da bu durum açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Örneğin Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmesi için Türkiye-AB arasında ilişkilerin yoğunlaşmasına paralel olarak Türkiye ile Yunanistan arasında da "etkileşim-iletişimin" en üst düzeye çıktığı görülmektedir. TBMM'de AB ile ilgili yapılan görüşmelerin önemli bir bölümü Yunanistan'ın sürece etkisi konusunda olmaktadır. Bu dönemin hemen ardından 1996 başında patlak veren Kardak sorunu da ikili ilişkilerin Avrupalılık kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi bakımından son derece önemli bir örnek olay olarak nitelenebilir. Bunun gibi Aralık 1997'de Lüksemburg'da yapılan AB Konseyi Zirvesi öncesi ve sonrasında Türkiye'nin AB'ye yaklaşımı da büyük ölçüde Yunanistan ve Kıbrıs bağlamında dile getirilmiştir. 1999 yılı ilişkilerde yine önemli bir döneme işaret etmektedir. Bu yıl PKK Lideri Abdullah Öcalan Kenya'da Yunanistan Büyükelçiliği'ne sığınmış, ardından da ele geçirilmiştir. Bu dönemde Türkiye'de politik düzeyde en şiddetle eleştirilen ülke Yunanistan olmuş ve tepkilerde Türkiye-AB ilişkileri ile Yunanistan'ın bu konudaki tavrı en çok dile getirilen tema olmuştur. Aralık 1999'da yapılan AB Konseyi Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsünün verilmesi ve bu zirve öncesindeki siyasi müzakere ve pazarlıklarda da en çok ön plana çıkan Türkiye-Yunanistan ve Kıbrıs ilişkileri olmuştur. Bu dönemde öne çıkan bir başka dönem 2002 yılı sonlarıdır. AK Parti'nin iktidara gelmesi ve müzakere tarihi alınması konusunda ortaya konulan performansta Yunanistan ile ilişkiler ve Kıbrıs konusu en çok dile gelen konu olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin geleneksel Yunanistan ve Kıbrıs politikalarında ortaya çıkan değişim arayışları ve yeni açılımlar da son derece etkili olmuş ve ilk kez Türkiye, resmi ağızlardan AB ile olan ilişkileri ile Yunanistan ve Kıbrıs konusundaki politikaları arasında bağlantının varlığını kabul etmiştir. 2003 yılı Türkiye ile Yunanistan arasında özellikle de Kıbrıs'ta BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın ortaya koyduğu plan nedeniyle Türkiye-Yunanistan ve AB ilişkilerinin gündeme gelmesine neden olduğu yoğun bir dönem olmuştur. Bu sürece AB de aktif olarak katılmıştır. 1994-2006 döneminin son yıllarında ise, öncelikle, Türkiye'ye müzakere tarihi verilen Aralık 2004'de

AB Konseyi Zirve toplantısı öncesindeki görüşme ve müzakereler (ki bu dönem, AB tarafından Kıbrıs’ın tamamını temsil ettiği varsayılan “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin yani Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (Kıbrıs-RY) üye olarak masada yer aldığı bir dönemdir) damgasını vurmuştur. Son olarak ise, Türkiye’nin üyelik müzakerelerine başladığı 3 Ekim 2005 tarihi öncesinde yaşanan zorlu dönem, önemli bir tarih olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye ile AB arası ilişkilerin neredeyse asli unsuru olan Yunanistan (ve Kıbrıs) konusundaki bu önemli dönemler TBMM’deki görüşmelere de yansımıştır. Aşağıdaki analiz bölümündeki incelemede, TBMM’nin dört dönemi ayrı başlıklar altında analize tabi tutulmuştur. Türkiye’deki parlamenter sistemin parti disiplini ile güçlendirilmiş hali, hükümetler ile Meclis çoğunluğu arasında neredeyse “ağız birliği” edilmesine neden olduğu için, aşağıdaki analizlerde dönemin hükümeti ve bu hükümetin özelliklerine de özellikle yer verilmektedir.

1. TBMM 19. Dönemi¹⁶ (19-4, 19-5. Yasama Yılları): Eylül 1994- Aralık 1995

a. Genel Siyasi Durum: 1994-1995

17 Nisan 1993'de Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ani ölümü ile Türkiye'deki politik kadrolarda önemli değişiklikler yaşandı. Bunlardan en önemlisi, T.Özal öldüğünde Başbakan olan DYP Lideri Süleyman Demirel'in 16 Mayıs 1993'de Cumhurbaşkanı olmasıydı. Demirel'in Cumhurbaşkanı olmasının ardından DYP içinde Genel Başkanlığı Prof. Dr. Tansu Çiller kazanmış, ardından da SHP (daha sonra ismi CHP olmuştur) ile 25 Haziran 1993'de kurulan ve 5 Ekim 1995'e kadar, toplam 2 yıl 4 ay devam eden koalisyonun başbakanlığını üstlenmiştir. T.Çiller'in başbakanlığında kurulan hükümet programında Gümrük Birliği'nin Türkiye'yi AB'ye götüreceği bir araç olarak benimsendiği ve bu konuda çaba gösterileceği açıkça dile getirilmekteydi:

"Hükümetimiz, AT ile ilişkilerimizin, tam üyelik perspektifi doğrultusunda geliştirilmesi ile Türkiye'nin Avrupa güvenlik ve savunma kimliği bağlamında da tam üye olarak yer alması yönünde azami çaba gösterecektir. Türkiye ile Topluluk arasında 1995'de yürürlüğe girmesi öngörülen Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi, bu çabalarımızın önemli bir aşamasını oluşturacaktır."

Programda Yunanistan ile ilişkiler konusunda ise

"Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin, iki ülkenin uzun vadeli çıkarlarına uygun bir düzeye çıkartılmasını arzu ediyoruz. Yunanistan'la aramızda, hepinizin bildiği, çözüm bekleyen ve bir kısmı kendi aralarında irtibatlı, önemli ikili sorunlar vardır. Bu sorunlara anlamlı bir diyalog ve karşılıklı siyasi irade ile barışçı ve hakkaniyete uygun çözümler bulunacağı umudunu taşımaktayız."

İfadesine yer veriliyordu. Burada Yunanistan ile sorunların "ikili diyalog ve iyi niyet" ile çözülmesi gerektiğinin altı çiziliyordu.

Türkiye'nin bu dönemde siyasi bağlamda karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlar PKK kaynaklı terör, din-laiklik-rejim konusundaki tartışmaların ciddi bir gerilime dönüşmesi, ekonomik ve mali yapıda sıkıntılar olduğu

¹⁶ TBMM 19. Dönemi 21 Ekim 1991'de yapılan seçimlerle başlamıştır. Ancak bu araştırma 1994'den sonraki dönemi ele aldığı için, sadece 19. Dönem 4. ve 5. Yasama Yılları değerlendirilmiştir.

söylenbilir. Bu dönemde T.Çiller yönetimindeki iktidarın AB konusunu büyük bir heyecan içinde ele almasının iki belli başlı nedeninden söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi AB'nin 1993 Kopenhag Zirvesi'nde belirlenen kriterler çerçevesinde genişleme kararı alması ve çok büyük ilgi görmesiydi. Orta ve Doğu Avrupa'nın neredeyse bütün ülkeleri, AB'ye üye olma konusunda politik bir tavır sergilemişlerdi. 1959'dan bu yana AB (AET/AT) ile ilişkisi olan Türkiye ise bir anda genişleme sürecinin dışında kalmış, AB içindeki yeni kimlik tanımlamalarının neredeyse "ötekisi" olarak tanımlanmaya başlanmıştı. Türkiye'nin gerek 1963 Ankara Anlaşması ile geliştirdiği ilişkiler, gerekse de 1987'de yaptığı "tam üyelik başvurusu"nun çok fazla etkisinin kalmadığı anlaşılmıştı. Aynı dönemde Türkiye'nin kendi bölgesindeki gelişmelerde de, 1990 başındaki kadar heyecan verici gelişmelerin yaşanmaması AB projesinin yeniden ve daha güçlü olarak gündeme gelmesine neden olmuştu. Türkiye genişleme sürecine katılmak, en azından bu süreçten kopmamak amacıyla Ankara Anlaşması'nda sözü edilen ve 1973'de uygulamaya giren Katma Protokol'ün takvimini belirlediği Gümrük Birliği'ni 1995'de tamamlama kararı almış, böylece genişleme sürecine dahil olmaya çalışmıştır. "AB ile Gümrük Birliği oluşturan bir ülke, süreç dışında bırakılamaz" yaklaşımı T.Çiller Hükümeti'nin de en önemli tezi olmuş, bu amaçla Türkiye'de o güne kadar görülmemiş bir AB kampanyası başlatılmıştır. T.Çiller "Türkiye'yi AB'ye ben sokacağım" cümlesini hemen her yerde tekrarlarlarken, AB'ye üye olmadan Gümrük Birliği gerçekleştirmenin getireceği siyasi, mali ve ekonomik riskleri "ikincil" konular olarak görmeyi tercih edecekti. Bu noktada iki hususun altını çizmek gerekir. Birincisi, Türkiye'nin 1990'lı yıllarda Avrupa'da ortaya çıkan yeni iklim çerçevesinde AB'nin genişleme sürecinden dışlanma riski son derece yüksekti, bu anlamda AB'yi bir medeniyet projesi olarak benimseyen Türkiye için kaygılı olmak ve her türlü politik araç ve manevra ile AB'nin genişleme sürecine dahil olmaya çalışmak anlaşılır bir durumdu. İkincisi, Gümrük Birliği Türkiye'nin tercihinin ötesinde AET/AT ile yapılan anlaşmaların bir gereği idi. AB tarafı 22 yıllık süreçte kendi üzerine düşen yükümlülükleri büyük ölçüde yerine getirmiş, ancak Türk sanayisinin AB karşısındaki rekabet gücü dikkate alınarak Türkiye'nin yükümlülüklerini zamana yayarak, en geç 22 yıl sonra yerine getirmesi beklenmişti. Bu anlamda Türkiye'nin Gümrük Birliği konusunda ortaya koyduğu çaba aynı zamanda anlaşmalara dayalı bir yükümlülük olarak da görülmelidir. Ancak T.Çiller'in kişisel politik tercihlerinin ve heyecanının, beklentiler ile ona ulaşılacak araçlar arasında dengesizlikler yarattığı genel kabul gören bir düşünce olmuştur.

T.Çiller Hükümetinin AB ve Gümrük Birliği konusundaki telaşa varan heyecanının önemli bir bölümü de Kıbrıs konusundaki gelişmelerle

ilgiliydi. Zira Temmuz 1990'da Kıbrıs Rum Yönetimi, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına ve bütün adayı temsil ettiği iddiası ile AB'ye üyelik için başvurdu. BM'nin ve Türk tarafının uyarılarına rağmen topluluk, 11 Eylül 1990'da bu başvurunun normal süreç içinde değerlendirilmesini kararlaştırdı. Yunanistan'ın Kıbrıs'ın genişleme sürecine dahil edilmemesi halinde AB'nin Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru yapacağı bütün genişlemeyi veto edeceğine dair açıklamaları etkisini gösterdi ve AB, Haziran 1993'te Kıbrıs'ın tam üyelik için gerekli şartları taşıdığını belirten görüşünü yayınladı.¹⁷ Türkiye'de bu anlamda da siyasi bir panik yaşandığı kabul edilebilir.

Çiller'in liderliğindeki Hükümet'in AB konusunda aşırı derecede vurgu yapan heyecanlı ataklarının iç politik temeli de vardı. Türkiye'de her geçen gün daha büyük bir gerilim ve iktidar mücadelesine dönüşen dinsel özgürlükler, laiklik, rejim vb tartışmalarda, "Türkiye'yi çağdaş, Avrupalı bir ülke yapma" vaadinde olan Çiller, bu projeye karşı çıkan, eleştiri getiren başta Erbakan liderliğindeki Refah Partisi olmak üzere bütün muhalefeti rejim ve laiklik düşmanı ilan ediyor, AB ile yaptığı görüşmelerde de bu "kozu" ileri sürüyordu. Çiller, "eğer AB bizim gibi Batı yanlısı siyasi güçlere destek vermezse, Türkiye'de laik, modern güçler bize destek vermezse, Türkiye'de iktidara aşırı dinciler gelecek" biçiminde dile getirdiği "dehşet senaryosu" ile 1995 sonunda yapılacak seçimleri de dikkate alarak iç politik avantajlar elde etmeye çalışıyordu. Ancak Çiller'e yönelik iç ve dış destekte özellikle 1995'de ciddi aşınmalar yaşandı. Bu durum, yıl sonunda, 24 Aralık 1995'de yapılan genel seçimlere de yansdı ve Çiller "Türkiye'yi AB'ye sokan politikacı" olma etiketini kendisine yakıştırmış olsa da, seçimlerde toplumdan yeterince destek alamadı, hatta bir önceki seçimlerde DYP'nin sahip olduğu 178 milletvekilliği 135'e düştü. Rakibi ANAP ise bir önceki seçimlerde 115 milletvekilliğinden 132 milletvekilliğine çıktı. Hem iç hem de dışta Çiller'in sürekli suçladığı ve kendisine destek verilmesini özellikle de bu nedenle istediği Erbakan liderliğindeki parti ise adeta patlama yaparak 62 milletvekilliğinden 168'e çıktı. Yani seçim sonuçları Çiller'in AB stratejisinin tutmadığını açıkça ortaya koydu.

¹⁷ Benzer bir olay 1997'de de somut olarak yaşandı. 24 Şubat 1997'de AB'den yapılan bir açıklamada, Kıbrıs'ın AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşebilmesi için Ada'da önce siyasi bir çözümün şart olduğunu belirtilmiş olsa da Yunanistan Dışişleri Bakanı T. Pangalos AB'nin Doğu'ya doğru genişlemesini veto edeceğini açıkladı. Daha sonra AB Komisyonu'nun AB'nin geleceği konusunda hazırladığı Agenda 2000 Raporu ve ardından da Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesinde Kıbrıs Cumhuriyeti AB'nin ilk genişlemesinde üye olacak ülkelerden birisi olarak ilan edildi. Yunanistan politikasını AB'ye kabul ettirmişti.

b. Tutanak Özetleri: Eylül 1994- Kasım 1995: TBMM 19-4 ve 19-5. Yasama Yılları

21 Ekim 1991'de yapılan genel seçimlerle belirlenen TBMM'nin son iki yılının ele alındığı bu bölüm, TBMM'nin 19. Dönem 4. ve 5. Yasama Yılları'nı kapsamaktadır. Bu dönem için TBMM tutanaklarında yapılan incelemede, içinde AB, Yunanistan ve Kıbrıs konularının geçtiği toplam 26 Oturum (TBMM Birleşimi) tespit edilmiş ve yaklaşık olarak 2000 sayfalık tutanak analize tabi tutulmuştur.

Bu dönemde Başbakanlığı'nı T.Çiller'in yaptığı üç ayrı hükümet görev yapmıştır. Bu hükümetlerin ilki (50. Hükümet) DYP-SHP koalisyonudur.¹⁸ Bu hükümetin ardından sadece 25 gün yaşayan DYP azınlık hükümeti görev yapmış, son olarak da seçimlere kadar DYP-CHP koalisyon hükümeti görevi devralmıştır. Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin tesisi ve Kardak Krizi bu hükümet döneminde gerçekleşmiştir.¹⁹

Bu yıllar arasında TBMM tartışmalarının sadece dış değil aynı zamanda iç politik konularda da en önemli konusu AB ile gerçekleşecek Gümrük Birliği ve bununla bağlantılı olarak Yunanistan ile ilişkilerdir. Kıbrıs konusu da bu sürecin ayrılmaz bir parçası olarak dile getirilmiştir. Bu dönemde Yunanistan'la olan ilişkiler AB ve Kıbrıs bağlamında gündeme geldiği gibi, Ege'de kıta sahanlığı sorunu, Batı Trakya'da Türk azınlıkları sorunu gibi ikili ilişkiler de sıkça tartışılan konular olmuştur. Gümrük Birliği ve Kıbrıs sorunu özellikle Güney Kıbrıs Rum Kesiminin AB'ye adaylığının kabul edilmesi ve Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB'ye girişinde engelleyici bir rol oynaması üzerine yoğunlaşmıştır. Muhalefet partileri iktidar partisini Kıbrıs konusunda Gümrük Birliği'ne girişte Yunanistan veto engelini aşmak için taviz vermekle suçlamış, bu konuda özellikle 2 Şubat 1995'de Londra'da dört AB üyesi ülke bir de Türk Dışişleri Bakanının katıldığı toplantı işaret edilmiştir. Muhalefete göre Türk Hükümeti bu toplantıda Kıbrıs RY'nin AB'ye üyelik için yaptıkları ancak Kıbrıs'ta yaşanan sorun ve Türkiye'nin itirazları nedeni ile askıda duran tam üyelik başvurusunun yolunun açıldığını iddia etmişlerdir.²⁰ İddia sahiplerinden ANAP Milletvekili Kamran İnan, 3 Kasım 1995'deki bir konuşmasında, Yunanistan'ın Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'ne olan itirazını bu toplantı sonrasında

¹⁸ 50. Hükümetin SHP kanadındaki değişimlerden dolayı Dışişleri Bakanı dört kez değişmiştir. Bu dört Dışişleri Bakanı şunlardır: Hikmet Çetin (SHP-CHP), Mümtaz Soysal (SHP) Murat Karayalçın (SHP) Erdal İnönü (CHP).

¹⁹ Türkiye'de 24 Aralık 1995'de yapılan genel seçimler sonrasında Hükümet kurulamaması dolayısı ile T.Çiller'in D.Baykal liderliğindeki CHP ile yaptığı koalisyon hükümeti 6 Mart 1996'ya kadar görevde kalmıştır.

²⁰ Bu iddia Avrupa basınında da yer almıştır. Bkz. The Times, 8.12.1995.

kaldırmasını, Türkiye'nin Kıbrıs politikasındaki değişikliğe bağlıyordu.²¹ Aynı kaygılar, dönemin muhalefet parti temsilcileri tarafından da dile getirilmiştir.²² Örneğin DSP Lideri B.Ecevit "Türkiye'nin anlaşmalardan doğan ve bu yıl sonunda gerçekleşecek olan Gümrük Birliği'ne katılması hususu, Yunanistan'ın ipoteği altına sokulamaz. Bu hakkımızın, Yunanistan'ın siyasî emellerine alet edilmesini, Türkiye kabul edemez. Yunan vetosunun varlığı veya yokluğu konusu Türkiye'yi ilgilendirmez. Türkiye, bu konu ile ilgili çabalara taraf değildir" diyordu. Ecevit bir başka konuşmasında da "Eğer Türkiye de tam üye olmadan, Kıbrıs AB'ye üye olursa, bundan ne gibi sonuçlar doğar; her şeyden önce, Kıbrıs Türklerinin Türkiye ile ilişkisi kopar; Kıbrıs ile Yunanistan arasında Enosis fiilen gerçekleşmiş olur ve Enosis sürecinde, Türkler ya eritilir ya da soykırım tehlikesiyle karşı karşıya bırakılır; Türkiye, Kıbrıs konusunda, artık, Rumlarla veya Yunanistan'la değil, bütün AB ile karşı karşıya kalmış olur" diyecekti.²³ MHP temsilcisi Muharrem Şimşek "Bugün, Gümrük Birliği için Kıbrıs'ı Yunanistan'a peşkeş çekmemizi isteyen Batı'nın, yarın, tam üyelik için Türkiye'nin bölünmesini öne sürmeyeceğini kimse iddia edemez. Türkiye, Gümrük Birliği için Yunanistan'ın vetosunun kalkması karşılığında, Kıbrıs Rum Yönetiminin AB ile tam üyelik görüşmelerinin başlamasına evet derse, tarihî ve millî bir hata yapmış olacaktır" biçiminde endişelerini dile getiriyordu. BP adına konuşan Genel Başkan Muhsin Yazıcıoğlu, "Gümrük Birliği, zaten, esas itibariyle Türkiye'yi bir intihara götürmektedir. Bu intihara gidişte, ayrıca, bir de başka ödünler vererek kendi intihar hükmümüzü imzalamanın, Türkiye açısından, pek kişilikli bir tavır olmayacağı düşüncesindeyiz. Bu konu, Kıbrıs meselesine kesinlikle bağlanamaz" görüşünü dile getiriyor; ANAP adına konuşan Engin Güner ise "Fransa Dışişleri Bakanı Alain Juppe, şımarık bir çocuk gibi davranıp, bütün tavizleri elde etmeye çalışan Yunanistan'a, sanki, karşı

²¹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi: 19. Dönem 5. Yasama Yılı, 22. Birleşim, 3 Kasım 1995.

Karman İnan (ANAP): "2 Şubat 1995'te Londra'da yapılan beş bakanlı çalışma toplantısında -dördü AB'den, beşincisi Türkiye'den Sayın Dışişleri Bakanı- ve orada, açıkça, Kıbrıs'ın 1990 yılında AB'ye tam üyelik için yaptığı ve bugüne kadar askıda tutulan başvurunun muameleye konulmasına Türkiye'nin muhalefet etmeyeceği mesajı verildi ve bu suretle bir pazarlık yapıldı. Yunanistan'ın, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesine itirazının kaldırılmamasına mukabil, Kıbrıs'ın tam üyeliğinin kabul edilmesi ve nitekim takip buyurdunuz, bundan dört gün evvel, Yunanistan, Türkiye'nin Gümrük Birliği konusunda hiçbir itirazı bulunmadığını ifade etti. Bu beyan, acaba, Türkiye'yi çok sevdiğinden mi, yoksa Türkiye'nin dökülen diplomasinin bir başarısı olarak mı görülüyor; hayır, Yunanistan ve Güney Kıbrıs, Enosis yolunun açıldığını gördüklerindendir ve yine dikkat edin, dokuz aydan bu yana, Güney Kıbrıs, görüşmeler ve çözüm yolunda en ufak bir iddiada bulunmuş, teşebbüste bulunmuş değildir. 2 Şubat toplantısı, 6 Şubatta yapılan Brüksel'deki AB Bakanlar Konseyine yansıdı ve bu toplantı sonunda Dönem Başkanı Fransız Dışişleri Bakanı Sayın Juppe -şimdiki Sayın Başbakan- açıkça beyan etti: "Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesine karşı Yunanistan'ın muhalefetini bertaraf etmek üzere, Kıbrıs'ın tam üyelik müracaatının 1996'nın ikinci yarısında ele alınması kabul edilmiştir" denildi ve bu suretle, bu, tescil edilmiş oldu ve geliyoruz bunun arkasından, 6 Martta imzalanan vesika dolayısıyla da aynı hükümler ortaya çıkıyor."

²² TBMM Tutanak Dergisi, 19.Dönem 4.Yasama Yılı 77.birleşim, 21 Şubat 1995.

²³ TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem 4.Yasama Yılı, 81.Birleşim, 01 Mart 1995.

çıkışıyor edasıyla, bakın ne diyor: "Siz, Türkiye'nin Gümrük Birliğini engellerseniz, biz de sizin Kıbrıs'ın tam üyelik müracaatını ele almayız." Yani, tersten de olsa, bir ilişki kurmuş oluyor. Halbuki, buna hiç hakları yok" diyerek, sorunların Türkiye ile Yunanistan arasında olduğunu ve AB'nin buna müdahale etmemesi gerekliliğini vurguluyordu.²⁴ RP adına konuşan Abdullah Gül, "Kıbrıs davasının Brüksel'e taşınması, Yunanistan'ın, zaten, yıllardır uğraştığı bir şeydi ve dolaylı olarak bitmiştir" görüşünü dile getirirken, geleceğe yönelik olarak da Türkiye'nin artık manevra alanının ordan kalktığına iddia ediyordu.²⁵

Dönemin Dışişleri Bakanı M.Karayalçın, bu eleştirilere verdiği yanıtta, zaten 26 Haziran 1990 tarihinde yapılan Dublin Doruğu'nda AB'nin Kıbrıs sorununa tamamen Kıbrıs Rum Yönetiminin parametreleri ile yaklaşmış olduğunu, Kıbrıs'ın üyelik sürecinin bu tarihte başladığını ifade etmiştir.²⁶ Karayalçın'a göre Çiller Hükümeti döneminde Kıbrıs konusunda önemli bir adım atılmış ve 6 Şubat 1995'deki toplantıda Türkiye'nin tezi olan "iki kesimlilik", "iki toplumlu" olma olgusu ve "federal çözüm" sözcükleri, olduğu gibi telaffuz edilmektedir.²⁷ Dışişleri Bakanı Karayalçın 21 Şubat 1995'de TBMM'deki konuşmasında, 2 Şubat'da Londra'daki Dışişleri Bakanları toplantısının huzursuzluğunu da gidermek için "Kıbrıs Rum Yönetimi AB'ye girerse; Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'yle, tüm yönleriyle bütünleşme kararındadır, bütünleşmeye gidilecektir. Bu, böyle bir gelişmenin kaçınılmaz sonucu olarak bilinmelidir" diyordu.²⁸ Karayalçın'ın bu görüşü, TBMM'de yer alan iktidar ve muhalefetteki bütün siyasal partiler (DYP, CHP, ANAP, BBP, DSP, MHP) tarafından desteklenmiş ve Kıbrıs-RY, AB'ye alınırsa, Türkiye'nin KKTC ile tüm yönleriyle bütünleşmeye gidilmesi konusunda TBMM'de ortak bir "ilke kararı" alınmasıyla da devlet politikasına dönüşmüş oldu. Bu kararda, Kıbrıs-RY'nin AB'ye alınması halinde Türkiye ile KKTC arasında da bir entegrasyona gidilebileceğinden söz ediliyordu. Kıbrıs ve AB bağlamında bütün partilerin dile getirdiği ortak düşünce, Türkiye'nin 1960 Zürih-

²⁴ TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem 4.Yasama Yılı, 81.Birleşim, 1 Mart 1995.

²⁵ TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem, 4.Yasama Yılı, 83.Birleşim, 8 Mart 1995.

²⁶ TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem 4.Yasama Yılı 77.Birleşim, 21 Şubat 1995.

²⁷ Karayalçın, 2 Şubat 1995'deki toplantıdan bir gün sonrasında AB Dönem Başkanı Fransa Dışişleri Bakanı Alain Juppe'ye gönderdiği bir mektubu da kamuoyuna Meclis'te açıklamıştı. Mektupta şöyle deniliyordu: "Sayın Bakan, Güney Kıbrıs'ın AB'ye muhtemel üyeliği konusundaki görüşlerimi ve kaygılarımı, çünkü beşli danışma toplantısında açıkladığım görüşlerimi teyidin, ekselanlarının dikkatine bir kez daha getirmek istiyorum. ...AB'nin Güney Kıbrıs'la müzakerelerinin başlayacağı bir tarih veya zaman dilimi tespit etmesi ve bu doğrultuda bir açıklamada bulunması halinde, Hükümetimin, Türkiye ile Kuzey Kıbrıs arasında bütünleşme yönüne gitmesinin kaçınılmaz olacağını ifade etmek isterim." Ancak bu mektup, spekülasyonların sona ermesini sağlamak bir yana, özellikle de yazıldığı tarih nedeniyle daha da büyük şüpheler yaratmış ve mektubun bütünüyle iç politikaya yönelik olarak ve danışıklı şekilde yazıldığı iddiası genel bir kabul görmüştü. (TBMM Tutanak Dergisi, 19.Dönem 4.Yasama Yılı, 79. Birleşim, 21.2.1995).

²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 19.Dönem 4.Yasama Yılı 77.Birleşim, 21 Şubat 1995.

Londra anlaşmalarından kaynaklanan hak ve yetkileridir. Bu anlaşmalara göre Kıbrıs, Türkiye'nin ve Yunanistan'ın bulunmadığı uluslararası paktlara, uluslararası anlaşmalara ve uluslararası kuruluşlara giremez. Buna rağmen, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB'ye girmesi için zorlamaktadır. Kararın alınma sürecinde iktidar partileri DYP-CHP, böyle bir birleşmeyi ilke olarak onaylamakla beraber *"Yunanistan'la ilişkileri bozacağı AB çatısı altında Türkiye'yi zor durumda bırakacağı"* gerekçesiyle daha mesafeli ve temkinli dururken, muhalefet partilerinin KKTC ve Türkiye arasında birleşmenin olabildiğince geniş kapsamlı olması ve AB'nin kararlarını beklemeden hemen gerçekleşmesi konusunda ısrar etmeleri dikkat çekmektedir.

TBMM Tutanakları, AB ile ilişkilerde Kıbrıs ve Yunanistan konularında genel olarak bir uzlaşma havasında, konuya "partilerüstü milli politika" gözüyle bakılmış olsa da, asıl ayrımın "iktidar" ya da "muhalefet"de olmakla ilişkili olduğunu açıkça göstermektedir. İktidar Pprtileri Yunanistan ile ilişkiler ve Kıbrıs sorunu konusunun bir tarafının AB ile ilgili olduğunun farkında olarak, özellikle AB konusunda belirli ölçülerde Yunanistan ile uzlaşmayı tercih ederken, muhalefetin "şahin" politikaları tercih ettiğini ve hükümeti de ulusal çıkarlara yeterince önem vermemekle suçladığını gözlemlemek mümkündür. Bu bağlamda hükümetin "Avrupalılık"ı önemseydiği ve Yunanistan ve Kıbrıs politikalarını belirleme sürecinde AB'ye duyarlı olduğu da gözlenmektedir.

Muhalefet içinde en sert tavır Milliyetçi Hareket Partisi'nden gelmektedir. Örneğin MHP adına konuşan Muharrem Şimşek'in, *"Gümrük Birliği için Kıbrıs'ı Yunanistan'a peşkeş çekmemizi isteyen Batı'nın, yarın, tam üyelik için Türkiye'nin bölünmesini öne sürmeyeceğini kimse iddia edemez"* diyerek Avrupa Birliği'ni adeta *"kötü Batı"* olarak lanse etmesi, partinin Avrupalılaşmaya olan yaklaşımını belli etmektedir.²⁹ Refah Partisi milletvekili olarak yaptığı konuşmada Abdullah Gül de hem AB'yi ve hem de hükümeti eleştirmekte, hükümeti Güney Kıbrıs'ın AB'ye girmesine izin vermekle ve Kıbrıs sorununu AB'ye taşımakla suçlamaktadır. 1974 Kıbrıs müdahalelerini gerçekleştiren Ecevit başkanlığındaki ulusalcı bir parti olan DSP de Kıbrıs konusunda Kıbrıs sorunu çözülse bile, Türkiye AB'ye girmeden Kıbrıs'ın bir bütün olarak AB'ye girmesinin 1960 Londra Anlaşmaları'na aykırı olduğunu öne sürmekte ve hükümetin bu konuda yeteri kadar hassas davranmadığını ifade etmektedir. Ecevit- muhalefet partisi olarak-federasyon görüşmelerinin sona erdirilmesini, Kıbrıs dosyasının kapatılmasını ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında bir özerklik ilişkisi kurulmasını önermektedir. Ecevit'e göre, Kıbrıs Rum kesiminin AB'ye girmesi, Kıbrıs sorununun AB'ye taşınması demektir.

²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19.Dönem 4.Yasama Yılı 77.Birleşim, 21 Şubat 1995.

TBMM'de genel hava, Kıbrıs sorununa AB çatısı altında değil, BM ile görüşmeler yoluyla çözüm bulunmasıdır. Zira AB içinde Yunanistan'ın veto hakkına sahip bir üye olarak varlığı, Kıbrıs sorununda Yunanistan'a AB'nin tavrını etkileme-belirleme olanağı vermektedir. Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinde Kıbrıs sorununun çözülmesinin bir koşul olması, Türkiye'yi sorunun çözümü için daha fazla çaba göstermeye ve görüşmelerde daha esnek olmaya teşvik edebilir. Bu nokta Yunanistan'la olan ilişkiler bağlamında da değerlendirilebilir.

Türk dış politikasının Avrupalılaşıma çizgisinden uzaklaşmaması bağlamında AB'ye verilen önem, hükümet partilerinde çok daha net olarak görülmektedir. Örneğin 1 Mart 1995'deki oturumda hükümet ortağı olan CHP'ye mensup bir milletvekilinin, AB çatısı altında bulunmanın Yunanistan'la olan ilişkilerimiz bağlamında yararlı olacağını belirterek Türkiye'nin, AB ile kuracağı Gümrük Birliği'nin iki tarafı birbirine yakınlaştıracığını ve Kıbrıs, Ege gibi sorunlarımızın anlayış içinde ele alınacağı bir diyalog ortamı yaratacağını ifade etmesi dikkat çekicidir.³⁰

AB bağlamındaki tartışmalardaki önemli bir tarih, Türkiye-AT ortaklık konseyinin 6 Mart 1995 tarihindeki AT ve Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'nin tamamlanmasına yönelik karardır. Daha sonra başbakanlık da yapacak olan Refah Partisi'nin Genel Başkanı Necmettin Erbakan, Gümrük Birliği ile ilgili 2 Mayıs 1995 tarihindeki oturumda gensoru önerisinde bulunmuştur.³¹ Erbakan, Gümrük Birliği kararı nedeniyle hükümetin görevden uzaklaştırılması gerektiğini ileri sürmüştür. Erbakan bu kararın-kendi partisinin İslamcı kimliği'ne uygun olarak- "anavatanın Batı'ya sömürge yapılması ve Kıbrıs'ın bütünüyle Yunanistan'a teslimi" olduğunu ileri sürmekte hatta kararın "Batı'nın, İslamı yok etme planına hizmet ettiğini ve ülkemiz tarihinin ve kimliğinin yok edilmesine kastettiğini" iddia etmektedir. Gümrük Birliği kararı karşılığında Kıbrıs'ın "satıldığını" sıkça dile getiren muhalefet partilerinden ANAP'lı Kamran İnan, "Yunanistan'ın, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesine itirazının kaldırılmamasına mukabil, Kıbrıs'ın tam üyeliğinin kabul edilmesi ve nitekim takip buyurdunuz, bundan dört gün evvel, Yunanistan, Türkiye'nin Gümrük Birliği konusunda hiçbir itirazı bulunmadığını ifade etti" diyordu.³²

K.İnan'ın hükümeti eleştirdiği oturumda bir konuşma yapan Dışişleri Bakanı Deniz Baykal (CHP) ise "Avrupalılık" ve çatışmaların giderilmesi bağlamında son derece çarpıcı olan şu açıklamayı yapıyordu:

³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 19.dönem 4.Yasama yılı 81.Birleşim, 1 Mart 1995.

³¹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem 4. Yasama Yılı, 107.Birleşim, 2 Mayıs 1995.

³² TBMM Genel Kurul Tutanağı, 19.Dönem 5.Yasama Yılı, 22. Birleşim, 3 Kasım 1995.

"Gümrük Birliği, Türkiye'yi, diğer Avrupa ülkeleriyle olduğu gibi, Yunanistan ile de yakınlaştıracak koşulları birlikte getirmektedir. Şimdi, Yunanistan, iki kez düşünmelidir: Türkiye'yi hasım olarak, tehdit unsuru olarak görmeye devam mı edeceksiniz, yoksa Türkiye ile işbirliği mi yapacaksınız? ... Türk Milleti, Türk Hükümetleri, Türk Parlamentosu hiçbir zaman dış baskılar altında, bu millî davada ödün vermemişlerdir; ama biz de biliyoruz ki, bütün uluslararası meseleler karşılıklı uzlaşmalarla çözülür. Bunun için, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de üzerine düşeni yapmaya hazır olduğunu her zaman kanıtlamıştır."³³

1995 içinde yaşanan önemli bir diğer gelişme ise TBMM'nin 8 Haziran 1995 tarihinde 121.Birleşimi'nde Yunanistan konusunda kabul edilen bir karardır. Oylamaya sunulmadan ortak bir teklif olduğu için "oy birliği ile" kabul edilen bu metin, son derece sert ifadeler içeriyordu. Kararda Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması konusunda bazı hazırlıklar yaptığına değinilmiş ve eğer bu gerçekleşirse Türkiye'nin bunu tanımayacağı, dahası bunu "casus belli" olarak kabul edeceği belirtilmiştir. Karar aynen şöyleydi:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8 Haziran 1995 tarihinde yaptığı 121 inci Birleşiminde, Yunan Parlamentosunun, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini onaylayarak, Yunanistan yönünden uygulanabilecek aşamaya getirmesi sonucu ortaya çıkan durumu görüşmüş, aşağıdaki açıklamayı oybirliğiyle kabul etmiştir.

Türkiye-Yunanistan arasında ortak deniz olan Ege'deki dengeler, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasıyla kurulmuştur. O tarihte her iki ülkenin karasuları 3 deniz mili olarak belirlenmişti. Bu durumda, millî hükümler dışındaki açık deniz alanları Ege'nin yüzde 70'ini oluşturmaktaydı.

Yunanistan, 8 Ekim 1936 tarihinde karasularını 6 deniz miline çıkararak Ege'nin yüzde 43,68'ini, yani yaklaşık yarısını egemenliği altına almıştır. Ancak, 1964 tarihinde 6 mile çıkarılan Ege'deki Türk karasuları ise, Ege'nin yaklaşık yüzde 7'lik bölümünü kapsamaktadır. Ege'nin yarısı halen açık deniz alanı statüsünde bulunmaktadır.

Yunanistan, son olarak, Deniz Hukuku Sözleşmesinin, esas itibarıyla açık denizler ve okyanuslar için belirlenmiş bazı hükümlerinden yararlanarak, karasularını 12 mile çıkarmak

³³ TBMM Genel Kurul Tutanağı, 19.Dönem 5.Yasama Yılı, 22.Birleşim, 3 Kasım 1995.

isteğini ortaya atmıştır. Bu durum gerçekleştiği takdirde, Yunanistan, Ege Denizinin yaklaşık yüzde 72'sini egemenliği altına sokmuş olacaktır.

Bir yarımada olan Türkiye'nin, dünya denizlerine ve okyanuslarına Yunan karasularından geçerek ulaşmasına yol açacak böyle bir durumu kabul etmesi asla düşünülemez. Türkiye'nin, Ege'de hayatî menfaatleri vardır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yunanistan Hükümetinin Lozan'la kurulmuş dengeyi bozacak biçimde Ege'deki karasularını 6 milin ötesine çıkarma kararı almayacağını ümit etmekle birlikte, böyle bir olasılık durumunda, ülkemizin hayatî menfaatlerini muhafaza ve müdafaa için, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine, askerî bakımdan gerekli görülecek olanlar da dahil olmak üzere, tüm yetkilerin verilmesine ve bu durumun Yunan ve dünya kamuoyuna dostane duygularla duyurulmasına karar vermiştir.”³⁴

Söz konusu karar, son cümlesinde “Yunan ve dünya kamuoyuna dostane duygularla duyurulmuş” olsa da Yunanistan tarafından Türkiye'nin hasmahane tutumunun bir örneği olarak sıkça gündeme getirildi. Bu konunun Türkiye'de tartışılması ise 7 Nisan 2005'de TBMM Başkanı B.Arınç'ın yaptığı bir açıklamada, söz konusu kararın Ege'deki barışa zarar verdiğini ve Yunanistan'ın Ege'de karasularını 12 mile çıkarmasını savaş nedeni sayma (casus belli) kararının yeniden gözden geçirilebileceğini söylemesi ile gündeme geldi.³⁵ Kendi partisi de dahil olmak üzere ciddi eleştiri alan Arınç yaptığı ikinci açıklamada “Ben meclis başkanayım. Benim için de herkes için de ortak düşünce şudur: Türkiye'nin dış politikadaki ortak hedefi, ortak çıkarlarımızı korumak ve gözetmektir. Ben de her şeyden önce ve her şeyin üstünde milli çıkarlarımızın geldiğine inanıyorum. Milli çıkarlarımız o zaman böyle bir açıklamanın yapılmasını gerektirmiş. Buna da Meclisimizin gösterdiği bir irade olduğu için şüphesiz saygı duyuyorum. Ancak Yunanistan ile bizim ilişkilerimizi parlamentolar arasında da hükümetler açısından da daha da güçlendirilmesine elbette ihtiyacımız var. Onların da var, bizim de var. Eğer karar haline gelmemmiş, sadece alkışlarla karşılanmış bir bildiriye bugün hala tartışma konusu yapmakta direteceksek, bunun ne getirip götüreceğini de düşünmemiz lazım” diyecekti.³⁶ Ancak TBMM Başkanı B.Arınç'ın açıklamaları hükümette de tedirginlik yarattı ve örneğin Dışişleri Bakanı A.Gül “Türkiye ile Yunanistan arasında Ege sorunlarını çözmek için yapılan istikşafî görüşmeler sürüyor, her iki ülkenin çıkarları

³⁴ TBMM Genel Kurul Tutanağı, 19.Dönem 4.Yasama Yılı, 121.Birleşim, 08 Haziran 1995.

³⁵ Milliyet Gazetesi, 8 Nisan 2005.

³⁶ Süddeutsche Zeitung, 09.04.2005; Die Presse, 14.04.2005.

doğrultusunda sorunların çözölmesi arzumuzdur ancak Ege'de şimdilik yeni açılım beklenmemeli" diyecekti.

2. TBMM 20. Dönemi (20-1,20-2,20-3,20-4.Yasama Yılları): Ocak 1996-Nisan 1999

a. Genel Siyasi Durum: 1996-1999

T.Çiller Başbakanlığındaki hükümetin Gümrük Birliği konusundaki ısrar ve heyecanının önemli bir bölümü 24 Aralık 1995’de Türkiye’de yapılacak olan Genel Seçimlerle ilgiliydi. T.Çiller, “Türkiye’yi AB’ye sokan kadın politikacı” olma iddiası ile Gümrük Birliği konusunu siyasi kampanyasının da en önemli unsuru haline getirmişti. Çiller’in AB politikasını seçim kampanyasının temel enstrümanı yapmasının iki siyasi muhatabı vardı: M.Yılmaz ve RP. Bu politikanın getireceği varsayılan prestij ile Çiller öncelikle aynı kulvarda mücadele verdiği M.Yılmaz liderliğindeki ANAP’a karşı avantaj sağlamayı umut etmişti. Çiller’in ikinci hedefi ise Türkiye’de o dönemde gerginleşen “rejim” ve “laiklik” tartışmaları çerçevesinde hem Türkiye içinde hem de AB içinde endişe yaratan ve net biçimde AB karşıtı bir söylemi savunan N. Erbakan liderliğindeki RP olmuştur. Çiller, bir “çağdaşılaşma” politikası olarak gördüğü AB’nin “gerici, dinci, Batı ve rejim düşmanı” partilere karşı bir bariyer olarak sunmaya çalışıyor, bunu özellikle Avrupa’da da sıkça gündeme getiriyordu. Çiller’e göre eğer Batı kendisi gibi bir politikacıya destek vermez ise Türkiye’de Batı düşmanı bir rejimi desteklemiş olacaktı. Çiller’in bu politik -taktik yaklaşımının başlangıç döneminde Avrupa’da da olumlu bir hava yarattığı söylenebilir. Ancak özellikle 1995’de yaşanan bazı gelişmeler, Çiller’in AB nezdindeki kredibilitesinde önemli tereddütler yaratmış, daha önce kendisine şahsen de destek veren pek çok Avrupalı politikacı, Çiller’i din devletinden korkuturken heyecanlı bir milliyetçilik yapmakla suçlamışlardı.

Gümrük Birliği için Türkiye-AB Ortaklık Konseyi’nin 6 Mart 1995’de aldığı 1995-1 nolu karar ile Gümrük Birliği’nin 31 Aralık 1995’de gerçekleşmesi kararı alınmış, ancak hem bu tarih öncesinde hem de 31 Aralık’a olan dönemde AB ile özellikle de Yunanistan ve Kıbrıs konu başlıkları çerçevesinde son derece büyük bir gerginlik de yaşanmıştır. 3 Kasım 1995’deki oturumda ANAP Milletvekili Karman İnan’ın da dile getirdiği gibi Yunanistan’ın Türkiye ile Gümrük Birliği’nin gerçekleştirilmesi için Kıbrıs konusunda hem Türkiye hem de AB’ye uyguladığı baskı sonuç vermişti.³⁷

Gümrük Birliği konusunda gerek T.Çiller’in kişisel tarzının gerekse de ortaya çıkan “inandırıcılık” sorunları, ülkede başta yolsuzluk, ekonomik-mali sorunlar ve terör gibi konularda ilerleme de sağlanamayınca belirli

³⁷ Bkz. dipnot 15.

ölçüde seçimlere de yansımıştır. 1995 sonunda yapılan seçimlerin en önemli kaybına % 8'lik bir kaybı ile T.Çiller'in liderliğindeki DYP uğramıştır.

1995'in sonunda yapılan seçimlerin ardından ortaya çıkan yeni tablo, TBMM'nin üçbuçuk yıl süren 20.Dönemi'nde son derece istikrarsız ve politik karmaşa ile geçen bir dönem yaşamasına neden olmuştur. Bu dönemde dört ayrı hükümet kurulmuş, ancak bunların içinde en şaşırtıcı olanı, AB-Gümrük Birliği politikasını Türkiye'de İslamcı tehdit ile bağlantılı bir kampanyaya dönüştürmüş olan T.Çiller'in sürekli olarak hem Türkiye'deki rejim hem de Batı için tehdit unsuru olarak gösterdiği RP ile koalisyona gitmesi olmuştur. Seçimlerden sonra M.Yılmaz liderliğindeki ANAP ile koalisyona giden Çiller, bu hükümet döneminde TBMM'de Çiller'e yönelik yolsuzluk iddialarına ANAP'ın da destek vermesi üzerine koalisyonu sona erdirmeye kararı almış ve bu hükümetin ömrü 3 ayla sınırlı kalmıştır. Ardından da hükümeti kurma görevini yeniden alan Erbakan'ın teklifini kabul eden Çiller, Dışişleri ve Başbakan Yardımcısı olarak RP-DYP Hükümetinde görev almıştır. Bu hükümet asker-sivil bürokrasinin "rejim kaygılarını" gerekçe göstererek yaptıkları baskı neticesinde bir yıl sonra sona ermiştir. Bu süreçte Çiller'in de daha önce tehdit olarak lanse ettiği RP ile koalisyona gitmekle, içte ve dışta ciddi bir prestij kaybına uğradığı genel kabul görmektedir.

Ancak bu dönemde Türkiye-Yunanistan ve AB ile ilişkileri çok yakından ilgilendiren asıl gelişme, seçimlerde yenilgiye uğrayan Çiller'in yeni hükümet kuruluncaya kadar geçici olarak iktidarda kaldığı haftalara sıkışan Kardak krizi olmuştur. Seçimlerin yapılmasından sadece 1 gün sonra, 25 Aralık 1995'de Ege Denizindeki Kardak kayalıklarında bir Türk bandıralı geminin karaya oturması ile başlayan gelişmeler, söz konusu kayalıklara önce Yunanistan ardından da Türk bayrağı dikilmesi üzerine bir anda Türkiye ile Yunanistan'ı sıcak bir savaşın eşiğine taşımıştı. Seçimlerde çıkan parçalı ve karmaşık tablo dolayısı ile yeni hükümetin kurulamaması nedeniyle 6 Mart 1996'ya kadar, üstelik bir azınlık iktidarı olarak başbakanlık görevine devam eden Çiller'in bu konuya gösterdiği ilgi ve heyecan ile kriz daha da tırmanmış, AB'nin uyarıları işe yaramamış, son olarak ABD'nin devreye girmesi ile kriz aşılabilmektedir.³⁸

³⁸ Kazadan tam bir ay sonra, 26 Ocak 1996'da Antenna adlı Yunan televizyon kanalı çekim ekibi ile birlikte üzerinde yerleşim bulunmayan Kardak kayalıklarına giden Yunanistan'a ait Kalimnos Adası Belediye Başkanı, adanın papazı ve aileleri, TV kameraları önünde kayalıklara Yunan bayrağını dikerek ve geri dönmüşlerdir. Bayrak dikme olayının televizyonda yayınlanmasından bir gün sonra Türkiye'nin önde gelen gazetelerinden biri olan Hürriyet Gazetesinin iki muhabiri helikopter ile Kardak kayalıklarına giderek yine kameralar önünde Yunanlıların dikmiş oldukları bayrağı indirmiş, yerine Türk bayrağını dikmiştir. 28 Ocak 1996 tarihinde Yunanistan'da hükümet kamuoyunun baskılarına dayanamayarak Kardak kayalıklarına askeri bir birlik göndermiştir. Adada Türk bayrağını indiren ağır silahlarla takviye edilen Yunan birliği, kayalıklardan büyük olanına konuşlanmıştır. Aynı gün Atina'daki

"Avrupalılık" kavramı çerçevesinde ele alındığında, Kardak Krizi oldukça açıklayıcı özelliklere sahip bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kardak Krizi, Birand'ın da vurguladığı gibi Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde dönüm noktalarından birisini oluşturdu.³⁹ Yunanistan, Başbakan Çiller'in tavrının da kendine sağladığı avantajları kullanarak, AB'yi bütünüyle kendi yanına çekmeyi başarmıştı.⁴⁰ 7 Şubat 1996'da Komisyon⁴¹, ardından 14 Şubat'ta AP son derece sert açıklamalarla Türkiye'yi suçlamış ve AB üyesi Yunanistan'a destek verilmiştir.⁴² Çok benzer bir açıklama da AB adına 24 Temmuz 1996'da AB Dışişleri Bakanları toplantısı ardından yapılmıştır. Bu açıklamada da Yunanistan ile "doğal olarak" dayanışma içinde olduğu, ama Yunanistan'ın sorun yaşadığı komşusu Türkiye ile AB'nin yakın diyalog içinde olduğu ifadesine yer verilmektedir.⁴³ Açıklamaların ortak özelliği, AB'nin bu sorunu "*doğal olarak dayanışma içinde bulunduğumuz bir üye ülke*" olan bir ülkenin topraklarına Türkiye'nin "provakatif" tecavüzü olarak görmesiydi. Daha da önemlisi AB belki de tarihi bir açıklama ile AB topraklarından söz ediyor ("*Greece's borders are also part of the external borders of the EU*") ve Türkiye'nin "tecavüzü"nü sadece Yunanistan'a değil, aynı zamanda AB toprağına yönelik olduğunu vurguluyordu. Kardak krizinin Türkiye için sadece söylem olarak değil, AB tarafından mali yaptırımlar uygulanmasına da yol açmıştır. AB'nin, Gümrük Birliği sonrasında Türkiye'ye yönelik yapması gereken mali yardımlar Yunanistan'ın çabaları ile bloke edilmiş, Türkiye üyesi olmadığı AB ile Gümrük Birliği oluşturmuşken, geçiş döneminde beklenen mali-ekonomik dezavantajların aşılabilmesi için öngörülen yardımdan da mahrum bırakılmıştır.⁴⁴

1996-1998 arasında Türkiye ile AB arasındaki ilişkileri etkileyen diğer önemli gelişmeler ise şunlardır:

Türk Büyükelçisi Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'na çağılarak kayalıkların Yunanistan'a ait olduğu ve yaklaşımlara ateşle karşılık verileceği uyarısında bulunmuştur. Türkiye bu durumu şiddetle protesto etmiş, bayrağın ve Yunan askerlerinin kayalıklardan derhal ayrılmasını istemiş, hatta Başbakan Çiller "O asker gidecek, o bayrak inecek!", "can verimiz ama çakıl taşı vermeyiz" türü açıklamalarla gerekirse silahlı bir çatışmanın göze alınacağı da ortaya koymuştur (Hürriyet Gazetesi , 30 Ocak 1996).

³⁹ Birand [2001] Türkiye'nin Avrupa Macerası, s.495.

⁴⁰ Birand'a göre de Yunanistan, Türkiye'nin Kardak'taki "saldırgan" tavrının bütün AB'ye yapılmış olduğu tezini kabul ettirmeyi başarmıştır (Mehmet Ali Birand [2001] Türkiye'nin Avrupa Macerası, s.495).

⁴¹ "Komisyon, bir AB üyesi olan Yunanistan ile tam dayanışmasını bildirir." (Die Kommission hat ihre volle Solidarität mit Griechenland bekundet, das Mitglied der Europäischen Union ist, Bulletin EU: 1/2-1996, 1.4.97.

⁴² Avrupa Parlamentosu Kararı: Europäisches Parlament: Resulation on the Provocative Actions and Contestation of Sovereign Rights by Turkey Against a Member State of Union, 14 Şubat 1996.

⁴³ Bulletin EU: 7/8-1996, 1.4.27

⁴⁴ "... Konsey (Türkiye ile) mali işbirliğini belirleyecek olan yönetmeliğin mümkün olduğunca hızlı bir biçimde yürürlüğe girmesini diler." Bulletin EU: 12-1995, I.33. Ayrıca Bulletin EU: 1/2-1996 1.9.3; ABl. C 65, 4.3.1996, ayrıca Kramer (2001) Değişen Türkiye, s.252.

* Bu dönemde "28 Şubat Süreci" olarak bilinen ve demokratik anlamda ciddi sıkıntıların yaşandığı bir dönem olmuştur. T. Çiller'in diğer partiler tarafından rejim karşıtlığı ile suçlanarak yalnız bırakılan N. Erbakan liderliğindeki RP ile koalisyon kurması ve Erbakan'ın başbakan olması, ülkedeki gerilimi had safhaya çıkarmıştır. Erbakan Hükümeti'nin Batılı kurum ve ülkelere sırt çevirmese de İslam ülkelerine yönelik politikalar üretme çabası AB ile ilişkilerin geliştirilmesinde de engel olmuştur. Aynı dönemde Dışişleri Bakanı olan Çiller'in AB içinde de tepki görmesi ve inandırıncılığını kaybetmiş olmakla suçlanması, Kardak Krizi sonrasında adeta cezalandırılan Türkiye'nin AB'den daha da uzaklaşmasına neden olmuştur.

* 4 Ocak 1997'de Kıbrıslı Rumların, Rusya'dan S-300 yerden havaya 150 km. menzilli füze alımına ilişkin anlaşmaya imza koyması uluslararası arenayı ve dolayısıyla hassas Türk-Yunan ilişkilerini karıştırdı. Türkiye, Kıbrıslı Türklerin güvenliğini tehdit edecek herhangi bir gelişmeye göz yummayacağını açıkladı. İngiltere ve BM de anlaşmaya sert tepki gösterdi. S-300 Krizi hem Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili ilişkilerde hem de Türkiye'nin, Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB ile olan ilişkilerinde önemli bir sorun kaynağı oldu.⁴⁵

* 24 Şubat 1997'de AB, Kıbrıs'ın AB'ye tam üyeliğine ilişkin geleneksel tavrını değiştirerek, Kıbrıs'ın AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşebilmesi için Ada'da önce siyasi bir çözümün şart olduğunu açıkladı ve Yunanistan da bu açıklamaya tepkilerini bildirdi. AB, ilk defa topluluğa tam üyelik konusunda Kıbrıs Türklerinin de dikkate alınması gerektiğini, tam üyelik görüşmelerine Ada Türklerinin de katılması gerektiğini belirtmek suretiyle düşüncelerini net bir şekilde ifade ediyordu. Yunanistan Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos, bu açıklamaların hemen ardından, AB'nin Doğu'ya doğru genişlemesini veto edeceğini açıklıyordu.⁴⁶

* Oysa aynı dönemde AB Komisyonu tarafından AB'nin geleceği ve genişleme perspektifi konusunda hazırlanan Günden 2000'de (Agenda 2000) Türkiye'nin "dışlanacağı" ve genişleme sürecinin dışında kalacağı, öte taraftan Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bütün Kıbrıs'ı temsil etme varsayımı ile ve "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı ile genişleme sürecine dahil edileceğine

⁴⁵ S-300 füzesi krizinde Rum Savunma Bakanı olan Yannakis Omiru, Türkiye'nin sert tepkisi üzerine Rum-Yunan hükümetlerinin füzeleri Girit'e konuşlandırma kararı almasının ardından, "biz seçmenden, füzeleri getireceğimi söyleyerek oy aldık" diyerek görevinden istifa etmişti.

⁴⁶ Ariane Condellis, Die Presse (Avusturya), 26.02.1997, Thomas Gack, Stuttgarter Zeitung (Almanya), 26.02.1997. Fileleftheros (Lefkoşa), 24.02.1997.

dair gelişmelere, iç politik karmaşa, demokrasideki ciddi kırılmalar ve büyük ölçüde terörle mücadeleden kaynaklanan insan hakları ihlalleri ve Kardak sonrası ortaya çıkan gelişmeler nedeni ile Türk hükümetleri neredeyse hiç müdahale edemeyeceklerdi.

* AB Komisyonu tarafından 15 Temmuz 1997'de yayınlanan "Daha Güçlü ve Daha Geniş bir Birlik için Gündem 2000" isimli bir raporda tam üyelik başvurusu yapan 10 Doğu ve Merkezi Avrupa ülkesi ile Kıbrıs'ın, AB'ye katılabilme konuları incelenmiş ve bunlara yeşil ışık yakılmışken, Türkiye'nin genişleme sürecinin dışında bırakıldığı görülmüştür.

* Meclis dışı ve içi baskılara dayanamayan RP-DYP iktidarı tam bir yıl süre sonra Erbakan'ın başbakanlıktan istifası ile sona ermiş, bu hükümetin yerine 30 Haziran 2006'da bir buçuk yıl sürecek ve Lüksemburg Zirvesi'ni de yaşayacak olan M. Yılmaz'ın başbakanlığını üstlendiği, ANAP-DSP-DTP koalisyon hükümeti kurulmuştur.

* Türkiye'de M. Yılmaz'ın Almanya Başbakanı H. Kohl ile kurduğu yakın ilişkinin de verdiği yeni bir heyecanla Türkiye'nin Gündem 2000'e rağmen Lüksemburg'da genişleme sürecine dahil edileceğine dair bir sürpriz beklentisine girilmiş, ancak gelişmeler bu yönde olmamıştır. Türkiye 5 Aralık 1997'de AB ile aralarında Ege, Kıbrıs konularının da bulunduğu siyasi diyalogu kestiğini açıklamış ve KKTC ile entegrasyona gitmek dahil her türlü yakınlaşmayı değerlendirdiğini ilan etmiştir. Kıbrıs Rum Kesimi'nin S-300 füzeleri almak istemesi, Türkiye'nin tavrının daha da sertleşmesine neden olmuş, Türkiye bu politikasına belirli ölçüde destek de bulmuştur. Bu yeni durum aynı zamanda Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların aşılmasında "Avrupalılık" için de en önemli test olmuştur.

* 12-13 Aralık 1997'de AB'nin Lüksemburg'da gerçekleştirdiği devlet ve hükümet başkanları zirvesi sonucunda Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovenya, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Estonya ve Kıbrıs Rum Yönetimi tam üyelik için aday ülkeler olarak belirlenmiştir. Türkiye ise aday ülkeler arasında zikredilmemiş, ancak tam üyeliğe ehil olduğu teyit edilmiştir. Aynı zirvede özellikle Türkiye düşünülerek Türkiye'nin de içinde yer alacağı "Avrupa Konferansı" platformu oluşturulması kararı da alınmış, ancak Türkiye bunu en başından reddetmiştir. 12 Mart 1998'de Londra'da yapılan ilk toplantıya Türkiye katılmayınca, konferans işlevsiz kalmış ve daha sonra da ortadan kaldırılmıştır. Türkiye'nin 'Avrupalılaşıma'dan AB'yi anladığı ve bunun dışındaki platformları siyasi sorunları çözümünde yeterli görmediği net biçimde anlaşılmıştır.

* 12-13 Aralık 1997'de yapılan Lüksemburg Zirvesi ardından 4 Mart 1998'de AB Komisyonu "Türkiye İçin Bir Avrupa Stratejisi" (Communication on a European Strategy for Turkey) belgesini açıklamıştır. Bu stratejinin içinde Türkiye'nin AB müktesebatını üstlenmesi ("adoption of the acquis")⁴⁷ önemli bir yer tutmaktadır. 4 Mart 1998 tarihinde Komisyon, Gümrük Birliği'ne içerik kazandırmaya ve Gümrük Birliği'ni diğer sektörlere (hizmetler ve tarım) genişletmeye ve Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi konusunda Temmuz 1997 tarihli tebliğinde atıf yapılan diğer alanlarda işbirliğini arttırmaya yönelik bir çalışma programı kabul etti. 15-16 Haziran 1998'de yapılan Cardiff AB Konseyi hem bu stratejiyi desteklediğini hem de bir destek paketi hazırlanmasını istedi. Ancak 22 Temmuz 1998'de Türk makamları, Komisyon'a, Avrupa stratejisinde belgesindeki kısmi iyileştirmeleri önemsemekle birlikte, belgede yer alan hususların beklentilerin oldukça gerisinde kaldığını bildirmiştir.⁴⁸ Bu belge ile Türkiye için de diğer aday ülkeler gibi "İlerleme Raporları" hazırlanması netleşmiştir. Ancak bu belge Türkiye'yi tatmin etmekten uzak olmasına rağmen, Yunanistan'ın mali yardımları bloke etmesi ile neredeyse bütünüyle işlevsiz kalmıştır.

* Türkiye ile ilişkilerde sürekli olarak Türkiye'yi eleştiren bir pozisyonda olan Avrupa Parlamentosu da Türkiye ile diyalogun sağlanmasının AB'nin çıkarları için gerekli olduğundan hareketle 24 Haziran 1998'de Türkiye ile siyasî diyalogun yeniden başlatılmasını vurgulayan bir raporu kabul etmiştir. Aslında bu durum Türkiye'nin AB ile siyasi diyalogu kesmesinin ne gibi tıkanıklıklara yol açtığının anlaşılması bakımından önemli gösterge olarak kabul edilebilir.⁴⁹

* Eylül 1998'de Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin en önemli aktörü olan Almanya'da Türkiye'yi çok yakından ilgilendiren bir seçim sonrasında iktidar Hristiyan Demokratlardan Sosyal Demokratlara geçmiştir. Türkiye'nin AB üyeliği konusunda gerekli ilkeleri ve kriterleri yerine getirmesi halinde AB'ye üye olma hakkı bulunduğunu savunan ve muhafazakârlar gibi Türkiye'yi dini-kültürel özellikleri nedeniyle reddetmeyen yeni koalisyon iktidarının en önemli dış politik hedeflerinden birisi Türkiye'nin AB sürecine yeniden dahil edilmesi olmuştur.

⁴⁷ Commission Communication to the Council: European Strategy for Turkey - COM(98) 124 final. Ayrıca: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/e40113.htm>, Erişim: 1 Şubat 2007.

⁴⁸ Bakınız: Bulletin EU: 06/1998; <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1>; ve http://www.belgenet.com/arsiv/ab/ab_rapor98_01.html.

⁴⁹ Neue Zürcher Zeitung, 26 Haziran 1998.

* 10 Kasım 1998'de AB Konseyi; Kıbrıs Rum Kesimi, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonya ile bakanlar düzeyinde AB'ye katılım müzakerelerini başlatmıştır.

* 23 Kasım 1998'de AB Konsey Dönem Başkanlığı adına Avusturya, yasadışı bölücü terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın İtalya tarafından Türkiye'ye iadesi hususunda, AB'nin İtalya ile dayanışma içinde bulunduğunu belirten bir deklarasyon yayımlamıştır.

b. Tutanak Özetleri: Ocak 1996- Aralık 1998: TBMM 20. Dönem 1 ve 2. Yasama Yılları

24 Aralık 1995'de yapılan seçimlerle belirlenen 20.Dönem TBMM'nin ilk iki yılının ele alındığı bu bölümde dört yasama yılına (20-1, 20-2, 20-3 ve 20-4) ait toplam 47 oturuma ait yaklaşık 5500 sayfalık TBMM tutanağı incelenmiştir.

Bu dönemin başında, yeni hükümet kurulamadığı için T. Çiller'in başbakanlığını yürüttüğü DYP-CHP Koalisyon Hükümeti 6 Mart 1996'ya kadar görevde kalmıştır. Bu dönemde Türkiye ile Yunanistan'ı savaşın eşiğine getiren Kardak krizi de yaşanmıştır. Ardından M. Yılmaz'ın başbakanlığında ANAP-DYP koalisyonu kurulmuş (53. Hükümet), ancak M.Yılmaz ile T. Çiller arasındaki kişisel politik çatışmalar koalisyonun 3 ayda sona ermesine neden olmuştur. Bu koalisyonun ardından T. Çiller'in sürpriz kararı ile Erbakan'ın Başbakanlığında RP-DYP Koalisyon Hükümeti kurulmuş (54. Hükümet), ancak bu koalisyon da "rejim-laiklik" kaygılarının etkisi ile özellikle askeri sivil bürokrasinin büyük baskısı altına bir yıl sonunda sona ermiştir. 20. Dönem TBMM'nin çıkardığı 3.Hükümet M.Yılmaz başbakanlığındaki ANAP-DSP-DTP⁵⁰ hükümeti olmuştur. Bu hükümet de bir buçuk yıl görevde kalmış, ardından erken genel seçimler için Ecevit liderliğindeki DSP'nin 550 kişilik TBMM'de sahip olduğu 77 milletvekiline rağmen azınlık hükümeti kurulmuştur. Bu azınlık hükümeti dört buçuk ay görevde kalacak, ama bu dönemde A.Öcalan'ın ele geçirilmesi nedeni ile büyük siyasi avantaj yakalayarak 18 Nisan 1999'da yapılan seçimlerde birinci parti olmayı başaracaktı.

1996 ve 1998 tarihleri arasındaki dönemin, gerek Türkiye-Yunanistan ilişkileri, gerekse de Türkiye-AB ilişkileri konularında en olumsuz dönemlerden birisi olduğu söylenebilir. Hem Yunanistan ve Kıbrıs RY ile yaşanan Kardak, S-300, adada ölümlere neden olan gösteriler, hem de AB'nin genişleme stratejisinin Türkiye'yi açıkça dışlarken Kıbrıs RY'ni

⁵⁰ DTP, Çiller'in Erbakan ile koalisyon yapması sonrasında DYP'ye yönelik baskılarla partiden ayrılanların Hüsamettin Cindoruk liderliğinde kurdukları partidir.

sürece dahil eden tavrı, son derece karamsar bir hava yaratmış, bu TBMM'ye de yansımıştır.

TBMM'de 1996-1998 arasındaki dönemde, Ege sorunları, Batı Trakya, Ege adalarının silahlandırılması, Yunanistan'ın PKK'ya verdiği destek gibi Yunanistan ile ikili ilişkilerdeki sorunlar çok daha yoğun bir şekilde dile getirilmiş ve Yunanistan'ın bu sorunlara yaklaşımının "düşmanca" olduğu bütün partilerce vurgulanmıştır. Yunanistan ile ilgili değerlendirmelerde AB de sıkça gündeme gelmiş ve Yunanistan'ın AB'yi kendi dış politikasının ("Türkiye politikasının") bir aracı haline getirdiği, AB'nin de Türk-Yunan sorunlarında Yunanistan'ın tarafında yer aldığı, bütün siyasi parti gruplarınca dile getirilmiştir. Birçok parti, AB'nin Yunanistan'a adeta teslim olduğunu ve Yunanistan'ın politikalarını yerine getiren bir kuruluş haline getirildiğini belirtmiştir. Yunanistan'ın, Türkiye'nin AB'ye girmesini engellemek için çok açık bir gayret içinde olduğu da mecliste ortaklaşa kabul edilen bir düşüncedir.

20.Dönem 2.Yasama Yılı'nın ilk oturumunda Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Yunanistan'ın Avrupa Birliği'nde Türkiye'nin önüne haksız engeller çıkardığını ve Türkiye'ye karşı her türlü düşmanca tavrı sergilemeyi politika haline getirdiğini ifade etmiştir.⁵¹ Aynı yasama yılının 32.Birleşimi'nde ANAP adına konuşan Safa Giray da, Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik politikalarını eleştirmiştir. Giray'ın diğer milletvekillerince de bütünüyle kabul gören görüşlerine göre Yunanistan, Ege adalarını silahlandırmakta, Batı Trakya Türk azınlığının ikili ve uluslararası antlaşmalarla tanınmış haklarını ihlal etmekte ve PKK'ya destek vermektedir. Giray, Yunanistan'ın "Megali İdea" kapsamında iki hedefi olduğunu ileri sürmüştür. Bunlardan birincisi, Ege Denizi'ne tam egemen olmak; diğeri ise, Kıbrıs'ta 1974 öncesi statüsüne ulaşmaktır. Bu yaklaşımına, Türkiye'yi Avrupa'dan uzaklaştırma politikalarını eklemiştir. Yunanistan, Ege Denizi'ne tam olarak hakim olmak için karasularını 6 milin üzerine çıkarmaya çalışmaktadır. Giray, Yunanistan'ın Kıbrıs'ta 1974 öncesine dönmek yani Enosis için Güney Kıbrıs'la savunma doktrini oluşturduğunu da tekrar vurgulamıştır.⁵² Aynı oturumda Yunanistan'ın

⁵¹ "Yunanistan, başta AB zemini olmak üzere, birçok uluslararası platformda Türkiye'nin önüne haksız ve mesnetsiz engeller çıkarmayı, ülkemize karşı her türlü hasmane tavrı sergilemeyi bir alışkanlık haline getirmiştir" (T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem 2.Yasama Yılı 1.Birleşim, 1 Ekim 1996).

⁵² "Yunanistan'ın izlediği bu dostça olmayan faaliyetler şöyle özetlenebilir: Silahlanma ve modernizasyon projelerine hız vermesi; Türkiye'nin Avrupa'dan dışlanmasına yönelik faaliyetlerin yanı sıra, AB sınırlarının Yunanistan'da bittiği vurgulanarak, Yunanistan savunmasının AB ile bütünleştirilmesi çalışmalarının yoğunlaştırılması; aktif propaganda faaliyetleriyle, Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda yalnızlığa itilme çabası; Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ortak savunma doktrini kapsamında, savunma amacı dışında, aşırı bir silahlanmaya gidilmesi; Güney Kıbrıs'ta hava ve deniz üsleri inşa edilmesi; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne yönelik sınır ihlallerine kadar uzanan tahrikkâr ve saldırgan davranışlar ve bu suretle, dikkatlerin Ege'den Kıbrıs'a çekilme gayretleri; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile 1993 yılında imzalanan ortak savunma doktrinine ilave

uluslararası anlaşmalara aykırı olarak Ege adalarını ve Güney Kıbrıs'ı silahlandırdığı Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan tarafından da dile getirilmiştir.⁵³

TBMM'deki tartışmalarda Yunanistan'ın Türkiye'ye AB içinde engeller çıkardığı görüşü de sıkça dile gelen ve ortak kabul gören görüşlerdendir. Hükümet ortağı DYP adına konuşan Hasan Tekin Enerem'in "*Yunanistan Türk-Yunan sorunlarını AB çatısı altına getirmekten vazgeçmeli; bu sorunlar ikili bir şekilde çözümlenmelidir*" sözleri, Türkiye'nin AB'yi ikili sorunlara karıştırmama politikası ile uyumludur.⁵⁴ Bu konudaki tedirginlik örneğin DSP'li Şükrü Sina Gürel'de de gözlenebilir. Gürel, Kıbrıs RY'nin AB'ye üyelik sürecine girmesiyle beraber Türkiye'nin Kıbrıs sorununda muhatabının AB olacağını ve Türkiye'nin Kıbrıs'ın bütünü hakkında söz söyleme yetkisinin azalacağı uyarısında bulunmaktadır.

TBMM'de yapılan tartışmalarda, Türkiye'nin, hem Kıbrıs sorununa hem Türk-Yunan ikili sorunlarına bir şekilde AB çatısı altında çözüm aranmasını reddettiği ve AB'nin müdahil olmasını istemediği net biçimde ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin örneğin Kıbrıs sorunu için BM'yi adres gösterirken AB'den uzak durma çabasının hiç kuşku yok ki temel nedeni Yunanistan'ın AB'nin veto hakkına sahip tam üyesi olmasıdır. Türk politikacılar, haklı olarak AB'nin Yunanistan yanlısı bir tutumla sorunların Yunanistan lehine çözmeye ve sadece Türkiye'den tavizler istemeye yöneleceğinden endişe duymaktadırlar. 2003'e kadar AB platformu, Türk-Yunan sorunlarının çözümü için Türkiye bakımından net biçimde reddedilmiştir.

13 Aralık 1996'da yapılan 32.Birleşim'de muhalefet partisi ANAP adına konuşan İrfan Demiralp, AB'nin Türkiye'ye karşı olumsuz tutumunu sadece Yunanistan'ın vetolarına bağlamamak gerektiğini, Avrupa Parlamentosu'nun da artık Türkiye'ye karşı olumsuz bir tavır takındığını ileri sürmüş ve buna kanıt olarak Gümrük Birliği'nin ardından yılda iki defa toplanması gereken ve Türkiye ile AB arasındaki sorunların görüşüleceği bir zemin olarak kararlaştırılmış olan Türkiye-AB Komisyonu'nun toplanmamasını göstermiştir. Benzer şekilde muhalefet partisi BBP de Türkiye'nin Gümrük Birliği'nden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine

olarak, Mart 1996'da ortak ekonomi, Ağustos 1996'da ortak kültür doktrinleri gibi müstakbel bir entegrasyona yönelik bağların tesisi yönündeki çabaların artırılması." (ANAP adına konuşan Safa Giray, 20.Dönem 2.Yasama Yılı 32.Birleşim, 13 Aralık 1996).

⁵³ Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan: T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem 2.Yasama Yılı 32.Birleşim, 13 Aralık 1996.

⁵⁴ "Yunanistan, Türkiye'nin AB ile ilişkilerini engellemekten vazgeçmeli, AB'yi Türk-Yunan sorunlarına alet etmemelidir. Bu sorunların çözüm yeri, Türk-Yunan diyalogu ve müzakereleridir". (DYP adına konuşan Hasan Tekin Enerem, T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 2.Yasama Yılı, 32.Birleşim, 13 Aralık 1996).

getirdiğini; ancak, buna karşılık, Avrupa tarafının, kendi taahhütlerinin çoğunu henüz yerine getiremediğini ileri sürmüştür.⁵⁵

Bu dönemde parlamentoda tartışılan önemli sorunlardan birisi, Kıbrıs RY'nin S-300 alımı ile ilgili tavrı ve Yunanistan ve Kıbrıs-RY arasında Kasım 1993'te ilan edilen ortak savunma doktrindir. 14 Ocak 1997'de yapılan TBMM'nin 45.Birleşimi'nde Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan tarafından dile getirilen bu doktrin, iki ülke arasında ortak askerî strateji ve operasyonlarının planlanmasını, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de somut bir rol oynamasına imkân verecek şekilde, bu ülkeye deniz ve kara üsleri tahsis edilmesini, Kıbrıs Rum Silahlı Kuvvetleri'nin muharebe gücünün artırılmasını öngörmektedir. Tayan, bu doktrini Enosis'in bir parçası olarak değerlendirmektedir. Tayan'a göre Enosis'in 2.ayağı olan ekonomik birlik de Kıbrıs RY'nin AB'ye girmesiyle sağlanacaktır. Tayan'ın burada ifade ettiği önemli bir husus da S-300'ler hakkında Yunanistan ve Kıbrıs-RY'nin diğer dost ve müttefik ülkelerce "uyarılması" konusudur. Savunma Bakanı Tayan, *"S-300 füzelerinin satın alınmasına yönelik görüşmelerin yoğunlaştığının tespit edildiği aşamada, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, AB'nin ileri gelen ülkeleri, Birleşmiş Milletler ve NATO nezdinde girişimlerde bulunmuş"* demektedir. Burada "AB" değil "AB'nin ileri gelen ülkeleri"nin muhatap alınması, Türkiye'nin Avrupalılık kavramı ve kriz çözmede AB'ye verdiği önemi anlamak bakımından önemli bir işaret olarak görülebilir.⁵⁶

Aynı oturumda konuşan DSP lideri B.Ecevit ise yaşanan krizde AB'nin payına dikkat çekmektedir. Ecevit, *"AB'nin yanlı politikaları sayesinde Güney Kıbrıs, Türk tarafının diyalog çağrısına yanaşmamaktadır"*⁵⁷ görüşünü dile getiriyordu. AB'nin "yanlı" politikalarından Ecevit'in kastettiği, Kıbrıs Rum Yönetimi'ne, AB'de tam üyelik kapısı, Türkiye'nin bütün itirazlarına karşın açılması ve Avrupa Adalet Divanı'nın KKTC'ye ekonomik ambargo uygulama kararı almasıdır.

TBMM 20 Ocak 1997'de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Kuzey KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş tarafından Ankara'da imzalanan ortak deklarasyona destek olmak amacıyla, 21

⁵⁵ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2.Yasama Yılı, 32. Birleşim, 13 Aralık 1996.

⁵⁶ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 45. Birleşim, 14. Ocak 1997.

⁵⁷ "Bundan iki üç yıl öncesine kadar, Kıbrıs Rum yönetimi ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında liderler düzeyinde diyalog vardı; fakat bu belirttiğim gelişmelerden sonra, Rum yönetimi, artık, Türk kesimiyle diyaloga gerek kalmadığı sonucuna vardı ve Kuzey Kıbrıs Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Denktaş'ın bütün iyi niyetli çağrılarını, Kıbrıs Rum Lideri Sayın Klerides tarafından yıllardan beri geri çevrildi; yani, artık, Türklerle diyalog kurmaya ihtiyaç görmüyor Kıbrıs Rum yönetimi; ben arkamı bir yandan AB'ye, bir yandan Rusya'ya dayamışım, bundan sonra, artık, Türklerle Kıbrıs için diyalog kurmama gerek yoktur" anlayışına geldi (T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem 2.Yasama Yılı 45.Birleşim, 14 Ocak 1997).

Ocak'ta TBMM'de temsil edilen bütün siyasal partilerin ortaklaşa sunduğu önerge oybirliği ile kabul edilmiştir.⁵⁸ Bu önemli kararın bir temenni mi yoksa uygulanması söz konusu bir karar mı olduğu şeklindeki hukuki niteliği hala tartışılıyor olsa da yarattığı etki uzun süre kendisini hissettirmiştir. Önergenin asıl vurgu yaptığı konu Kıbrıs-RY'nin S-300 silah sistemi satın alma teşebbüsü ile birlikte artan gerilim olmakla birlikte "Avrupalılık" bağlamında 4. ve sonuç maddeleri dikkati çekmektedir:

"4. Kıbrıs-RY'nin AB'ye tam üyelik için yapmış olduğu tek yanlı müracaat 1960 Antlaşmalarına aykırıdır. Bunun gerçekleşmesi, Kıbrıs'ın bölünmesine yol açacak ve sorumluluğu AB'ye ait olacaktır."

"Sonuç: Dışarıdan müdahalelerin, çözümü daha da zorlaştırdığı tecrübeyle bilinmektedir. Bu millî davada, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türk Milletinin tam birlik içinde bulunduğu gerçeği, bütün dünyaca bilinmelidir."⁵⁹

TBMM kararında, bir taraftan Kıbrıs-RY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adına AB ile kurduğu ilişkinin getireceği sorunlar konusunda AB'nin sorumluluğuna dikkat çekilmekte, öte taraftan ise *"Dışarıdan müdahalelerin, çözümü daha da zorlaştırdığı"* görüşü ile sorunlara Türkiye-Yunanistan-Kıbrıs dışındaki aktörlere özellikle de AB'ye kapalı olması gerektiği hatırlatılmaktadır.⁶⁰ Türkiye ısrarla Yunanistan ile yaşanan ikili sorunlar ile Kıbrıs konusunun AB ile ilişkilendirilmesine karşı çıkmaktadır.

TBMM'de 28 Ocak 1997'de yapılan 51. Birleşim'de de önemli tartışmalar olmuştur. Burada konuşan Savunma bakanı Turhan Tayan, Yunanistan'ın silahlanma politikasına dikkat çekmiş ve Türkiye'nin barışçı yollarla sorunları çözmek istemesine rağmen, Yunanistan'ın Türkiye'nin, AB ile ilişkilerini engellemek, bölücü teröre destek vermek, Kıbrıs Rumları'nı tahrik etmek, Batı Trakya'da Müslüman Türk azınlığının haklarını ihlal etmek, uluslararası anlaşmaları çiğneyerek Doğu Ege adalarını silahlandırmak politikaları ile ilişkileri daha da kötüleştirdiğini vurgulamıştır. Aynı oturumda konuşan muhalefetteki ANAP milletvekili olan Karman İnan, son derece önemli bir konuya daha dikkat çekmektedir. İnan, Yunanistan'ın Kıbrıs için AB'ye yaptığı şantaj politikasının sonuç verdiğinden söz ettikten sonra NATO'nun durumunu ele alıyor. İnan, AB'nin genişlemesiyle NATO'nun genişlemesinin eşzamanlı yapılmasına dair düşüncelerin Türkiye tarafından da desteklenmesi gerektiğini vurguluyor ve *"biz AB'ye girmemize mukabil, diğer memleketlerin de NATO'ya girmesinin yolunu açarız"* diyor. İnan'a göre bu paralellik

⁵⁸ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 49. Birleşim, 22 Ocak 1997.

⁵⁹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 49. Birleşim, 22 Ocak 1997.

⁶⁰ 15 Temmuz 1999 ve 6 Mart 2003'de de TBMM'de Kıbrıs konusunda benzer kararlar yine ortak önerge ve oy birliği ile alınmıştır.

sağlanmaz ise, o zaman, Türkiye'nin, NATO'da genişlemeye karşı veto hakkını kullanmasının şartları doğacaktır.⁶¹

75. Birleşimde Kamran İnan, Almanya Dışişleri Bakanı Kinkel'in Türkiye ziyaretinin Türkiye-AB ilişkileri bağlamında bir skandal olduğunu ifade etmiştir.⁶² İnan, Yunanistan'la iyi ilişkilerin ve Kıbrıs sorununun çözümünün AB için şart konulmasını eleştirmiş ve AB'nin Yunanistan'a verdiği desteğin sonucunda Türk-Yunan ilişkilerinin giderek kötüleştiğini belirtmiştir. İnan, bir başka konuşmasında da Gümrük Birliğinin AB açısından Türkiye'ye olumlu bir katkı sağlamadığını ifade etmiş; oturumdan bir gün önce, Yunanistan Dışişleri Bakanı Sayın Pangalos, AB Onbeşleri'nin, Lüksemburg'da, Türk Dışişleri Bakanı'nın önüne getirecekleri ortak tutum açıklamasında yer alan bazı ifadelerini tartışmıştır. Açıklamanın beşinci paragrafında, Yunanistan'la ikili ilişkiler yer almaktadır ve bunu Lahey Adalet Divanı'na getirme lüzumu üzerinde durulmuş ve Kıbrıs'ın, AB'ye tam üyeliğini, Türkiye'nin net olarak tasvip ettiğini yani, garanti anlaşmasındaki, Türkiye'nin tam üyesi bulunmadığı bir milletlerarası kuruluşa üye olmayacağı şeklindeki hakkından vazgeçtiği ifade edilmiştir. Aynı oturumda DSP adına konuşan Nami Çağan ise, ortaklık ilişkisinin en yetkili organı olan Ortaklık Konseyi'nin Yunanistan'ın engellemeleri nedeniyle toplanamamış olmasını ve Türkiye'ye verilmesi öngörülen malî yardımın Yunanistan'ın vetosuna takılmasını eleştirmiştir. İktidardaki Refah Partisi adına konuşan Kahraman Emmioğlu ise Yunanistan'ın hem Türkiye'yi AB'den uzak tutmaya çalıştığını hem de hatları tamamen koparmak istemediğini ileri sürerek, Yunanistan'ın Türkiye'nin bölgesindeki büyük devletlerle büyük bir blok oluşturmamasından endişeli olduğunu iddia etmiştir.⁶³

30 Haziran 1997'de iktidara gelen Mesut Yılmaz başbakanlığındaki ANAP-DSP-DTP Hükümeti dönemi, AB'ye olan ilişkiler bağlamında daha da problemli bir döneme denk gelmektedir. 55. T.C. Hükümeti'nin Agenda 2000'de Türkiye için ortaya çıkan vahim tabloyu, yani Türkiye genişleme sürecine dahil edilmezken, Kıbrıs-RY'nin adanın tamamını temsil eden tek meşru devlet kabul edilerek ve Kıbrıs Cumhuriyeti sıfatı ile AB

⁶¹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 51. Birleşim, 28 Ocak 1997.

⁶² (Kinkel'den bahsediyor) Başka ne dedi: "Siz AB'ye giremezsiniz." Evet?!. "Size özel bir formül..." Hep, bize, on yıldır, böyle, Matutes Planıyla, arada bir akide şekeri uzatırcasına... Bu da saygısızlıktır. Kendilerine "peki, biz tam üyelik şartlarına sahip değiliz de, Bulgaristan, Romanya, Kıbrıs gibi ülkeler sahip mi" diye sorduğumuz zaman, orada sessiz kalıyor. Ayrıca, iki defa tekrarlar "Avrupa'yla ilişkilerinizin gelişmesi ve AB'yi düşünebilmeniz için, Kıbrıs'ın halli, Yunanistan'la iyi geçinmeniz lazım..." Kendilerine komisyonda dedim ki "Sayın Bakan, bu gibi beyanlardır ki, meseleyi imkânsız hale getiriyor. Siz böyle söyledikçe, Yunanistan'ı tatmin etmek mümkün değildir ve kaldı ki, eğer bu memleketin, bu devletin, Yunanistan'ın bütün istediklerini vermesini bekliyorsanız, bizim demokrasimiz, bunu yapabilecek hiçbir hükümet doğuramaz, mümkün de değildir (T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20. Dönem 2. Yasama Yılı 75. Birleşim, 1 Nisan 1997.)

⁶³ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 85. Birleşim, 24 Nisan 1997.

genişlemesinin ilk halkasında yer almasını değiştirmek konusunda gösterdiği çabalar sonuç vermeyecekti. Hatta bu konuda Yılmaz'ın büyük umut bağladığı Alman Başbakanı H. Kohl'ün Türkiye'nin beklediği desteği vermemesi, Türkiye ile Almanya arasında yakın tarihin en önemli krizlerinden birisine neden olacaktı. M. Yılmaz Almanya'yı AB'nin Türkiye politikasının gerçek sorumlusu ilan edecek, dahası Almanları hem Türkiye'yi "Müslüman" olduğu için reddetmekle, hem de Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik olarak "Lebensraum" politikası izlemekle suçlayacaktı. Muhalefet de gelişmelerden endişeliydi. Örneğin 127.Birleşim'de konuşan RP'li Hasan Dikici, AB'nin demokratikleşme, insan hakları gibi şeyleri kullanarak daha çok taviz koparmaya çalıştığını "Türkiye'nin, âdeta, Yunanistan'ın eline bırakıldığını" öne sürmüştür. Dikici'ye göre, Kıbrıs sorununun BM zemininden Yunanistan'ın etkili olduğu AB'ye kayması halinde, Türkiye'nin ve KKTC kaybedecektir.⁶⁴ 1997'nin ikinci yarısı ve 1998'de AB ile yaşanan olumsuz gelişmeler Türk-Yunan ilişkilerine de yansımıştır. Bu durum TBMM'deki görüşmelerde açıkça gözlenebilmektedir.⁶⁵

M. Yılmaz Hükümeti döneminde AB ile ilişkilerin kopma noktasına gelmesine neden olan ve Yunanistan'la sorunları çözümsüzlük noktasına getiren önemli gelişme 12-13 Aralık 1997'de yapılan Lüksemburg Zirvesi olmuştur. Zirvede Kıbrıs-RY üyeliği ile ilgili hazırlık ve görüşmelerin başlatılması kararı alınmıştır. Ancak Türkiye, AB'nin genişleme stratejisi içinde saydığı ülkeler içine alınmamış, ancak "üyelğe hazırlama strateji" çerçevesinde ayrıntılı bir biçimde ele alınan Türkiye'nin durumu anlatılmıştır. Türkiye ile ilgili kararın Yunanistan'la ilgili kısmında, Yunanistan ile Türkiye arasında tatmin edici ve istikrarlı bir ilişkinin kurulması, sorunların barışçıl yollarla çözümü, gerekli hallerde Uluslararası Adalet Divanı'na gidilmesi ve BM liderliğinde sürdürülen, BM kararları zemininde bir çözüm bulunmasına yönelik Kıbrıs konusundaki görüşmelerin desteklenmesi alanlarında Türkiye'nin önlemler alması ve reformlar gerçekleştirmesi isteniyordu.⁶⁶

Zirveden hemen sonra (14 Aralık 1997'de) hükümet yaptığı resmi açıklamada, zirvenin aslında Türkiye'nin tam üyelğe ehliyetinin bir kez daha teyit edildiği, hatta bunun için AB'nin Türkiye'yi tam üyelğe

⁶⁴ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 127. Birleşim, 2 Temmuz 1997.

⁶⁵ Lüksemburg Zirvesi kararları özellikle şu oturumlarda tartışılmıştır: T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 85. Birleşim, 9 Aralık 1997; T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 28.Birleşim, 16 Aralık 1997; T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 32.Birleşim, 20 Aralık 1997, T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 33. Birleşim, 21 Aralık 1997, T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 35.Birleşim, 23 Aralık 1997, T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 37.Birleşim, 25 Aralık 1997; T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3. Yasama Yılı, 38.Birleşim, 6 Ocak 1998.

⁶⁶ Bulletin EU: 12-1997.

hazırlamak için bir strateji belirleme görevini Komisyona verdiğini vurgulandıktan sonra eleştiriler ve yeni bir politika dile getiriliyordu. Açıklamada öncelikle Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesinin aynı zamanda ülkemizdeki siyasi ve ekonomik reformların sürmesine, Yunanistan ile iyi ve istikrarlı ilişkilere sahip olunmasına ve Kıbrıs sorununa çözüm bulunması amacıyla BM gözetimindeki müzakerelerin desteklenmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır. Hükümet, AB'nin Türkiye'ye yönelik yanlı ve ayırımcı olduğunu, ancak bununla birlikte Türkiye'nin tam üyelik hedefini muhafaza ettiğini ve AB ile var olan ortaklık ilişkilerinin sürdürüleceğini belirtmiştir. Ancak açıklamada bu ilişkilerin geliştirilmesinin AB'nin yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlı olacağını, AB'nin mevcut zihniyet ve yaklaşımı değişmedikçe Türkiye'nin ilişkilerin ahdi çerçevesi dışındaki konuları AB ile ele almayacağı belirtmiştir. Müteakiben yapılan açıklamalarda, AB ile siyasi diyalogun, ilişkilerin gelişmesine engel oldukları iddia edilen, Kıbrıs sorunu, Türk-Yunan ilişkileri ve insan hakları dahil olmak üzere Türkiye'nin iç meselelerini bundan böyle kapsamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca, ilk oturumu 12 Mart 1998 tarihinde Londra'da yapan Avrupa Konferansı'na ülkemizin katılmayacağı, bu arada Gümrük Birliği'nin ortaklık anlaşmalarımızda öngörüldüğü şekilde sürdürüleceği, AB tarafının Lüksemburg Zirvesi'nin sonuç bildirisinde yapmayı üstlendiği, Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesine ve Ankara Anlaşması'nın sağladığı imkânların kullanılmasına yönelik tekliflerin beklendiği ifade edilmiştir. Bu suretle ilişkilerimizin içinde bulunduğu durumdan çıkış yolunun AB'nin göstereceği siyasi iradeye bağlı olduğu karşı tarafa ifade edilmiştir.⁶⁷

Başbakan Yardımcısı Ecevit, TBMM'de yaptığı bir konuşmada AB'nin amacının Türkiye'yi üye yapmak değil, baskı altında tutmak olduğunu ileri sürmüştür: *“AB'nin amacının Türkiye'nin, günün birinde, AB'ye üye olabileceği umudunu vererek, ülkemizi siyasal baskı altında tutmak ve Türkiye'den, Yunanistan ve Kıbrıs konularında, hatta kendi iç sorunlarımızda birtakım ödünler koparmaya kalkışmak”* olduğunu iddia eden Ecevit, Türkiye'nin artık Ege sorunları, Kıbrıs, insan hakları gibi konularla ilgili olarak AB ile diyaloga girmekten vazgeçtiğini, böylece AB'nin Türkiye'yi baskı altında tutma olanağını tümüyle yitirdiğini belirtmiştir.

Lüksemburg kararları konusunda iktidar ile muhalefet arasında da karşılıklı suçlamalar olsa da TBMM'de genel hava AB'ye duyulan bir öfke olarak görülmektedir. Politikacılar AB'nin Yunanistan tarafından rehin alındığını sıkça dile getirmişlerdir. Örneğin T. Çiller de AB'nin Yunanistan

⁶⁷ Bkz. www.abgs.gov.tr.

tarafli tutumunun sorunlari çözmeye yardım etmek yerine, daha çok körüklediğini belirtmekte ve AB'yi eleştirmektedir. Çiller'in eleştirisi AB'nin çözümsüzlüğü getirdiğine de yöneliktir:

"Şimdi, bu vesileyle, Avrupalı devletlere şu açıklamayı ve mesajı buradan yollamak isterim: Avrupa, bir demokrasi şemsiyesidir; değişik kültürlerin bir arada yaşayabildiği ve bu kültürlerin bir arada yaşarken, ayırımcılığı dışladığı, hoşgörüyü içerdiği bir idealdir. Bundan şaşmak, bu kararın ufuksuzluğunun, bu kararın kendilerinin de aleyhine olduğunun en büyük tescilidir. Bu kararı şiddetle kınıyorum ve şunu da açıkça ifade etmek istiyorum ki: Türkiye'nin yanında değil, tarafsız değil, Yunanistan'dan taraf olan bir anlayışın, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sıkıntıları çözmeye yeter değil, tam tersine, onları, büsbütün körükleyen bir sonucu olacaktır."

DYP'li Saffet Arıkan Bedük ve 37 arkadaşının, AB ve Kıbrıs başta olmak üzere, hükümetin izlediği dış politika konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi üzerine konuşan Dışişleri Bakanı İsmail Cem, önergede "ancak, son zamanlarda cereyan eden gelişmeler açıkça göstermektedir ki, Türkiye, AB gibi, haklı olduğu bu millî davasında, bugünkü Hükümetin yanlış uygulamaları sonucunda, hızla yalnızlığa itilmektedir" ifadesinin doğru olmadığını, Türkiye'nin Ege'de, Kıbrıs'ta ve Batı Trakya Türkleri konusunda taviz veremeyeceğini belirtmiştir. Türkiye Kıbrıs konusunda zaten hiçbir zaman çoğunluk tarafında olmamıştır ve yalnızlığa itilmemesi demek, Türkiye'nin taviz vermesi, politikalarında revizyona gitmesi demek olurdu. Bunun yanı sıra Cem, Türkiye'nin Avrupalı olduğunu vurgulamış; "Avrupalı özelliğini tescil ettirmesi için kimseden bir icazet almamıza ihtiyacımız yok" diyerek AB'ye bir göndermede bulunmuştur. Lüksemburg Zirvesi'nden sonra Cem'in yaptığı bu konuşma Türkiye'nin tavrını da ortaya koymaktadır: "...Düşünürler, taşınırlar; inşallah, bizim kabul edebileceğimiz bir öneriyle, bir gün önümüze, yanımıza gelirler; ama, o güne kadar, bizim kendileriyle, Kıbrıs gibi, Ege politikaları, Yunanistan ilişkileri gibi çok önemli dış sorunları ya da bizim bazı kendi iç meselelerimizi konuşmamıza hiçbir lüzum yoktur ve konuşmayacağımız, AB ile konuşmayacağımız kendilerine bildirilmiştir..."⁶⁸

Aynı birleşimde hükümet partisi ANAP adına konuşan Kamran İnan da AB'nin çifte standart içinde olduğunu öne sürmüştür. Güney Kıbrıs'la müzakereler başlamadan önce onlardan Türklerle uzlaşmaları gibi bir şey

⁶⁸ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 32.Birleşim, 20 Aralık 1997.

istenmemiştir. Yunanistan'a da Türklerle sorunlarını çözmeleri gibi bir talepte bulunmamışlardır.⁶⁹ Hükümet ortağı DSP adına konuşan Atilla Mutman, 1-4 Aralık 1997'de Batı AB Parlamenter Asamblesi'nde, Yunan Başbakanı Simitis'in yaptığı açıklamasında, "*Yunanistan'ın, AB'nin sınır ülkesi olduğunu, altını çizerek belirtti ve "özellikle Kıbrıs ve Ege sorunları, aynı zamanda, AB'nin genel sorunlarıdır"* diyerek Türk-Yunan ikili sorunlarını AB'nin sorunları haline getirdiğini belirtmiştir. Lüksemburg Zirvesi neticesinde, Türkiye'ye uygun görülen yakınlaşma stratejisi içerisinde, 10 tane önkoşul var. Bu 10 önkoşulun 6'sı, tamamen, bizim Yunanistan'la aramızda olan meselelerle ilgilidir, ancak Mutman'a göre Yunanistan kendi görüşlerini AB ülkelerine dikte ettirmiştir, dolayısıyla böyle bir Yunanistan ve AB ile bu sorunların çözülmesi çok zordur. Mutman, bu noktada Türkiye'nin "*biz Avrupa Birliği'ne muhtaç değiliz"* noktasına geldiğini dile getirmiştir.⁷⁰

TBMM'de 6 Ocak 1998'de bir konuşma yapan DYP'li Sedat Aloğlu'na göre Türkiye için herhangi olumlu olayın Yunanistan'ın aleyhine gelişeceği gibi irrasyonel bir saplantı içerisinde olan Yunanistan, daha olumlu yaklaşım içerebilecek kararları veto edeceğini belli etmiş bulunmaktadır. Aloğlu, 11 aday ülkenin sorunlarını bütünleşmeyle çözmeyi planlayan AB, Türkiye'den, benzer sorunlarını çözmesini, bütünleşmeye, âdeta önkoşul olarak getirmektedir görüşünü dile getirmekte ve kararları, AB'nin büyüklüğü ve iddiasıyla uyumsuz ve vizyonsuz olarak nitelemektedir. CHP adına konuşan Altan Öymen de AB'nin desteğini fazlasıyla arkasına alan Yunanistan'ın "*Türkiye ile uzlaşmak için çaba göstermesini beklememek gerekir"* diyerek AB'nin sorunlarda tarafsız bir hakem gibi davranmadığını belirtmiştir.⁷¹

21 Nisan 1998 tarihli oturumda konuşan Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel, Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın bir çözüm çerçevesinde, Kıbrıs Türk tarafına tanınacak hak ve yetkileri, AB mekanizmaları vasıtasıyla aşındırmayı planladıkları; eğer, bir çözüm olmaksızın tam üyeliğe ulaşabildikleri takdirde, bu durumda da, Kıbrıs sorununu, AB'nin bir sorunu haline sokup, Türkiye ile AB'yi karşı karşıya getirmeyi planladıklarını vurgulamıştır.⁷² Yunanistan'ın AB üyeliğini Türkiye'ye karşı

⁶⁹ "Roma Antlaşmasında veya da Kopenhag kriterleri içerisinde Kıbrıs kriteri var mıdır? Ege kriteri var mıdır? AB'nin, tümüyle Yunanistan'ın arkasında yer alarak, Kıbrıs'ı bir nevi bedel olarak istemesi, Ege'nin, Yunan kapalı denizi haline getirilmesi yolunda destek olması kabul edilebilir bir hadise midir? Güney Kıbrıs'la tam üyelik müzakerelerini başlatmadan önce, acaba "Güney Kıbrıs'a, gidin, evvela Türklerle uzlaşın, anlaşın, sonra gelin" dedi mi? Yunanistan'a hiçbir gün "kalkın, gidin, Ege'deki ihtilafları Türklerle halledin" diye bir ifadeleri oldu mu; hayır; hepsi bize yönelik. Bu, tabiatıyla çifte standarttır" (T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 32. Birleşim, 20 Aralık 1997).

⁷⁰ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 32.Birleşim, 20 Aralık 1997.

⁷¹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 38.Birleşim, 6 Ocak 1998.

⁷² T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 79.Birleşim, 21 Nisan 1998.

bir koz olarak kullandığı düşüncesi, muhalafet Partisi FP tarafından da dile getirilmiştir. Hasan Dikici'ye göre Yunanistan, AB'nin bütün imkânlarını, her fırsat ve her zeminde, aleyhimize siyasî amaçlarla kullanagelmıştır. Buna en açık örnek, Ege Denizi'ndeki uluslararası sulardaki 11 adaya Yunanlıların iskân edilmesi için, AB'nin sosyal fonlarından kredi talebinde bulunmasıdır. Diğer muhalafet partisi CHP adına konuşan Birgen Keleş de Lüksemburg Zirvesi'nde alınan kararlarla çifte standart uygulandığını, Türkiye'nin kendi içindeki sorunlarına ve Yunanistan'la olan ilişkilerine yanlı ve önyargılı bir şekilde yaklaşıldığına dikkat çekmiştir. Keleş konuşmasında Yunanistan'ın AB'deki diğer ülkelere çok büyük baskı yaptığı ve onları tehdit ettiği -örneğin genişlemeyi engellemekle tehdit ettiği- Türkiye ile AB arasındaki ilişkinin genişlemesine hiçbir aşamada izin vermediğini vurgulamıştır.⁷³

DYP Grup Başkanvekilleri Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük ise AB'ye yönelik eleştirilerinin ardından *"Türkiye'nin Avrupa dışında mütalaa edilmesi; gerek Kıbrıs meselesinde gerekse Türk-Yunan ilişkilerinde, Türkiye aleyhine vahim sonuçlar doğuracak bir gelişmedir"*⁷⁴ sözleri ile gelecek dönemin sıkıntılarına dikkat çekmiştir.

Lüksemburg Zirvesi Türkiye'de neredeyse adına "Lüksemburg Sendromu" denilebilecek ciddi bir politik sarsılma yaratmıştır. Bu durum Türkiye'de AB'ye yönelik kızgınlık ve kırgınlığın yanı sıra "nerede hata yaptık" sorusunun da sıkça dile getirilmesine neden olmuştur. TBMM'deki milletvekillerinin önemli bölümü, bu konuyu dile getirirken Türkiye'de 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında askeri yönetimin ABD'nin talebini kıramayarak Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönmesine hem de hiçbir garanti almaksızın izin verilmesinin sorunların asıl kaynağı olduğu düşüncesini dile getirmişlerdir. Örneğin Saadet Partili İ. Ertan Yülek *"Türkiye Yunanistan'ın NATO'ya dönüşünde veto hakkını kullanmadı; ama o günden bugüne kadar Türkiye'nin AB ile olan bütün münasebetlerini Yunanistan kilitledi"* sözleri ile AB ile sorunların adresi olarak da Yunanistan'ı göstermektedir.⁷⁵

1998'in sonuna doğru Türkiye'nin temel gündem maddesi ise PKK Lideri Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkmasından Kenya'da yakalanmasına kadar olan süreçte yaşananlardır. Bu dönem Türkiye'de AB'ye yönelik ciddi bir güven kırılması ve hatta öfke de yaratmıştır. Söz konusu öfke bir ara İtalya üzerinde yoğunlaşsa da kısa bir süre sonra A.Öcalan'ın kaçışında Yunanistan'ın rolü ortaya çıktı ve Öcalan Kenya'da Yunanistan

⁷³ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 102.Birleşim, 16 Haziran 1998.

⁷⁴ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 3.Yasama Yılı, 2.Birleşim, 6 Ekim 1998.

⁷⁵ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 4.Yasama Yılı, 10.Birleşim, 21 Ekim 1998.

Büyükelçiliği'nde üzerinde Kıbrıs-RY'ne ait bir pasaportla yakalanınca Yunanistan'a yönelmiştir. Türkiye'nin başlangıçta Yunanistan'a karşı tavrı son derece serttir. Örneğin Dışişleri Bakanı İsmail Cem "Türkiye'nin, başkasının terörist demesine, başkasının tanımına, tanıtımına, tanıklığına ihtiyacı yoktur ve Yunanistan, bizim açımızdan terörist bir ülkedir ve bu niteliğiyle, herhangi bir ciddî sorunda, konuda, tarafımızdan muhatap kabul edilebilme durumunu kaybetmiştir"⁷⁶ diyecektir. Cem, 13 Mart 1999'da TBMM'de yaptığı konuşmada "Öcalan olayıyla gözler önüne serilen manzara, Yunanistan açısından dehşet vericidir. Bu ülkenin, tahmin edilenin de ötesinde, boğazına kadar terör batağına saplandığı, artık, herkes tarafından görülen bir gerçektir. Ülkemizdeki terör eylemlerinde binlerce masum insanımızın hayatını kaybetmesinde Yunanistan'ın büyük sorumluluk taşıdığı, böylece, kesinlik kazanmış olmaktadır. Yunanistan'ın, terörün merkezi olduğunu suçüstü halinde tespit ve teşhir eden bu olguya, başta AB üyesi ülkeler olmak üzere, hiçbir ülke kayıtsız kalamaz. Ancak, ne yazık ki, Yunanistan'ın, henüz bu olaylardan ders aldığını ve tutumunun bedelini ödediğini söylemek mümkün değildir. Atina'daki siyasal deprem Simitis Hükümetini sarstı; ama bu, Yunanistan'ın, teröre destek verirken suçüstü yakalanması yüzünden olmaktan çok, bu desteği beceriksizce verdiği ortaya çıkması dolayısıyla oldu"⁷⁷ demiştir.

Bu dönemde bütün partilerce dile getirilen AB'nin Türkiye'ye çifte standart uygulaması ve Yunanistan AB'yi kendi savlarında yanına çektiği düşüncesidir. Tartışmalarda "Yunanistan, AB'yi esir aldı" gibi ifadeler kullanılmıştır. Lüksemburg zirvesinden sonra Türkiye, Yunanistan ve AB ile siyasi diyaloga girmeme kararı alması aynı zamanda Türk-Yunan ilişkilerinde bir gerilemeye işaret etmektedir. Ancak eş zamanlı olarak Türkiye'nin bilinçli bir gerginlik tırmandırma politikası izlediği, böylece AB kapısının önünde engel olarak gösterilen Yunanistan'ı en zayıf zamanında devre dışı bırakarak, hatta desteğini alarak AB yoluna devam etmek için çaba gösterdiği görülmektedir. Bu durum 1999'un ikinci yarısında çok net olarak gözlenebilmektedir.

⁷⁶ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 4.Yasama Yılı, 10.Birleşim, 21 Ekim 1998.

⁷⁷ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 4.Yasama Yılı, 54.Birleşim, 13 Mart 1999.

3. TBMM 21. Dönemi (21-1, 21-2, 21-3,21-4. Yasama Yılları): Nisan 1999-Eylül 2002

a. Genel Siyasi Durum: 1999-2002

Türkiye-AB-Yunanistan ilişkileri bağlamında 1998 sonu ama özellikle de 1999 başına asıl damgasını vuran konu PKK Lideri A. Öcalan oldu. 12 Ekim 1998'de Türkiye'nin baskıları sonucu Suriye, Öcalan'ı topraklarından çıkarmak zorunda kalmıştı. Suriye'den Rusya'ya, oradan İtalya'ya geçen Öcalan'ı Türkiye İtalyan makamlarından istemiş, İtalyanlar bunu reddetmiş ve hakkında Almanya'daki bir mahkemeden çıkmış ve kesinleşmiş tutuklama kararını ileri sürerek Öcalan'ı Almanya'ya vermek istediğini açıklamıştı. Ancak Almanya Hükümeti, ülkede ortaya çıkacak güvenlik ve politik riskleri göze alamayınca, Öcalan İtalya'nın elinde kalmıştı. Türkiye'nin ısrarlı iade taleplerine karşı çıkan İtalya, bir süre sonra Öcalan'a başka bir yere gitmesi için baskı yapmış ve Öcalan 32 gün (12 Kasım-16 Aralık 1998) kaldığı İtalya'dan ayrılmak zorunda kalmıştı.⁷⁸ PKK Lideri, İtalya'dan ayrılmak zorunda kaldıktan sonra Hollanda, Rusya, Yunanistan ve son olarak da Kenya'ya gitmek zorunda kalmış ve Nairobi'de Yunanistan Büyükelçiliği'nde saklanmaya başlamıştır. Burada Türkiye'nin ABD ve İsrail'in de desteği ile sürdürdüğü takip ve baskı netice verdi ve Öcalan 16 Şubat 1999'da Nairobi'de Türk Güvenlik Güçleri tarafından teslim alınarak Türkiye'ye getirildi. PKK liderinin üzerinden Lazaros Mavros adına düzenlenmiş bir Kıbrıs Rum Kesimi pasaportu çıktı.

Hem ABD hem de AB tarafından terör örgütü olarak ilan edilmiş kanlı bölücü bir örgütün lideri olan Öcalan'a Yunanistan tarafından verilen desteğin ortaya çıkması, Yunanistan'ın Türkiye politikasının "düşmanımın düşmanı dostumdur" eksenine oturduğunu gösterdi. Yunanistan'da iç politik krize de neden olan ve Dışişleri Bakanı Pangalos'un da aralarında bulunduğu bazı politikacı ve üst düzey bürokratların görevden alınmalarına neden olan skandal, Türkiye'ye özellikle de 1997 Lüksemburg Zirvesi ardından olağanüstü iyi bir şans vermişti. Türkiye Yunanistan'ın teröre destek veren ülke olarak ilan edilmesini sıkça dile getirirken, aslında "suçüstü" yakalanmış olan Yunanistan'dan AB ve Kıbrıs konusunda tavır değişikliği bekliyordu. Bu durum Yunanistan'ın Türkiye politikasında çok ciddi bir politika değişikliğine gitmesine neden oldu. Bunun nedenlerinden en başta geleni, "teröre destek veren ülke", hatta Türkiye'de bazı politikacıların "terörist ülke" suçlamalarından kurtulmak

⁷⁸ A. Öcalan'ın kaçış serüveninde özellikle İtalya'da bulunduğu süre Türkiye'nin AB ile ilişkileri bakımından da önemli gerilimlere neden oldu. Türkiye'nin "iade" talebini reddeden İtalya'nın bu tavrına 23 Kasım 1998'de AB Konseyi Dönem Başkanlığı adına Avusturya'dan dayanışma açıklaması geldi.

olsa da, Yunanistan'ın Türkiye politikasında değişikliğe gitmesine yol açan dört önemli neden daha vardı.

1. Bunlardan birincisi Türkiye ile ilgiliydi: Yunanistan'ın 1981'de AET'ye girmesinin ardından dış politikasının en önemli temellerinden birisi Türkiye'nin AET/AT/AB'den uzak tutulması ve AB aracılığı ile "Türkiye'nin cezalandırılması", o olmasa da "AB'den yararlandırılmaması" şeklinde belirlemişti. Bu politika artık eskisi kadar önemli ve etkin olmuyordu. Tam tersine Türkiye'nin AB'ye kazandırılması için liderlik rolü üstlenilmesi ve bölgede bir barış ve güvenlik alanı yaratılması Yunanistan için daha cazip hale gelmişti.
2. Yunanistan'ın Türkiye bağlantılı en önemli politik çatışma alanlarından birisi Kıbrıs'tı. Yunanistan 1990'dan başlayarak adım adım Kıbrıs-RY'nin AB'ye üye olması konusunda çaba gösteriyordu. Türkiye'nin Londra ve Zürih Anlaşmaları'ndan kaynaklanan hakları bağlamında AB'nin Türkiye'nin en azından zimmî onayı olmaksızın Kıbrıs'ı üstelik "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak birliğe alması söz konusu olmazdı. 1995'de Gümrük Birliği sürecinde bu konuda Türkiye'nin itirazını ve engellerini geri çektiği iddia edilmiştir. Yani Kıbrıs konusunda Yunanistan 1995'de Türkiye'yi aşmış, 1997'de Gündem 2000'de Kıbrıs ilk genişleme grubuna önerilmiş, Aralık 1997'de ise 2004'de üye olması beklenen aday ülke sıfatını kazanmıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda elde ettiği kazanım geri dönülmezdi ve artık Türkiye'nin engel olabilmesi olanağı kalmamıştı.
3. Aralık 1997'de yapılan Lüksemburg Zirvesi sonrasında Türkiye, AB ile köprüleri atmış ve Kıbrıs ve Ege sorunları da dahil olmak üzere AB ile siyasi diyalogu kestiğini ilan etmişti. Yunan Hükümeti, Türkiye'nin AB'ye yönelik bu tavrının en çok Yunanistan'ı olumsuz etkileyeceği ve Türkiye üzerinde baskı yapma olanağının kalmadığını açıkça görecekti. Üyeliği çok uzun zamana yayılacak olan "aday" bir Türkiye, AB'den kopmuş ve özellikle de Yunanistan'a kızgın bir Türkiye'den daha iyi olacaktı. Yunanistan'ın çıkarlarının yeniden tanımlanması bunu gerektiriyordu. Orta ve Doğu Avrupa'nın bütünleştiği bir genişleme sürecinde Türkiye'nin dost ve komşu bir ülke olarak varlığı en çok Yunanistan'ın çıkarıdır. Yunanistan, Türkiye'den "elde edeceği tavizleri" AB'yi kullanarak büyük ölçüde elde etmişti. Bu durumda Türkiye'nin AB'ye yakınlaşması ve hatta üye olması, dahası buna Yunanistan'ın liderlik etmesi Yunanistan'a prestij de kazandıracaktı.
4. Yunanistan'ın o dönemde en önemli amaçlarından birisi, AB ile parasal birliğe girmekti. Bu durum ciddi bir mali kaynak ihtiyacı

doğurmaktaydı. Yunanistan Türkiye ile daha az gerilim yaşaması halinde savunma bütçesini kısıbilecek ve parasal birlik için avantaj elde edecekti.

Bütün bu strateji için Yunanistan'ın en önemli eksiği hem kendi hem de Türk kamuoyunun desteğini almaktı. Yeni Dışişleri Bakanı G. Papandreu ile Türk meslektaşı İsmail Cem arasındaki insani yakınlık, belirli ölçülerde politikalara da yansdı. Ancak asıl önemli fırsat 17 Ağustos 1999'da yaşanan bir doğal afetle, deprem ile geldi. “Deprem Diplomasisi” her iki taraftaki liderlerin politika değiştirmesine son derece duygusal bir olanak sağlamış oldu. Yunanistan'ın deprem için ortaya koyduğu dayanışma ve çaba, Türkiye'de altı ay önce savaş açılmasını bile teklif eden ve destek bulan açıklama ve yaklaşımların bir anda değişmesine neden olmuştu. Hiç kuşku yok ki Yunanistan, Ekim 1998'de Öcalan'ın Suriye'den çıkışının ardından her geçen gün artan sıkıntılarını, son derece başarılı ve realist bir politik manevra ile kendi lehine çevirmeyi başarmıştı. Bunu TBMM'deki görüşme tutanaklarında da izlemek mümkündür.

Türkiye'nin Aralık 1999'da AB Konseyi Helsinki Zirvesi'nde “aday ülke” olarak açıklanmasına giden yolda hiç kuşku yok ki sadece Yunanistan'ın Öcalan'dan kaynaklanan mahcubiyeti yoktu. Eylül 1998'de Almanya'da, Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesi'nin Türkiye kararlarında etkisi olan Alman Hristiyan demokratların iktidarlarını kaybetmeleri ve yerlerine Türkiye'nin AB üyeliğine prensipte (özellikle de din-kültür-tarih bağlamında) karşı çıkmayan, hatta Türkiye'de demokrasi ve insan haklarına dayalı istikrarlı bir toplum düzeni için AB üyeliğinin Türkiye ve Avrupa için yararlı olacağı görüşünde olan Kırmızı-Yeşil koalisyonun görevi devralması Türkiye-AB ilişkilerinde bir değişim olanağı yaratmıştır. Yine AB'den kopan bir Türkiye Batı ittifakından da uzaklaşabilir endişesinde olan B. Clinton yönetiminde ABD'nin aktif desteği de unutulmamalıdır. Clinton'un 18-19 Kasım 1999 tarihlerinde İstanbul'da yapılan “yüzyılın son zirvesi” olarak nitelendirilen ve 54 ülkenin devlet veya hükümet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Zirvesi'nde Türkiye'ye verdiği destek son derece etkiliydi.

11-12 Aralık 1999'de Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Helsinki Zirvesinde Türkiye'ye adaylık statüsü tanındı. Yunanistan 1980'den sonra ilk kez Türkiye konusunda “olumlu” bir politika izliyordu. Aslında yakından bakıldığında Yunanistan'ın Helsinki'de Türkiye'ye verilenden çok daha fazlasını hem Ege hem de Kıbrıs bağlamında Türkiye'den “aldığı” da söylenebilir. Ancak Türkiye de Yunanistan da durumdan genel olarak memnundu ve Avrupalılık, iki ülke arasındaki krizlerin çözümünde belki de ilk kez etkili olmuştu.

Avrupalılığın Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde ne ölçüde etkili olduğu konusunu anlamak bakımından belki de en önemli dönem, Aralık 1997 ile Aralık 1999 arasındaki dönemdir. Türkiye'nin Öcalan skandalına yaklaşımında da Avrupalılık faktörü temel rolü oynamıştır denilebilir. Önemli olan bir husus da Türkiye'nin AB'den aldığı "nispeten" belirli bir perspektifin ne kadar önemli olduğunun ortaya çıkmasıydı. Aday ilan edilen Türkiye 2000 sonrasında akıl almaz bir tempo ve kararlılıkla kurumsal, yasal ve idari düzenlemeler içine girmiştir. 19 Şubat, 9 Nisan ve 3 Ağustos 2001'de TBMM'de Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan I., II. ve III. Uyum Paketleri ve Anayasa değişiklikleri kabul edilmiştir.

Her ne kadar Kıbrıs-RY'nin AB'ye üye olma sürecinin yarattığı gerginlik devam etse de genelde Aralık 1999 sonrasında Türkiye, Yunanistan ile yaşadığı krizleri "Avrupalılık" çerçevesinde değerlendirmiş, bu durum kamuoyuna da anlatılabilmektedir. Türkiye'de bu havanın geriye dönüşü 2004'de olmuştur. "Ucu açıklık", "hazmetme kapasitesi", "referandum", "Kıbrıs'ın tanınması" vb. vurgular Türkiye'de AB konusunda bir karşıtlık olmasa da inançsızlık yaratmış, bu da hem reformların sürdürülmesi hem de Yunanistan ve Kıbrıs konusunda cesur dış politik açılımları engellemiştir.

b. Tutanak Özetleri: TBMM 21. Dönem (21-1, 21-2, 21-3 ve 21-4 Yasama Yılları): Nisan 1999-Ekim 2002

TBMM'nin 21. Dönem'deki dört yasama yılını (21-1, 21-2, 21-3 ve 21-4) kapsayan bu bölüm için TBMM tutanaklarında yapılan incelemede, içinde AB, Yunanistan ve Kıbrıs konularının geçtiği toplam 55 birleşimdeki ve yaklaşık olarak 7000 sayfalık tutanak analize tabi tutulmuştur.

Nisan 1999 ile Ekim 2002 arasındaki dönemi kapsayan TBMM'nin 21. Dönemi PKK Lideri A.Öcalan'ın yakalanması sonrasındaki Yunanistan ile kurulan yeni ilişki biçimi ve Türkiye'nin "aday ülke" ilan edilmesi gibi son derece önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Türkiye-Yunanistan-AB ilişkileri çerçevesinde "Avrupalılaşıma" kavramının analizi bakımından da önemli ipuçlarının ortaya çıktığı bu dönemde, B. Ecevit Başbakanlığı'ndaki DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti görev yapmıştır. Çok parçalanmış ve sorunlu bir döneme rağmen TBMM'de AB konusunda idam cezasının kaldırılması gibi şaşırtıcı yasal ve idari düzenlemelerin yapılması da de yine bu dönemin başarılarıdır.

Bu dönemde tartışmalar AB ve Kıbrıs konusunda yoğunlaşmıştır. Türkiye-Yunanistan ilişkileri de AB bağlamında gündeme gelmiştir. Dolayısıyla ikili ilişkiden çok AB'nin de dahil olduğu üçlü ilişkilerden söz etmek gerekir. Bunun dışında, bu dönemde AB uyum yasaları çerçevesinde tartışılan azınlık vakıfları, AB'nin Türkiye'deki gayri Müslim azınlık politikalarına yönelik eleştirilerine karşılık olarak özellikle Batı Trakya Türkleri konusu gündeme gelmiştir.

Seçimlerden büyük başarı ile çıkan DSP Lideri B. Ecevit'in başkanlığında kurulan T.C. 57. Hükümeti'nin 6 Haziran 1999'da TBMM'de okunan programında, *"Yunanistan'la, başta Ege ile ilgili olanlar olmak üzere, aramızdaki sorunların diyalog yoluyla çözümü için iyi niyetli ve yapıcı girişimler sürdürülecektir. Bu itibarla, komşumuz Yunanistan'ın, öncelikle PKK dahil, terörizmle mücadelede kesin bir tavır almasını ve ilişkilerimize AB gölgesinin düşürülmemesini beklemekteyiz"*⁷⁹ ifadelerine yer verildiğini görmekteyiz. Hükümet programında ısrarla ve altı çizilerek *"AB gölgesi"* ifadesinin yer alması, Yunanistan'ın AB'yi kendi ulusal çıkarları için Türkiye'ye karşı bir araç olarak kullanmasına duyulan tepkiden kaynaklandığı açıktır. Türkiye'nin AB üyeliği için verdiği çaba, Yunanistan'ın AB'de üye olmasından kaynaklanan biçimde 1981'den bu yana, Yunanistan'a Türkiye politikasında büyük hareket alanı yaratmış, bu da Türkiye'yi rahatsız etmiştir. Hükümet programında *"Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, tarihten, coğrafyadan ve anlaşmalardan doğan hakkıdır. Türkiye'nin AB'ye, öteki üyelerle eşit hak ve statüye sahip tam üyelik hedefinin gerçekleştirilmesine çalışılacaktır. Avrupa'daki bütünleşme süreci içinde yerini alacak olan Türkiye, bunu gerçekleştirirken, ulusal hak ve çıkarlarını her zaman titizlikle gözetmeye devam edecektir"* ifadesine de yer verilerek, Türkiye'nin Yunanistan ile olan ihtilaflarına göndermede bulunmaktadır.⁸⁰ Başbakan Ecevit, TBMM'de yaptığı konuşmasında, 1997 Lüksemburg Zirvesi kararlarına atıfta bulunarak, Türkiye'nin AB politikasının özellikle de Yunanistan'a karşı tavizlere ne ölçüde açık olabileceğini şu ifadelerle ortaya koymuştur: *"Biz, kültürümüzle, tarihimizle, coğrafyamızla Avrupalıyız; ama sadece Avrupalılığa da sığmayız. Biz, aynı zamanda, bir Orta Asya ülkesiyiz, bir Ortadoğu ülkesiyiz, bir Doğu Akdeniz ülkesiyiz, bir Karadeniz ülkesiyiz, bir Balkanlar ülkesiyiz, kısmen Afrika ülkesiyiz ve bu kökenleri çok iyi bağdaştırabildiğimiz için de, Avrasyalaşıma sürecinin anahtar ülkesi konumuna gelmiş bulunuyoruz. Bir bakıma, AB'nin kapısını bize kapatanlara teşekkür etmemiz gerekir; dünyanın Avrupa'dan ibaret olmadığını kavramamıza katkıda bulunmuşlardır"*. Ecevit burada,

⁷⁹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 11.Birleşim, 6 Haziran 1999.

⁸⁰ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 11.Birleşim, 6 Haziran 1999.

Yunanistan'ın Türkiye'nin AB yolunda sürekli olarak belirleyici konumda olmasının mantığını da sorgulaması dikkat çekicidir: *"Bizim üyeliğimize karşı çıkanlar, Yunanistan bahanesini ileri sürüyorlar. Bu durumda, küçücük Yunanistan, koskoca AB'yi esir almış demektir. AB mi Yunanistan'ı kullanıyor, Yunanistan mı AB'yi kullanıyor Türkiye'ye karşı; bunu anlamak da biraz zor; belki her ikisi de doğrudur."*

İktidar ortağı olan ve milliyetçi söylem ile seçimlerde ciddi başarı sağlayarak TBMM'de 2.parti olan MHP'den Oktay Vural 24 Haziran 1999'da yaptığı konuşmasında, Yunanistan'ı, *"Türkiye'yi Batı'dan ve Balkanlardan soyutlama, Türkiye çevresinde bir Ortodoks mihveri, Güney Kıbrıs Yönetimi'yle bir tek Helen alanı ve Türkiye'nin ilişkilerinin hassas olduğu Ermenistan, İran ve Suriye'yle bir dostluk ittifakı kurma politikası takip etmekle"* suçlamaktadır. Vural, Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs sorunu dışında Ege sorunları, Batı Trakya Türk azınlığına uygulanan sistemli baskı politikası ve başta PKK terör örgütü olmak üzere Türkiye aleyhtarı faaliyetlere Yunanistan tarafından sağlanan destekler gibi sorunların da var olduğunu özellikle hatırlatmaktadır: *"Yunanistan'ın, terörizmi destekleyen bir ülke olduğu açıktır. MHP olarak, Yunanistan'ın, Türkiye aleyhtarı faaliyetlerine son vermeden, PKK'ya verdiği desteği kesmeden bir diyalogu anlamlı görmemekteyiz"* görüşünü dile getirmektedir.⁸¹ Aynı partiden Orhan Bıçakcıoğlu ise *"Yunanistan terör işini düzeltmeden biz kendisiyle görüşmeyiz demek yeterli bir politika değildir, Yunanistan'a gerekli ders verilmelidir"* diyerek PKK liderinin Yunanistan ile bağlantısının ortaya çıktığı son gelişmelere dikkat çektikten sonra, *"eğer gerekiyorsa, Yunanistan'a silahlı güçle de karşılık vermemiz lazım, zaman zaman onları huzursuz etmemiz lazım ve gerekirse onların turizmini bizim de baltalamamız lazım... Biz, bu terörü bitirdiğimiz zaman, Türkiye, o zaman dünyada lider bir ülke olur; o zaman, biz istediğimizi Yunanistan'a da kabul ettiririz, Avrupa'ya da kabul ettiririz"* demektedir.⁸²

26 Haziran 1999'da yapılan TBMM oturumlarında Kıbrıs konusu tartışılmıştır. Milletvekillerinden Hüseyin Kansu (FP) *"Yunanistan'ın üstün gayretleriyle, Kıbrıs Rum kesiminin, Kıbrıs'ın tek temsilcisi kabul edilerek, AB'ye tam üyelik sürecine dahil edilmesinin, meselenin çözümünü zorlaştırıcı yanını tüm taraflara çok iyi anlatmalıyız"* diyor ve KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a destek olunması gerektiğini ifade ediyordu.⁸³ Eski Başbakan ve DYP Genel Başkanı T. Çiller de benzer görüşleri ifade ediyor ve G-8'lerin Kıbrıs planından duyduğu rahatsızlığı

⁸¹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 21.Birleşim, 24 Haziran 1999.

⁸² T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 21.Birleşim, 24 Haziran 1999.

⁸³ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 23.Birleşim, 26 Haziran 1999.

dile getirdikten sonra *"Yunanistan dünyayı arkasına almış bir şekilde, karşımıza dikilecek"* uyarısında bulunuyordu.⁸⁴

TBMM, Kıbrıs Barış Harekâtının 25 inci yıldönümü münasebetiyle, 15 Temmuz 1999 tarihinde, özel gündemle toplanmıştır. Toplantıda hem hükümet ve siyasal parti temsilcileri hem de KKTC Cumhurbaşkanı konuşmalar yapmışlar, ardından da Mecliste temsil edilen bütün siyasal partilerin ortak önergesi ve oy birliği ile bir bildiri (TBMM Kararı) yayınlanmıştır. TBMM'deki bütün konuşmacılar, parti ya da iktidar-muhalefet farkı olmaksızın Kıbrıs-RY'nin AB'ye üye olmasının hukuksuz olduğunu, ama bu yola gidilirse, adanın bölünmesinin de kesinleşeceği, Yunanistan'ın AB başta olmak üzere uluslar arası kuruluşları kendi çıkarları için kullandığı ve tavrının çatışmaları artırdığını ifade etmişlerdir. Toplantıda konuşan Kıbrıs'tan sorumlu Devlet Bakanı DSP'li Ş. Sina Gürel, Kıbrıs-RY'nin AB'ye giriş sürecine Türkiye'nin itirazlarını hatırlatıyor, ardından da üyelik gerçekleşirse, Kıbrıs Adası üzerindeki Türk-Yunan dengesinin bozulacağını, bunun da Adadaki bölünmeyi kalıcı kılacağını vurguluyordu.⁸⁵ Başbakan Yardımcısı ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli de Kıbrıs-RY'nin AB üyeliğini "Enosis" olarak nitelendirmiş, bu durumun Kıbrıs sorununda zeminin BM'den AB'ye kayması anlamına geleceğini de bir endişe olarak dile getirmiştir. FP Genel Başkanı Recai Kutan da *"Yunanistan'ın, Güney Kıbrıs'ı, Kıbrıs cumhuriyeti olarak AB'ye dahil etme çabaları çok yanlıştır. AB'yi bu konuda çok dikkatli olmaya davet ediyoruz. Bu tip emrivakilerle Kıbrıs sorunu çözülemez ve Türkiye, bu emrivakilere kesinlikle boyun eğmeyecektir. Avrupalı dostlarımız, Güney Kıbrıs'ı AB'ye almakla, Kıbrıs meselesinin çözümünü sadece zorlaştırırlar"* demiş ve hükümete destek verdiğini açıklamıştır.⁸⁶ Başbakan Yardımcısı ANAP Genel Başkanı M. Yılmaz da benzer içerikte bir konuşma yaparak görüşlerini dile getirmiştir. Yılmaz'a göre Yunanistan, Türkiye'ye karşı AB üyeliğini araç olarak kullanarak baskı yapamaz, yapamayacağını Lüksemburg Zirvesi sonrasında görmüştür: *"Rum tarafı, 1974 öncesinde şiddet ve baskı yoluyla gerçekleştiremediği Yunanistan'la bütünleşme emelini AB vasıtasıyla elde edebileceği düşüncesindedir... Rum-Yunan ikilisi, akıllarınca, bu yolla, Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafı üzerinde baskı kurabileceklerini düşünmüşler, Türkiye'nin, AB'ye ne pahasına olursa olsun girmek uğruna Kıbrıs'ta ödün vereceğini sanarak büyük bir yanılgıya düşmüşlerdir. AB'nin, Lüksemburg'da, Kıbrıs-RY'nin hukuk dışı üyelik başvurusuna yeşil ışık yakarak işlediği tarihî hata karşısında, Türkiye, gereken yanıtı anında vermiştir."*⁸⁷

⁸⁴ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 26.Birleşim, 29 Haziran 1999.

⁸⁵ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 34.Birleşim, 15 Temmuz 1999.

⁸⁶ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 34.Birleşim, 15 Temmuz 1999.

⁸⁷ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 34.Birleşim, 15 Temmuz 1999.

15 Temmuz'daki toplantıda konuşan ve TBMM'de büyük bir ilgi ve destekle karşılanan KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ise AB'nin, Yunanistan'ın şantajına boyun eğerek Kıbrıs-RY'nin üyelik başvurusunu kabul ettiğini; Rumlar için önceliğin, uzlaşma değil, "sahte Kıbrıs hükümeti" unvanı altında Kıbrıs'a sahip olmak olduğunu, AB yolunun da bu yönde atılmış hesaplı bir adım olduğunu söylemiştir.⁸⁸ Denktaş, "AB'den gelen sesler ve alınan kararlar, maalesef, bu Rum yaklaşımını desteklemektedir. Türkiye'ye bu konuda söz hakkı tanımayan bu yaklaşımla, Kıbrıs'ı Yunanistan şantajına boyun eğmiş bir AB'ye üye yaparak, Kıbrıs üzerindeki Türk haklarını ortadan kaldırma planı yürütülmektedir. Direnişimiz buna karşıdır; direnişimiz, Türkiye'yi, Kıbrıs ve bölgesinden uzaklaştırmak isteyenlere karşıdır. Bizim mücadelemiz, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin güçlendirilerek varlığını sürdürmesi, Türk Ulusunun Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'de hak ve menfaatlerinin korunmasıdır; bu yoldan dönmeyeceğiz"⁸⁹ demektedir. Denktaş'a göre Kıbrıs'ın AB üyeliği, adanın Yunanistan'a ilhakının yolunu açacaktır. Böylece, açıkça ilan edilmeyecek bir Enosis'in, dolaylı olarak, AB içinde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Denktaş, AB'nin sadece Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tam üye olarak alması durumunda, adada çözüm için yapılan görüşmelerin, tamamen BM zemininden Yunanistan'ın etkili olduğu AB zeminine kayacağını, yani Kıbrıs sorununun, Türkiye-AB sorunu haline geleceğini de ifade etmektedir.⁹⁰

Denktaş'ın konuşmasının ardından TBMM'de temsil edilen bütün siyasal partilerin ortak önergesi ve oy birliği ile Kıbrıs konusunun "milli bir dava" olarak nitelendirildiği önerge kabul edilmiştir.⁹¹ Önerge'de Türkiye'nin KKTC'ye verdiği desteğin yanı sıra şu hususlar dikkat çekmektedir: "Aşağıdaki hususların Türk ve dünya kamuoyuna duyurulması kararlaştırılmıştır"

- KKTC, Türkiye ile beraber, Ada'daki her iki toplumun varlık ve güvenliğini teminat altına alacak, adil ve devamlı bir çözüm bulunması yolunda her türlü gayret ve iyi niyeti göstermiştir. Buna mukabil, Yunan-Rum tarafı, Enosis emelinden, 20 Temmuz 1974 öncesine dönmek politikasından vazgeçmemiş, meseleyi ilgili taraflar arasında görüşmekten ziyade, dış güçlerin müdahalelerini davet etmiş, her seferinde uzlaşmayı zorlaştırmıştır. Son olarak, Güney Kıbrıs Rum idaresinin AB tam üyeliğine başvurması ve bunun karşı tarafça kabul görmesi çözüm yolunu tıkamış, AB

⁸⁸ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 34.Birleşim, 15 Temmuz 1999.

⁸⁹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 34.Birleşim, 15 Temmuz 1999.

⁹⁰ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 34.Birleşim, 15 Temmuz 1999.

⁹¹ "Kıbrıs Barış Harekâtının 25 inci yıldönümü nedeniyle TBMM'de temsil edilen siyasî parti gruplarının, TBMM'nin KKTC'ye tam desteğinin kesintisiz ve şartsız devam edeceğine ilişkin müşterek önergeleri" T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 34.Birleşim, 15 Temmuz 1999.

çerçevesinde Yunanistan'ın Güney Kıbrıs'a yerleşmesi kapısını açmıştır. Bunun kabulü mümkün değildir.⁹²

- Yunanistan'ın dış güçleri Kıbrıs meselesi içine çekmek politika ve çabaları neticesi, son olarak, G-8'ler Köln Zirvesi nihaî bildirisinde, Kıbrıs konusuna yer verilmiş, Birleşmiş Milletlere âdeta talimat şeklinde bir çağrıda bulunulmuştur. Bunu, tümüyle kınıyor ve reddediyoruz.
- Kıbrıs Barış Harekâtının bu anlamlı yıldönümünde, ...Millî bir dava olan Kıbrıs konusunda, TBMM'nin KKTC'ye tam desteği, kesintisiz ve şartsız devam edecektir. Bunda en ufak bir şüpheye yer yoktur."⁹³

Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in 12 Ekim 1999'da ABD'ye yaptığı ziyaretin ardından TBMM'de yaptığı konuşmada Yunanistan ve AB konusunda son derece temkinli olduğu görülmektedir. Cem, "ABD'de de ifade ettim, Yunanistan ve Türkiye arasındaki meseleler, çözümü kolay olan meseleler değildir... Her iki ülke de "bu, gerçek" diyebildiklerinden vazgeçmek gibi bir eğilimi, bir yaklaşımı ortaya koymuş değildir"⁹⁴ diyor, ardından da Türkiye ile Yunanistan arasında ortaya çıkan yumuşamayı abartmamak gerektiğini, aslında her iki ülkenin de kendi menfaatinin mücadelesini verdiklerini, buradaki hünerin, ortak menfaat noktaları mevcutsa, bunları bulmak ve bunların üzerinde bir yakınlaşmayı sağlamak olduğunu ifade ettikten sonra Cem, "şunu da çok açık söyledim: Yunanistan'ın politikalarında, yaklaşımlarında, öyle, çok büyük bir değişim olmamıştır. Yunanistan'daki değişim şudur: Bundan önceki Yunan dış politikası, bundan bir sene önceki Yunan dış politikası, Yunanistan'ın menfaatini Türkiye ile kavgalı olmakta, Türkiye ile gerilimli olmakta gören bir dış politikaydı; yani, Yunanistan'ın o dış politikası, Yunanistan'ın menfaatini Türkiye ile karşıtlıkta gören bir dış politikaydı. Yunanistan'ın bugünkü dış politikası, yine ve aynı şekilde, Yunan menfaatinin dış politikasıdır; fakat bugün, Türkiye ile kavgalı olmamakta ve Ege'deki gerilimi, gerginliği azaltmakta Yunan menfaatini gören bir Yunan dış politikası söz konusudur" demektedir.⁹⁵ Cem, AB konusundaki gelişmelerin Helsinki'de "aday" statüsü verilmesini sağlama potansiyelinde olduğunu, bunun AB'nin Türkiye'ye karşı yapmış olduğu ayırmacılığı ortadan kaldırması anlamına geleceği ve iyi bir şey olacağını ancak bunun büyütülecek bir şey olmadığını, bu anlamda Türkiye'nin milli çıkarları konusunda pazarlık yapmayacaklarını ifade etmiştir: "Türkiye'mizin çok geniş bir dış politika

⁹² T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 34.Birleşim, 15 Temmuz 1999.

⁹³ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 1.Yasama Yılı, 34.Birleşim, 15 Temmuz 1999.

⁹⁴ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 5.Birleşim, 12 Ekim 1999.

⁹⁵ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 5.Birleşim, 12 Ekim 1999.

ufku olduğunun ve bu ufkun da tek başına AB ile sınırlı olmadığını farkındayız, bilincindeyiz.”⁹⁶ Cem’in tavrında Öcalan olayı sonrasında değişen havanın özgüveni ile birlikte Yunanistan’ın yeniden Türkiye söyleminde değişiklik yapmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı oturumda konuşan ANAP’tan Karman İnan bu durumu açıkça ortaya koymuş ve Yunanistan’ın Öcalan ve deprem sonrasındaki jestlerinin ardından AB içinde artık Türkiye’den jest beklenilmesi gibi bir hava yarattığı, Yunanistan’ın ulusal çıkarları ve politikasında neredeyse hiçbir değişiklik yapmadan sadece üslup farkıyla bir yere ulaşmaya çalıştığı uyarısında bulunmuştur: “Yunanistan’la, komşumuzla olan son zamanlardaki gelişmeleri memnuniyetle karşılamamak mümkün değildir; diyalog fevkalade iyidir, bilhassa komşular arasında; yalnız, burada, stil, üslup farklılığı doğmuştur; hedeflerde değişiklik yoktur. ... Bilhassa, afet sırasındaki insanî yaklaşımlarını da büyük takdir ve memnuniyetle karşıladık. Hemen arkasından beyan ettiler: “Türkiye’den bir jest bekliyoruz.” Nedir o jest? Ege’deki iddialarını bir ölçüde kabul etmek. Nedir o jest? Kıbrıs’taki iddialarını kabul etmek ve taviz vermek. Üçüncü ayağı bu jestin, Kıbrıs’ın, AB’ye, Londra ve Zürih Antlaşmalarına aykırı olarak, girmesini önlememek ve kolaylaştırmak... Hatta bununla da kalmadı; 6 Eylülde, “Helsinki zirvesinde Türkiye ile ilgili adaylık konusunu serbest bırakıp bırakmama konusu, Türkiye’nin bu süre içerisinde Ege’de ve Kıbrıs’ta takınacağı tavra ve sergileyeceği politikaya bağlıdır denildi.”⁹⁷ MHP’den Oktay Vural’ın görüşleri de benzerdir ve Yunanistan’ın tavrı değişikliğinin “uluslararası platformda kaybettiği itibarını kazanmaya yönelik bir maske” olarak da görülebileceğini ifade etmiştir.⁹⁸

Türkiye’nin, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde, AB’nin aday ülkesi olarak kabul ve ilan edilmesi öncesinde yaşanan yoğun trafik, neticede yine Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar nedeniyle krize dönüşmüştü. Yunanistan ısrarla Ege ve Kıbrıs konusunda Türkiye’ye takvim verilmesini ve bu konularda (doğal olarak) Yunanistan’ın politikalarına uygun biçimde Türkiye’nin çözüm yaratmaması halinde yaptırımlar konulmasını istemişti. ABD Başkanı B. Clinton’un da özel çabaları ile Türkiye tam tatminkâr olmasa da kriz aşıldı ve Türkiye aday ülke olarak ilan edildi. Helsinki’de de çok net olarak görüldü ki Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin soruna ve hatta krize dönüşmesine neden olan unsur, Türkiye’nin Yunanistan ile sorunlarıdır. AB’nin aday ülkelerden istediği Kopenhag Kriterleri

⁹⁶ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 5.Birleşim, 12 Ekim 1999.

⁹⁷ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 5.Birleşim, 12 Ekim 1999.

⁹⁸ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 5.Birleşim, 12 Ekim 1999.

konusunda da Türkiye'nin sorunları vardı, ancak bu kriterler içinde yer almasa da AB üyesi olmanın verdiği büyük avantaj ile Yunanistan fiili bir durum yaratarak AB kararlarını da kendi politik tercihleri üzerinden yapılandırabilmekteydi. Yunanistan ulusal politikasının en önemli aracı haline getirdiği AB ile Türkiye üzerine baskı yapabilmekte ve sorunları kendi lehine çözmeye çalışmaktadır. 1997 Lüksemburg Zirvesi sonrasında Türkiye'nin AB ile siyasi diyalogu kesmesi Yunanistan için son derece sıkıntı yaratmış, Türkiye üzerinde baskı yapma olanağı sınırlanmıştı. Helsinki'ye giden yolda Yunanistan'ın olumlu tavrı biraz da bununla açıklanabilir. Türkiye'nin kontrol edilebilir ve etkilenebilir olduğu alan olan AB zemininde kalması Yunanistan için hayati bir öneme sahiptir. Helsinki'de uzun pazarlıkların ardından zirve kararlarının 12. maddesinde *"Türkiye, diğer aday devletlere uygulananlar ile aynı kriterler temelinde birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir"* ifadesine yer verilmiş, ancak aynı paragrafta Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterleri yanı sıra 4. ve 9. maddelerdeki esaslara da uyumu istenmişti.⁹⁹ Bu maddeler aynen şöyledir:

12. Avrupa Birliği Konseyi, Komisyon'un ilerleme raporunda işaret edildiği gibi Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve ayrıca Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönündeki reformlarını sürdürme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulananlar ile aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir. Diğer aday Devletler gibi Türkiye de mevcut Avrupa stratejisine dayanılarak, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden istifade edecektir. Bu çerçevede, insan hakları konusu ve 4 ve 9 (a) sayılı paragraflarda belirtilen konular başta olmak üzere, üyeliğin siyasi kriterlerini karşılama yönünde ilerleme kaydedilmesi üzerinde durularak, daha fazla siyasi diyalog söz konusu olacaktır..

4. Avrupa Birliği Konseyi, şimdi 13 aday devleti tek bir çerçeve içinde kapsayan katılım sürecinin içerici mahiyetini tekrar teyit eder. Aday devletler, üyelik sürecine eşit bir temelde katılmaktadırlar. Avrupa Birliği'nin Antlaşmalar'da ifade edilen değerlerini ve amaçlarını paylaşmalıdırlar. Bu bakımdan, Avrupa Birliği Konseyi, anlaşmazlıkların BM Anayasası'na uygun olarak barışçı yoldan çözülmesi ilkesini vurgular ve aday devletleri, devam eden sınır anlaşmazlıkları ve ilgili diğer konuları çözmek için her

⁹⁹ Bulletin EU: 12-1999. I.3.12. Ayrıca Bkz. http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html.

gayreti göstermeye davet eder. Bunda başarılı olunamadığı takdirde, anlaşmazlığı makul bir süre içinde Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) götürmelidirler. Avrupa Birliği Konseyi, özellikle üyelik süreci üzerindeki yansımalarıyla ilgili olarak ve en geç 2004 yılı sonuna kadar UAD yoluyla çözüme bağlanmalarını teşvik etmek amacıyla, devam eden anlaşmazlıklara ilişkin durumu gözden geçirecektir. Ayrıca, Avrupa Birliği Konseyi hatırlatır ki Kopenhag'da belirlenmiş olan politik kriterlere uyum, üyelik müzakereleri açılmasının bir ön şartıdır ve tüm Kopenhag kriterlerine uyum AB'ye üye olarak katılmanın temelidir."¹⁰⁰

"9. (a) Avrupa Birliği Konseyi, 3 Aralık tarihinde New York'ta Kıbrıs meselesinin kapsamlı bir çözümüne yönelik olarak başlatılan görüşmeleri memnuniyetle karşılar ve BM Genel Sekreteri'nin bu süreci başarıyla sonuçlandırma yönündeki gayretlerine güçlü desteğini ifade eder. (b) Avrupa Birliği Konseyi, politik bir çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizer. Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar kapsamlı bir çözüme ulaşamamış olursa, Konsey'in üyelik konusundaki kararı, yukarıdaki husus bir ön şart olmaksızın verilecektir. Bu konuda, Konsey tüm ilgili faktörleri dikkate alacaktır."¹⁰¹

Helsinki Kararları Türkiye'de önemli bir heyecan ve sevinç yaratsa da Yunanistan ve Kıbrıs konusundaki hükümler nedeni ile TBMM'de de yoğun biçimde tartışılmıştır. Zira Helsinki'de Türkiye'ye "aday" denilmesinin "siyasi maliyeti" Yunanistan ile olan sınır anlaşmazlıklarının çözülmesi, bu olamıyorsa da Adalet Divanı'na gidilerek 2004 sonuna kadar bir çözüme ulaşılması talep edilmiştir. Kıbrıs konusunda ise BM'in çabalarının aktif desteklenmesi istenmiş, bundan bir sonuç çıkmaz ise, yani adada bir çözüm olmaz ise bunun Kıbrıs-RY'nin üyeliği için bir ön koşul olmayacağı belirtilmiştir. Kıbrıs konusunda Türkiye'yi rahatlatan tek unsur "Konsey tüm ilgili faktörleri dikkate alacaktır" (*The Council will take account of all relevant factors*) cümlesi olmuştur. Türkiye'nin, kararda yer alan hususların bir "kriter" olarak değerlendirileceğine ilişkin tereddütlerinin giderilebilmesi için AB Konseyi Başkanı sıfatı ile Finlandiya Başbakanı Lipponen, kararların nasıl anlaşılması gerektiğine dair bir mektup yazarak Başbakan Ecevit'e göndermiştir. Lipponen mektubunda Türkiye'ye Kopenhag Kriterlerine ilaveten bir başka kriter getirilmediğini ve "4. ve 9.

¹⁰⁰ Bulletin EU: 12-1999. I.3.4; Ayrıca Bkz. http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html.

¹⁰¹ Bulletin EU: 12-1999. I.3.9b; Ayrıca Bkz. http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html.

paragraflara atıfta bulunulmasının üyelik kriterleriyle ilgili olmadığını, siyasi diyalogun ima edildiğini" ifade etmiştir.¹⁰² 12 Aralık 1999'da Yunanistan'da çıkan iki gazetedeki yorumlar aslında durumu özetliyordu: Katimeri'de, "Yunanistan istediğini aldı, Türkiye de Avrupa Biletini" başlığıyla verilen haberde "Karar metninden anlaşıldığına göre Yunanistan, şartlarından büyük bir bölümünü kabul ettirdi ancak en önemlisi, Türkiye'nin Avrupa'ya yönelmesi ile iki ülkenin beraberce yaşaması için BM ve AB çerçeveli bir ortam oluşturması" yorumuna yer verildi. Elefterotipiya'da ise "Türkiye'nin AB'ye aday olmasının ardından Türk -Yunan sorunlarının artık Türk - AB sorunu oldu" değerlendirmesi yapıliyordu.

Hükümet kanadı ve iktidar partileri ise Helsinki'deki kararları Yunanistan ve Kıbrıs konularında "hiçbir taviz vermeksizin AB adaylığının alınması" olarak okumaktadırlar. Örneğin Başbakan Ecevit, "AB için üye adaylığı hakkı, Türkiye'ye önkoşulsuz olarak tanındı" diyor ardından da "karar metninde, Yunanistan'la aramızdaki Ege sorunlarının en geç 2004 yılında Uluslararası Adalet Divanına götürülmesi gerektiği biçiminde yorumlanabilecek bir ifade yer alıyordu. Bunu kabul edemeyeceğimizi Helsinki'ye ilettik" ifadesini kullanıyordu.¹⁰³ Ecevit, Avrupa olgusunun Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların çözümünde nasıl bir rol oynayabileceğini de şu sözlerle ifade etmişti: "Ben, AB'deki yerimizin güçlenmesiyle, Ege sorunlarının da, Yunanistan ile aramızda mahkemelik olmaksızın çözülebileceğine inanıyorum."¹⁰⁴ Başbakan Yardımcısı M.Yılmaz da AB'nin rolünü vurgularcasına "Türkiye, gerek Kıbrıs'da olsun gerek Yunanistan ile mevcut ikili sorunları bağlamında olsun kalıcı, hakkaniyete uygun, gerçekleri gözetken barışçı çözüm çabalarını destekleyecek, gerektiğinde, bu çabaların içerisinde olacaktır" demektedir.¹⁰⁵

Dışişleri Bakanı İ. Cem Kıbrıs-AB bağlantısı konusunda yaptığı konuşmasında, "Kıbrıs'a dönük AB'nin politikalarıyla zaten kendimizi bağlamadık, bağlamayacağız, bunu da açıkladık; ama, söz konusu paragraftaki ifade, Kıbrıs Rum tarafını cesaretlendiren bir ifadedir, Kıbrıs Rum tarafını uzlaşmazlığa yönelten bir ifadedir; dolayısıyla, Türkiye'nin menfaatına değildir" sözlerinin ardından önemli bir hususa dikkat çekmektedir. Cem, "biz AB kararlarının altına imza atma durumunda değiliz. Biz bunu müzakere etmedik; bunu, kendileri oturuyor, yapıyor; imzalayacak da değiliz altını bu belgenin, öyle bir şey

¹⁰² Birand [2001] Türkiye'nin Avrupa Macerası, s.535-536.

¹⁰³ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 33.Birleşim, 14 Aralık 1999.

¹⁰⁴ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 33.Birleşim, 14 Aralık 1999.

¹⁰⁵ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 33.Birleşim, 14 Aralık 1999.

de söz konusu değildir” diyecekti. Aslında bu noktada Türkiye’nin AB sürecine dahil olmasının, Avrupalılık kavramı çerçevesinde sorunların çözümünde olumlu katkılar sağlayacağı imasını çıkarmak mümkündür.

Helsinki Kararları TBMM’nin AB konusunu en çok ele aldığı ve özellikle de Yunanistan ve Kıbrıs ile ilişkilerin AB perspektifi ile birlikte değerlendirildiği kararlar olmuştur. Aslında Helsinki ile birlikte Türkiye ile Yunanistan arasındaki konular çok daha net biçimde “Avrupalılaştırmıştır” denilebilir. TBMM’deki görüşmelere de bunun yansıdığı açıkça görülmektedir. Türkiye-Kıbrıs-Yunanistan-AB bağlantısı resmi dilde reddedilse de, bu bağlantı hemen her konuşmada dile geliyordu. Muhalefetten gelen eleştirilerde Türkiye’nin hiçbir garanti almaksızın Kıbrıs konusunda tavizler verdiği, Kıbrıs-RY’nin üyeliğinin yolunu açtığı, Yunanistan ile ikili sorunların da Yunanistan’ın istediği şekilde çözülmesi için şimdi AB’nin de devrede olduğu, bunlara “kriter” denilmese de gerçek birer kriter haline dönüştürüldüğü iddiası dile getirilmiştir. Örneğin SP’den Cevat Ayhan Helsinki kararları ile Türkiye’nin Ege ve Kıbrıs konusunda elinin kolunun AB aracılığı ile bağlandığını söylüyordu.¹⁰⁶ Bu çerçevede MHP’den Oktay Vural’ın sözleri de son derece önemlidir. Vural, “AB görüşmelerine, Yunanistan’ın doğrudan bir gölge oluşturmamasını olumlu görüyoruz. Aramızdaki sorunların çözülmesi gerektiği açıktır. AB’nin Yunanistan’ı da diyaloga çağırması, sorunların çözümüne katkı sağlayabilecektir” demiştir.¹⁰⁷ Eski Başbakan ve DYP Genel Başkanı T. Çiller ise Türkiye’nin “AB, bu işin dışında kalsın; diyalog, müzakere Yunanistan’la yapılsın; çünkü, iki ülke arasındadır” yaklaşımından vazgeçildiğini, sorunların AB platformuna taşındığını ima ediyor ve AB’nin pozisyonunu ve sorun çözmede uzmanlığını “siz, eğer Güney Kıbrıs’ın adaylığını, üyeliğini, Türkiye’nin önüne geçirirseniz, o Güney Kıbrıs’da gelir, sizi veto eder. O zaman ne yapacağız?! Demek ki, çözüm üretmemiz lazım” ifadeleri ile dile getiriyordu.¹⁰⁸ FP’den Oğuzhan Asiltürk de Türkiye’nin önünde “tuzaklar” olduğunu, Yunanistan’ın da aynı anda kararlara seviniyor olmasının bile Türkiye’den anlaşılamadığını anlatmaktadır.¹⁰⁹ Yine FP Grubu’ndan Recai Kutan ise konuşmasında “bu zirvede Yunanistan hem Ege’deki ihtilaflarda hem de Kıbrıs’ta, Yunanistan ve Rum tarafı, AB’yi arkasına almıştır. Yunan ve Rum tezi, AB tezi haline gelmiştir”¹¹⁰ sözleri ile Yunanistan’ın tam üyelikten kaynaklanan şansını da dile getirmektedir. DYP adına konuşan Necati Çetinkaya da AB’nin

¹⁰⁶ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 32.Birleşim, 10 Aralık 1999.

¹⁰⁷ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 46.Birleşim, 22 Aralık 1999.

¹⁰⁸ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 37.Birleşim, 19 Aralık 1999.

¹⁰⁹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 33.Birleşim, 14 Aralık 1999.

¹¹⁰ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 37.Birleşim, 19 Aralık 1999.

Yunanistan adaları ve Ege, Kıbrıs ve A. Öcalan konusunda net talepler ortaya koyduğunu ifade etmektedir.¹¹¹

Helsinki'de alınan karar sonrasında AB Komisyonu tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'de AB ve özellikle de Yunanistan ile ilişkiler konusundaki iyimser havayı ciddi biçimde törpülemiştir. 1999 ortalarından itibaren Türkiye ile ilişkilerini "işbirliği-dostluk ve AB konusunda destek olma" yönünde değiştirdiği izlenimi veren Yunanistan, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde (KOB) hem Ege'deki anlaşmazlıklar hem de Kıbrıs konusunda eski tavrını koruduğunu ortaya koymuştur. Dışişleri Bakanı İsmail Cem de 5 Aralık 2000'de TBMM'de yapılan görüşmelerde bu duruma işaret etmiş ve gerek Ege gerekse de Kıbrıs konusunda Helsinki'de alınan kararların dışında bir adım atılmayacağını, orada sözü edildiği gibi konuyu "siyasî diyalog ve siyasî ölçütler" in bir parçası olarak gördüklerini ama kesinlikle "kriter" olarak görmediğini ifade etmiştir. Ancak KOB'da Yunanistan'ın tavrı bu konuları "siyasî diyalogun çerçevesinde" görmek yerine, bir kriter gibi kullanmak olduğunu söylemektedir. Yunanistan ile ilişkilere son derece büyük önem veren ve Yunanistan Dışişleri Bakanı Papandreu ile yakın bir ilişki kuran Dışişleri Bakanı Cem, Yunanistan'daki tavır değişikliğini doğruladığı konuşmasında, şöyle diyecekti: *"Bunlar, Helsinki Nihaî Sonuç Bildirisinde Türkiye'ye bir şart gibi, bir koşul gibi getirilmemiştir... Hatta o zamanki Avrupa Birliği Dönem Başkanı, Başbakanımıza bir mektup yazdı, Kıbrıs paragrafının ve bizim "Ege" dediğimiz paragrafın, Türkiye için kesinlikle bir koşul olmadığını, sadece siyasî diyalogun bir unsuru olduğunu yazdı. Yani, teminatını verdi... Biz, ondan sonra Helsinki Nihaî Sonucunu kabul etmekte olduğumuzu açıkladık... Şimdi, bu dönemde ne oldu; bu dönemde, bunun, değiştirilmesi yolunda, bu iki unsurun bir koşul haline getirilmesi yolunda bir çaba karşısında kaldık ve bunu da çözdük. ...Her iki konu "siyasî diyalog ve siyasî ölçütler" ara başlığı altında yer alıyor ve dediğim -ki, esas önemli olan cümle odur- her iki konu da siyasî diyalogun çerçevesinde ibaresini taşıyor".*¹¹²

TBMM'de konuşan milletvekillerinin neredeyse tamamı, Yunanistan'ın Öcalan skandalı dolayısı ile "terörist ülke" ilan edilebileceği ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gidilerek tazminatlar mahkûm edilebileceği halde bunların yapılmaması ve Yunanistan'a güvenilmesinin "hata" olduğunu söyleyeceklerdir. Örneğin ANAP adına konuşan Bülent Akarcalı şöyle konuşacaktı: *"Eğer, biz, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine, o, şehitlerimiz dışında, öldürülmüş, tarlası yakılmış, hayvanı telef edilmiş, yanmış okullar, yanmış iş makineleri, yanmış hastaneler konusunda dava*

¹¹¹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 37.Birleşim, 19 Aralık 1999.

¹¹² T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 24.Birleşim, 05 Aralık 2000.

açabilseydik, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine, en azından teröre destek verdiği, terörist ele başısını, devletiyle, başbakanıyla, bakanıyla, savunma bakanıyla, büyükelçisiyle destek verdiği için suçüstü yakalanmış Yunanistan aleyhine dava açabilseydik, sıkı mıydı o zaman Yunanistan'ın Katılım Ortaklığı Belgesine Kıbrıs meselesini koyabilmesi? ... Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik politikalarında radikal değişiklik yapmayacağı ortadadır; ta ki, bizim de ona karşı kullanacağımız elimize imkânların geçmesine kadar. Neydi bu imkân? Yunanistan, dünyada, Suriye'den sonra, teröre destek verdiği resmen, açıkça tespit edilmiş ülkeydi."¹¹³

İktidar partisi DSP'den Suat Çağlayan ise Yunanistan ile yaşanan soruna işaret eden konuşmasında, Avrupalılaştırmanın sorunların giderilmesinde bir araç olması anlamına gelecek şekilde AB'yi de göreve davet etmektedir. Çağlayan, "... Ege'ye barışı getirmenin en iyi yolu, iki ülkenin, sorunları bir bütün olarak ele alarak tartışmalarıdır. Bu yaklaşım içinde AB'ye düşen görevler de vardır. Eğer, AB, Ege sorununun hakça bir çözüme ulaşmasını istiyorsa, yapması gereken şey, Yunanistan'ı, Türkiye'yle diyaloga yöneltmektir" demektedir. Çağlayan'a göre katılım ortaklığı belgesinde bunun izleri bulunmaktadır.¹¹⁴

TBMM'de Dışişleri Bakanlığı'nın bütçesi görüşülürken yapılan konuşmalarda da Türkiye-Yunanistan-AB ilişkilerinin sıkça aynı çerçevede dile getirildiği görülmektedir. Muhalefet partileri temsilcileri, hem hükümeti ve dışişleri bakanını hem de AB'yi eleştirdikleri konuşmalarında, sıkça AB'nin Yunanistan'ın yanında "tarafli tutumu" ve Öcalan skandalını sonrasında "dostluk maskesi" takan Yunanistan'ın yeniden "düşmanca tavra" büründüğünden söz etmişlerdir. Burada hükümete yönelik en yoğun eleştiri ise Yunanistan'ın Öcalan skandalı sonrasında üzerine gidilmemesidir. Muhalefetteki SP'den Hüseyin Kansu AB'yi Türkiye ve Yunanistan arasında yanlı politika izlemekle suçluyor ve "Kıbrıs meselesinin çözümünü ve Yunanistan'la Ege'deki anlaşmazlıklarımızı Türkiye'nin Birliğe girme şartı olarak koyacaksınız; ama, bir yandan, Yunanistan Birliğin içerisinde olacak, diğer yandan, bütün bunlara rağmen, Güney Kıbrıs'ı da Birliğe dahil etme niyet ve kararlılığında olacaksınız... Bu gerçek ortadayken, bir tarafa "evet" öbür tarafa "sorunlarını hallet, öyle gel" dersiniz, bu, Güney Kıbrıs ve Yunanistan'ın elini güçlendirmek olur; elbette, samimiyetiniz tartışılır"¹¹⁵ diyordu. DYP'den Turhan Güven "ülkemize düşmanlık besleyen ve hatta teröre destek veren bir ülke olan Yunanistan'la dostluk çabasına girmek iyi de, AB söz konusu olduğu zaman, görüyorsunuz önünüze çıkmakta, bizi

¹¹³ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 24.Birleşim, 5 Aralık 2000.

¹¹⁴ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 24.Birleşim, 5 Aralık 2000.

¹¹⁵ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 21.Birleşim, 18 Aralık 2000..

engellemektedir”¹¹⁶ sözleri ile hükümetin “dostluk çabalarında” daha dikkatli olması gerektiğini vurguluyordu.

TBMM’ye de yansıyan Yunanistan ile yaşanan “hayal kırıklıklarına” rağmen, özellikle iki Dışişleri Bakanı Cem ile Papandreu arasındaki yakınlık, Türkiye ile Yunanistan arasında çok yönlü ilişkiler 1999 öncesine göre yoğunlaşmış ve çeşitlenmiştir. 26 Nisan 2001’de kabul edilen ve genelde terör, örgütlü suçlar, uyuşturucu, yasadışı göç konularındaki işbirliği anlaşması yasalaşacaktı. Aynı gün “yatırımların karşılıklı teşviki konusunda yapılan anlaşma da TBMM’de yasalaşmıştır.”¹¹⁷

Bu dönemin önemli bir özelliği de kapatılan FP’nin iki gruba parçalanmasıydı. Partinin geleneksel çizgisini temsil eden Recai Kutan ve arkadaşları Saadet Partisi’ni, genç ve “modern” kanadını temsil edenler ise 14 Ağustos 2001’de R.T. Erdoğan ve A.Gül liderliğindeki Adalet ve Kalkınma Partisi’ni kurmuştu. 9 Aralık 2001’deki TBMM oturumunda AK Parti adına söz alan M. Necati Çetinkaya Kıbrıs sorununun AB ile adeta özdeşleştiğini ve Helsinki’de ciddi bir hata yapıldığını söylüyordu. Çetinkaya’ya göre Yunanistan, kendi açısından son derece başarılı bir politikayla, konuyu AB’ye ihale etmiş ve kendisi tamamen geriye çekilmişti.¹¹⁸ Aynı oturumda AK Parti’li bir diğer milletvekili Azmi Ateş ise hükümete “Türkiye, Yunanistan’la problemlili bölgelerimiz olan Kıbrıs ve Ege’ye AGSP’nin müdahale etmemesini nasıl garanti altına alacaktır?” sorusunu yöneltiliyor ve Yunanistan’ın AB’yi bir araç olarak kullanmasının yarattığı sıkıntılara temas ediyordu.¹¹⁹

DYP Genel Başkanı eski Başbakan T. Çiller TBMM’de 12 Aralık 2001’de yaptığı konuşmada “Kıbrıs konusunda ortaya çıkan sorunlara ve özellikle de Kıbrıs’ın AB üyeliğine doğru gidişine dikkat çekerek, hükümetin bunu göze alıp alamayacağını soruyor ve “Bedel öderiz” diyorsunuz; AB’den mi vazgeçeceksiniz? Hayır; Türkiye, ne Kıbrıs’tan ne de AB’den vazgeçer” diyordu. Çiller’e göre AB (buna Avrupalılaşıma da diyebiliriz) Türkiye’nin Yunanistan ve Kıbrıs politikalarının belirlenmesinde birinci derecede etkili olan bir husustu.¹²⁰ SP adına konuşan Mustafa Geçer ise AB’nin, sadece Kıbrıs Rum Kesimi’ni Kıbrıs’ın temsilcisi olarak tanıdığını ve Helsinki’de Türkiye’nin buna göz yumduğunu, artık Kıbrıs’la olacak bir sürtüşme veya bir krizde Türkiye’nin sadece Yunanistan’ı değil, tüm AB’yi karşımıza almak gibi bir tehlikeli sürece doğru sürüklendiğini iddia etmektedir.¹²¹

¹¹⁶ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 92.Birleşim, 26 Nisan 2001.

¹¹⁷ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 92.Birleşim, 26 Nisan 2001.

¹¹⁸ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 35.Birleşim, 9 Aralık 2001.

¹¹⁹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 35.Birleşim, 9 Aralık 2001.

¹²⁰ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 4.Yasama Yılı, 38.Birleşim, 12 Aralık 2001.

¹²¹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 21.Dönem, 4.Yasama Yılı, 41.Birleşim, 25 Aralık 2001.

4. TBMM 22. Dönemi (22-1, 22-2, 22-3,22-4.Yasama Yılları): Kasım 2002-Temmuz 2004

a. Genel Siyasi Durum: 2002-2006

3 Kasım 2002’de yapılan genel seçimlerde Türkiye’de gerçek anlamda siyasi bir deprem yaşanmış, TBMM’ye sadece AK Parti ve CHP girmiş ve ANAP, DYP, DSP, MHP % 10 seçim barajının altında kalmışlardır. R.T. Erdoğan’ın siyasi yasak nedeni ile seçimlere katılamadığı için milletvekili olamaması, Başbakanlığı A. Gül tarafından yapılan 58. Hükümet 18 Kasım 2002’de kurulmuştur. Seçimlerin hemen ardından R.T. Erdoğan, 12-13 Aralık 2002’deki AB Konseyi Kopenhag Zirvesi’nde AB ile üyelik müzakerelerine başlanması için tarih verilmesi amacıyla son derece aktif bir politika izlemiş, AK Parti’nin nasıl bir yol izleyeceği konusunda merak içinde olan hem Türkiye hem de AB içinde memnuniyet yaratmıştır. Hiç kuşku yok ki AK Parti’nin AB politikasına bu kararlılık ve ısrarla sarılmasında temel kaygı iç politik meşruiyet sorunu olduğu söylenebilir.

Dört aylık A.Gül Hükümeti’nin ardından, Siirt’te iptal edilen seçimlerin yenilenmesi neticesinde bu ilde seçimlerin tekrarlanması sayesinde milletvekili seçilen R.T. Erdoğan, A. Gül’ün başbakanlıktan istifa etmesiyle 14 Mart 2003’de Başbakan olmuştur. 3 Kasım 2002 seçimleri sonrasında AK Parti daha önceki mecliste başlayan Kopenhag Kriterleri’nin yerine getirilmesi çabalarına artan bir istek ve gayretle hız vermiştir. Türkiye’nin Aralık 2002 Zirvesi’nde ısrarcı olmasının en başta gelen nedeni Kıbrıs-RY’nin 1 Mayıs 2004 tarihi itibari ile AB üyesi olacağının bilinmesiydi. Bu durum Türkiye’nin iki yönlü bir strateji götürmesini gerekli kılıyordu.

12-13 Aralık 2002’de yapılan Kopenhag Avrupa Konseyi Zirvesi sonucunda aralarında Kıbrıs-RY’nin de yer aldığı 10 aday ülkenin 1 Mayıs 2004 itibariyle üye olmaları kararı alınmıştır. Zirve’nin Sonuç Bildirgesi’nin Türkiye bölümünde Konsey’in 2004 yılı İlerleme Raporu ve Komisyon’un görüşleri ışığında, Aralık 2004 tarihli Zirve’de Türkiye’nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini karşıladığı kararını alması halinde müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı belirtilmiştir.

2003 yılında da Kopenhag Siyasi Kriterleri bağlamında “uyum” paketlerine devam edilmiştir. TBMM 4., 5., (11 ve 23 Ocak 2003) ve 6. (19 Temmuz

2003), “uyum yasaları”nı bu dönemde hazırladı ve kabul etti. Bu arada 19 Nisan 2003’de TBMM’de Türkiye’nin AB’ye katılım sürecine ilişkin gelişmeleri izlemek ve müzakere etmekle görevlendirilen “Avrupa Birliği Uyum Komisyonu” kurulmuş, söz konusu Komisyon TBMM’ye sunulan kanun tasarısı ve teklifler ile kanun hükmünde kararnamelerin AB mevzuatına uygunluğunu incelemek ve görüş sunmakla görevlendirilmiştir. Türkiye’nin AB ve Yunanistan ile ilişkilerinin en önemli konu başlığı olan Kıbrıs konusunda da 2004 yılı içinde hem BM Genel Sekreteri Annan’ın sunduğu plan konusunda müzakereler devam etmiştir. Ancak çözüm çabalarına rağmen Kıbrıs-RY’nin AB yolundaki süreci kesintisiz sürmüş ve 14 Haziran 2003’de Kıbrıs-RY, AB ile Katılım Antlaşması’nı onaylamıştır.

2004 yılı Türkiye’nin AB yolunda özellikle de Kıbrıs bağlamında son derece kritik gelişmelerin yaşandığı bir yıl oldu. AK Parti Hükümeti, Türkiye’de ilk kez Kıbrıs’ta Rauf Denктаş ile farklı bir politik tercih yaptı. Hükümet, Annan Planı çerçevesinde bir çözüme ulaşılmasının Türkiye’nin AB ile geleceğini doğrudan etkileyecek bir unsur olduğunu fark ederek KKTC, daha doğru bir ifade ile KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş üzerindeki baskı politikasını yoğunlaştırdı. Her ne kadar Kıbrıs-RY’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti” adına 1 Mayıs 2004 itibari ile AB’ye üye olması konusunda artık neredeyse hiçbir engel kalmamış olsa da, Türkiye, 1 Mayıs sonrasındaki yeni AB ile özellikle de Kıbrıs konusunda karşı karşıya kalacağı sorunların önlemine almaya, yani “reel-politik” bağlamında yeni bir politika belirlemeye çalışıyordu. Bu durum TBMM’ye de yansımış, defalarca, en son da 6 Mart 2003’de KKTC ve onun efsane lideri Rauf Denктаş ile tam bir görüş birliği içinde olduğu açıklamalarını yapan TBMM’deki AK Parti Hükümeti’nin “çözüm” politikasına destek vermiştir. Muhalefet ise bunu neredeyse bir “ihanet” olarak gördüğünü belli eden açıklamalar yapmıştır. Ancak Kıbrıs konusunda TBMM’de bu kadar derin görüş ayrılığı ilk kez yaşanıyordu.

Bu dönemde AB’den yapılan açıklamalarda da çözüm olmasa da Kıbrıs-RY’nin AB’ye üye olacağı konusu teyit ediliyor ancak Annan Planı’nın iki tarafın kabulü ile gerçekleşmesi halinde, AB’nin bu gelişmeyi dikkate alacak bir yeni düzenlemeye gidebileceği ifade ediliyordu. 25-26 Mart 2004’de Brüksel’de toplanan AB Konseyi, BM Güvenlik Konseyi çerçevesinde Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulunmasına verdiği desteğin altını çizmiştir. 24 Nisan 2004’de Kıbrıs’ta iki kesimde aynı anda yapılan referandumda Kıbrıs Türk halkının yüzde 64.9’u Annan Planını onaylarken Kıbrıs Rum kesiminde ise halkın yüzde 75.83’ü planı reddediyordu. Böylece “Birleşik Kıbrıs”ın AB’ye girmesi ihtimali ortadan kalkıyordu. Ancak buna rağmen AB, 29 Nisan’da “Kıbrıs Tüzüğü”nü onaylamış, böylece Türk tarafının iyi niyeti ve çözüm konusundaki

çabalarının göz ardı edilmeyeceğini, bu konuda Türkiye'nin olumlu bir yaklaşımının dikkate alınacağını ifade etmiştir. 1 Mayıs 2004'de ise AB, 10 yeni üyeyi kapsayan 5. genişlemesini gerçekleştirmiştir.

AK Parti Hükümeti'nin Kıbrıs politikası aslında son derece siyasi riskler taşıyordu. Bu riski göze alan hükümet 2004 sonunda yapılacak zirvede müzakerelere başlanılmasını sağlamaya çalışırken, reformlara da devam ediyordu. Bu arada Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini yerine getirdiğine ilişkin çok önemli bir karar da 22 Haziran'da Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi'nden geldi ve Konsey, Türkiye üzerindeki denetim sürecini sona erdirdi. 6 Ekim 2004'de açıklanan Avrupa Komisyonu 2004 Türkiye İlerleme Raporu'nda ve rapora bağlı tavsiye belgesinde Türkiye'nin siyasi kriterleri gerekli ölçüde karşıladığı belirtilerek, birliğe katılım müzakerelerinin başlatılması tavsiyesinde bulunuyordu. 16-17 Aralık 2004'de Brüksel'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Zirve Toplantısı'nda Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini müzakereleri açmak için yeterli ölçüde karşıladığına karar verildi ve 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlaması öngörüldü.¹²² Ancak zirve kararlarında Türkiye'nin Kıbrıs ve Yunanistan ile ilişkileri bağlamında yapması gerekenler konusunda -ileride de sorun yaratacak ve müzakerelerin 8 başlıkta dondurulmasına neden olacak hükümlere de yer verilmişti:

"19. Avrupa Konseyi, Türkiye'nin, yeni AB üyesi ülkelerin katılımını dikkate alarak, Ankara Anlaşması'nın uyarlanmasına dair protokolü imzalamak yönündeki kararını memnuniyetle karşılamaktadır. Bunun ışığında, Türkiye'nin, "Türk hükümeti, Ankara Anlaşması'nın uyarlanmasına ilişkin Protokol'ü katılım müzakerelerinin fiilen başlamasından önce ve AB üyeliğinin mevcut durumu çerçevesinde gerekli olan uyarlamaların üzerinde anlaşmaya varılması ve tamamlanması ertesinde imzalamaya hazırdır" yönündeki deklarasyonunu memnuniyetle karşılamaktadır.

20. Avrupa Konseyi, iyi komşuluk ilişkileri kurulmasına yönelik açık taahhütler verilmesi gereğinin altını çizerek, Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerini geliştirmesini ve bekleyen sınır uyuşmazlıklarının Birleşmiş Milletler Şartı'nın uyuşmazlıkların barışçı çözümü ilkesine uygun bir şekilde çözüme kavuşturulması için ilgili Üye Ülke ile işbirliğine devam etmeye hazır olmasını memnuniyetle

¹²² Bulletin EU: 12-2004. Ayrıca Bkz. http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html.

karşılammaktadır. Konuya ilişkin olarak, başta Helsinki'de alınmış olanlar olmak üzere, önceki sonuç bildirgeleri uyarınca, Avrupa Konseyi, bekleyen uyuşmazlıklara ilişkin durumu gözden geçirmiştir ve buna ilişkin istikşafı (açıklayıcı) temasları memnuniyetle karşılamaktadır. Bu bağlamda, katılım sürecini sekteye uğratabilecek nitelikteki çözümlenmemiş uyuşmazlıkların, gerektiği takdirde, sonuçlandırılmak için Uluslararası Adalet Divanı'na götürülebileceği yönündeki görüşünü teyit etmektedir. Avrupa Konseyi, kaydedilen ilerlemeler konusunda bilgilendirilecek ve konuyu, uygun görüldüğü takdirde, gözden geçirecektir.”¹²³

2005 yılı, Türkiye'nin özellikle Kıbrıs-RY ile Ankara Protokolü çerçevesinde ortaya çıkan sorunlarla geçti. 13 Haziran 2005'de Lüksemburg'da toplanan AB Dışışleri Bakanları, Ankara Anlaşması'nı 10 yeni üyeyi kapsayacak şekilde genişleten protokolü onayladı. 16-17 Haziran'da AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi'nin sonuç bildirgesinde Türkiye'ye ilişkin doğrudan bir ifade yer almamakla birlikte, önceki zirve kararlarına atıfta bulunarak, bu kararların tam olarak uygulanması gerektiğini vurgulandı. 29 Haziran 2005'de ise Avrupa Komisyonu, 2005 yılı içinde Türkiye'ye yönelik olarak hazırlanması öngörülen belgelerden, "Türkiye İçin Katılım Müzakereleri Çerçevesi Taslağı"nı açıkladı. Taslakta, müzakereleri düzenleyen genel ilkeler, müzakerelerin içeriği, müzakere prosedürleri ve müzakere başlıklarına ilişkin taslak liste yer aldı.

AB Dışışleri Bakanları Konseyi'nin 18 Temmuz'da Brüksel'de yaptıkları toplantıda Türkiye'nin Katma Protokolü 10 yeni üyeyi kapsayacak şekilde genişletecek olan protokolü henüz imzalamaması nedeniyle çerçevenin tartışılması 1-2 Eylül'de yapılacak olan gayri resmi Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'ne bırakıldı. Türkiye, 30 Temmuz 2005'de AB ile ilişkilerinin hukuki temelini oluşturan 1963 tarihli Ankara Antlaşması'nı, 1 Mayıs 2004 tarihi'nde AB üyesi olan 10 ülkeyi kapsayacak şekilde genişleten "Ek Protokol"ü imzaladı. Türkiye bu imzayı takiben, Ek Protokol'ü imzalamasının, Protokol'de "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla ifade edilen Rum Kesimi'ni tanıdığı anlamına gelmeyeceğine yönelik deklarasyonu yayınladı. Bu deklarasyon, Kıbrıs-RY'nin tepkisi ile karşılandı ve AB'nin Türkiye'ye yönelik ortak bir deklarasyon yayınlaması için çalışmalar yapıldı. Bu çalışmalar 21 Eylül 2005'de AB'nin Kıbrıs konusunda yayınladığı karşı deklarasyon ile sonuçlandı ve AB Kıbrıs'ta sadece tek bir yasal hükümetin tanındığı, Türkiye'nin Kıbrıs'ı üye olmadan önce değil

¹²³ Bulletin EU: 12-2004. Ayrıca Bkz. http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html.

müzakere sürecinde tanınması, liman ve havaalanlarını Rumlar'a açması gerektiği vurgulandı. 3 Ekim 2005'de ise Lüksemburg'da toplanan AB Genel İşler ve Dış ilişkiler Konseyi, Aralık 2004 tarihinde AB Devlet ve Hükümet Başkanları Toplantısı Sonuç Bildirgesi'nden aldığı yetki ile Türkiye'nin AB'ye üyelik müzakereleri çerçeve belgesini onayladı. Böylece müzakerelere resmen başlanıldı. Ancak müzakerelere başlanmasını takiben Türkiye'nin Ankara Anlaşması ve Gümrük Birliği'nden kaynaklanan yükümlülüklerini Kıbrıs-RY'ne karşı yerine getirmedişine ilişkin eleştiri ve tartışmalar sürekli gündemde kalmış ve AB Genel İşler Konseyi'nde bir araya gelen AB üye ülkelerinin dışişleri bakanları 8 başlıkta müzakerelerin askıya alınmasını öneren 29 Kasım tarihli Komisyon tavsiyesini kabul etmişlerdir. Bu çerçevede, Komisyon, Türkiye'nin Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerini yerine getirdiğini doğrulayana kadar, Türkiye'nin G. Kıbrıs'a yönelik kısıtlamalarını ilgilendiren politika alanlarını kapsayan 8 başlığın açılmayacağı ve geçici olarak kapatılmayacağı kararlaştırılmıştır.

b. Tutanak Özetleri: Kasım 2002- Aralık 2006: TBMM 22. Dönem 1, 2, 3, 4. Yasama Yılları

TBMM'nin 22.Dönemdeki dört yasama yılını (22-1, 22-2, 22-3 ve 22-4) kapsayan bu bölüm için TBMM tutanaklarında yapılan incelemede, içinde AB, Yunanistan ve Kıbrıs konularının geçtiği toplam 55 birleşimdeki ve yaklaşık olarak 5500 sayfalık tutanak analize tabi tutulmuştur.

3 Kasım 2002 seçimleri Türkiye'de en önemli seçimlerden birisidir. Bu seçimler neticesinde % 10 seçim barajı nedeni ile sadece AK Parti ve CHP ile 8 bağımsız milletvekili TBMM'de temsil edilme hakkı kazanmış, AK Parti Meclis'in neredeyse 2/3'lük bir çoğunluğu ile son derece rahat hareket edebileceği bir Meclis desteğine sahip olmuştur.¹²⁴ Ancak yine TBMM'deki görüşmelere AK Parti ve CHP'nin damgasını vurduğu söylenebilir. Önce Abdullah Gül, ardından da R.T. Erdoğan'ın başbakanlığı üstlendiği AK Parti hükümetlerinin AB, Kıbrıs ve Yunanistan konusundaki politikalarında ortaya koydukları farklılık, TBMM'ye de yansımıştır. "Avrupalılık" fikri ve bunun etrafında politika üretmek, TBMM'nin 22.Dönemi'nde diğer dönemlerle karşılaştırılamayacak kadar ön plana çıkmıştır. Tek parti çoğunluk hükümeti olmanın önemli ve riskli dış politik alanlarda hareket kabiliyeti sunması ve AB konusunda genelde yaşanan iyimser hava, TBMM'deki milletvekillerinin söylemlerinden de anlaşılmaktadır.

¹²⁴ Şubat 2007 itibarı ile TBMM'de temsil edilen partiler ve milletvekili sayısı şöyledir: AK Parti: 354 , CHP: 153, ANAP:21 , Bağımsız: 9, DYP:4, GP:1, SHP: 1, HYP:1, Toplam: 544 (6 boş).

18.11.2002 tarihinde iktidara gelen ve 4,5 ay süre ile görev yapan 1.AK Parti Hükümeti'nin Başbakanı Abdullah Gül, partisinin AB-Yunanistan ve Kıbrıs sorununa bakış açısını anlattığı ve 12-13 Aralık 2002'de yapılan AB Konseyi Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye "tarih için tarih" olarak tanımlanan "2004 İlerleme Raporunda Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği tespit edilirse, üyelik müzakerelerine derhal başlanacaktır"¹²⁵ ifadesinin yer aldığı zirveden hemen sonra (17 Aralık 2002) TBMM'de yaptığı konuşmada "Avrupalılaştırma" kavramını çağrıştıracak şekilde, AB'ye girmiş bir Türkiye'nin Yunanistan'la ve Kıbrıs'la ilgili sorunlarını çok daha kolayca çözebileceği fikrini dile getirmiştir. Gül'ün iyimserlikle "Yunanistan ve Kıbrıs konusundaki sorunları AB çatısı altında çözme" düşüncesine sıcak baktığını gösteren şu sözleri dikkat çekicidir:

*"Biz, Kıbrıs'ta bir nihaî barış olmasını çok arzu ediyoruz; ama, bu korktuğumuz olayların tekrar ortaya çıkmamasından emin olmamız gerekir, Kıbrıs'ın bir barış adası haline gelmesi gerekir. Bunlar garanti altına alındığında, tabii ki, orada bir barış hepimizin lehinedir, bu ada, barış adası olmalıdır. Hatta bunun yolu da kısıdır demişimdir hepsine. Mademki, AB'yi bir ev olarak düşünüyoruz; bu evin içine hep beraber girdiğimizde, bu problemlerin hepsi otomatik olarak çözülecektir; çünkü sınırlar bile anlamsız hale gelecektir. Nasıl bugün 15 ülke arasında sınırlar anlamını kaybettiye, yarın Türkiye ile Kıbrıs, Kıbrıs ile Yunanistan, Yunanistan ile Türkiye arasında da sınırlar artık eskisi gibi önemli olmayacaktır. Dolayısıyla, hep beraber bu evin içerisine girelim, bu süreci hızlandıralım ve neticede, problemler bu şekilde çözülsün demişimdir."*¹²⁶

Başbakan Gül, Kıbrıs konusundaki asıl kararın 1999'da verildiğini ısrarla dile getirdikten sonra, hem sorunun çözümü için AB'nin desteğini beklediğini ilan ediyor ("AB, Kıbrıs meselesinin çözümüne yardımcı olmalıdır, oradaki çözümü daha da zorlaştırıcı tavır içerisinde olmamalıdır") hem de konunun AB'ye taşınmaması, BM bünyesinde çözülmesi gerektiğini ifade ediyordu: "Kıbrıs'taki görüşmeler, Birleşmiş Milletler nezdinde devam etmektedir. Bu, Türkiye'nin de bir devlet tezidir; AB'ye bunu taşımamak, Birleşmiş Milletler nezdinde bu meseleyi çözmek."¹²⁷ Gül'ün konuşmasında altını ısrarla çizdiği bir görüş de Kıbrıs konusunun toplumda yarattığı hassasiyete ilişkindir. Gül'ün, "...buradan, hepinizin, değerli milletvekili arkadaşlarımın, Ana muhalefet Partisinin,

¹²⁵ Bulletin EU: 12-2002. Ayrıca Bkz. <http://www.belgenet.com/arsiv/ab>.

¹²⁶ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 11.Birleşim, 17 Aralık 2002.

¹²⁷ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 11.Birleşim, 17 Aralık 2002.

herkesin de bir noktaya dikkatini çekmek istiyorum: Kıbrıs meselesinde uzun vadeli düşünelim, Türkiye'nin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin çıkarlarını düşünelim; bunları, polemiklerden ve iç politika meseleleri yapmaktan uzak tutalım" sözleri aslında son derece önemli bir politik değişikliğe de işaret etmektedir. Gül'ün yaklaşımı, Avrupa'nın Yunanistan ve Kıbrıs konularındaki sürece müdahil olmalarını ve denklemin bir parçası haline gelmelerini olanaklı kılmakta, yani "Avrupalılaşıma"nın sorunların çözülmesi için bir platform olması olanağının da kapısını açmaktadır.

Aynı oturumda konuşan ana muhalefet lideri CHP Genel Başkanı Deniz Baykal ise, Kopenhag'da alınan kararla Türkiye'nin 2003 yerine ancak 2005'de müzakerelere başlayabilecek olmasının son derece önemli sorunları da beraberinde getireceğini, hem AB'nin, hem Yunanistan'ın hem de 2004'de AB'ye tam üye olacak Kıbrıs-RY'nin Ege ve Kıbrıs konularında baskısı ile karşı karşıya kalınacağını ifade etmektedir. Baykal: *"2005'te masaya otururken, bize, Yunanistan'la Ege'deki sorunlarınızı çözdünüz mü diye sorarlar; çünkü Helsinki'de, Türkiye ile Yunanistan'ın arasındaki Ege sorununun, sınır sorunlarının çözülmesi için gerekenin yapılması; eğer çözülemezse, konunun, Adalet Divanına gönderilmesi talep edilmiştir. Papandreu da, Kopenhag toplantısından sonra "Helsinki'yi de unutmayalım, Helsinki de masada duruyor" demiştir. Yani, 2005'te gelerseniz, bizimle Ege'deki sorunları da çözeceksiniz, öyle geleceksiniz demiş. Türkiye'nin üyelik müzakeresinin 2005'e ertelenmesi, Yunanistan ile Ege sorunlarını çözme mükellefiyetinin sorumluluğunun da önümüze getirilmesi demektir"* sözleri ile aslında sorunların sadece ikili görüşmeler ve BM platformu sınırlarını aştığını da gerçekçi biçimde dile getirmektedir.¹²⁸

23.01.2003 tarihli oturumda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Arama Kurtarma Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı görüşülmüştür.¹²⁹ Görüşmeler sırasında CHP Grubu adına Şükrü Elekdağ, Yunanistan'ın, FIR alanının -yani, uçuş bilgilendirme alanının- kendisine, Ege'de egemenlik hakları bahsettiği gibi yanlış ve uluslararası hukuku ihlal eden bir uygulama içine girdiğini söylemiştir. İngiltere'nin söz konusu arama ve kurtarma sorumluluğunu Güney Kıbrıs Rum yönetimine 1 Mart 2002 tarihinden itibaren devredeceğini açıklaması üzerine, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti derhal birer notam yayınlarak, İngiltere'nin arama ve kurtarma sorumluluğunu tek taraflı olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne devretmesine karşı

¹²⁸ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 11.Birleşim, 17 Aralık 2002.

¹²⁹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 26.Birleşim, 23 Ocak 2003.

çıkışlardır. Elekdağ, Yunanistan'ın AB'yi de arkasına alarak Ege'de karasularını 12 mile çıkarma hususunda ısrarlı girişimlerde bulunmakta olduğunu vurgulamıştır. 30 Ocak 2003'deki birleşimde ise CHP adına konuşan Onur Öymen, Yunanistan'ın vetoları nedeniyle Türkiye'nin AB'den mali yardım almakta karşılaştığı güçlükleri ve AB'nin bu konuda insiyatif alması gerektiğini dile getirmiştir.¹³⁰

Türkiye-AB ilişkilerinin son yıllarda en önemli anahtar konusu haline gelen Kıbrıs konusunda 2003 yılında son derece önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak eskisinden farklı olarak, adada bir çözüm için Annan Planı'na destek veren Türk Hükümeti ile KKTC Cumhurbaşkanı R. Denктаş arasında önemli görüş ayrılıkları oluşmuştur. Türkiye'de "milli kahraman" olan Denктаş ile yaşanan soğukluğun iç politik yansımaları kaçınılmazdı. Biraz da bu nedenle 6 Mart 2003'deki TBMM oturumuna davet edilen Denктаş Annan Planı'nın handikaplarına ve Yunanistan ve Kıbrıs-RY'nin taktiklerine dikkat çeken bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın ardından TBMM'deki bütün temsil edilen siyasal partilerin oy birliği ile kabul ettiği bir karar alınmıştır. *"Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen tüm siyasi partiler olarak müştereken hazırlayıp ekte sunulan önerilerimizin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu kararı olarak, Yüce Meclisimize ve dünya kamuoyuna duyurulması için gereğini arz ederiz"* diye başlayan kararın 6. maddesinde *"Kıbrıs sorununun çözümünün, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde bir ön şart gibi takdim edilmesine yönelik çabaları reddeder"*; 7. maddede ise *"Güney Kıbrıs Rum yönetiminin Türkiye'den önce AB'ye üye yapılması yolunda atılan adımların, uluslararası antlaşmaların açık bir ihlali olduğunu bir kere daha vurgular"* denilmektedir.¹³¹ Aslında burada daha çok kamuoyuna yönelik bir politik rahatlatma çıkışı olduğu açıkça görülmektedir.

A. Gül'ün, siyasi yasağı kalkan ve Siirt'te iptal edilmiş olan seçimlerde milletvekili seçilerek TBMM'ye giren AK Parti lideri R.T. Erdoğan'a görevini devretmesi ile R.T. Erdoğan başkanlığında 59.Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti kurulmuştur. Gül'ün 4 aylık başkanlığı döneminde de Erdoğan AK Parti Lideri sıfatı ile hem Türkiye'de hem de dış dünyada büyük bir ilgi ve itibar görmüş, açıklamalarını da *"teknik nedenlerle şimdilik Başbakan olamayan, ancak en kısa zamanda olacak olan lider"* edasıyla yapmıştır. 14 Mart 2003'de R.T. Erdoğan 2.AK Parti Hükümeti'ni kurmuş, 18.03.2003 tarihli oturumda da Hükümet Programı okunmuştur. Programda Yunanistan'la ilişkilerin karşılıklı ekonomik çıkarlara dayanan ilişkiler artırılarak sürdürüleceği ve bu ilişkilerin oluşturacağı güven ortamı sayesinde, daha karmaşık olan siyasî sorunların

¹³⁰ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 29.Birleşim, 30 Ocak 2003.

¹³¹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 42.Birleşim, 6 Mart 2003.

çözümü için zemin hazırlanacağı belirtilmiştir. Hükümet Programı, daha önceki Hükümetlerinki ile karşılaştırıldığında, Avrupa’nın, ya da AB üyeliğinin Yunanistan ile ilişkilere etkisi konusunda daha fazla esneklik alanı bıraktığı söylenebilir.¹³²

Erdoğan Hükümetinin AB politikası ve bu bağlamda Kıbrıs sorununa yaklaşımı ve TBMM’nin bu konuda tavrı bakımından 26.03.2003 tarihli birleşimde önemli ipuçları bulunmaktadır. AB ile ilişkilerde son gelişmelere değinen Dışişleri Bakanı Abdullah Gül özellikle Kıbrıs sorunu konusunda ilerleme sağlanamamasında ortaya çıkabilecek engellerden söz etmektedir. Gül, *“vurgulamam gerekir ki, Kıbrıs sorununun çözümü, ülkemizin AB’ye katılımına dair siyasî kriterler arasında bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bizi bağlayan siyasî kriterler, Kopenhag siyasî kriterleridir. Kıbrıs meselesi, bu kriterlerin içerisinde değildir; ama Rum kesiminin ve Yunanistan’ın AB’ye tam üyeliğini düşünürseniz, ayrıca, bütün Avrupa ülkelerindeki havaya da bakarsanız, böyle bir direkt ilişki olmamasına rağmen, bunun da bir faktör olarak ele alınması ve dikkatle takip edilmesi gerekmektedir; çünkü bu konuda gözümüzü de kapalı tutamayız”* görüşünü dile getirmekte ve fiili durumun gerektirdiği politika değişikliğini anlatmaktadır. Gül aynı konuşmasında Avrupalılık ve Yunanistan ile Kıbrıs politikaları arasındaki bağı da net biçimde ortaya koyan şu sözleri dile getirmiştir: *“Bütün bunlar şunu göstermiştir ki, karşılıklı güven oluşturmak gerekir. Sadece masa başında değil, sahada da birçok işler yapılacaktır. Bütün bu atılan adımların, AB, Güney Kıbrıs Rum kesimi ve Yunanistan tarafından en iyi şekilde değerlendirileceğine inanıyoruz ve bunun neticesindedir ki, AB’nin Kıbrıs’a uyguladığı ambargoyu kaldırmaya yönelik çalışmalar da başlatılmıştır.”* Gül, Kıbrıs sorunu konusunda belli parametrelere bağlı kalmakla birlikte, sorunun çözümünün Türkiye’nin AB sürecinde önünü açacağına dikkat çekerek, bunun görmezden gelemeyeceğimizi ifade etmiştir. Dolayısıyla AK Parti Hükümeti bu konuda *“çözumsuzlük, çözüm değil”* düşüncesinden hareket ettiğini de dile getirilmiştir.¹³³ Görüşmelerde AK Partili milletvekillerinin de Hükümet’in bu konudaki açılımını destekleyen açıklamalar yaptığı görülmektedir. Ana muhalefet partisi CHP’den İnal Batu da gelişmelerin olumlu olduğunu ancak, Türkiye’nin bu süreci iyi değerlendirememesi durumunda 2004 yılında, Türkiye-Yunanistan arasındaki sorunlara çözüm bulunamaz ise, bu sorunların Uluslararası Adalet Divanı’na götürülmesi, Katılım Ortaklığı Belgesi gereği olarak, bize dayatılabileceğini ifade etmektedir. Batu *“ikinci bir olumlu gelişme de, Kıbrıs sorununun, bugün,*

¹³² T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 49.Birleşim, 18 Mart 2003; http://www.dilevi.org/secimsonucu/50_hukumet.htm, Erişim: 03.02.2007, Şaban Çalış [2006] Türkiye-AB İlişkileri, 3. Basım, Nobel Yayınları, Ankara, s. 490-542.

¹³³ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 84.Birleşim, 23 Mart 2003.

AB ile ilişkiler açısından, umut verici bir noktaya ulaşmış olmasıdır” sözleriyle AB ile Türkiye-Yunanistan arasındaki sorunların fiili bağlantısının muhalefet tarafından da kabullenildiğini ortaya koymaktadır. Hatta Batu’nun “Kıbrıs’ta oluşan bu tablo, Türkiye’nin AB ile ilişkilerinde daha ileri, daha yapıcı bir noktaya ulaşılmasında kuşkusuz etkili olmuştur ve olacaktır” demektedir. Batu’nun “Yunanistan’la anlayışlı ve yapıcı bir diyalogun başlatılması için gerekli girişimlerin yapılmakta olduğunu umut ediyoruz. Aksi takdirde, 2004 yılı çabucak gelir ve bu defa da “hadi bakalım, Ege sorunlarını çözün, size öyle tarih verelim” gibi bir uyutma, oyalama taktiğiyle karşılaşabiliriz. Buna fırsat vermemek için, o tarih geldiğinde, hiç olmazsa, Yunanistan’la sorunları çözememiş olsak dahi, olumlu ve yapıcı bir görüşme süreci içinde olmamız çok önemlidir” sözleri de AB’nin ilişkilerde ne kadar önemli bir enstrüman olduğunun anlaşılması bakımından son derece çarpıcıdır. Bu dönemde TBMM’nin Yunanistan ve Kıbrıs ile AB arasında ilişki kurulmasından rahatsızlık duymadığı açıkça görülmektedir. Bu birleşimde konuşan CHP milletvekili Halil Akyüz de, Türk-Yunan yakınlaşmasının AB’ye de güç katacağını ileri sürmüştür. Akyüz, Türk-Yunan ilişkilerinin bu dönemde düzelmesine rağmen, Batı Trakya Türklerinin sorunlarının hala devam ettiğine de dikkat çekmiştir. Aynı oturumda AK Parti adına konuşan Eyüp Fatsa da AB’ye tam üyeliğin Türkiye’nin, Yunanistan’la ilişkilerine de yeni bir perspektif getireceğini vurgulamış ve “Türkiye’nin tam üyeliği gerçekleştiğinde, Ege bir ihtilaf konusu değil, birlik sınırları içerisinde Türkiye ve Yunanistan’ı birleştiren bir bölge özelliği kazanacaktır” sözleri ile AB’nin ilişkilerde oynadığı rolü ortaya koymuştur.¹³⁴

AK Parti Hükümeti’nin Türk-Yunan ve AB ilişkilerine bakışını TBMM’de dile getiren Başbakan Erdoğan’ın 29.05.2003 tarihli oturumda konuşması son derece önemli mesajlar içermektedir. Erdoğan “AB’ye tam üyelik sürecimizde yaşanabilecek bir gerileme, Yunanistan ile olan sorunlarımızı çözme şansını da zayıflatacaktır. Türkiye’nin tam üyeliği gerçekleşirse, Ege, bir ihtilaf konusu değil, Birlik sınırları içinde, Türkiye ve Yunanistan’ı birleştiren bir bölge özelliği kazanacaktır; bu durumda, sorunların aşılması daha kolaydır. Aynı durum, Kıbrıs-RY’nin AB’ye üyeliği bağlamında da geçerlidir. AB’ye görünür gelecekte üye olacak 30’a yakın ülke, bir yandan ulusal kimliklerini koruyup, diğer yandan da, aralarındaki çatışma ve bölünmeleri hoşgörü, birleşme ve dayanışma kültürüyle aşabiliyorken, bizim, kendi kendimizi bu büyük projenin dışına itmemiz düşünülmemelidir” demektedir.¹³⁵

¹³⁴ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 84.Birleşim, 23 Mart 2003.

¹³⁵ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 87.Birleşim, 29 Mayıs 2003.

AB'nin Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde olumlu bir rol oynayabileceğine dair yaklaşım, TBMM'de 22.Dönem 2.Yasama Yılı'nın açılış konuşmasında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından da dile getirilmiş, Sezer, AB içerisinde aynı değer ve ülküleri paylaşan üyeler olarak, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gelişmesini engelleyen kimi sorunların ortadan kaldırılabileceğini ifade etmiştir.¹³⁶

Daha önceki dönemlerde de tartışılan azınlık vakıfları konusu AB'ye Altıncı Uyum Paketi bağlamında 19.6.2003 tarihinde tekrar gündeme getirilmiştir. Bu noktada muhalefetin eleştirisi, karşılıklı ilkesini hükümetin görmezden geldiğine yöneliktir. 19.6.2003 tarihinde konuşan Haluk Koç, *"İstanbul'daki patrik Rumlar tarafından seçiliyor; ama Batı Trakya'daki Türk müftüsünün oradaki Türkler tarafından seçilmesine izin verilmiyor"* diyerek bu konudaki eleştirisini dile getirmiştir. Benzer şekilde Onur Öymen de Türkiye'deki Rum azınlıklarla, Yunanistan'daki Türk azınlıkların hakları açısından arada büyük eşitsizliklerin olduğunu ileri sürmüştür.¹³⁷

Bu dönemde muhalefetin eleştirilerine rağmen Türkiye ve Yunanistan arasında, Hükümet tarafından AB ile ilişkilerin daha da geliştirilmesine olanak sağlayacağı vurgusu ile de gerekçelendirilen bazı ikili anlaşmalar imzalanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Doğal Afetlere Karşı Türk-Yunan Ortak Görev Gücü Kurulmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı görüşülmüştür. İkili anlaşmalara, 25 Aralık 2003 tarihinde bir yenisi eklenmiş ve Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasının Onaylanması uygun bulunmuştur. CHP adına konuşan Halil Akyüz, bu anlaşmanın, ülkeler arasındaki ekonomik, ticarî, sosyal ve kültürel ilişkilerin gelişmesinin yanında, her iki ülkenin de yakınlaşmalarında tarihî bir adım atılacağını vurgulamıştır. Yine Türk-Yunan ilişkilerindeki iyileşmeye dikkat çeken AK Parti milletvekili Mustafa Dündar, 1999 yılından bu yana sürdürülen yakınlaşma sürecinin en önemli unsurlarından biri de, Ege sorunlarına çözüm yolları bulunmasına yönelik sürdürülen inkişafı temaslar konusunu gündeme getirmiştir. İnkişafı temaslar, Ege sorunlarının müzakereler yoluyla çözülmesi amacıyla başlatılabilecek resmî görüşmelerin bir ilk adımını teşkil etmektedir. Söz konusu grupların çalışmaları neticesinde, son üç buçuk yıl içinde, Yunanistan ile Türkiye arasında 19 anlaşma ve protokol akdedilmiştir. Meclis'te görüşülen ve onaylanan bir başka ikili anlaşma, Türkiye

¹³⁶ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 2.Yasama Yılı, 1.Birleşim, 1 Ekim 2003.

¹³⁷ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 1.Yasama Yılı, 96.Birleşim, 19 Haziran 2003.

Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Türkiye-Yunanistan Gaz Bağlantısının Gerçekleştirilmesi ve Türkiye Cumhuriyetinden Yunanistan Cumhuriyetine Doğal Gaz Arzına İlişkin Anlaşmadır. Dolayısıyla Türk-Yunan ilişkileri hem ekonomik hem ticari anlaşmaların da desteğiyle daha iyi bir dönemini yaşamaktadır.

Türkiye-Yunanistan arasındaki ikili anlaşmalara rağmen, Kıbrıs RY’nin AB’ye üyeliği Yunanistan’la ilişkileri olumsuz etkileyen bir faktör olarak varlığını devam ettirmiştir. 17 Şubat 2004’deki oturumda özellikle Annan Planı konusunda konuşan Dışişleri Bakanı Gül, Kıbrıs RY’nin 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB’ye üye olmasının, başta Kıbrıs sorunu olmak üzere, Türkiye’ye ve Türkiye-AB ilişkilerine olumsuz etkilerde bulunmasının kaçınılmazlığını dile getirmiştir. Her şeyden önce Gül, Rum liderliğinin, AB içerisinde, Kıbrıs sorununu kendi tezleri doğrultusunda çözümlemek ve Kıbrıs Türk halkını AB potası içerisinde eritmek yollarını arayacağına dikkat çekmiştir. Gül, *“Kıbrıs’ın Avrupa Birliğiyle bağlantılı bir konu haline geldiğini de görmezden gelemeyiz”* demektedir. Gül’e göre aslında bu durumdan AB Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve üye ülkeler de rahatsızdır.¹³⁸

TBMM’nin 22. Dönemi’nde de Türkiye-Yunanistan arasındaki ilişkilerin Kıbrıs dışındaki boyutları zaman zaman gündeme gelmiştir. Bu sorunların, genel olarak hükümeti “AB sevdası için Yunanistan’a karşı taviz vermek”le suçlayan muhalefet partisi tarafından dile getirildiği ve sıkça “mütekabiliyet” unsurunun göz ardı edildiğinin iddia edildiği görülmektedir. Örneğin CHP’den Şükrü Elekdağ, Ege’de çözülmeyen sorunlara dikkat çekmiş, Yunanistan’ın adaları silahlandırılması, FIR Hattı, karasuları, hava sahasında kendi egemenlik tasarrufları alanında olduğunu iddia ettiği uygulamaların, Türkiye’nin uluslar arası haklarını ihlal niteliğinde olduğunu ileri sürmüştür. Elekdağ’a göre, Türk-Yunan ilişkilerinde sözü edilen yumuşamaya rağmen Yunanistan bu uygulamalarından vazgeçmemiştir. Sözü edilen istikşafı görüşmeler de hem Türkiye’yi uyutmak hem de uluslararası camiaya ihtilafın halli için bir şeyler yapılıyor görüntüsünü vermek içindir. Elekdağ konuşmasında, Yunanistan’ın Türkiye’ye üyelik için müzakere tarihi verileceği zaman Ege sorunlarını gündeme getirerek, taleplerini, veto tehdidiyle ülkemize dayatmayı hesapladığını öne sürmüştür. Benzer biçimde Batı Trakya Türklerinin sorunları da 1 Haziran 2005 tarihinde yine muhalefet partisi adına Onur Öymen tarafından dile getirilmiştir.¹³⁹ Tartışmalarda kısa bir süre önce Yunanistan’daki Yüksek Mahkeme’nin, bir derneğin ismindeki

¹³⁸ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 2.Yasama Yılı, 53.Birleşim, 17 Şubat 2003.

¹³⁹ T. B. M. M. Tutanak Dergisi, 22.Dönem, 3.Yasama Yılı, 106.Birleşim, 1 Haziran 2005.

"Türk" kelimesi bulunması nedeniyle bu derneğin kapatılmasına karar vermesi eleştirilmiş ve Yunanistan'ın hem Lozan'ı hem de Avrupa hukukunu çiğnediği, ancak bunun AB tarafından da mşsamaha edildiği görüşleri dile getirilmiştir. Bştşn bu süreçte hükşmetin Yunanistan ile geliştirilen ilişkilerin AB politikaları ile bağlantılı olduğu vurgulaması dikkat çekmektedir.

B. Konu Başlıkları Bağlamında Tutanakların İncelenmesi

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerinde TBMM Tutanaklarında "Avrupalılık" kavramı çerçevesinde yapılan içerik analizi belirli sorun alanlarını ortaya çıkarmıştır. Bu alanlarda özetle şu bulgulara varılmıştır:

1. AB

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde AET/AT/AB, 1959'dan bu yana önemli bir rekabet ve çatışma alanı olmuştur. Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959'da AET'ye ortak üyelik için başvurusunun hemen 2 hafta sonrasında Türkiye'nin de başvuruda bulunmasında Yunanistan ile yaşanan rekabet de önemli rol oynamıştı. Ancak Yunanistan'ın 1981'de AET'ye tam üye olmasıyla birlikte ilişkilerin "rekabet"ten daha çok "çatışma" alanına sürüklenmesinde AET özel bir yer tutmaktaydı. Yunanistan, AET'ye veto hakkına sahip bir üye olarak Türkiye-AET ilişkilerini kendi dış politikası için araçsallaştırmayı başarmıştır. 1981-1999 arasında Yunanistan'ın Türkiye'yi AET/AT/AB aracılığı ile sıkıştırma ve ikili sorunlara bu platform aracılığı ile kendi lehine çözümler bulma çabası içinde bulunduğu rahatlıkla söylenebilir.

1994-2006 yılları arasında incelenen TBMM tutanakları çok net biçimde AB konusu ile Yunanistan konusunun birlikte ele alındığını ortaya koymaktadır. Çatışmaları önleyecek ve barışı sağlayacak bir unsur olarak "Avrupalılık" Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinde Yunanistan'ın AB üyesi, Türkiye'nin ise AB'ye üye olmak isteyen bir ülke olması nedeniyle genelde Yunanistan lehine çalışmıştır. Bu nedenle de Türkiye ısrarla Yunanistan ile yaşanan (Kıbrıs sorunu da dahil olmak üzere) sorunlar ile AB konusunun farklı konular olduğunu iddia etmiş ve böylece Yunanistan'ın AB'yi Türkiye için bir araç haline getirmeyi engellemeye çalışmıştır.

Aksaklık ve eksikliklere rağmen Avrupalılık ile Türkiye üzerinde kurulan baskı ve etkinin ne kadar önemli olduğu konusunda Aralık 1997'de Lüksemburg Zirve Kararları sonrasında Türkiye'nin AB ile siyasal diyalogu kesme kararı bilgi vermektedir. Türkiye'nin Kıbrıs ve Yunanistan ile olan ikili sorunlar da dahil olmak üzere siyasi diyalogu kesme kararı, en fazla Yunanistan'ı zor durumda bırakmış, hatta AB hedefi olmayan bir Türkiye'nin Yunanistan için daha tehlikeli bir Türkiye olacağına dair görüş güçlenmiştir. Bu durum sadece AB'de değil, ABD'de de böyle algılanmış ve Lüksemburg kararının düzeltilmesi, en azından Türkiye'ye "adaylık" statüsü verilerek işbirliği ve Yunanistan için "baskı uygulama" olanağının doğması için arayışlara girilmiştir. Bilindiği üzere Türkiye, Lüksemburg kararları sonrasında KKTC ile entegrasyonu da dile getirecek kadar sert bir

tavır içine girmiştir. Yunanistan'ın bu konudan son derece rahatsız olmasına rağmen, dahası AB Parasal Birliği'ne girmek için savunma harcamalarında indirimle gidebilmek amacıyla Türkiye ile gerginliği azaltmasının gerekliliğinin farkında olsa da iç politik nedenlerle Türkiye politikasında değişikliklere gitmekte zorlanmaktaydı. Ancak 1999'da yaşanan bazı gelişmeler hem Türkiye'yi güçlendirdi hem de Yunanistan'ın Türkiye konusunda daha “tavizkar” politikalar geliştirmesinin yolunu açtı. Bunun içinde bölücü Kürt terör örgütü PKK Lideri Öcalan'ın yakalanma süreci özel bir öneme sahipti. Öcalan'ın 16 Şubat 1999'da Kenya'da sığındığı Yunanistan Büyükelçiliği'nden çıkarılarak ele geçirilmesi, Yunanistan'ı hem Türkiye'nin sıcak saldırısına açık hale getirdi, hem de “terörist ülke” olarak dünya kamuoyunda suçlanmasına neden oldu. Yunanistan'ın Türkiye konusunda ciddi bir politik değişikliğe gitmesi gerekiyordu. Bu konuda yapılacak en önemli şey, Türkiye'nin AB ile ilişkilerini bloke etmekten vazgeçerek, tam tersine Türkiye'ye destek vermek olabilirdi. Yani Yunanistan “Avrupalılık” aracılığı ile Türkiye ile barışı kurabilir ve sürdürebilirdi. Ancak Yunanistan halkındaki Türkiye endişesinin aşılması için 17 Ağustos'taki Marmara Depreminin olması gerekecekti. “Deprem diplomasisi”nin Yunanistan ve AB için asıl hedefi Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesi oldu. Bu araçsallaştırma hiç kuşku yok ki Türkiye'nin de tercihi oldu. Aralık 1999'da yapılan ve Türkiye'ye “adaylık” statüsü verilen Helsinki Zirvesi'ne kadar olan süreç “Avrupalılık” anlayışı ile geliştirildi. Bu aynı zamanda Türkiye'nin AB'den açık bir perspektif aldığında hem iç hem de dış politika alanında neler yapabileceğini de göstermiş oldu. TBMM'de yapılan görüşmelerde Yunanistan'ın Türkiye politikasındaki olumlu değişim belirli bir ihtiyatla karşılanıyor olsa da memnuniyet ve umut net biçimde görülmektedir.

Avrupalılık kavramının ikinci önemli dönemi 2002'de iktidara gelen AK Parti aracılığı ile gerçekleşti. AK Parti Lideri ve Başbakan R.T. Erdoğan, AB ile Kıbrıs, Ege sorunları ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) arasında bağlantı olduğunu, bu sorunlara bir paket olarak bakmanın daha faydalı olacağını dile getirdi. TBMM'nin eğilimi de iktidar partisinin bu tavrı nedeni ile değişti. Muhalefet partileri, hükümeti “tavizler vermek”le suçlasa da, genel hava gelişmelerin olumlu olduğu yönündeydi.

Hiç kuşku yok ki Yunanistan ile yaşanan ikili sorunlar, Kıbrıs ve AB arasındaki ilişkilerin birbirleri ile ilişkilendirilmesi Türkiye'nin tercihi değildi. Çünkü Türkiye rekabet ve hatta çatışma içinde bulunduğu Yunanistan ile aynı konuma sahip değildi. Ancak TBMM'deki görüşmelerde Türkiye'nin açık bir perspektif alması ya da AB'ye üye olması halinde, Kıbrıs sorunu da dahil olmak üzere zaten neredeyse bütün sorunların

ortadan kalkacağı sıkça dile getirilmiştir. Buradaki sorun, Türkiye ile Yunanistan arasındaki statü dengesizliği ve AB'nin Türkiye'nin üyeliğine bakışı konusundaki inançsızlıktır. Bu sorunların giderilmesi halinde, Türkiye'nin Yunanistan ile ilişkilerinin Avrupalılık aracılığı ile çok daha olumlu bir noktaya geleceği tahmin edilebilir.

2. Kıbrıs

Kıbrıs sorunu Türkiye ile AB arasındaki ilişkileri doğrudan etkileyen ve neredeyse her zaman da Türkiye aleyhinde bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. TBMM'deki tartışmalarda Kıbrıs konusunda bütün siyasi partilerin neredeyse benzer şeyler söylediği, Kıbrıs'ta iki devletli yapıya inandıkları, "milli dava" olarak görülen bu konuda son derece hassas olduğu ortaya çıkmaktadır. TBMM'nin 1997, 1999 ve 2003'de aldığı Kıbrıs kararlarında Yunanistan'ın AB'yi bu konuda kullandığı ve hatta Türkiye'ye karşı AB'nin bir şantaj unsuru olarak kullanıldığı görüşü dile getirilmektedir. Avrupalılık bağlamında tıpkı AB konusunda olduğu gibi Kıbrıs konusunda da asıl sorun AB'nin Türkiye konusundaki politik tavrı olarak ortaya çıkmaktadır. Yani Türkiye'de güven sorunu duygusal ve hukuki bazda aşılması halinde Avrupalılık Kıbrıs sorunun çözümünü kolaylaştırıcı etki yaratabilecektir. Aksi halde Kıbrıs-RY'nin AB üyeliğinin hukuk dışı olduğu görüşü bütün TBMM'de egemendir ve bunun aynı zamanda Yunanistan ile birleşme, yani "Megali-İdea" anlamına geleceği düşüncesi son derece yaygındır.

3. İkili Sorunlar: Ege, Kıta Sahanelığı, Azınlıklar, PKK

Türkiye ile Yunanistan arasında başta Ege'deki sorunlar olmak üzere çok sayıda ikili sorun da bulunmaktadır. Ancak TBMM'de Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler gündeme geldiğinde AB ve Kıbrıs'ın yanı sıra ikili sorunlar son derece az bir yer tutmaktadır. Söz konusu sorunlar daha çok Kopenhag Siyasi Kriterleri bağlamında dile gelmiş, milletvekilleri ise AB'den gelen bu tür talepleri iyi niyetli olmaktan çok Yunanistan'ın yarattığı sorunların bir parçası olarak görmeyi tercih etmişlerdir. Bu bağlamda Yunanistan'ın AB'yi rehin aldığı ve kendi dış politikası için AB'yi kullandığı fikri sıkça dile getirilmiştir. Kardak Krizi bu konuda önemli bir test olanağı sunmuş, AB ortak üyesi olan Yunanistan'ın yanında olduğunu açıkça ortaya koymuş, hatta Türkiye'nin AB sınırlarına tecavüz ettiğini ileri sürmüştür. Ancak AB'nin bu noktada iki handikapı bulunuyordu:

Birincisi AB'nin siyasi ve askeri olarak son derece zayıf olduğu net biçimde ortaya çıkmıştı. İkincisi ise Türkiye üzerinde etki yaratabilmesi için Türkiye'nin AB'den perspektif alması gerekiyordu. TBMM'deki görüşmelerde ikili sorunlar genelde Yunanistan'ın yükümlölüklerini yerine getirmediği bağlamında dile geliyordu.

90'lı yıllarda, özellikle de 1995 sonrasında PKK, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin önemli bir öznesi oldu. Bölücü Kürt terör örgütü olan PKK'nın Türkiye'ye karşı yürüttüğu silahlı mücadelede Suriye ve Yunanistan sıkça dile geliyor ve bu iki ülkenin "düşmanımızın düşmanı bizim müttefikimizdir" anlayışı ile PKK'ya destek verdikleri iddia ediliyordu. 1999'da bu Öcalan skandalı ile net biçimde ortaya çıkınca ilişkilere ağır bir darbe inmiş oldu. Ancak Yunanistan'ın başarılı politik manevrası ile sorun büyümeden kapatıldı. Yunanistan'ın buradaki temel enstrümanı da Türkiye'nin AB üyeliği perspektifi oldu.

Sonuç

Avrupalılaşımanın istikrar sağlayıcı ve çatışmaları önleyici bir işlev gördüğüne dair genel yaklaşımın Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler bağlamında ele alındığı bu çalışmada, TBMM’de 1994-2006 arasındaki 4 dönemdeki (19, 20, 21, 22) toplam 189 birleşimin meclis tutanakları incelenmiştir. Türkiye’nin Yunanistan ve AB ile ilişkilerinin TBMM’de ele alındığı oturumlara ait yaklaşık 20.600 sayfalık tutanağın analizinden şu temel bulgulara ulaşılmıştır:

- TBMM Yunanistan ile ikili sorunlar ve Kıbrıs konusunda bütün dönemler son derece hassas davranmış ve neredeyse her türlü uzlaşya “taviz” gözüyle bakıp, bunu reddetmiştir. Yunanistan ve Kıbrıs konuları, neredeyse bütün dönemlerde “milli dava” olarak nitelenmiş, bu bağlamda belirli ölçülerde de tabulaştırılmıştır.
- TBMM’nin 21 Ocak 1997’de S-300 krizi ve adadaki sınırda yaşanan olaylar dolayısıyla; 15 Temmuz 1999’da Kıbrıs’a Türkiye’nin yaptığı müdahale vesilesi ile ve son olarak da 6 Mart 2003’de Annan Planı ve Kıbrıs-RY’nin AB üyeliği süreci bağlamında aldığı üç ayrı karar bulunmaktadır. Meclisteki bulunan siyasi parti temsilcilerinin ortak önermeleri ve oy birliği ile kabul edilen bu üç kararda şu noktalar ön plana çıkmıştır:
 - Kıbrıs sorunu “milli bir davadır” ve bu konuda partiler üstü bir uzlaşma söz konusudur.
 - Kıbrıs-RY ile Yunanistan “aynı” siyasi birlik olarak algılanmaktadır.
 - Kıbrıs-RY’nin AB’ye tam üyelik için yapmış olduğu tek yanlı müracaat 1960 Antlaşmalarına aykırıdır. Bunun gerçekleşmesi, Kıbrıs’ın bölünmesine yol açacak ve sorumluluğu AB’ye ait olacaktır.
 - Dışarıdan müdahaleler ki burada özellikle AB’ye atıfta bulunmaktadır, çözümü daha da zorlaştıracaktır.
 - Kıbrıs-RY’nin AB üyeliği “Enosis” amaçlıdır.
 - Millî bir dava olan Kıbrıs konusunda, TBMM’nin KKTC’ye tam desteği, kesintisiz ve şartsız devam edecektir.
 - Kıbrıs sorununun çözümünün, Türkiye’nin AB üyeliği sürecinde bir ön şart gibi takdim edilmesine yönelik çabalar reddedilmektedir.
- TBMM’deki siyasal partiler de hükümetler de 2002’ye kadar net biçimde Türkiye’nin Yunanistan ve Kıbrıs konusundaki sorunları ile Türkiye’nin AB üyeliği hedefi arasında bir bağ bulunmadığını iddia

etmişlerdir. Bu sorunların birbirleri ile bağlantılarının karşılıklı müzakereye konu olması AK Parti Lideri Erdoğan'ın açıklamaları ile başlamıştır. TBMM'deki söylem de 2003 sonrasında nispeten değişmiştir.

- Türkiye'deki parlamenter sistemin işleyişi bakımından iktidarda olan partilerin temsilcileri ile muhalefette olanlar arasında söylem bazında bir değişiklik söz konusudur. Bu durum en çok da AB ile ilişkiler bağlamında ortaya çıkmaktadır. AB konusunda TBMM'de hükümetlere yönelik eleştirilerin en başında Yunanistan ve Kıbrıs konularında "taviz" verildiği, yeterince "onurlu" davranılmadığına dair iddialardır. İktidar partileri ise ısrarla hiçbir taviz verilmediğini, verilmeyeceğini ancak mücadele ile AB konusunda ilerleme sağlandığını iddia etmişlerdir.
- TBMM'de genel ve kesin kanaat, Yunanistan'ın AB'yi kendi dış politik amaçları için kullandığı ve hatta "rehin aldığı" şeklindedir. Türkiye'nin AB yolunda Yunanistan temel belirleyici konuma gelmiştir ve bu Türkiye'nin başta AB olmak üzere Batı ile ilişkilerini de olumsuz yönde etkilemektedir.
- Tutanaklardaki ifadeler de göstermektedir ki Avrupalılığın, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların giderilmesinde ve çatışmaların engellenmesinde bir araç olabilmesi son derece mümkündür. Ancak bu konuda Türkiye ile Yunanistan arasında, birinin aday, diğerinin veto hakkına sahip üye olmasından kaynaklanan dengesizlik, zaman zaman çatışmaları daha da artırabilmektedir. Yunanistan'ın AB üyesi olmasından kaynaklanan avantajını, Türkiye'nin dengelemesi olanaksız olduğundan, burada ancak iki şekilde olumlu bir ortamın yaratılabileceği anlaşılmaktadır: 1. Türkiye'ye AB konusunda açık bir perspektif verilmesi, 2. AB'nin Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili sorunları genel bir paket içinde değerlendirerek Yunanistan'a yönelik de baskı kurabilmesi ile Yunanistan ve Türkiye arasında dengeli bir ilişki kurulabilir. Aksi halde Avrupalılık başlı başına bir çatışma nedeni haline gelebilmektedir.
- TBMM'de Yunanistan ile bağlantılı olarak gündeme gelen sorunların başında Kıbrıs, Türkiye'nin AB üyeliği ve diğer ikili sorunlar (Ege'de kıta sahanlığında egemenlik hakları, deniz egemenlik alanı sınırı, havaalanı sınırı, Doğu Ege'deki adaların silahlandırılması, azınlıklar) gelmektedir. Dikkat çekici biçimde bu sorunlar Türkiye'nin AB ile ilişkileri bağlamında gündeme taşınmaktadır. Bu aslında Avrupalılığın sorunların çözülmesinde ne kadar önemli bir faktör olduğunu da ortaya koymaktadır.
- Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların dile gelmesi ile Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerde önemli dönemler paralellik arz

etmektedir. 1994-2006 arasında bunun iki istisnası Kardak krizi ile PKK Lideri Öcalan'ın yakalanması dönemleri olduğu söylenebilir.

- Türkiye'nin AB içinde Yunanistan'ın üyeliğinden kaynaklanan dengesizliği genelde ABD'nin askeri-siyasi stratejik ihtiyaçları ile Türkiye'ye duyduğu ihtiyaçları araçsallaştırarak dengelemeye çalıştığı, TBMM'de de -en azından 2003'e kadar-hükümetin bu yönde çaba göstermesine yönelik bir talep olduğu gözlenmiştir.
- Türkiye ile AB arasında 1994'den sonra yaşanan önemli evreler ve bu evrelerde Avrupalılaşımanın ilişkilerde oynadığı rol en kısa şekliyle şöyle özetlenebilir:
 - 1990 sonrasında Avrupa'da nerdeyse bütünüyle değişen siyasi ortamda AB'ye üye olmak için sıraya giren Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin talepleri ve AB'de bunlarla entegrasyona gitme konusundaki genel istek ve kararlılık Yunanistan'ın Kıbrıs-RY'yi de AB'ye üye yapma politikasına olanak sağlamıştır. Yunanistan, sorunlarına rağmen Kıbrıs-RY'nin üyeliği olmaksızın AB'nin tarihi genişlemesini bloke edebileceğini ilan ederek, sorunu Avrupalılaştırmayı başarmış ve AB'nin Türkiye'ye baskı yapabilmesi olanağını yaratmıştır.
 - 1994-1995: Türkiye-AB Gümrük Birliği Süreci: Türkiye'nin 1990 sonrasında AB projesinden kopmamak için önemli bir araç olarak gördüğü Gümrük Birliği, dönemin Başbakanı T. Çiller'in de kişisel tavrı ile Yunanistan'a özellikle Kıbrıs konusunda ciddi bir manevra olanağı yaratmış ve bu vesile ile Kıbrıs AB'nin genişleme sürecine geri dönüşü olmayan bir biçimde dahil edilmiştir. Yani Türkiye, AB ile Gümrük Birliği karşılığında Kıbrıs-RY'nin AB üyeliği yolunu bloke etmekten vazgeçmiştir.
 - 1996: Kardak Krizi: Bu kriz iki şeyi ortaya çıkarmıştır: Bunlardan ilki şudur: AB siyasi ve askeri açıdan son derece yetersizdir ve ortak bir politika geliştirip bu konuda eyleme geçme olanağına sahip değildir. İkinci önemli husus ise AB'nin soruna "üyelik dayanışması" çerçevesinde bakması ve hatta Türkiye'ye "Yunanistan'ın sınırları AB'nin sınırlarıdır, Yunanistan'a yapılan tecavüz bize yapılmış sayılır" şeklindeki ağır uyarısıdır.
 - 1996: Kıbrıs'ta S-300 Krizi ve Yaşanan Olaylar: AB bu konuda da genelde Yunanistan yanında yer almış, ancak Kıbrıs-RY'nin S-300'lerden vazgeçmesi konusunda da baskı kurmuştur. Kıbrıs-RY, AB üyeliği yolunda sorunla karşılaşmamak için S-300'lerin adaya yerleştirilmesinden

vazgeçmek zorunda kalmıştır. Bu durum AB'nin üyelik kozunu ne ölçüde kullanabildiğini de ortaya koymuştur.

- Aralık 1997: Lüksemburg Zirvesi ve sonrası: Kıbrıs-RY'nin aday listesine alınıp Türkiye'nin genişleme sürecinden dışlanması ve bunun üzerine Türkiye'nin AB ile Kıbrıs ve Ege sorunlarının da içinde yer aldığı siyasi diyalogu kestiğini açıklaması, Avrupalılığın çatışmalara etkisini test etmek bakımından son derece önemli bir gözlem olanağı vermiştir. AB süreci dışında bırakılan bir Türkiye'nin Yunanistan ile çatışma potansiyelinin arttığı açıkça görülmüştür. AB'nin Türkiye için özel olarak geliştirdiği ve ilki Mart 1998'de Londra'da toplanan Avrupa Konferansı'nı Türkiye'nin reddetmesi ile Yunanistan'ın AB aracılığı ile Türkiye üzerinde baskı yaratabilme olanağı ortadan neredeyse bütünüyle kalmıştır. TBMM'deki görüşmelerde bu dönemde Yunanistan'a karşı çok daha sert bir tavrın ortaya çıktığı açıkça görülmektedir. Türkiye'nin AB'den üyelik konusunda açık bir perspektif almadığı takdirde politik diyalogu gerçekleştirmeyeceğine dair tavrı sonuç vermiş ve Almanya'daki iktidar değişikliğinin de katkısı ile Türkiye'nin aday olarak ilan edilmesi için çalışmalar yeniden başlatılmıştır. "Correction of Luxembourg" Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleşecek ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde AB yeniden devrede olacaktı.
- Şubat 1999: PKK Lideri Öcalan'ın kaçış sürecinin Kenya'da Yunanistan Büyükelçiliği'ndeki ikametinin ardından yakalanması ile sona ermesi skandalı Türkiye'nin Yunanistan'a baskı yapabilmesi ve Yunanistan'ın AB konusunda Türkiye politikasını gözden geçirmesine neden olmuştur. Hiç kuşku yok ki Yunanistan'ın o dönemdeki politika değişikliklerinde başka önemli nedenler de vardı (Yunanistan'ın para birliği hedefi, depremin yarattığı toplumsal destek gibi) ancak Türkiye ile ilişkilerinde Avrupalılığın ne kadar önemli bir faktör olduğunu Yunanistan net olarak görmüş ve Türkiye'yi "kontrol edilebilir" kılabilmek ve üzerinde baskı kurabilmek bakımından AB üyeliğini destekleyen bir tavır almıştır.
- 2000-2002 yıllarında Yunanistan AB aracılığı ile artık aday ülke olan Türkiye politikasını devam ettirme çabasına özellikle de Katılım Ortaklığı Belgesi aracılığı ile devam etmiş, ikili sorunlarını AB platformuna taşımayı başarmıştır.
- 11 Eylül 2001'deki terör saldırılarının ortaya çıkardığı yeni durum Türkiye'nin AB ile ilişkileri için genelde bir avantaj

- haline dönuşmüş, aynı dönemde Türkiye çok ciddi bir reform çabası içine girmiştir. Bu dönemde Türkiye bir kez daha ABD'den destek almaya ve Yunanistan'ı bu şekilde dengelemeye çalışmıştır.
- o AK Parti Hükümeti ile Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde Avrupalılık kavramı ciddi bir anlam kazanmıştır. Bunun nedeni AK Parti Liderliğinin 2002 sonu 2003 başında Kıbrıs sorununun çözümlmesi ve bunun karşılığında da Türkiye'nin AB üyeliği yolunun açılması politikasıdır. Türkiye'de ısrarla reddedilen sorunların bağlantılı olduğu tezi, 2003'den itibaren Türkiye için de bir "gerçeklik" ve politik pazarlık unsuru olmuştur. Erdoğan'ın "win-win" söylemi Avrupalılaşmanın çatışmaların engellenmesi ve sorunların giderilmesi için araç olmasına zemin yaratmıştır.
 - o AK Parti Hükümeti neredeyse bir tabu konu olan Kıbrıs konusunda yine Avrupalılık çerçevesinde ilk kez farklı bir tutum sergilemiş, hatta bu nedenle KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile çatışma göze alınarak Annan Planı'na destek vermiştir. Türkiye'nin bu politikasında, artık geri dönmeyecek bir süreç olan Kıbrıs-RY'nin AB üyeliği karşısında meşru bir zemin arayışı önemli rol oynamıştır. TBMM'de de bu yönde hükümete destek verildiği görölmektedir.
 - o Türkiye'nin Kıbrıs politikası, adada yapılan referandumda Rumların "hayır" oyu vermesi ile akamete uğramış olsa da, Türkiye, AB ile ilişkilerinde Kıbrıs'tan kaynaklanan baskılardan belirli ölçüde kurtulma olanağına kavuşmuştur. Bu durum 2004 İlerleme Raporu'na da olumlu olarak yansımış ve müzakerelerin yolu açılmıştır. Yani Türkiye Kıbrıs politikasındaki tavrı nedeniyle AB tarafından bir biçimde "ödüllendirilmiş"tir.
 - o Aralık 2004'de Türkiye ile 3 Ekim 2005'de üyelik müzakerelerine başlanmasına karar verilmiş, ancak Kıbrıs-RY ile Türkiye arasındaki ilişkilerin niteliği krize neden olmuştur. Kıbrıs-RY, Türkiye'yi AB aracılığı ile zorlayarak siyasi ve fiili bazı kazanımlar elde etmek istemiş, Türkiye ise buna direnmeye çalışmıştır. Ancak ortaya çıkan önemli gerçek, tıpkı Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde olduğu gibi Kıbrıs konusunda da Avrupalılık süreci etkileyen bir faktör olmuştur.
 - o 3 Ekim 2005'de başlanan müzakereler Kıbrıs-RY konusunda yaşanan kriz nedeniyle Aralık 2006'da 8 başlıkta donduruldu. Bu kararın alınmasında Kıbrıs sorunu

konusunda ortaya çıkan krizden çok daha fazla, başta Fransa ve Avusturya olmak üzere, AB içinde Türkiye'nin yeliğine karşı olan ya da şüphe ile bakan AB lkelerinin süreci yavaşlatma isteklerinin etkili olduğu söylenebilir. Bu dönemde TBMM'deki görüşmelerde AB'ye verilen tepkilerin başında AB'nin Kıbrıs Rumları ve Yunanistan'ın esiri haline gelmesi ve Annan Planı referandumunda Türk tarafının çabalarının göz ardı edilmesi sıkça gündeme gelmiştir. Meclisteki genel hava, AB'nin Kıbrıs konusundaki taahhütlerini yerine getirmediği ve adil davranmadığı biçimindedir.

- Avrupalılaşma'nın ilişkilerde etkili olabilmesi için en önemli koşullardan birisi de AB'nin net bir Türkiye politikası izlemesidir. Aksi halde Türkiye'de genel inanç Yunanistan'ın AB'yi kendi ulusal çıkarları için bir "tuzak" olarak kullandığı şeklinde gelişmekte, "Avrupalılaşma" da etkisini yitirmektedir.
- Türkiye'de Yunanistan ve Kıbrıs konusunda güçlü politik atılımlar, ancak istikrarlı hükümetler döneminde gerçekleşebilmiştir.
- Avrupalılaşma Türkiye ile Yunanistan arasında AB içindeki statü dengesizliğine rağmen, genel olarak ilişkilerin silahlı çatışmalara dönmesine engel olduğu, TBMM'nin de aslında zımnen bu tür bir müzakereye açık olduğu söylenebilir. ABD'nin son dönemde Irak'ta yaşadığı ciddi prestij kaybı, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde AB'nin ve doğal olarak da Avrupalılaşmanın daha etkili bir araç olmasına olanak sağlamaktadır.

Ek: TBMM'de Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar

I. TBMM Kararı: 21 Ocak 1997¹⁴⁰

1. - Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunan siyasî Parti temsilcilerinin, Kıbrıs Rum tarafınca sürdürülen ağır silahlanmanın ulaştığı vahim boyutlara ve Rum-Yunan tarafının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini ve Türkiye'yi tehdide yönelik tutum ve davranışlarının müsamaha ile karşılanmayacağına ve sağlıklı bir sonuca ulaşılabilmesi için alınması gereken önlemlere ilişkin müşterek önergeleri (4/128)

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen tüm siyasî Partilerin, Başkanlığımıza verdikleri ortak imzalı bir önerge vardır; okuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen tüm siyasî Partiler olarak, müştereken hazırlayıp ekte sunulan önerilerimizin Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun kararı olarak, Yüce Milletimize ve dünya kamuoyuna duyurulması için gereğini arz ederiz.

Saygılarımızla.

RP Grubu Başkanvekili ANAP Grubu Başkanvekili DYP Grubu Başkanvekili

Oğuzhan Asiltürk Mustafa Cumhur Ersümer Saffet Arıkan Bedük

DSP Grubu Başkanvekili CHP Grubu Başkanvekili BBP Temsilcisi

Hasan Hüsametdin Özkan Önder Sav Nevzat Yanmaz

İsmet Sezgin

DTP Temsilcisi

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Denktaş tarafından 20 Ocak 1997 tarihinde Ankara'da imzalanan

¹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi: 20.Dönem 2.Yasama Yılı 49.Birleşim (22 Ocak1997)

ortak deklarasyonu tümüyle benimsediğini ve desteklediğini beyan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Denktaş'ın bugün Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna yapmış olduğu hitabı takdir ve saygıyla karşılayarak aşağıdaki hususları Türk ve dünya kamuoyuna duyurmayı kararlaştırmıştır:

1. Kıbrıs Rum tarafınca, Yunanistan'ın teşvik ve desteğiyle son üç yıldır sürdürülen ağır silahlanma, Rus füzelerinin adaya getirilmesine ilişkin anlaşma ile yeni ve vahim bir boyuta ulaşmıştır. Rum-Yunan tarafının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine ve Türkiye'yi tehdide yönelik tutum ve davranışları müsamaha ile karşılanamaz.

2. 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmalarıyla oluşturulan garanti sistemi, şimdiye kadar olduğu gibi bundan böyle de geçerli olmaya devam edecek, söz konusu andlaşmaların doğrudan veya dolaylı şekilde değiştirilmesine ve Kıbrıs'ta ve bölgede Türkiye ve Yunanistan arasında mevcut dengenin bozulmasına müsaade edilmeyecektir.

3. Türkiye Cumhuriyeti, Kıbrıs'ta etkin ve fiilî garantisini eksiksiz sürdürecektir, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine vaki olacak saldırıyı aynen Türkiye Cumhuriyetine yapılmış bir saldırı olarak telâkki edecektir.

4. Kıbrıs-RY'nin AB'ye tam üyelik için yapmış olduğu tek yanlı müracaat 1960 Antlaşmalarına aykırıdır. Bunun gerçekleşmesi, Kıbrıs'ın bölünmesine yol açacak ve sorumluluğu AB'ye ait olacaktır.

5. Kıbrıs Türk Cumhuriyetine karşı uygulanan ambargo ve çifte standart hiçbir şekilde kabul edilemez.

6. Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisi sorunlarının aşılması ve güçlü bir yapıya kavuşturulması için gerekli desteği sağlamaya devam edecektir.

7. Türkiye Büyük Millet Meclisi, meselenin, silahlanma ve kuvvet kullanma yoluyla değil, Ada'da yaşayan her iki halkın, kendi iradeleriyle, kendi yönetimlerini kurma haklarına saygı gösterilerek sonuçlanabileceği inancındadır.

Dışarıdan müdahalelerin, çözümü daha da zorlaştırdığı tecrübeyle bilinmektedir. Bu millî davada, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türk Milletinin tam birlik içinde bulunduğu gerçeği, bütün dünyaca bilinmelidir."

Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen siyasî Partilerimizin, ortak önergelerini bilgilerinize sunmuş bulunuyorum. Türkiye Büyük Millet Meclisince ittifakla benimsenen bu önergenin gereği, Başkanlığımızca yerine getirilecektir. (Alkışlar)

II. TBMM Kararı:15 Temmuz 1999¹⁴¹

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kıbrıs Barış Harekâtının 25 inci yıldönümü münasebetiyle, 15 Temmuz 1999 tarihinde, özel gündemle toplanmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Denktaş'ın iştirakleri, hükümet ve siyasî Partiler sözcülerinin katılımlarıyla yapılan toplantı sonunda, aşağıdaki hususların Türk ve dünya kamuoyuna duyurulması kararlaştırılmıştır:

25 inci yıldönümünü idrak ettiğimiz Kıbrıs Barış Harekâtı, Ada'daki Türk varlığına karşı senelerce sürdürülen dinî ve etnik temizlemeye, Kıbrıs Devletini ortadan kaldırarak Yunanistan'a bağlamak teşebbüs ve darbesine karşı yapılmıştır. Yirmibeş yıl sonra, NATO'nun Kosova'da Sırlara karşı benzeri bir harekâta girişmiş bulunması, Kıbrıs Harekâtının ne derece isabetli olduğunu göstermektedir.

Yirmibeş yıldan beri Kıbrıs'ta kan akması sevindirici gerçeğinin bazı çevreleri âdetâ rahatsız ettiğini görmek üzücü olmaktadır. Bu çevreler, devamlı olarak tertipler geliştirmekte, tahriklere başvurmaktadır. Türk tarafı, bütün bu tertip ve tahriklere karşı olumlu ve barışçı tutumunu devam ettirmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Türkiye ile beraber, Ada'daki her iki toplumun varlık ve güvenliğini teminat altına alacak, adil ve devamlı bir çözüm bulunması yolunda her türlü gayret ve iyiniyeti göstermiştir. Buna mukabil, Yunan-Rum tarafı, enosis emelinden, 20 Temmuz 1974 öncesine dönmek politikasından vazgeçmemiş, meseleyi ilgili taraflar arasında görüşmekten ziyade, dış güçlerin müdahalelerini davet etmiş, her seferinde uzlaşmayı zorlaştırmıştır. Son olarak, Güney Kıbrıs Rum idaresinin AB tam üyeliğine başvurması ve bunun karşı tarafça kabul

¹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, 21.Dönem 1.Yasama Yılı 34.Birleşim, 15 Temmuz 1997.

görmesi çözüm yolunu tıkamış, AB çerçevesinde Yunanistan'ın Güney Kıbrıs'a yerleşmesi kapısını açmıştır. Bunun kabulü mümkün değildir.

Yunanistan'ın dış güçleri Kıbrıs meselesi içine çekmek politika ve çabaları neticesi, son olarak, G-8'ler Köln Zirvesi nihaî bildirisinde, Kıbrıs konusuna yer verilmiş, Birleşmiş Milletlere âdeta talimat şeklinde bir çağrıda bulunulmuştur. Bunu, tümüyle kınıyor ve reddediyoruz.

Bugün, Kıbrıs'ta, Rumların, Zürih ve Londra Anlaşmalarını çiğnemeleri, Türk unsurunu yok etmeye çalışmaları neticesi doğmuş, iki ayrı devlet gerçeği bulunmaktadır. Bu gerçeği kabul etmeden, her iki devlete eşit gözle bakmadan herhangi bir çözüm bulmak mümkün değildir.

Güney Kıbrıs'ın tehlikeli bir şekilde silahlandırılması, Yunanistan'a tahsisli askerî hava ve deniz üsleri inşası, Yunanistan ve Kıbrıs Rum tarafının terör örgütü PKK'ya verdiği destek, Ada'da ve bölgede barış ve istikrara yönelik tehditlerdir.

Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili garantörlük hakları ve stratejik menfaatları daima korunarak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin devlet statüsü ve güvenliği dahil, meşru hak ve çıkarlarının aşındırılmasına hiçbir surette müsaade edilmeyecektir.

Kıbrıs Barış Harekâtının bu anlamlı yıldönümünde, barış ve adil, yaşayabilir bir çözüm için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin sürdürdüğü kararlılığı takdirle karşılıyor, destekliyoruz. Millî bir dava olan Kıbrıs konusunda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine tam desteği, kesintisiz ve şartsız devam edecektir. Bunda en ufak bir şüpheye yer yoktur.

DSP Grubu adına MHP Grubu adına Fikret Uzunhasan Ömer İzgi
FP Grubu adına ANAP Grubu adına İsmail Kahraman Zeki Çakan
DYP Grubu adına Nevzat Ercan"

III. TBMM Kararı: 6 Mart 2003¹⁴²

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen tüm siyasî Partiler olarak müştereken hazırlayıp ekte sunulan önerilerimizin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu kararı olarak, Yüce Meclisimize ve dünya kamuoyuna duyurulması için gereğini arz ederiz.

Saygılarımızla. Mustafa Özyürek CHP Grup Başkanvekili

Salih Kapusuz AK Parti Grup Başkanvekili

Mehmet Ağar DYP Genel Başkan

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Sayın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın bugün Meclis Genel Kurulunda yaptığı hitabı takdir ve saygıyla karşılayarak, aşağıdaki hususları Türk ve dünya kamuoyuna duyurmayı kararlaştırmıştır.

1- Türkiye Büyük Millet Meclisinin 21 Ocak 1997 ve 15 Temmuz 1999 tarihlerinde aldığı kararlara atıfta bulunarak, bu millî davada Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türk Milletinin tam bir birlik ve beraberlik içinde bulunduğu gerçeğini bütün dünyaya bir kere daha ilan eder.

2- Kıbrıs meselesine adil ve kalıcı bir çözüm bulunması için, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin sarf ettiği çabaları içtenlikle destekler.

3- Kıbrıs meselesine bulunacak çözümün, tarafların eşit statüsü ve eşitliğine dayanması gerektiği hususunu önemle vurgular.

4- Türkiye'nin 1960 antlaşmalarından kaynaklanan garantörlük haklarının sürdürülmesi gereğini belirtir.

5- Kıbrıs'ta, Türkiye ile Yunanistan arasında kurulmuş bulunan dengenin zedelenmesinin hiçbir şekilde kabul edilemeyeceğini teyit eder.

6- Kıbrıs sorununun çözümünün, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde bir önşart gibi takdim edilmesine yönelik çabaları reddeder.

7 - Güney Kıbrıs Rum yönetiminin Türkiye'den önce AB'ye üye yapılması yolunda atılan adımların, uluslararası antlaşmaların açık bir ihlali olduğunu bir kere daha vurgular.

8 - Kıbrıs Türk ve Rum halkının 28 yıldır huzur ve barış içinde yaşamasının en önemli amili olan iki kesimliliğin muhafaza edilmesine verdiği önemi vurgular.

9 - İki kesimliliği zedeleyecek bütün öneri ve girişimlerin, Kıbrıs'taki güvenlik ortamını olumsuz yönde etkileyerek, iki toplumu yeniden bir

¹⁴² TBMM Tutanak Dergisi, 22.Dönem 1.Yasama Yılı 42.Birleşim, 6 Mart 2003.

çatışma ortamına sürükleyeceğini hatırlatır ve buna hiçbir şekilde müsaade edilmemesi gerektiğini önemle belirtir.

10 - Bu genel koşullara riayet edilmek kaydıyla, Kıbrıs'ta barışçı ve kalıcı bir çözüme ulaşılmasının, Türkiye'ye, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarına ve bölge barışına hizmet edeceği yolundaki inancını ifade eder. (Alkışlar)

Kısaltmalar

ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AK Parti	Adalet ve Demokrasi Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
BAB	Batı Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
Bulletin EG	Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi
Bulletin EU	Avrupa Birliği Resmi Gazetesi
CDU	Christlich-Demokratische Union Deutschlands
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CSU	Christlich-Soziale Union Deutschlands
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
EP	European Parliament (Avrupa Parlamentosu)
EC	European Community (Avrupa Komisyonu)
EEC	European Economic Community (Avrupa Ekonomik Topluluğu)
EU	European Union (Avrupa Birliği)
FAZ	Frankfurter Allgemeine Zeitung (Günlük Gazete-Almanya)
FP	Fazilet Partisi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
HADEP	Halkın Demokrasisi Partisi
HEP	Halkın Emek Partisi
HP	Halkçı Parti
IMF	International Monetary Fund
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Kıbrıs-RY	Kıbrıs Rum Yönetimi
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
KP	Katma Protokol
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MP	Millet Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
PASOK	Panellinio Sosialistiko Kinima (Siyasal Parti-Yunanistan)
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
RP	Refah Partisi
SDZ	Süddeutsche Zeitung (Günlük Gazete - Almanya)
SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SODEP	Sosyal Demokrasi Partisi
SP	Saadet Partisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
UN	United Nations (Birleşmiş Milletler)
YTP	Yeni Türkiye Partisi

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Relations Between Turkey & Greece and “Europeanization”

A Survey Based on Official Records of
Turkish Grand National Assembly

M. Murat Erdoğan
Hüseyin Bağcı
F. Seda Kundakçı

**RELATIONS BETWEEN
TURKEY & GREECE AND
“EUROPEANIZATION”, A SURVEY BASED
ON OFFICAL RECORDS OF TURKISH
GRAND NATIONAL ASSEMBLY:
1994-2006**

M. Murat Erdoğan - Hüseyin Bağcı - F. Seda Kundakcı

TBMM Kùltür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları

2008 / Ankara

TBMM Kùltür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No.: 129

Tüm Hakları Saklıdır

ISBN: 978-975-6226-42-1

RELATIONS BETWEEN TURKEY & GREECE AND “EUROPEANIZATION”,
A SURVEY BASED ON OFFICAL RECORDS OF TURKISH GRAND
NATIONAL ASSEMBLY:
1994-2006

Authors

M. Murat Erdoğan - Hüseyin Bağcı - F. Seda Kundakcı

Cover

Zülfükar Sayın

Print

TBMM Basımevi

FOREWORD

The relations with Europe have played a significant role in determination of reaching to the level of modern civilization Great Leader Mustafa Kemal Atatürk pointed out since the foundation of Republic of Turkey.

Our nation advancing in the way of prestigious constitutional state where its democracy and freedom are strengthened and peace and relief are dominant stated expressly that she sees her future in 'European Family' while joining Council of Europe in 1950.

The relations of Turkey having begun with European Economic Community in 1959 came into a new era upon the beginning of negotiations for full membership on October 3, 2005.

Completion of this process with the full membership of Turkey to the European Union as soon as possible is one of our most significant goals both in domestic and foreign policies.

Our main goal, beyond becoming a member of the EU, is to make our people reach universal common values system they deserve, to improve the level of economic welfare and to form a community which is hopeful for future and whose moral values are superior.

The Grand Assembly of Turkey has played a pioneer role in all reform efforts by carrying out her own responsibility in the period of full membership to EU.

European Union that can be regarded as a peace project is a significant element in the relations between Greece and Turkey which are two neighbor countries of the Mediterranean.

The influence of European Union on the Turkish-Greek relations has always made it feel as it displayed differences depending on periods.

There is not doubt that improvement of peace and friendship between Turkey and our neighbor Greece is beneficial for both countries. Positive developments about this issue in recent years have raised our hopes towards future.

Turkish-Greek Relations have been dealt within the context of the EU, in the work prepared in consequence of analysis made on Minutes of Grand National Assembly of Turkey (GNAT) which form the legislative memory of our Parliament.

I would like to congratulate the distinguished academicians M. Murat Erdoğan, Hüseyin Bağcı and F.Seda Kundakcı who offer solution dealing with our nation's important foreign policy issues with academic sensibility with this work.

I believe that this substantial work published by our Assembly will contribute both to Turkish-Greek relations and joining efforts of Turkey to the EU.

Köksal TOPTAN
Speaker of
Grand National Assembly
of Turkey

Table of Contents

Foreword	1
Introduction	2
I. The Field, the Universe and the Methodology of Research	7
II. The General Characteristics of Turkish Politics in the Context of Foreign Policy Making: 1994-2006	9
A. The TGNA General Elections	9
B- Governments of Turkish Republic:	12
C- The Matters of Greece, Cyprus and EU in the Government Programmes	15
III. Analysis of the Protocols	18
A. Periodic-Chronologic Evaluation	18
1. TGNA 19. Term (19-4, 19-5. Legislative Years): September 1994- December 1995	20
a.General Political Situation: 1994-1995	20
b. Protocol Summaries: September 1994- November 1995: TGNA 19-4 and 19-5. Legislative Years:	23
2. TGNA 20. Term (20-1, 20-2, 20-3, 20-4. Legislative Years): January 1996- April 1999	31
a. General Political Situation: 1996-1999	31
b. Protocol Summaries: January 1996- December 1998: TGNA 20-1 and 20-2 Legislative Years	37
3. TGNA 21. Term (21-1, 21-2, 21-3,21-4. Legislative Years): April 1999-September 2002	49
a. General Political Situation: 1999-2002	49
b. The Protocol Summaries: TGNA 21st Term (21-1, 21-2, 21-3 and 21-4 Legislative Years): April 1999-October 2002	52
4. TGNA 22nd Term (22-1, 22-2, 22-3,22-4.Legislative Years): November 2002-July 2004	67
a. General Political Situation: 2002-2006	67
b. Protocols: November 2002- December 2006: TGNA 22. Term 1, 2, 3, 4. Legislative Years	71
B- Examination of the Protocols in the Contexts of Subject Headings	80
1- EU	80
2- Cyprus	82
3- Bilateral Issues: Aegean, the Continental Shelf, Minorities, PKK	82
Conclusion	83
Appendix: The Decisions Adopted in the TGNA about Cyprus	89
I. Resolution of the TGNA: 21 January 1997	89
II. Resolution of the TGNA:15 July 1999	92
III. Resolution of the TGNA: 6 March 2003	94
Abbreviations	96

Foreword

When looking at the relations which firstly begins with the European Economic Community and later goes on with the European Community and European Union, it can be easily seen that relations between Turkey and Greece is indispensable part of this process. Though these two neighbour states applied for the "partnership" in 1959 to the European Economic Community of that time, a new period between Turkey and the Community, in which Greece had a crucial role, began with the full membership of Greece. "Europeanization" of matters between two states like Cyprus and minorities by Greece further complicated the matters. Following the announcement of Turkey a candidate in 1999, it is generally accepted there has been constructive alternation and this caused to hasten Turkey's relations with EU. This study examines the "Europeanization" and the interaction between the relations of two states in the framework of relations with EU. In the study, answers of the questions regarding the role of Europeanization on hindrance the highly accurate conflict potential and on the solution of the matters, to what extend it is minded and the perceptions about the role of EU, have been searched.

In this comprehensive study regarding the role of Europeanization on the realtions between Turkey and Greece, TGNA as a political institution and Turkish media due to its presentation of perceptions of public opinion have been discussed as two independant field of study. Examined as a most important political institution and held as subject of this book, in the study of TGNA 20.600 pages of protocol that has been on the issue of Greece and has come out from the 189 sessions the GNAT have had in 12 years between 1994-2006 are particularly analyzed in the context of both chronology and theme.

This study has been developed with the related data of "Conflict Settlement Through Europeanization? Greece and its Neighbours Macedonia and Turkey" which has been directed by Prof. Dr. Heinz-Jürgen Axt, who is holder of a Jean Monnet Chair and also a director of Jean Monnet Research Group (www.europeanization.de). This study has been applied in Germany, Turkey, Greece and Macedonia between 2005-2008 and has been assisted by Volkswagen Foundation. In this respect, we specially want to thank Prof. Dr. Heinz-Jürgen Axt, the head of the team executing the project, and Mr. Simor. Wiegand and Mr. Oliver Schwarz from the project team and also Volkswagen Foundation that provided us to realize this study.

We also thank to Mr. Köksal Toptan, president of TGNA, for his support for the publication of this study, Yaşar Yakış, former Minister of Foreign Affairs, Yrd.Doç.Dr. Zülfükar Sayın, the workers of the printing house of TGNA and the ones who helped us during our study Eyüp Sabri Kürüm, Serkan Yolaçan and Rukiye Can Yalçın.

Authors

Introduction

This study aims to analyze the relations between Turkey and Greece through post-cold war era around Claudio Radaelli's¹ concept of "Europeanization" and to do this; the official account of proceedings and agenda of Turkish Grand National Assembly (TGNA) between 1994 and 2006 are applied as primary sources. That is to say, in TGNA to what extent Turkey's membership to European Union is perceived and enounced as a conflict resolving and peace settling factor between two countries. The effects of multi dimensional and complicated relations between the countries on their both domestic and especially foreign policies are examined throughout the presented period with horizontal (chronological) and vertical (thematic) analyses with the incidents provided from the agenda of the TGNA.

Having set their borders, their claims on the Aegean Sea and the matter of status of minorities with respect to the Treaty of Lausanne (24 July 1923), Turkey and Greece, despite a few problems, succeeded in the conflict evasion-friendship policy executed by the founders of the two countries: Mustafa Kemal Atatürk and Venizelos. After the World War II, the pattern of relations has changed according to the new global, regional and ideological developments. Perhaps the most crucial element of this period was the establishment of NATO in 1949 by the Western-capitalist allies led by U.S.A, who were very anxious because of the socialist block led by the Soviet Union, and the setting off allies according to the security-ideology platform. In 1955, the both sides became more solid with the establishment of Warsaw Pact. This situation elevated Turkish Greek relations to a much more critical position, a strategic international position, rather than relations of just two neighbors. For the sake of security and stability of allies and more crucially for the prevention of Soviet Union's attempt to penetrate into Mediterranean and even for the problems between Turkey and Greece, other powers stepped in the process.

During the first decades of the cold war era, Turkey and Greece were especially crucial for U.S.A for strategic reasons. In 1947, U.S.A provided development aids for both Turkey and Greece within the framework of Truman Doctrine and also these countries were made closer to the U.S. militarily. The balance between the two "rival neighbors", accepted to the NATO in 1952 by the initiative of U.S.A in terms of convincing allies, were always drawing the attention of the Western powers. The danger of

¹ Claudio M. Radaelli: *Europeanisation: Solution or Problem?*, in: European Integration Online Papers, 8 (2004) 16 (<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf>, Stand: 15.02.2007), p. 3.

creating weakness in the security of Western allies in the Mediterranean region because of the problems occurred especially about Cyprus and Aegean disputes between Turkey and Greece, who became "allies" and chose to be with Western-capitalist world under the umbrella of the NATO during the cold war, forced the U.S-led Western powers to intervene into Turkish-Greek relations at several times.

Cold War conditions were also highly decisive in the assessment and acceptance of the "associated membership" demands of Turkey and Greece from the European Economic Community (EEC) in July 1959. Although relations of two countries with the EEC differentiated both in terms of progression and content, due to the 27 May 1960 Military Coup in Turkey, Western allies seriously followed the "balance" factor for both parties during these years. With the EEC, Greece signed "Athens" Agreement in 9 July 1961 and Turkey signed Ankara Agreement in 12 September 1963. Consequently, Turkey and Greece, despite their rivalries and conflicts, became two allies not only under the context of the NATO but also under the EEC candidateship. From the midst of 50's, however, many problems, including proceedings in Cyprus, disputes about minorities and correlative right claims on Aegean started to play a great role in affecting local and foreign agenda of the two allies. Since 1950s, Cyprus has been the leading subject matter of conflicts between Turkey and Greece. Even though the foundation of the independent "Cyprus Republic" on the island by 1959-1960 London-Zurich Agreements under the guarantorship of England, Turkey and Greece; it was understood that this government was far away from forming a suitable platform for lessening the conflicts and living in peace with harmony. During 1960s, having serious crisis because of Cyprus and holding over conflicts following the pressures of Western powers and mainly the U.S, Turkey and Greek side could not escape from the military conflict in 1974. A war on Cyprus Island between two NATO members and the tension that may turn into a new hot clash at any moment were also crucial in terms of the military-political strategy that was going to be built up by the USSR against Western block. Thus, the Western block led by U.S.A tried to develop alternative policies in order to resolve and even to put an end to the disputes between the two allies. In this context, the NATO was the most important instrument, but it could not be sufficient. Consequently the EEC/EC/EU has had the potential of being an important tool in solving problems and developing cooperation between Turkey and Greece. But because of Turkey's lower level in comparison to Greece in terms of socio-economic development, it's immense population, large physical geography, historical and cultural conflicts with Europe, risks of the region that Turkey is located in and especially the deductions occurring

because of the military administrations; the process evoked in parallel and jointly in 1959 started to diverge and this situation even formed a new anxiety. Especially after Greece's membership of the EEC in 1981, significant aspects of Turkish-Greek relationship became as Turkey's relationships with the EEC. Greece's policy to keep her national interests and its problems with Turkey in the context of EEC succeeded to a great degree and this juncture resulted in some tension in the relations between Turkey and Europe.

After the Cold War, that is to say after 1990, the dynamics of the relationship significantly changed. Turkey's membership to the EU encountered with a greater resistance in the European countries who had supported Turkey's close relations with the Western allies mainly for geo-strategic reasons since 1959.² Turkey's membership to the EU was reassessed because of many reasons like; the excluding attributes of new identity seeking process in Europe towards Turks and Turkey, the end of security concerns of the Cold War, the concerns about possible migration waves which may come from a poor and overpopulated Turkey, while the unemployment and other social problems has not been solved in Europe yet. Additionally, the enthusiastic demands of Middle and Eastern European countries for EU membership and the support of European public opinion in this respect and more importantly the insistent attitude of Greece on making Cyprus Greek Administration (Cyprus-GA)³ a member to the EU with the title of "Cyprus Republic" claiming that they represent the whole island changed the balances totally. It can be said that in 90's, Turkey's attempts for being a member of EU, became the most crucial instrument of Greece's policies about Turkey.

Radelli's generally accepted definition about "Europeanization" is closely related with the EU. Radelli states that: *"Europeanization consists of processes of a) construction, b) diffusion and c) institutionalization of formal and informal rules, procedures, policy paradigms, styles, 'ways of doing things', and shared beliefs and norms which are first defined and*

² Heinz Kramer: *Die Europaeische Gemeinschaft und die Türkei, Internationale Politik und Sicherheit-Stiftung Wissenschaft und Politik/ SWP*, 21, Nomos Verlag, Baden Baden, 1988, p.24; Hüseyin Bağcı: *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara, 1990, s. 72-79; M.Murat Erdoğan: *Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri: 1990-2005*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

³ The *de facto* and legal status of the Republic of Cyprus is controversial due to the changes it went through as a state founded by Turkish and Greek people in Cyprus with the 1959-60 Agreements. This is especially the case with Turkey. Since 1974, there has been a *de facto* bicameral structure in Cyprus with two different governments being on duty in two different regions where two different population lives. Although the UN has recognized the Cyprus Greek Administration as the only legitimate state on the island, this does suffice to explain the *de facto* situation. In this context, the Cyprus Greek Administration, which is recognized as the Republic of Cyprus by the EU too, is named "Cyprus-GA" and the Cyprus Turkish side is named Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC).

consolidated in the EU policy process and then incorporated in the logic of domestic (national and sub-national) discourse, political structures and public policies"⁴ This definition is very similar with the "Europeanization" concept perceived in Turkey. When looking at the question of "Whether Europeanization, which is understood as moving with EU in tight and strong relations in terms of economic and political context, could be used as an instrument to solve disputes between Turkey and Greece in a peaceful manner?", it can be said that the first point drawing attention is the imbalance resulted from status difference. That is to say, the imbalance which resulted from the full EU membership of Greece and Turkey's current position as a candidate, makes it difficult to utilize Europeanization as an instrument.⁵ Since it can be easily seen that Greece used the EU instrument in favor of its national interests from time to time such that it can even result in a clash between Turkey and the EU. Indeed, through looking at the developments in the relations between Turkey and Greece during the period between 1994 and 2006, by looking at both positive and negative examples it could be understood how effective the Europeanization instrument is. In the analysis below, especially these periods have been subjected to detailed examination:

- 1995: The bargaining period that was formed following the demands of Greece about Cyprus which is related with the Customs Union agreement to be realized between Turkey and the EU;
- In the beginning of 1996, Turkey's being on the verge of a war with Greece because of the Kardak-Imia islets in Aegean Sea and EU's taking position together with Greece; and again at the same days the problems that aroused because of the tension in S-300 and the Cyprus border zone;
- December 1997: The period created by Ankara's cut off the dialogue with the EU in response to the exclusion of Turkey in the EU Council Luxembourg Summit from the list of candidates and the inclusion of the Cyprus-GA to the list of the same Summit;
- The new period following Greece's overcoming with a successful political maneuver the process, in which Turkey carried out an operation to capture the PKK Leader A. Öcalan and which would have resulted in labeling Greece as the "country assisting terror;"

⁴ Radaelli, Claudio M.: *Europeanisation: Solution or Problem?*, in: European Integration Online Papers, 8 (2004) 16 (<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf>, Stand: 15.02.2007), S. 3

⁵ Heinz-Jürgen Axt: *Europeanization on the Coastlines of the Aegean? Greek-Turkish Relations since 1999*, Duisburg, 22 August 2006. (http://www.europeanization.de/downloads/coastlines_aegean.pdf) Retrieved 10.02.2007)

and following Turkey's being declared a candidate in December 1999;

- The period in which the degree to which the decision taken in Helsinki was to affect the reform efforts in Turkey and the relations with Turkey was to be clearly seen;
- November 2002: The period shaped by the AK Party's (Justice and Development Party) policy that has linked the problems about Greece and Cyprus to the EU for the first time;
- The period, which lasted until the Summit held in December 2004 where the decision to start the negotiations was taken, and which was centered around the relations with Greece and the Cyprus issue;
- The period related to the problems regarding Cyprus arose before and after the negotiations began have all been examined in the context of Europeanization.

I. The Field, the Universe and the Methodology of Research

In this research, first, the decision making processes concerning Turkish foreign policy is briefly evaluated; in this context, the parliamentary arithmetic in Turkey from 1994 to 2006, the governments which have been in power and their approach -as manifested in their government programs- towards the issue of Europeanization as well as the relations with Greece are put forth for consideration.

The main component of the research is the discussions in the TGNA regarding this issue. In this respect, the parliamentary protocols of a total of 14 legislation years belonging to the 4 "Periods" (19, 20, 21, 22) between 1994-2006 are all scanned. All the related ones, that is, 20.600 pages of protocol that has come out from the 189 sessions the TGNA have had in this 12 years are particularly examined and analyzed.

Two different axes are set out in the examination and analysis -in the framework of "Europeanization"- of the protocols of the Grand National Assembly of Turkey (TGNA) meetings held between 1994-2006. One of these is the "periodic-chronologic" analysis of the discussions in the TGNA in relation with the government policies corresponding to the same period. The second is the evaluation of the relations throughout this process between Turkey and Greece with respect to the main headings (thematic analysis).in this process.

Table-1: TGNA Protocols Examined in the Research

Date	TGNA Term	Legislative Year	Total Number of Sessions	Number of Sessions where Turkish-Greek Relations are discussed	Pages of Examined Protocols
01/09/1994-16/08/1995	19	4	149	20	1519
01/10/1995-04/12/1995	19	5	42	6	437
03/04/1996-02/08/1996	20	1	87	8	852
01/10/1996-16/08/1997	20	2	137	19	1450
01/10/1997-30/07/1998	20	3	131	20	3222
01/10/1998-25/03/1999	20	4	64	6	690
02/05/1999-27/08/1999	21	1	59	10	940
01/10/1999-30/06/2000	21	2	123	19	2875
01/10/2000-28/09/2001	21	3	135	13	1494
01/10/2001-10/08/2002	21	4	128	13	1531
14/11/2002-31/07/2003	22	1	114	18	1159
01/10/2003-26/09/2004	22	2	124	13	798
01/10/2003-26/09/2004	22	3	127	9	1334
11/10/2005-28/09/2006	22	4	131	15	2306
TOTAL	4	14	2720	189	20.607

II. The General Characteristics of Turkish Politics in the Context of Foreign Policy Making: 1994-2006

A. The TGNA General Elections

During the period between 1994 and 2006, four general elections of 1991, 1995, 1999 and 2002 have been held in Turkey and political panorama have seriously been changed. Furthermore, this political panorama has got even more complicated with the party transfers following the elections, foundation of new parties and closure of others. The following table shows the numerical proportions of the group of political parties in the TGNA between the years 1994-2006⁶:

As it can be seen from the table, particularly in the 2002 elections, the political spectrum changed to a great degree as 5 political parties (DSP, ANAP, MHP, DYP, and FP), which previously had been represented in the TGNA, could not pass the 10% threshold and fell out of the Parliament thereby. Founded just 15 months before the elections (14 August 2001), Justice and Development Party⁷ -despite the fact that its president R. T. Erdoğan could not be an ANAP candidate in the last minute due to the political ban on him- won 362 of the 550 seats in the parliament with the 34,5% of the votes while the social democrat CHP, which had not been able to pass the 10% threshold in the previous elections, won 179 seats with the 18% of the votes. Hence, 11 years after 1991, a one-party (without a coalition) government could be established.

⁶ In Turkey, after 1995, 1999, and 2002 TGNA Elections MPs changed parties or founded new political parties to a degree that would change the parliamentary structure. The table here shows the moment when the elections were just held and the final results were announced. For instance, whereas two political parties (AK Parti and CHP) and 8 independent MPs got into the parliament, by January 2007, out of 550 MPs, AK Parti has 354, CHP has 153, MP has 21, DYP has 4, PAP has 1, SHP has 1, Young Party has 1; also 6 seats are empty due to the threshold. That is to say, 5 more parties have got into the TGNA, which had started out with 2 parties, and the numbers of MPs the AK Parti and the CHP have decreased from 365 to 354 and from 177 to 153, respectively.

⁷ The Virtue Party (FP) was shut down by the Constitutional Court in 22 June 2001. 102 FP MPs became independent. The Justice and Development Party was founded under the presidency of R. T. Erdoğan in 14 August 2001. The following day (August 15) those 51 of those independent MPs from FP became a member of the AK Parti

Table-2: Elections, Political Parties and Governments in Turkey

Political Party	TGNA General Elections 21.10.1991 19. Term	TGNA General Elections 24.12.1995 20. Term	TGNA General Elections 18.04.1999 21. Term	TGNA General Elections 03.11.2002 22. Term
Adalet ve Kalkınma Partisi- AK Parti (Justice and Development Party)	-	-	-	365 (%34,28)
Anavatan Partisi- ANAP (Motherland Party)	115 (%24,01)	132 (%19,65)	86 (%13,22)	- (%5,31)
Demokratik Sol Parti - DSP (Democratic Left Party)	7 (% 10,8)	76 (%14,64)	136 (%22,19)	- (%1,22)
Doğru Yol Partisi- DYP (True Path Party)	178 (%27,03)	135 (%19,18)	85 (%12,01)	- (%9,54)
Milliyetçi Hareket Partisi-MHP (Nationalist Movement Party) **	-	- (%8,18)	129 (%17,98)	- (%8,36)
Refah Partisi-RP (Welfare Party) Fazilet Partisi-FP (Virtue Party) Saadet Partisi- SP (Felicity Party)***	62 (%18,88)	158 (%21,38)	111 (%15,41)	- (%2,49)
Sosyal Demokrat Halkçı Parti -SHP (Social Democratic People's Party) Cumhuriyet Halk Partisi - CHP (Republican People's Party)****	88 (%20,75)	49 (%10,71)	- (%8,71)	177 (%19,39)
Independent	-	-	3	8
TGNA (MP)	450	550	550	550

Table-3: Governments in Turkey (1994-2006)

Political Party	TGNA General Elections 21.10.1991 19. Term	TGNA General Elections 24.12.1995 20. Term	TGNA General Elections 18.04.1999 21. Term	TGNA General Elections 03.11.2002 22. Term
	49. Government: DYP-CHP (SHP) P.Minister: S.Demirel	53. Government: ANAP-DYP P.Minister: M.Yılmaz	57. Government:DSP-MHP-ANAP P.Minister: B.Ecevit	58. Government: AK Parti P. Minister: A.Gül
	50. Government : DYP-CHP (SHP) P.Minister: T.Çiller	54. Government: RP-DYP P.Minister: N.Erbakan		59. Government: AK Parti P.Minister: R.T.Erdoğan
	51. Government: DYP (minority) P.Minister: T.Çiller	55. Government: ANAP-DSP-DSP P.Minister: M.Yılmaz		
	52. Government: DYP-CHP P.Minister: T.Çiller	56. Government: DSP (minority) P. Minister: B.Ecevit		

*The table shows only the seats and the votes won by the parties that passed the 10% threshold.

** In the 1991 elections MHP made an alliance with Welfare Party and entered the elections under the name of FP.

***Welfare Party had participated in the elections in 1991 and 1995, after it was closed by the Constitutional Court; the party MPs founded the Virtue Party and participated in the 1999 elections with this name. After it was closed, while half of the MPs founded the Felicity Party, the other group headed by R. T. Erdoğan and A. Gül founded the AK Parti; therefore they participated in the 2002 elections as two different parties. Nevertheless, it is widely accepted that SP bears the political heritage of RP and FP.

**** Social Democratic People's Party participated in the 1991 elections through an alliance with People's Labor Party (HEP), and following the elections 22 MPs belonging to the latter left the SHP to be MPs of their own party. In 1993, SHP and CHP united in CHP under the leadership of Deniz Baykal and since then they have participated in the elections under the name of CHP.

B- Governments of Turkish Republic:

In Turkey, ten governments were founded in the period of 1994-2005. Six of them were coalitions, two of them were minority governments and the last two of these governments were established by the AK Party, which won a significant portion of the votes in the elections.⁸ Six of these ten governments remained in duty less than one year. In the same period, six prime ministers and eleven ministers of foreign affairs were appointed for duty. In this interval, the longest period of rule was that of AK Parti, which was established by Recep Tayyip Erdoğan on 14 March 2003. For Turkey, the period between 1994 and 2002 was an era in which Turkey faced a great political inconsistency due to either coalition governments or the minority governments were in power.

In this research, the political system in Turkey, the party system and the relations of parliament with government have important attributes which must be considered. In this context, there is a need for highlighting two points as to the TGNA elections and the relation established between the governments and deputy distribution. First of these is related to the existence of parliamentary system. Parliamentary system creates a close, even a one-to-one, relation between state of being in power and approaches of political parties in the TGNA. This condition causes the representatives of political parties to determine their positions, especially on foreign issues, according to which side they are a member of, ruling party or opposing party. The relations with EU are possibly the most remarkable examples of this case. As it'll be seen in much more detail in the latter chapters, the ruling party representatives claim they always protect Turkey's interests and make advancements whereas the opposition parties claim that serious concessions have been made and threats regarding "national matters" have grown considerably. In other words, the primary determinant of the statements of deputies is their part in the Assembly, whether a party in power or in opposition. The second important matter is related to the problem of "power" experienced by the coalition governments which have conflicts even within their own structure and do not have a strong support from the parliament. Political instability and conflicted environment caused by coalitions prevents Turkey from taking progressive steps in fundamental matters which also includes problems of foreign affairs like the relations with Greece and the matter of Cyprus. It is no coincidence that the most serious steps in relations with Greece have been taken by the government

⁸ The first government of 19. Period established by DYP, headed by Süleyman Demirel, and SHP, headed by Erdal İnönü in November 1991 after the general elections held on 21 October 1991 ended after S. Demirel became the President.

of ANAP under the presidency of Turgut Özal in 1983-1990 and by AK Parti which has been in power since 2002. The common characteristic of these two governments is that they both came to power single-handedly and both owned the majority of the seats in parliament. In the period of 1999-2002, the policy Greece had to pursue after the Abdullah Öcalan scandal, personal relationship as well as the effort of Ministers of Foreign Affairs of both countries, İsmail Cem and Yorgo Papandreou, affect the performance of the DSP-MHP-ANAP coalition, headed by Bülent Ecevit, in the matters of Cyprus and Greece but these factors are not sufficient to take radical steps. Early falls of the governments, frequent changes in political staff are also among the factors directly affecting this process. For example, it is not so uneasy to imagine how difficult it is to carry out even the daily policies, let alone making radical decisions, for the DYP-SHP (CHP) coalition (50th Government of T.R.) which remained in power for two years and four months and changed the Minister of Foreign Affairs for four times in this period. By the way, it needs to be recalled that period of ruling is 25 days for 51st government, 5 months for 52nd government, 3 months for 53rd government, 1 year for 54th government, 4,5 months for 56th government and 4 months for 58th government.

**Table-4: Governments and Ministers of Turkish Republic: 1994-2006
(50-59th Governments)**

T.R. 50. Government (Coalition): DYP-SHP (CHP) [25.06.1993- 05.10.1995] (2 years 4 months)	
	The Prime Minister: Tansu Çiller (DYP) The Ministers of Foreign Affairs: Hikmet Çetin (SHP-CHP), Mümtaz Soysal (SHP) Murat Karayalçın (SHP) Erdal İnönü (CHP)
T.R. 51. Government (Single Party-Minority): DYP [05.10.1995- 30.10.1995] (25 days)	
	The Prime Minister: Tansu Çiller (DYP), The Minister of Foreign Affairs: Ali Coşkun Kırca
T.R. 52. Government (Coalition): DYP- CHP [30.10.1995- 06.03.1996] (5 months)	
	The Prime Minister: TansuÇiller (DYP), The Minister of Foreign Affairs and Deputy Prime Minister: Deniz Baykal (CHP)
T.R. 53. Government (Coalition): ANAP-DYP [06.03.1996- 28.06.1996] (3 months)	
	The Prime Minister: Mesut Yılmaz (ANAP), The Minister of Foreign Affairs: Emre Gonensay (DYP)
T.R. 54. Government (Coalition): RP-DYP [28.06.1996- 30.06.1997] (1 year)	
	The Prime Minister: Necmettin Erbakan (RP), The Minister of Foreign Affairs and Deputy Prime Minister: TansuÇiller (DYP)
T.R. 55. Government (Coalition): ANAP-DSP-DSP [30.06.1997- 11.01.1999] (1,5 year)	
	The Prime Minister: Mesut Yılmaz (ANAP), The Minister of Foreign Affairs: İsmail Cem (DSP)
T.R. 56. Government: DSP (Single Party-Minority) [11.01.1999- 28.05.1999] (4,5 month)	
	The Prime Minister : Bulent Ecevit (DSP) The Minister of Foreign Affairs: İsmail Cem (DSP)
T.R. 57. Government (Coalition): DSP-MHP-ANAP: [28.05.1999- 18.11.2002] (3 years 6 months)	
	The Prime Minister : Bulent Ecevit (DSP) The Minister of Foreign Affairs: İsmail Cem (DSP)
T.R. 58. Government (Single Party-Majority): AK Parti [18.11.2002- 11.03.2003] (4 months)	
	The Prime Minister : Abdullah Gül (AK Parti) The Minister of Foreign Affairs: Yasar Yakış (AK Parti)
T.R. 59. Government (Single Party-Majority): AK Parti [14.03.2003-?]	
	The Prime Minister : R. Tayyip Erdoğan (AK Parti) The Minister of Foreign Affairs: Abdullah Gül (AK Parti)

C- The Matters of Greece, Cyprus and EU in the Government Programmes

In the programs of 10 Governments that took the office between 1994 and 2006,

usually a similar approach towards the matters regarding Greece, Cyprus and the EU is observed. In the government programmes, a serious sensitiveness about preventing the issues with Greece and Cyprus from being "Europeanized" strikes the eye and such a correlation is rejected. Moreover, in the programme of the DSP-MHP-ANAP coalition (28.05.1999-18.11.2002), in which B. Ecevit served as the Prime Minister and I. Cem as the Minister of Foreign Affairs, states the boundaries of "Europe" issue with a striking expression which has never been used in the other programmes:

*"The well meant and constructive attempts to solve the matters, especially the ones regarding Aegean, between Greece and Turkey through dialogue will continue. We expect Greece to take a certain position on the struggle against terror including PKK especially and our relations not to be overshadowed by EU."*⁹

The programme of the last Government, established under the Presidency of R.T. Erdoğan on 14 March 2003, could be said to be distinguished from the other programmes in points of "Europeanization" and resolving the matters with Greece in this context. After AK Parti won the elections by receiving an important portion, beyond the estimates, of the votes, R.T. Erdoğan, AK Parti leader who could not participate in the elections held on 3 November 2002 because of political ban on him, embarked on an intense diplomatic attack until the summit of Council of EU which would be held on 12-13 December 2002 in Copenhagen for determination of a date to begin the negotiations for membership. The approach of R.T. Erdoğan, who was engaged in meetings for membership in the capitals of all EU member countries including Athens, represented an important political change. R.T. Erdoğan, in his declaration on 19 November 2002, shared his views on the issue and declared the main lines of the future policy in the following way: *"Wherever we go in Europe, it's all the same. They ask what we will do about Cyprus and Europe Security and Defense Policy (ESDP). Turkey cannot receive a date from Copenhagen if the issue of Cyprus does remain unresolved, they say. In other words, all*

⁹Programme of 57. Government of T.R. (http://www.dilevi.org/secimsonucu/57_hukumet.htm)

three in one package! This is the case even if we do not say so. So it is useful to consider all these three issues as one package. There is no point in ostrich policies. Are we losing Cyprus? What does it mean to lose, or to win, Cyprus? Finding the just, permanent, right resolution in Cyprus is what the real patriotism is... What did we get out of the hawk policies? Did it come to anything? Without the outcome, be a hawk as long as you want, so what? We are talking about the glass half- full, not half-empty."¹⁰

Adoption of "Europeanness" as an instrument in the context of eliminating the disputed environment which concentrated on Cyprus issue from 60's forward, formed between Turkey and Greece since 1950's was, for the first time, stated this expressly with the "package" approach which also included the ESDP.¹¹ Even though this approach was severely criticized by the supporters of the classical policy and by Rauf Denktaş in the TRNC, it could be said it was welcomed by Turkish community and the Government received support in this respect. But Erdoğan's "package" approach did not have a pronounced reflection on the first government programme of the AK Parti. (58.Government of T.R. under the presidency of A. Gül)

The first government programme clearly associating the disputes of Turkey with Greece and Cyprus with the EU is that of 2. Government established by the AK Parti (59.Government of T. R.) in which R.T. Erdoğan took over the office of Prime Minister. In the programme, a highly warm perspective in the relations with Greece is presented¹²,

¹⁰ Milliyet (Daily Newspaper, Turkey): 20.11.2002 (Erdogan: "Turkey cannot receive a date from Copenhagen unless the issue of Cyprus does not remain unresolved, they say") ; Günter Seufert: Berliner Zeitung (Germany): 22.11.2002,: "Erdogan is Preparing a Package"; (C.Sr.): Neue Zürcher Zeitung (Switzerland): 20.11..2002, "The Last Chance for Cyprus?"; Rainer Hermann: Frankfurter Allgemeine Zeitung (Germany) 19.11.2002 "The New Leader of Turkey in Athens" Hasan Cemal: "Losing Cyprus, Acquiring Cyprus with Tayyip!", (Daily Newspaper, Turkey): 22.11.2002.

¹¹ Erdoğan noted in response to a journalist who said "You will have changed Turkish thesis which wanted to discuss EU and ESDP separately" by saying "Actually, this was the artificial side of the issue. Everybody was aware they were related to each other. But what they said was "Cyprus and this issue are different". Now, they all come to say Turkey cannot receive a date from EU without a resolution for Cyprus issue. This is the approach. You realize this during the negotiations. We encounter the same approach in every place we visit. In other words, yours is one of the common questions". Erdoğan answered a question addressed by another journalist "We've heard the beginning of a new policy from you. You are talking about one single package. If the package is discussed as a whole, don't you think it might bring an approach such that a negotiation date will not be given unless Cyprus matter is resolved, don't you think this will strengthen the hand of other side? " by saying: "Now, on the contrary, our thesis presents this: We present our positive approach to the other party by making the plan negotiable. Turkey also covered a long distance about ESDP. ... Now, you have to give us a date of negotiation so that we will be able to take a positive position in other disputes too. This is what we mean by our thesis" Milliyet (Daily Newspaper, Turkey): 20.11.2002.

¹² " We are determined to construct our relations our neighbor Greece on the basis of a competition to generate a synergy from which both nations can derive benefit, not on a hostility basis. The relations

moreover the programme emphasizes the frustration felt because the plan UN General Secretary prepared did not yield any tangible result in Hague but the efforts on this issue would continue. Erdoğan's "package solution" approach is reflected as follows:

*"... We call upon all the political foci, especially EU member states and Greece, to be sensitive on the basis of resolution, dialogue and permanent peace..."*¹³

with Greece that stand on bilateral economic interests will continue and through the atmosphere of trust created by these relations will prepare the grounds for resolving more complicated political issues."

¹³ Programme of 59. Government of T.R. (http://www.dilevi.org/secimsonucu/59_hukumet.htm)

III. Analysis of the Protocols

A. Periodic-Chronologic Evaluation

The recent history of relations between Turkey and Greece constitutes an inseparable oneness with the policies on EU. Without any doubt, the concept of "Europeanization" can be viewed as a vital instrument which can not be disregarded in defining the relations as negative or as positive. But between 1994 and 2006, there have been events which have caused the relations, in the form of conflict or rapprochement, to come to spotlight. This is also evident in the study on the TGNA protocols. For example, in parallel with the increase in the intensity of relations between the EU and Turkey in order for Turkey to accomplish CU with the EU, "communication-interaction" between Turkey and Greece also peaks. An important portion of the discussions in the TGNA on the EU is about the effect of Greece on the process. Kardak-Imia crisis which broke out at the beginning of 1996 right after this period can be seen as a crucial case in evaluating the mutual relations in the context of Europeanization concept. In analogy with this, before and after the EU Council Summit held in Luxemburg in December 1997, Turkey's approach towards the EU is also expressed mostly in the context of Greece and Cyprus. The year of 1999 also indicates to an important period. In this year, the PKK leader Abdullah Öcalan hid in Embassy of Greece in Kenya and then, was captured. In this period, Greece was the country which was criticized fiercely in Turkey on political level and Turkey-EU relations and Greece's attitude in this respect were the themes that were the most frequently expressed. The relations between Turkey-Greece and Cyprus were the key issues in the EU Council Helsinki Summit held in December 1999, in which Turkey was given the status of candidate, and in the political negotiations before the summit. Another important period was experienced at the end of 2002. The relations with Greece and Cyprus matter are the key issues while the AK Parti, after winning the elections, tries to receive a negotiation date. In this period, the new approaches and the efforts of Turkey to modify the classic policies on Greece and Cyprus were highly effective and Turkey admitted, for the first time, the existence of the connection between the relations with the EU and its policies on Greece-Cyprus. The year of 2003 is an intense period that Turkey-Greece and EU relations came to spotlight due to the plan proposed by UN General Secretary Kofi Annan about Cyprus. EU also participated actively in the process. The negotiations and discussions before the EU Council Summit Meeting, in which Turkey was given a date for the negotiations, held in

December 2004 (Cyprus-GA, assumed to represent the whole Cyprus, was also present in the discussions as an EU member state in the name of "Republic of Cyprus") makes its mark on the last years of the period between 1994-2006.¹⁴ Finally, the difficult period experienced before 3 October 2005 on which Turkey started the negotiations for membership is another important date.

These vital periods regarding the issue of Greece (and Cyprus) which is almost the main component of the relations between Turkey and the EU also reflects on the discussions in the TGNA. The investigation in analysis chapter below subjects four terms of the TGNA to examination under different headings. Since the parliamentary system strengthened by the party discipline almost causes a formation of "unanimity" within the cabinets and within the majority of parliament, the analysis below also represents the government of that term and features of the government in question.

¹⁴ The *de facto* and legal status of the Republic of Cyprus is controversial due to the changes it went through as a state founded by Turkish and Greek people in Cyprus with the 1959-60 Agreements. This is especially the case with Turkey. Since 1974, there has been a *de facto* bicameral structure in Cyprus with two different governments being on duty in two different regions where two different peoples live. Although the UN has recognized the Cyprus Greek Administration as the only legitimate state of the island, this does suffice to explain the *de facto* situation. In this context, the Cyprus Greek Administration, which is recognized as the Republic of Cyprus by the EU too, is named "Cyprus-GA" and the Cyprus Turkish side is named Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC).

1. TGNA 19. Term¹⁵ (19-4, 19-5. Legislative Years): September 1994-December 1995

a. General Political Situation: 1994-1995

Serious changes occurred in political staffs after the sudden death of Turgut Özal, the President, on 17 April 1993. The most important of these was that of Süleyman Demirel's, the DYP leader, becoming the President on 16th May of 1993 after Turgut Özal had passed away. After Demirel had become the President, Prof. Dr. Tansu Çiller won the election and became the president of the DYP, and then became the Prime Minister of the Government established as a coalition with the SHP (which was later changed as CHP), which was founded on 25 June 1993 and ended on 5 October 1995, for 2 years and 4 months. In the program of the government under the presidency of Tansu Çiller, it was clearly stated that CU (Customs Union) was perceived as a means of joining EU for Turkey and serious effort would be spent about this matter.

"Our government will make the maximum effort to improve our relations with the EC in the direction of full membership and to make Turkey have a place in the context of security and defense identity as a full member. The fulfilment of CU which is anticipated to come into effect in 1995 will be an important milestone of our effort."

In the programme, about the relations with Greece, the statement was as follows:

"We wish relations between Turkey and Greece to be brought to a level compatible with the interests of both countries in the long-run. There are dual matters, as known, some of which are connected to each other and waiting for resolution. We have the hope that just and peaceful solutions will be found through a meaningful dialogue and mutual political will."

Here, it was underlined that problems with Greece needed to be settled with "dual dialogue and good intentions"

The period between 1994 and 1995, there were 178 deputies from the DYP, 88 deputies from the SHP, 115 deputies from the ANAP, 62 deputies

¹⁵ TGNA 19. term started with the election held on 21st of October 1991. However, 19th term, 4th and 5th Legislative Years are evaluated in this paper since the research concerns the period after 1994.

from the RP and 7 deputies from the DSP in the parliament which consisted of 450 seats.

It could be said that the most important matters Turkey faced in this period are the terror caused by PKK, generation of a serious tension out of discussions about religion-secularism-regime, problems in economic and fiscal structures. It is possible to talk about two key reasons for the government's, under the presidency of Tansu Çiller, enthusiastic approach to the issue of the EU. First of these is the decision of EU concerning expansion with a set of criteria determined in the Copenhagen Summit in 1993 and the attraction of great interest due to this decision. Almost all the countries in the Middle and in the Eastern Europe have maintained a political attitude about being a member of the EU. Turkey, which has been in close touch with the EU (EEC/EC) since 1959, suddenly has fallen outside of the expansion process, practically has come to be defined as "the other" of the new identity definitions within the EU. It was clearly understood that neither relations which were improved with Ankara Treaty in 1963 nor application of full membership in 1987 had much effect. In the same time, lack of developments as exciting as the ones at the beginning of 1990 in Turkey's internal affairs led to the return of the EU project back to spotlight, in a more significant fashion, once again. Turkey decided, in order to join the expansion process or at least not to be detached from the process, to complete CU, which was mentioned in Ankara Treaty and schedule of which was determined by the Additional Protocol that came into effect in 1973, in 1995 and tried to be involved in the expansion process. "A country that constructed the EU and CU cannot be left out of the expansion process" approach became the most important argument of government led by Tansu Çiller and a new EU campaign, a very extraordinary one, was launched in Turkey for this purpose. Tansu Çiller, repeating the sentence "I'll be the one to make Turkey enter the EU", would prefer to see political, fiscal and economic risks that accomplishing CU, without being a member of the EU, would bring as "secondary" issues. At this point, two particular points must be underlined. Firstly, in the context of new climate emerging in Europe in 90's, Turkey had extremely high risk of being left out of the expansion process of the EU. In this sense, it was a fairly understandable situation for Turkey, which embraced the EU as a civilization project, to be concerned and to try to be involved in the expansion process with every kind of political means and maneuver possible. Secondly, CU was a necessity, beyond the choice of Turkey, for the agreements made with the EEC/EC. The EU side fulfilled the most of the obligations in the 22 years-long process, but considering the competition power of Turkish industry with respect to that of the EU, it was expected from Turkey to

complete its obligations by extending them over time, but to fulfill all the obligations in 22 years time at most. In this sense, the effort Turkey produced for CU should be viewed as an obligation based on agreements. But the idea that personal political choices and enthusiasm of Tansu Çiller created imbalance between expectations and the means to satisfy those expectations is the one that finds acceptance.

An important part of the enthusiasm of the Tansu Çiller Government, almost like panic, about the EU and CU was related to the developments concerning Cyprus issue. That is because Cyprus Greek Administration applied to EU for membership with the name of "Republic of Cyprus" and with the claim that it represented the whole island. In spite of all the notices from United Nations and Turkey, community decided to evaluate this application within the usual process on 11 September 1990. The declaration of Greece about vetoing all the expansion the EU will make towards Middle and Eastern Europe in the case of excluding Cyprus from the expansion process demonstrated its effect and the EU published its opinion stating that Cyprus had the required conditions for the full membership in June 1993.¹⁶ It could be accepted that a political panic was also experienced in Turkey about this issue.

There was an internal basis for the enthusiastic moves that overemphasizes the issue of EU. Çiller, who made the promise "Making Turkey a contemporary European country", was blaming all the opposition criticizing the project, led by Erbakan's Welfare Party, and was declaring them as the enemy of secularism and regime, also using this "trump" in the discussions with the EU. She tried to gain internal political advantage, considering the upcoming elections at the end of 1995, through "the alarming scenario" which she put as "If the EU does not support political groups that are adherent of the West, like us and if secular, modern groups do not support us, fundamentalists will come to power". But in 1995, Çiller faced serious erosion in the foreign and in the domestic support. This situation, at the end of the year, also reflected on the General Elections on 14 December 1995 and Çiller, despite seeing herself as "the politician to make Turkey enter EU", did not get the adequate support from the society; moreover number of seats of the DYP dropped from 178 to 135. On the other hand, the ANAP, opponent of the DYP,

¹⁶ A similar event occurred concretely in 1997 too. Minister of Foreign Affairs of Greece T. Pangalos declared that Greece will veto the expansion of EU towards East Europe, even though it was declared by EU on 24th July 1997 that resolution to the matter of Cyprus is a condition that needs to be satisfied in order for Cyprus to gain the right to full membership of EU. Later, Cyprus was declared to be the one of first countries to be a member in the first expansion of EU in the Agenda 2000 report about future of EU prepared by EU Commission and after that, in the Luxemburg Summit in December 1997. Greece succeeded in imposition of its policy to EU.

increased its number of seats in the parliament from 115 to 132. The RP, headed by Erbakan, the target of Çiller's accusations and the main reason of her for asking for domestic and foreign support, had a blast in the elections and increased its number of deputies from 62 to 168. In other words, the results of the elections revealed Çiller's EU strategy did not work.

b. Protocol Summaries: September 1994- November 1995: TGNA 19-4 and 19-5. Legislative Years:

This part in which the last two years of the TGNA formed by the general elections held on 21st October 1991 is discussed, contains 19. term, 4th and 5th Legislative Years. 26 sessions (the TGNA Sessions) in which the matters of Cyprus and Greece were touched upon are detected and approximately 2000 pages of protocol have been examined.

In this period, three different governments, under the presidency of Tansu Çiller, have officiated. The first of these governments (50th Government) is the coalition of DYP-SHP¹⁷. After this government, the DYP government, which lasted for only 25 days, officiated. Finally the DYP-CHP coalition took over the administration. The construction of CU and Kardak-Imia crisis happened in ruling term of this government.¹⁸

In these years, the most crucial issue of foreign and also internal politics in the TGNA discussions is CU which will be completed with the EU and, linked to the EU, relations with Greece. Cyprus matter was also mentioned as an inseparable part of this process. As relations with Greece came up through the issues of the EU and Cyprus, Turkish minorities in Western Thrace, the continental shelf in Aegean were among the matters discussed frequently in mutual relations in this period of time. Matters of CU and Cyprus especially intensified on the acceptance of South Cyprus Greek Community as a member to the EU and obstructive role of Cyprus matter for Turkey on efforts to join the EU. The opposition parties accused the party in power of making concessions in order to surpass the obstacle of Greece's veto for the admission to CU, especially the meeting held in London, which four EU-member countries and the Minister of Foreign Affairs of Turkey were present, on 2 February 1995 was pointed out. According to the opposition, the path to application of Cyprus GA for full membership to EU, which was kept in suspense due to the problems in

¹⁷ Minister of Foreign Affairs changed for four times due to the changes in SHP side of 50th Government. These four Ministers of Foreign Affairs are: Hikmet Çetin (SHP-CHP), Mümtaz Soysal (SHP) Murat Karayalçın (SHP) Erdal İnönü (CHP)

¹⁸ The coalition Tansu Çiller formed with CHP, led by D. Baykal, remained in office until 6 March 1996, since a government could not be established after the general elections held on 24 December 1995.

Cyprus and Turkey's objection, was opened.¹⁹ The deputy of the ANAP Kamran İnan, in his speech on 3 November 1995, links the withdrawal of Greece from its objection to CU after this meeting to the change in Turkey's policy of Cyprus.²⁰ Same concerns are spoken out by the representatives of the opposition parties.²¹ For instance, *"The subject regarding the participation of Turkey in CU which was derived from the agreements cannot be left to Greece to decide. Turkey cannot accept our rights to be abused by Greece's political desires. Existence or lack of Greek veto is none of Turkey's concerns. Turkey is not a party in the efforts about this issue"* says B. Ecevit, leader of the DSP. In his another speech, Ecevit would say *"What happens if Cyprus becomes a member before Turkey does so; first of all, the connection of Cyprus Turks to Turkey breaks; Enosis virtually comes true between Cyprus and Greece and in Enosis process, Turks will be either molten or exposed to the threat of genocide; in that case, it is the whole European Union, not just Greeks, that Turkey comes face to face with"*²²

The MHP representative Muharrem Şimsek speaks his concerns as: *"Nobody can claim that the West which wants us to leave Cyprus to Greece today, will not assert the segmentation of Turkey for full membership tomorrow. Turkey will have made a historical and national mistake if, in return for withdrawal of Greece from its veto against admission of Turkey to CU, accepts the beginning of negotiation of Cyprus Greek Administration with the EU for full membership"*. Muhsin Yazıcıoğlu, speaking on behalf of the BBP shares his opinions as: *"CU, in principle, leads Turkey to suicide anyway. We hold the opinion that while going to the suicide; it would not be of strong character to sign our suicide pact by making other concessions. This matter cannot be related to Cyprus issue in any way"*. On the other hand, Engin Güner who speaks

¹⁹ This claim took part in European press. See.: The Times: 8.12.1995

²⁰ TGNA Protocol: (03 Kasım 1995) (TBMM Tutanak Dergisi:19. Dönem 5. Yasama Yılı, 22. Birleşim (3 Kasım 1995)) Kamran İnan (MP): *"In the meeting, with the participation of four Ministers of Foreign Affairs from Europe and one from Turkey, held in London on 2 February 1995, the message that Turkey will not object to proceeding of the application of Cyprus for full membership to the EU which was done in 1990 and has been kept in suspense since then, was delivered and thus a bargain was initiated. The admission of Cyprus's full membership application to the EU, in return for withdrawal of Greece from its objection against entrance of Turkey to CU, and four days ago, as a matter of fact, Greece announces no objection against Turkey on the issue of CU. This statement is made because Greece loves Turkey so much? Or is it perceived as the success of the the policies pursued; no, it is because Greece and Southern Cyprus saw that the path to Enosis has been opened and again pay attention, Southern Cyprus has not made the most minor efforts for resolution in the negotiations The meeting on 2 February reflected on the EU Council of Ministers held on 6 February and Mr. Juppe, the then President of the EU and the Minister of Foreign Affairs of France, declared clearly: In order to eliminate the opposition of Greece to admission of Turkey to CU, it has been decided to admit the application of Cyprus for full membership in the second half of 1996" so it was confirmed and now when we look at the document and encounter the same decisions."*

²¹ TGNA Protocol: 21. February 1995 (TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem 4.Yasama Yılı 77. Birleşim)

²² TGNA Protocol: 1 March 1995 (TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem 4.Yasama Yılı, 81.Birleşim)

on behalf of ANAP emphasizing that matters are between Turkey and Greece and EU should not interfere by saying: *"See what the Minister of Foreign Affairs of France Alain Juppe, behaving like a spoiled little boy, says to Greece, which tries to get all the concessions with so-called an expression of objection: "If you veto Turkey's entry to CU, we'll reject your application of Cyprus for full membership". In other words, there is a relationship, even if it is an inverse one, established. However, they have no right to do such a thing"*²³ Abdullah Gül, speaking on behalf of the RP, claims that Turkey has no space for maneuver in the future, by saying: *"Moving of Cyprus case to Brussels was something that Greece was trying to do, for years, anyway and now it is indirectly accomplished"*.²⁴

In his response to the criticisms, M. Karayalçın, the Minister of Foreign Affairs, states that the EU approached, in Dublin Summit held on 26 June 1990, to the issue of Cyprus only with the parameters of Cyprus Greek Administration and the process for the membership of Cyprus began on this date.²⁵ In Karayalçın's opinion, an important step about the matter of Cyprus has been taken and the concepts like "bi-zonality", "bicameral structure" and "federal resolution", which are the arguments of Turkey, are spoken about in the meeting on 6 February 1995.²⁶ The Minister of Foreign Affairs M. Karayalçın says in his speech in the TGNA on 21 February 1995, with the purpose of eliminating the discomfort the meeting of Ministers of Foreign Affairs held in London on 2 February created, *"If Cyprus Greek Administration enters the EU; Turkey will implement its decision which is the complete integration with Turkish Republic of Northern Cyprus, integration will definitely be applied. This has to be recognized as an inevitable consequence of such a development."*²⁷ This idea suggested by Karayalçın was supported by all the political parties in power and in opposition (DYP, CHP, ANAP, BBP, DSP, and MHP) and it became a state policy to go for a complete integration with TRNC in case of admission of Cyprus-GA to the EU. This

²³ TGNA Protocol: 1 March 1995 (TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem 4.Yasama Yılı, 81.Birleşim)

²⁴ TGNA Protocol: 8 March 1995 (TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem 4.Yasama Yılı, 81.Birleşim)

²⁵ TGNA Protocol: 21 February 1995 (TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem, 4.Yasama Yılı, 83.Birleşim)

²⁶ Karayalçın, in the parliament, revealed the letter which he sent to Alain Juppe, the Minister of Foreign Affairs of France, one day after the meeting on 2 February 1995. The statements in the letter was as follows: *"Dear Mr. Minister, I would like to express my concerns and my views, as a confirmation of my remarks I made in fivefold meeting yesterday on the issue of possible membership of Southern Cyprus to EU once again to the attention of excellencies. ...I would like to state that it would be inevitable for my Government to go for a complete integration with Northern Cyprus in the case of determination of a date which EU will initiate negotiations with EU or a time period as such and announcement of this development"* Bu this letter, let alone end the speculations, created serious doubts especially because of the date it was written and the view that the letter was completely written for internal politics purposes in a prearranged fashion. TGNA Protocol :21.2.1995.

²⁷ TGNA Protocol : 21 February 1995 (TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem, 4.Yasama Yılı, 83.Birleşim)

act stated that there could be a consolidation between Turkey and TRNC if Cyprus-GA is admitted to the EU. The common view expressed by all the parties in the context of Cyprus and EU is the rights and the authorizations derived from 1960 Zurich-London Treaties. According to these treaties, Cyprus cannot be involved in the international pacts, in the international treaties and in the international foundations which Turkey and Greece are not present together. However, Greece still pushes for the entrance of Southern Cyprus Greek Community to the EU. In the course of taking the decision regarding the possible consolidation of Turkey and TRNC, ruling parties the DYP and the CHP, although they approve such a consolidation in principle, stand deliberately with the grounds "Relations with Greece will be damaged and it will place Turkey in difficult circumstances against the EU" whereas insistence of the opposition parties on making the consolidation with TRNC as extensive as possible and materializing the consolidation right away without waiting for decisions of the EU attracts attention.

The TGNA Protocols clearly demonstrate, even though the matters of Cyprus and Greece are treated in a "national manner" with a climate of agreement, the main distinction is related to being "in power" or "in opposition". While the parties in power, which are aware that the part of the matters of relations with Greece and Cyprus is linked to the issue of the EU, prefer to come to terms with Greece, especially on the subjects regarding the EU, it can be observed that the opposition prefers "the hawk" policies and accused the Government of not attaching adequate importance to the national interests. In this context, it is seen that the Government attaches importance to "Europeanization" and is sensitive to EU in the course of policy determination about Greece and Cyprus.

The harshest attitude in the opposition comes from the Nationalist Movement Party. For example, the speech of Muharrem Şimşek, speaking on behalf of MHP, in which he says *"Nobody can claim that the West which wants us to leave Cyprus to Greece today, will not assert the segmentation of Turkey for full membership tomorrow."* and his representation of the EU as "evil West" clearly summarizes the view of the party on Europeanization.²⁸

Abdullah Gül, in his speech as deputy, criticizes both the EU and the government, accuses the government of letting Southern Cyprus enter EU and of taking the matter of Cyprus to the EU. The DSP, a nationalist party under the presidency of Ecevit who executed the 1974 Cyprus interventions, on the other hand, states that the admission of Cyprus to

²⁸ TGNA Protocol: 21 February 1995 (TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem, 4.Yasama Yılı, 83.Birleşim)

the EU as a whole before admission of Turkey to EU, even if the matter of Cyprus is settled, is against the 1960 London Treaty and expresses that Government has not been sensitive enough in these issues. Ecevit- from the opposition party- suggests federation discussions to be ended, Cyprus case to be closed and a autonomy relationship to be constructed between Turkish Republic of Northern Cyprus and Republic of Turkey. According to Ecevit, too, entrance of Cyprus Greek Community to the EU means taking the Cyprus matter to the EU.

Common thinking in the TGNA is to find a solution to the Cyprus matter through negotiations with the UN, not through the EU. That is because presence of Greece in the EU, as a country having the right to veto, gives Greece the possibility to manipulate the position of the EU on Cyprus issue. Necessity of resolution to Cyprus matter as a precondition in the course of Turkey's admission to the EU might encourage Turkey to make more efforts to solve the problem and might also encourage Turkey to be relatively more flexible in the debates. This point can be evaluated in the context of relations with Greece, too.

The importance attached to the EU, in the context of preventing Turkish foreign policy from diverging from the path of Europeanization is noticed much more clearly in the attitudes of the ruling parties. For instance, it is striking that a member of parliament from the CHP, a copartner of the coalition, said being under the roof of the EU would be beneficial for our relations with Greece because CU, which would be established with the EU, would make both sides closer to each other and would create a dialogue platform in which the matters of Cyprus and Greece could be discussed.²⁹

An important date, 6 March 1995, for the debates on EU is the decision of Turkey-EC Partnership Council regarding the completion of CU between the EC and Turkey. The President of the Welfare Party Necmettin Erbakan, who also later would become the Prime Minister, tabled motion of censure about CU on 2 May 1995.³⁰ In the motion, Erbakan asserts that government must be suspended because of the CU decision. Erbakan claimed that the decision means "the colonization of the motherland by the West and the total submission of Cyprus to Greece"; moreover, the decision "serves the West's plan for destruction of Islam and intends to destroy the history and the identity of our country". Kamran Inan from ANAP, one of the opposition parties expressing that Cyprus was sold in return for CU decision frequently, says "*Admission of Cyprus's full*

²⁹ TGNA Protocol: 1 March 1995 (TBMM Tutanak Dergisi: 19.Dönem 4.Yasama Yılı 81. Birleşim)

³⁰ TGNA Protocol: 2 May 1995 (TBMM Tutanak Dergisi: 19. Dönem 4. Yasama Yılı , 107. Birleşim)

membership application to the EU, in return for withdrawal of Greece from its objection against entrance of Turkey to CU, and four days ago, as a matter of fact, Greece announces no objection against Turkey on the issue of CU. ”³¹

In the session, which K. İnan criticized the Government, the Minister of Foreign Affairs Deniz Baykal (CHP), makes a declaration which is very striking in the context of “Europeanism” and elimination of conflicts:

*“CU brings the conditions that will make Turkey closer with Greece, as with the other European countries. Now, Greece has to think twice: Are you going to continue to see Turkey as an enemy, as an element of threat, or, are you going to cooperate with Turkey?... The Turkish Nation, the Turkish Governments, the Turkish Parliament have never made concession under foreign pressures about this national case; but, as we all know, all the international matters are resolved with mutual compromise. Turkish Republic of Northern Cyprus has always proved, too, that it is ready to pull its weight. ”*³²

Another important development in 1995 is the decision about Greece matter approved in 121. Session on 8 June 1995. The text, approved with consensus before being put to vote since it is a common proposal, contains very harsh expressions. The draft touches upon the preparations of Greece about increasing its territorial waters to 12 miles and states if this change happens, Turkey will not recognize it, moreover will take this as “casus belli”. The draft goes exactly as below:

³¹ TGNA Protocol: 03 Kasım 1995 Kamran İnan (MP): “In the meeting, with the participation of four Ministers of Foreign Affairs from Europe and one from Turkey, held in London on 2 February 1995, the message that Turkey will not object to proceeding of the application of Cyprus for full membership to the EU which was done in 1990 and has been kept in suspense since then, was delivered and thus a bargain was initiated. The admission of Cyprus's full membership application to the EU, in return for withdrawal of Greece from its objection against entrance of Turkey to CU, and four days ago, as a matter of fact, Greece announces no objection against Turkey on the issue of CU. This statement is made because Greece loves Turkey so much? Or is it perceived as the success of the the policies pursued; no, it is because Greece and Southern Cyprus saw that the path to Enosis has been opened and again pay attention, Southern Cyprus has not made the most minor efforts for resolution in the negotiations

The meeting on 2 February reflected on the EU Council of Ministers held on 6 February and Mr. Juppe, the then President of the EU and the Minister of Foreign Affairs of France, declared clearly: In order to eliminate the opposition of Greece to admission of Turkey to CU, it has been decided to admit the application of Cyprus for full membership in the second half of 1996” so it was confirmed and now when we look at the document and encounter the same decisions.”

³² TGNA Protocol: 03 Oktober 1995 (TBMM Genel Kurul Tutanağı:19.Dönem 5.Yasama Yılı, 22. Birleşim)

"Turkish Grand National Assembly, in its 121st Session on 8 June 1995, discussed the situation which the Greek Parliament made applicable for Greece side, by approving United Nations Maritime Law Treaty, and adopted the statement below.

The balances on the shared sea Aegean were established with Lausanne Treaty on 24 July 1923. On that date, the territorial waters of each country was determined as three admiralty mile. In this case, the open seas area excluding the national sovereignty territory constituted %70 of Aegean.

Greece, on 8 October 1936, took 43,68 percent of Aegean, almost half of Aegean, under its control by increasing its territorial waters to 6 admiralty mile. But, Turkish territorial waters, which was increased to 6 admiralty miles in 1964, covers only %7 of Aegean, half of the Aegean still remains in the status of open seas.

Greece, lastly, taking advantage of some decrees of Maritime Law Agreement which are actually designed for open seas and oceans, suggested expanding its territorial waters to 12 miles. In case this suggestion comes true, Greece will have taken approximately %72 of Aegean Sea under its control.

It is inconceivable for Turkey, a peninsula, to accept such a circumstance which will cause it to reach seas and oceans of the world by getting through Greek territorial waters. Turkey has vital interests in Aegean. Turkish Grand National Assembly has decided to announce Greek and world public that, hoping Greece Government will not adopt the decision of increasing its territorial waters beyond 6 miles which will break the balance established in Lausanne, all the authority, including military ones considered necessary, will be invested in the Government of Republic of Turkey, with purposes of preserving and defending the vital interests of our country in such a case "³³

Even though the statement in question is "announced to Greek and world publics with amicable sentiments", it was put to spotlight frequently by

³³ TGNA Protocol: 08 June 1995 (TBMM Genel Kurul Tutanağı: 19. Dönem 4. Yasama Yılı, 121. Birleşim (08 Haziran 1995))

Greece as an example of Turkey's hostile attitude. The debate of this issue in Turkey, on the other hand, begins after a speech by B. Arınç, the President of the Assembly, stating that the decision in question harmed the peace in Aegean and the decision of regarding the increase in Greek territorial waters to 12 miles as an act of war (*casus belli*) can be reconsidered.³⁴ In his second statement, Arınç, receiving serious criticisms including the ones from his own party, says: *"I am the president of the assembly. The common conception for me and for everyone else is this: Common objective of Turkey in foreign politics is to protect and to guard our common interests. I, too, believe that national interests have priority above all else. Our national interest necessitated such a statement to be made in that time. I certainly respect this decision because it is the will of the Assembly. But we need the relations with Greece, between both the parliaments and the governments, to be enhanced. They also need this enhancement, as we do. If we still keep on discussing a declaration which was met with applaus, yet did not become a decree, we have to think about what it'll bring and take away too "*³⁵ But the statements by the President of TGNA B. Arınç created disturbance within the Government too and, for instance, A. Gül, Minister of Foreign Affairs, would say "Preliminary discussions between Turkey and Greece for the resolution of Aegean matters continue, it is our hope to solve the problems in harmony of interests of both sides but a new attempt in Aegean matters should not be expected for now."

³⁴ Milliyet (Daily Newspaper-Istanbul) : 8 April 2005.

³⁵ Süddeutsche Zeitung: 09.04.2005; Die Presse: 14.04.2005.

2. TGNA 20. Term (20-1, 20-2, 20-3, 20-4. Legislative Years): January 1996- April 1999

a. General Political Situation: 1996-1999

The enthusiasm and the insistence of the Government, under the presidency of T. Çiller, about CU were partly related to the General Election which was to be held 24 December 1995. Claiming "the female politician accomplishing Turkey's entrance to EU", T. Çiller made the issue of CU the most important element of her political campaign. There were two addressees of Çiller's use of the EU as main instrument of the election campaign: M. Yılmaz and the RP. Çiller hoped to gain advantage against the ANAP, under the presidency of M. Yılmaz, which run in the same track in the elections with the DYP. Çiller's second target was the RP, under the presidency of N.Erbakan, which clearly defended an anti-EU policy and caused disturbance both in Turkey and in EU in the context of "regime" and "secularism" debates that increased the tension in Turkey. Çiller was trying to present the EU, which she perceived as a "modernization" policy, as a barrier against the parties that are "unprogressive, fundamentalist and enemy of regime", she mentioned this especially in Europe frequently. According to Çiller, if the West does not support a politician like her, it will have supported an anti-West regime. It could be argued that this political-tactical approach of Çiller created a positive effect in Europe in the beginning. But especially some developments in 1995 created doubts about her credibility in the EU, many European politicians, who supported her before, accused her of promoting an enthusiastic nationalism, while horrifying about the threat of religious state.

The decision for CU to be completed on 31 December 1995 is adopted with no.1995-1 decision by the Turkey-EU Partnership Council on 6 March 1995, but a serious tension, especially in the subject headings of Greece and Cyprus, has been experienced with the EU before this date and also in the period until 31 December 1995. As Kamran İnan, the deputy from the ANAP, also expresses in the session on 3 November 1995, the pressure on the issue of Cyprus applied by Greece on both Turkey and EU for accomplishing Turkey and CU worked out.³⁶

Both the personal approach of Çiller and also the problems of "persuasiveness" on the issue of CU, in addition to no satisfactory

³⁶ See footnote 15.

improvement in the matters like corruption, economic-fiscal problems and terror, were reflected onto the elections too. It was DYP, headed by T. Çiller, which faced the greatest drop of the elections with 8%.

The new panorama formed after the elections at the end of 1995 caused experiencing of a very inconsistent and chaotic 20. term for three and a half years. Four different governments were established in this period, but the most astonishing one was that of T. Çiller's, who transformed the policy of the EU-CU into a campaign against the Islamist threat in Turkey, coalition with the RP which she illustrated as an element of threat both for the West and the regime in Turkey. Çiller, who collaborated with the ANAP in a coalition, determined to terminate the coalition when the ANAP supported the corruption criminations against her too. Then, Çiller, after accepting the offer from Erbakan who was assigned to the task for establishment of government once again, served as the Minister of Foreign Affairs and First Secretary in the Government constructed by the DYP-RP. This government was ended as a result of the pressure from the military and civil bureaucracies on the grounds of "regime concerns" (This is named as "28 February Process" in Turkey) after a year of service. The opinion that Çiller lost prestige both in Turkey and in abroad by constructing a coalition with the RP, the party which she demonstrated as a threat, in this process finds common acceptance.

But the main event concerning the relations between Turkey-Greece and EU is the crisis of Kardak-Imia which happened when Ciller's government was temporarily in power until the new government would be established. On 25 December 1995, just one day after the elections, the developments initiated by a stranded ship with Turkish flag on Kardak islets in Aegean brought Turkey and Greece on the brink of a serious war, after raising of Greek flag first and followed by raising of Turkish flag. The involvement and enthusiasm of Çiller, who continued to serve as the Prime Minister of a minority government until 6 March 1996 because the new government could not be established due to the complex picture formed in the elections, even intensified the crisis, calls of the EU did not work, finally crisis was overcome as the USA stepped in.³⁷ Kardak Crisis has elucidative

³⁷ After exactly one month after the crash, on 26 January 1996, Mayor of Kalimnos Island and priest and families of the island went to Kardak islets, on which there is no settlement, with a shooting crew from Antenna (a Greek television channel) and run up the Greek flag and returned. After the broadcast of the incident on television, two reporters from Hürriyet, one of the most important newspapers in Turkey, went to Kardak islets and lowered the Greek flag, again in front of the cameras, and raised Turkish flag. On 28 Januar 1996, the government in Greece, being unable to withstand the pressure, sent a military troop to Kardak islets. The heavily-armed Greek troop which lowered the Turkish flag on the islet was deployed on the larger one of the islets. On the same day, Turkish Ambassador was invited to the Ministry of Foreign Affairs of Greece and was informed that the islets belonged to Greece and the firing will be opened to those who come near to the islets. Turkey bitterly protested this situation, requested

attributes when examined in the context of "Europeanization". Kardak Crisis, as Birand also put it, constitutes one of the landmarks in Turkey's relations with the EU.³⁸ Greece, making use of the advantages provided by Çiller, succeeded in getting the EU on its side.³⁹

The Commission⁴⁰ on 7 February 1996 and then the EP accused Turkey with severe statements and supported EU-member Greece.⁴¹ A very similar declaration on behalf of the EU was made after the EU Meeting of the Ministers of Foreign Affairs held on 24 July 1996. This declaration includes the expression that EU and Greece are "naturally" in solidarity, but EU is also in close relationship with Turkey which is the neighbor Greece has issues with.⁴² The common characteristic of the declarations was the perception of the issue of the EU as the "provocative" violation of Turkey towards a member state "which they are naturally in solidarity". More importantly, the EU was talking about EU territory, possibly a historical declaration, and stressing that Turkey's violation was not only towards Greece, but towards the whole EU: *"Greece's borders are also part of the external borders of the EU"*.

After the Kardak/Imia crisis, Turkey was not only condemned verbally but was also subjected to financial sanctions. The financial supports the EU had to give Turkey were blocked with the efforts of Greece and Turkey, one of the founders of the EU and CU which Turkey is not a member of, was also deprived from the financial support specified for the fiscal-economic disadvantages expected in transition period.⁴³

Other important developments between 1996-1998 that affected the relations between Turkey and EU are as follows:

In this period, a process called "28 February Process" occurred and serious difficulties were experienced in democratic sense in this course.

the retraction of Greek troop and Greek flag, moreover Çiller clearly put that an armed conflict would be put to perspective if necessary with such statements like "That soldier will leave, that flag will be lowered!", "We do not give away the single pebble from our soil even if we have to die for it." *Hürriyet* ((Daily Newspaper-Istanbul) : 30.01.1996

³⁸ Mehmet Ali Birand [2001] *Türkiye'nin Avrupa Macerası: 1959-1999*, Doğan Kitap, İstanbul, p.495.

³⁹ According to Birand, too, Greece succeeded in imposing that "aggressive" attitude of Turkey on Kardak issue was towards all of EU. Mehmet Ali Birand [2001] *Türkiye'nin Avrupa Macerası*, p.495.

⁴⁰ "Commission declares its total solidarity with EU-member Greece." (*"Die Kommission hat ihre volle Solidarität mit Griechenland bekundet, das Mitglied der Europäischen Union ist."*) Bulletin EU: 1/2-1996, 1.4.97.

⁴¹ European Parliament Decree: European Parliament: *Resolution on the provocative actions and contestation of sovereign rights by Turkey against a member state of Union*, 14 February 1996.

⁴² Bulletin EU: 7/8-1996, 1.4.27

⁴³ "... Council (with Turkey) wishes for regulation which will state the financial cooperation to come into effect as soon as possible." Bulletin EU: 12-1995, I.33. Also Bulletin EU: 1/2-1996 1.9.3; *ABl. C 65 vom 4.3.1996*, and also Kramer (2001b) *Değişen Türkiye*, s.252.

T. Çiller's establishment of coalition with the RP, which was previously accused of being "against the regime" by other parties and left alone, burst the tension in the country. The endeavors Erbakan's Government to produce policies intended for Islamist countries, even though the government did not completely turn their back on the Western foundations and states, was an obstacle in improving the relations with the EU. In the same period, reaction in the EU towards Çiller and accusing her of losing credibility caused Turkey, almost punished after Kardak Crisis, stand far away from the EU.

The sitGNAure of Cyprus Greeks on the agreement regarding the purchase of S-300 on 4 January 1997, missiles with the range of 150 km from ground to air, disturbed the international arena and, of course, sensitive Turk-Greek relations. Turkey declared it will not condone to any action that threaten the security of Cyprus Turks. England and the UN reacted fiercely too. S-300 Crisis has become an important matter in mutual relations between Turkey and Greece and also in relations of Turkey, Greece and Cyprus Greek Administration with EU.⁴⁴

On 24 February 1997, EU, changing its classic approach to full membership of Cyprus to EU, declared a political resolution in the Island is a precondition for full membership of Cyprus to the EU and Greece posted its protests to this declaration. The EU, for the first time, was clearly declaring that Cyprus Turks must also be taken into account about full membership and Cyprus Turks should also be presented in the full membership negotiations. The Greek Minister of Foreign Affairs Theodoros Pangalos, just after this declaration, stated that Greece will veto the expansion of the EU towards East.⁴⁵

In the same period, however, Turkish Governments would never be able to intervene the developments concerning that Turkey will be "sidelined" and left out of the expansion process and on the other hand, Cyprus Greek Administration will be included in the expansion process as "Republic of Cyprus"-the representative of the whole island, in the Agenda 2000, prepared by EU Commission about future and perspectives on expansion of the EU, because of the chaos in internal politics, serious

⁴⁴ In the crisis of S-300 missiles, Yannakis Omiru, the Greek Minister of Defense, after Cyprus-Greece governments had taken the decision to deploy the missiles to Crete due to Turkey's severe reaction, said "We got the votes declaring we'll bring the missiles" and resigned from the cabinet.

⁴⁵ Ariane Condellis: Die Presse (Australia): 26.02.1997, Thomas Gack: Stuttgarter Zeitung (Germany): 26.02.1997. Fileleftheros (Nicosia): 24.02.1997.

cracks in democratic structure, violations of human rights due to the struggle against terror and other developments emerged after Kardak.

* Turkey was excluded from the expansion process when 10 Eastern and Middle Europe country and Cyprus, the states applied for the full membership, were given the green lights after the examination of conditions for joining to the EU in the report called "Agenda 2000 for a Stronger and a Wider Union" prepared by the EU Commission on 15 July 1997.

* The RP-DYP coalition which was unable to withstand the pressures inside and outside the Parliament, ended after a year with Erbakan's resignation. To replace this government, the ANAP-DSP-DSP coalition government which would remain in office for 1,5 years and be in the Luxemburg Summit, was established under the presidency of M.Yılmaz.

* With the enthusiasm formed by the close relationship of M.Yılmaz with H.Kohl, the Prime Minister of Germany, expectations about Turkey's inclusion to the expansion process in Luxemburg in spite of the Agenda 2000 flourished but there was no development to meet those expectations. Turkey announced, 5 December 1997, that there was no longer a political dialogue between Turkey and EU on the issues including Aegean, Cyprus and all the possible rapprochements with TRNA, including total integration, were in consideration. The attempt of Cyprus Greek Administration to purchase S-300 missiles made Turkey's reaction much bitter, Turkey received certain degree of support for this attitude. This new condition was also the most important test for "Europeanization" in the sense of overcoming of matters between Turkey and Greece.

* Czech Republic, Slovenia, Romania, Poland, Hungary, Slovakian Republic, Bulgaria, Lithuania, Estonia, Latvia and Cyprus Greek Administration became the states candidate for the full membership after the summit of EU in which presidents of states and governments participated, in Luxemburg on 12-13 December. Turkey, on the other hand, was not mentioned as one of the candidate states but it was confirmed that Turkey was able to become a full member. In the same summit, decision for establishment of a foundation, which was especially designed to create a platform Turkey could also participate in, called "European Conference" was taken but Turkey rejected the idea from the beginning. Conference became nonfunctional when Turkey did not participate in the first meeting held on 12 March 1998 and was later abolished. It was clearly understood that Turkey perceived

Europeanization as EU and did not consider the other platforms sufficient for the resolution of political matters.

* On 4 March 1998, following the request of the Luxembourg European Council (12 and 13 December 1997), the Commission adopted its Communication on a European strategy for Turkey. The main elements of the pre-accession strategy for Turkey include the approximation of legislation and the adoption of the *acquis*.⁴⁶ The Communication also contains initial operational proposals for implementing the strategy. Apart from extending the Customs Union to the service sector and agriculture, the Communication proposes closer cooperation between the EC and Turkey and the approximation of legislation in certain areas. The strategy was welcomed by the Cardiff European Council (15 and 16 June 1998), where it was felt that the Communication, "taken as a package, provides the platform for developing our relationship on a sound and evolutionary basis".⁴⁷ But this document did not satisfy Turkey; moreover, Greece's move to block the financial aid became useless.

* The European Parliament, which has a critical position towards Turkey in the relations, adopted the report emphasizing the re-initiation of the political dialogue with Turkey, considering that the dialogue with Turkey was a necessity for interests of the EU, on 24 June 1998. Actually, this could be taken as an important indicator of what kind of congestions it might cause when Turkey stops the political dialogue with the EU.⁴⁸

* In September 1998, after an election crucial for Turkey held in Germany, main actor of Turkey's relations with the EU, the Social Democrats seized the power from Christian Democrats. One of the most important targets of the new coalition, which does not exclude Turkey because of its religious-cultural characteristics (very like the conservatives arguing that Turkey has the right to be a member of the EU provided that Turkey satisfies the necessary principles and criteria) in the foreign policy was the re-inclusion of Turkey to the EU process.

*On 10 November 1998, EU Council initiated the negotiations of accession on the ministerial level for Czech Republic, Slovenia, Poland, Hungary, Estonia, and Cyprus Greek Administration.

⁴⁶ Commission Communication to the Council: European strategy for Turkey - COM(98) 124 final. Also: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/e40113.htm> (Access: 01.02.2007)

⁴⁷ Subsequently, on 17 July 1998, Turkey responded with its own suggestions in a document entitled "A strategy for developing relations between Turkey and the European Union - Turkey's proposals", which is generally in line with the Commission's text.

⁴⁸ Neue Zürcher Zeitung: 26.06.1998.

*On 23 November 1998, Austria in the name of the Presidency of the Council of the EU, published a declaration stating that Italy and EU are in total solidarity about the return of Abdullah Öcalan, leader of illegal separatist terror organization, to Turkey.

b. Protocol Summaries: January 1996- December 1998: TGNA 20-1 and 20-2 Legislative Years

In this chapter, the first two years of 20th term TGNA formed by the elections held on 25 December 1995 have been examined, approximately 5500 pages of TGNA Protocol of 47 sessions in four Legislative Years (20-1, 20-2, 20-3 ve 20-4) have been analyzed.

At the beginning of this period, the DYP-CHP coalition remained in the office until 6 March 1996 since the new government could not be established yet. Kardak-Imia crisis that brought Turkey and Greece on the brink of war occurred in this period. After this government, the ANAP-DYP coalition was established under the presidency of M. Yılmaz (53. Government), but the personal and the political conflict between T.Çiller and M.Yılmaz made the coalition last just for three months. After this coalition,Çiller was surprisingly involved in the establishment of a coalition government formed by the RP-DYP, under the presidency of Erbakan. (54. Government), but this coalition ended after one year due to the concerns about "regime-secularism" and especially due to the great pressure applied by military-civil bureaucracy. (This period is called 28 February Process) The third Government formed in this period was the ANAP-DSP-DSP coalition under the presidency of M. Yılmaz.⁴⁹ This government served for 1,5 years and then minority government of the DSP under the presidency of Ecevit, despite having only 77 seats of 550 seats in parliament, was established for early elections. This minority government would remain in office for 4,5 months but DSP would be the first party in the elections held on 18 April 1999 due to the great political advantage provided by the capture of A.Öcalan.

The period between 1996 and 1998 could be said to be the one of the most negative periods in the sense of Turkey-EU and also Turkey-Greece relations. The matters of Kardak/Imia, S-300, the protests causing deaths in the Island and also the apparent exclusion of Turkey by the EU from the expansion strategy and inclusion of Cyprus GA into the process created a pessimistic atmosphere and it was also reflected on the TGNA.

⁴⁹ The DSP is the party which was founded by the ones who separated from the party due to the pressures towards the DYP after Çiller formed coalition with Erbakan under the presidency of Hüsamettin Cindoruk

In the period of 1996-1998 in the TGNA, issues in the relations with Greece like Aegean matters, Western Thrace, the armament of Aegean islands, the support Greece gives to the PKK are expressed more frequently and "hostile" approach of Greece to these issues is stressed by all the parties. The EU is also discussed often in the parliament and it is expressed by all the parties that Greece used the EU as a means of its foreign policy ("its policy on Turkey") and the EU took the side of Greece in the matters between Turkey and Greece. Many parties states that EU almost submitted to Greece and became an institution which fulfills the policies of Greece. It is a common conception in the parliament that Greece made an apparent effort in order to prevent Turkey's entry to the EU.

In the first session of 20th term 2nd Legislative Year, Süleyman Demirel, the President, states that Greece put unfair obstacles into Turkey's way in the EU and adopted all possible hostile attitudes as a policy.⁵⁰ Safa Giray, who speaks on behalf of the ANAP in the 32nd Session of the same legislation year, also criticizes the policies of Greece towards Turkey. According to Giray's views, which other deputies share as a whole, Greece is in process of the armament of the Aegean islands, is violating the bilateral international agreements which set the primary rights of minority in Western Thrace and is supporting the PKK. Giray puts forward that Greece had two goals within the context of "megalo idea". First of these is to fully take the Aegean Sea under control and the other one is to regain its status of 1973 in Cyprus. Greece has extended this approach by keeping Turkey far away from Europe. Greece is trying to increase its territorial waters to 6 miles in order to fully command the Aegean Sea. Giray emphasizes once again that Greece constructed a defense doctrine with Southern Cyprus in order to go back to pre-1974 state, in other words, in order to accomplish Enosis.⁵¹ Turhan Tayan, the Minister of

⁵⁰ "Greece has made a habit of displaying every possible hostile attitude and putting unfair and groundless obstacles into Turkey's way to the several international platforms, especially to the EU." TGNA Protocol: 1.10.1996.

⁵¹ The non-friendly activities that Greece is up to and doing can be summarized as follows: concentrating on armament and modernization projects; In addition to the efforts to exclude Turkey from Europe, making intense efforts to combine the defense of Greece with the EU by emphasizing that the borders of Greece are also the borders of the EU; the efforts to keep Turkey in isolation through propaganda; the excessive armament programme, beyond the purposes of defense, pursued by Greece and Southern Cyprus Greek administration within the context of mutual defense doctrine; the construction of naval and air bases in Southern Cyprus; the aggressive and provocative behaviors which also includes border violations towards Turkish Republic of Northern Cyprus and efforts to attract the attention from Aegean to Cyprus; intensifying the efforts, for example mutual economy doctrine in March 1996 and mutual culture doctrine in August 1996 towards construction of an integration with Southern Cyprus Greek Administration (Safa Giray speaking on behalf of the MP, 20.dönem 2.Yasama Yılı 32.birleşim 13.12.1996)

National Defense, also expresses that Greece, violating the international agreements, armed Aegean islands and Southern Cyprus.⁵²

In the discussions in the TGNA, the view that Greece put obstacles into Turkey's way in the EU is also expressed often and commonly accepted. Hasan Tekin Enerem's, speaking on behalf of the coalition partner DYP, statement "*Greece must stop resorting to the EU for the matters between Turkey and Greece; these matters must be resolved by bilateral agreement*" is in harmony with Turkey's policy of non-interference of the EU on the bilateral issues.⁵³ The anxiety about this issue can be observed on, for example, Şükrü Sina Gürel from the DSP. Gürel claims the EU will be the addressee of Turkey about Cyprus matter once the Cyprus GA is in the process of full membership to the EU and Turkey's ability and authority to deliver its opinions on Cyprus matter will decline.

Deputies, in meetings in the TGNA, clearly declare their refusal of resolution of Turk-Greek bilateral matters under the roof of EU and that they do not want the EU to be involved. The very basic reason behind the tendency of Turkey to resolve the issues under the roof of the UN and Turkey's effort to keep the EU away from the matters is, undoubtedly, the fact that Greece is a full member having the right to veto. Turkish politicians' main concern is tendency of EU to resolve the matters in favor of Greece, normally, and to want Turkey only to make concessions. EU was never accepted as a platform to settle the issues between Turkey and Greece until 2003.

İrfan Demiralp, speaking on behalf of the opposition party ANAP in 32nd session on 13 December 1996, says negative approach of the EU towards Turkey should not only be linked to the vetoes by Greece and put forth the European Parliament also maintained a negative attitude towards Turkey and presented the meeting, designed as a platform for discussing the matters between Turkey and the EU, which has to be held twice a year and has not been held, for evidence. Similarly, the opposition party BBP also puts forth that Turkey fulfilled its own obligations derived from CU; but in return, the West has not been able to fulfill its own promises yet.⁵⁴

⁵² The Minister of National Defense Turhan Tayan: TGNA Protocol: 13.12.1996 (TBMM Genel Kurul Tutanağı: 20.dönem 2.Yasama Yılı 32.Birleşim).

⁵³ "Greece must stop obstructing the relation of Turkey with the EU, must not instrumentalize the EU in Turkish-Greek matters. The platform to settle these matters is the negotiations as well as the dialogue between Greeks and Turks (Hasan Tekin Enerem, speaking on behalf of the DYP, TGNA Protocol: 13.12.1996 (TBMM Genel Kurul Tutanağı: 20.Dönem, 2.Yasama Yılı 32.Birleşim))

⁵⁴ TGNA Protocol: 13.12.1996 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 32. Birleşim)

In this period, the most important issues debated in the parliament are Cyprus-GA's attitude about purchase of S-300 and the conjoint defense doctrine announced by Greece and Cyprus-GA in November 1993. This doctrine, mentioned by National Defense Minister Turhan Tayan in 45th session of TGNA on 14 January 1997, envisages planning of a conjoint military strategy and operations, construction of naval and military bases in Cyprus in such a way that will enable Greece have a critical role in Eastern Mediterranean, improvement of combat ability of Cyprus Greek Armed Forces. Tayan view this doctrine as a part of the Enosis. According to Tayan, the economic alliance will be accomplished through admission of Cyprus-GA to the EU. Another significant point expressed by Tayan is "the warning" about S-300 given to Cyprus-GA and Greece by other allies. *"After the ascertainment of the significant increase in the discussions about the purchase of S-300 missiles, Turkey, the USA, England, the key members of EU have made attempts by the UN and the NATO."* says Tayan, The Minister of National Defense. Consideration of "the key members of the EU", instead of "the EU", as addressee could be viewed as an important indicator of the importance attached to the EU in resolving disputes and concept of "Europeanness".⁵⁵

B.Ecevit, leader of the DSP, in the same session, draws attention to the contribution of the EU to the crisis. "Through the biased policies of the EU, Southern Cyprus does not respond to Turkey's call of dialogue" says Ecevit.⁵⁶ What Ecevit means by "the biased" policies of the EU, opening of doors of the EU membership to Cyprus-GA and the adoption of economic embargo to be applied to TRNC.

The motion jointly brought by all the parties in TGNA, with the purpose of supporting the declaration signed by Süleyman Demirel, the President of Turkish Republic and Rauf Denktaş, the President of Turkish Republic of Northern Cyprus, was granted on 20 January 1997 with unanimous approval.⁵⁷ Although it is still in question whether this motion is a wish or a decree to be carried into execution, the effect it produced was felt for a long time. Apart from the main point that the motion touched upon,

⁵⁵ TGNA Protocol: 14.01.1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 45. Birleşim)

⁵⁶ "Until the time two-three years ago, there was a dialogue, on the level of presidencies, between Cyprus-GA and TRNC but after the developments I just touched upon, Greek administration has come to the conclusion that the dialogue is no longer needed and all the well intentioned calls of Mr. Rauf Denktaş to Mr. Klerides, Cyprus-GA leader, has been declined for years; in other words, Cyprus-GA no longer thinks that construction of dialogue with Turks is necessary ; Cyprus-GA maintained the view "I have the EU on the one side and Russia on the other side watching my back, I do not need to construct a dialogue with Turks anymore"

TGNA Protocol : 14.1.1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20.Dönem 2.Yasama Yılı 45.Birleşim)

⁵⁷ TGNA Protocol: 22.01.1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 49. Birleşim)

attempt of purchasing S-300 by Cyprus-GA, the fourth and the final articles are also striking:

"4. The unilateral application of Cyprus-GA to the EU for full membership is contrary to 1960 Treaties. The realization of this application will cause the separation of Cyprus and the responsibility for this will be shouldered by the EU"

"Conclusion: External interventions have been proved to complicate the resolution even more. In this national cause, the fact that the Grand National Assembly of Turkey and Turkish Nation are in complete solidarity has been known by all the world public."⁵⁸

In the TGNA's decree, the responsibility of the EU on the issues which could be caused by the relation Cyprus-GA, in the name of Republic of Cyprus, established with the EU is emphasized and, on the other hand, it is reminded that the discussions must be closed, with the opinion "External interventions make the resolution more difficult," to the actors apart from Turkey-Greece-Cyprus, especially to EU.⁵⁹ Turkey persistently opposes the association of bilateral matters with Greece and Cyprus matter with the EU.

Serious debates in TGNA took place in the 51st Session on 28 January 1997 too. Turhan Tayan attracts attention to Greece's policy of armament and stresses that Greece deteriorated the relations through obstructing the relation of Turkey with the EU, violating the rights of Turkish-Muslim minority in Western Thrace, supporting separatist terror; provoking Cyprus Greeks and its policies of armament of Eastern Aegean islands by violating the decrees of international agreements, even though Turkey wanted to settle the issues with peaceful approach. Kamran İnan, Foreign Policy expert from the ANAP in opposition, attracts the attention of deputies to another very important subject. İnan, after saying blackmail policy applied to the EU for Cyprus by Greece worked, examines the NATO. İnan, stressing that Turkey should support the views suggesting expansion of the EU and expansion of the NATO to proceed simultaneously, says "In return for our admission to the EU, we pave the way for other countries to the NATO". According to İnan, unless this relationship is established, then, conditions for Turkey to use its right to veto against the expansion of the NATO will appear.⁶⁰

⁵⁸ TGNA Protocol: 22.01.1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 49. Birleşim)

⁵⁹ Similar decisions were taken in TGNA again with joint motion and unanimously on 15 July 1999 ve 6 March 2003

⁶⁰ TGNA Protocol: (28 .01.1997) (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 51. Birleşim (28 .01.1997))

Kamran İnan, speaking on behalf of ANAP in 75th session, expresses that visit paid by Kinkel the Minister of Foreign Affairs of Germany, in the context of Turkey-EU relations, was a scandal in the context of Turkey-EU relations.⁶¹ İnan, who criticized setting of being on good terms with Greece and the resolution to the Cyprus matter as the preconditions for the EU and adds that the Turk-Greek relations gradually deteriorated as a result of the support of the EU to Greece. İnan also says, in his another speech, that CU made no positive contribution to Turkey in the issue of EU; one day before the session, Mr. Pangalos the Minister of Foreign Affairs of Greece discussed some of the expressions in the declaration of joint position which will be presented to Turkish Minister of Foreign Affairs by all the members of the EU in Luxemburg. The fifth paragraph contains the bilateral relations with Turkey and necessity of taking the issues to the Hague Tribunal is stressed and denotes that Turkey clearly approved of Cyprus's full membership to the EU, in other words withdrew from its objection that Cyprus cannot gain the status of member of an international foundation which Turkey is not a full member of. In the same meeting, Nami Çağan, speaking on behalf of the DSP, criticized the unrealisation of meeting, through the endeavor of Greece, of Association Council which is the most authorized agent of the Partnership relation and the fact that Turkey did not receive the economic support which was arranged to be given, due to the veto of Greece. Kahraman Emmioğlu, speaking on behalf of the Welfare Party, by putting forward that Greece wanted to keep Turkey away from the EU and also did not want to break off the relations completely, expresses his concerns about formation of a great alliance of Greece with the key states in the periphery of Turkey.⁶²

The period of the ANAP-DSP-DSP coalition, which came to power on 30 June 1997 under the presidency of Mesut Yılmaz, corresponds to an even more problematic time period in the context of relations with the EU. The efforts of 55th Government of T.R. to modify the acute picture in Agenda 2000, meaning the exclusion of Turkey from the expansion process when including Cyprus-GA as the only legitimate state to

⁶¹ (Talking about Kinkel) What else did he say: "You cannot enter EU." Yes?!. "A special formula for you..." "Every time, for ten years, as if they present the Matutes Plan as sugar candy to us once in a while.. This is disrespectfulness. They remain silent when we ask them "Ok, we do not have the necessary qualifications for full membership, but what about the countries like Bulgaria, Romania, Cyprus?". Moreover, stating twice "In order for you to improve your relations with Europe and to consider EU, you have to be on good terms with Greece..." And I responded to them in the commission "Mr. Minister, it is these kind of statements which make it impossible to resolve the issue. If you expect this country, this government to give whatever Greece asks for, besides it is impossible to completely satisfy Greece, our democracy can generate no government capable of doing such a thing, and it is impossible too" (TGNA Protocol: 1.04.1997 (TBMM Genel Kurul Tutanağı:20.Dönem 2.Yasama Yılı 75.Birleşim)

⁶² TGNA Protocol: 24 April 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 85. Birleşim)

represent the whole island in the name of Cyprus Republic, into the process, would be insufficient. Besides, one of the most serious crises between Germany and Turkey would be experienced when the Prime Minister of Germany H.Kohl, who Yılmaz relied heavily on about this issue, did not give the support Turkey expected. M.Yılmaz would announce Germany responsible for the policy of the EU on Turkey, moreover would accuse Germans of refusing Turkey because of "Muslim" identity and of pursuing the policy of "Lebensraum" towards Middle and Eastern European states. The opposition was also concerned about the developments. For example, Hasan Dikici from the RP puts forward in his speech that EU tried to gain more concessions by making use of concepts like human rights, democratization and "Turkey's fate practically depends on Greece's sense of justice". According to Dikici, in case of the shift of Cyprus matter from grounds of the UN to that of the EU, Turkey and TRNC will definitely be the ones to lose.⁶³ The adverse events occurred between the EU and Turkey in the second half of 1997 and in 1998 reverberated to Turkish-Greek relations too. This juncture can be clearly observed in the debates in TGNA.⁶⁴

In the period of rule of M.Yılmaz's government, the important event that caused the relations with the EU to be almost broken and brought the matters with the EU to deadlock is the Luxemburg Summit held on 12-13 December 1997. In the summit, initiation of arrangements and negotiations with Cyprus-GA was adopted. But Turkey was not included in the states that were in the expansion strategy of the EU, Turkey's situation, which was only considered in the context of "strategy for preparation for candidacy" was denoted. In the part of the decision concerning Greece, Turkey was asked to adopt measures and to carry out reforms on construction of a satisfactory and stable relationship, the resolution of the matters with peaceful methods, consulting the International Court of Justice if necessary and carrying out the debates on Cyprus issue under the roof of the UN with the purpose of resolving the disputes through the platform of the UN.⁶⁵

⁶³ TGNA Protocol: 2 July 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 127. Birleşim)

⁶⁴ The decrees of Luxemburg Summit were especially debated in the following sessions: TGNA Protocol: 9 December 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, 85. Birleşim); TGNA Protocol: 16 December 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı 28. Birleşim); TGNA Protocol: 20 December 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 32. Birleşim); TGNA Protocol: 21 December 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 33. Birleşim); TGNA Protocol: 23 December 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 35. Birleşim); TGNA Protocol: 25 December 1997, TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı 37. Birleşim); TGNA Protocol: 6 January 1998 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 38. Birleşim).

⁶⁵ Bulletin EU: 12-1997.

Just after the summit (on 14 December 1997), the official statement of the Government goes on with its comments on the summit and with its new policy after stating that actually capacity of Turkey for full membership was confirmed once again, moreover, the EU assigned the Commission to set a strategy for preparing Turkey for full membership. First of all, it is emphasized that improvement of the relations between Turkey and EU also depended upon the continuation of the political and economic reforms in our country, having a positive and consistent relations with Greece and support given to the negotiations, with the purposes of resolving Cyprus issue, under the control of the UN. The Government states that the EU policies towards Turkey was biased and discriminatory, but Turkey has still preserved its goal of full membership to the EU and the partnership relations with the EU would continue. Yet it is also stated that progress of these relations would depend on the fulfillment of obligations of the EU and Turkey would not discuss the issues, except the ones in the conventional context of the relations, with the EU if the EU preserved its approach and mentality towards Turkey. In the following declarations, the message delivered is that the political dialogue with the EU no longer consists of Turkey's domestic affairs, which are claimed to obstruct the progress of the relations, including Cyprus matter, Turk-Greek relations and human rights. Moreover, it is expressed that Turkey would not attend the European Conference which held its first session on 12 March 1998 in London; CU would be carried out as agreed in the Association Agreements, the proposals that the EU undertook submitting in the conclusion report regarding the use of the opportunities provided by Ankara Treaty and improvement of CU. Thus, it was indicated that the future of relations was dependent on political will to be demonstrated by the EU.⁶⁶

Ecevit,, puts forward in a speech in the TGNA that aim of the EU is to keep Turkey under pressure, not to affiliate Turkey: Ecevit, claiming "*The goal of the EU is to obtain some concessions from Turkey on the issues of Greece, Cyprus and even on the domestic matters by giving Turkey the hope of being an EU member someday*", said Turkey decided not to be involved in a dialogue with the EU and the EU completely lost all the possibilities to keep Turkey under pressure.

Even though there are some accusations between the opposition parties and the parties in power about Luxemburg Decrees, the common attitude in the TGNA is a fret towards the EU. The politicians frequently express that the EU was a pawn taken in by Greece. For example, Çiller says the

⁶⁶ Homepage of General Secretariat for the EU in Turkey: www.abgs.gov.tr .Accession: 15 February 2007.

biased position of the EU, in favor of Greece, fuels the issues instead of helping resolution. Çiller criticizes the EU has brought the issues to deadlock:

"I hereby would like to send this message to European countries: Europe is an umbrella of democracy; an ideal in which different cultures can coexist by ostracizing discrimination and embracing tolerance. Missing this concept is the major indicator of the narrow vision of this decision which is also to their disadvantage. I censure this decree and clearly put that: there will be a consequence of the attitude in favor of Greece, not biased or in favor of Turkey, fueling the disputes between Turkey and Greece, not settling them."

The Minister of Foreign Affairs İsmail Cem, speaking about the motion proposed by Saffet Arıkan Bedük from the DYP and his 37 colleagues regarding the arrangement of a general discussion on the policy the Government carried out, especially policies on the EU and Cyprus, declared that the expression in the motion stating "As the recent developments clearly demonstrate, due to the improper policies of the current government, Turkey is being isolated about a national case, as it is the case for that of the EU, which Turkey has the law on its side." is not correct and Turkey will not make concessions on Aegean, on Cyprus or on Turkish minority in Western Thrace. Turkey has never been in the side of the majority anyway and non-isolation could only occur through Turkey's concessions and the revision in its policies. In addition to this, Cem emphasizes Turkey is European and delivers a message to the EU by saying "We do not need anyone's authorization to register as a European country". The speech by Cem, after the Luxemburg Summit, represents Turkey's position: "...*They ratiocinate; hopefully someday, they come to us with an offer that we can accept; but until that day, there is no need for us to discuss the crucial foreign matters like Cyprus, Aegean policies, the relations with Greece or some of our internal affairs with the EU and this has been declared to them...*"⁶⁷

Kamran Inan, speaking in the same session on behalf of coalition party the ANAP, also puts forward EU applies double standard. Southern Cyprus has not been asked to come to terms with Turks before the initiation of negotiations for membership. The EU has not demanded Greece to settle

⁶⁷ TGNA Protocol: 20 December 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20.Dönem, 3. Yasama Yılı, 32. Birleşim)

its issues with Turkey.⁶⁸ Atilla Mutman, speaking on behalf of coalition partner the DSP, expressed that Simitis, the Prime Minister of Greece, turned Turk-Greek bilateral matters into the matters of EU by saying in his speech "*Greece is the border country of the EU and especially the matters of Cyprus and Aegean are the matters of the EU*" in the Western EU Parliamentary Assembly (1-4 December 1997). As a result of the Luxemburg Summit, the strategy of rapprochement consists of 10 preconditions. Six of them is completely related to the issues between Turkey and Greece but, according to Mutman, Greece imposed its point of view to the EU states, hence, at this point, it is very difficult to resolve these issues with the EU and Greece. Mutman expressed that Turkey came to the point of "we do not need the European Union".⁶⁹

According to Sedat Aloğlu from the DYP, who delivered a speech on 6 January 1998, Greece, which held an an irrational correlation as any event positive for Turkey would turn out to be to the disadvantage of Greece, has made it very clear that Greece will veto even the decisions which could be approached more positively. Aloğlu expresses that the EU, planning to solve the problems of 11 candidate states with integration, determined the resolutions to the similar problems as a precondition for Turkey to join the EU and declares the decrees of the EU lacked the vision and are incompatible with its greatness and its position. Altan Öymen, speaking on behalf of the CHP, states the EU could not conduct a fair arbitratorship in the matters.⁷⁰

The Minister of State, Şükrü Sina Gürel, speaking in the session on 21 April 1998, emphasizes that Greece and Southern Cyprus planned to reduce the rights and authorizations through the mechanisms of the EU and, in case of accomplishment of full membership without a resolution, to turn Cyprus issue into the issue of the EU and to confront Turkey with the EU.⁷¹ The view that Greece used its membership to the EU to its advantage against Turkey is also shared by the SP. According to Hasan Dikici, Greece has always used all the facilities, on every possible ground, for the political goals that are against Turkey's interests. The most significant example for this is the request of loan for the housing of

⁶⁸ "Is there a criterion of Cyprus in the Treaty of Rome or in Copenhagen Criteria? Is there an Aegean criterion as such? Is it acceptable that EU, totally taking Greece's side, demands Cyprus as a price and helps Greece make Aegean the Greek inland sea? Did EU ask Southern Cyprus before initiating the negotiations, I wonder, "Go to Northern Cyprus, first of all, come to terms with Turks and then come" ? Did they ever say something like "go and settle the disputes in Aegean with Turks" to Greece; no; the all is requested from us. That is, by its very nature, is double standard" TGNA Protocol: 20 December 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 32. Birleşim)

⁶⁹ TGNA Protocol: 20 December 1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 32. Birleşim)

⁷⁰ TGNA Protocol: 6 January 1998 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 38. Birleşim)

⁷¹ TGNA Protocol: 21 April 1998 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 79. Birleşim)

Greeks on the 11 islands located on the international waters of Aegean. Birgen Keleş, speaking on behalf of another opposition party CHP, underlines the double standard applied by the decrees in the Luxemburg Summit and biased and prejudiced position of the EU towards Turkey's issues with Greece and Turkey's domestic matters. In his speech, Keleş stresses Greece pressurized the other countries in the EU and threatened them, for example to prevent the expansion, and never permitted the relations between Turkey and the EU to improve on any level.⁷²

Saffet Arıkan Bedük, Deputy of Ankara from the DYP, attracts the attention to the problems in the future by saying *"Consideration of Turkey as non-European is a development which is to cause serious consequences to the disadvantage of Turkey both in Cyprus issue and in Turkey-Greece relations"*⁷³.

The Luxemburg Summit created such a serious political impact that it can be called as "Luxemburg Syndrome". In addition to offense and anger towards the EU, this situation led to a self-questioning, "where did we go wrong?" frequently. An important section of the deputies in the TGNA brought the issue to spotlight stating that the problems were mainly caused by the permission to Greece's return to the military power of the NATO after the request from the USA, without any kind of guarantee, granted by the Military Administration which took the office after 12 September 1980 coup. For example, İ. Ertan Yülek from the Felicity Party points to the EU and Greece as the source of problems by saying *"Turkey did not exercise its veto on return of Greece to the NATO; but since then, Greece has encumbered all the relations of Turkey with the EU"*⁷⁴

The key issues of the agenda of Turkey are the events occurred in the period between the exit of Abdullah Öcalan, PKK leader, from Syria and capture of him in Kenya. This period resulted in the formation of rage toward the EU and a serious decline in trustworthiness of the EU. Although the rage in question was, for a while, concentrated on Italy, it was oriented toward Greece when the role of Greece in A.Öcalan's escape and the fact that Öcalan took shelter in Greece Embassy in Kenya were revealed and A. Öcalan was captured with a Cyprus-GA passport. At the beginning, Turkey's attitude toward Greece is extremely harsh. For example, İsmail Cem, the Minister of Foreign Affairs, says *"Turkey does not need anyone's approval, definition, witnessing, denomination as terrorist and Greece, in our point of view, is a terrorist state and has*

⁷² TGNA Protocol: 16 June 1998 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 102. Birleşim)

⁷³ TGNA Protocol: 6 October 1998 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 3. Yasama Yılı, 2. Birleşim)

⁷⁴ TGNA Protocol: 21 October 1998 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 10. Birleşim)

lost its position to be accepted as addressee in any vital issue."⁷⁵ Cem, in his speech in the TGNA on 13 March 1999, said *"The landscape revealed by the incident of Öcalan is direful for Greece. It is widely known truth that this state is stuck in the terror swamp, even more than the estimated, up to its neck. Thus, it has become a definite fact that Greece had a huge responsibility in the deaths of thousands of innocent people. No state, especially the EU members, can remain indifferent to this fact that illustrates Greece, caught red handed, is the centre of terror. But unfortunately, it is not possible yet to conclude that Greece learned its lesson and suffered the consequences. The political earthquake shook the Simitis Government; but, this was because of detection of support given incompetently, not because of being caught red-handed while supporting the terror."*⁷⁶

In this period, the common view shared by all the parties is that the EU, which Greece got on its side, subjected Turkey to double standards. Expressions like *"Greece took EU as prisoner"* have been voiced in the parliament. Turkey's decision not to engage in political dialogue with Greece and the EU after the Luxemburg Summit also corresponds to deterioration in Turkey-Greece relations. But at the same time, it can be clearly observed that Turkey pursued a policy of increasing tension in order to carry on its way to the EU by eliminating and even taking support of Greece, which is seen as the obstacle on the path to EU, in its most vulnerable state.

⁷⁵ TGNA Protocol: 21 October 1998 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 10. Birleşim)

⁷⁶ TGNA Protocol: 13 March 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 4. Yasama Yılı, 54. Birleşim)

3. TGNA 21. Term (21-1, 21-2, 21-3,21-4. Legislative Years): April 1999-September 2002

a. General Political Situation: 1999-2002

As far as Turkey-EU-Greece relations are concerned, the issue that makes its mark on late 1998 and early 1999 is the PKK leader A. Öcalan. Due to Turkey's pressure, Syria had to expel Öcalan in 12 October 1998. Öcalan, going from Syria to Russia first, then from there to Italy, was wanted back by Turkey from Italian authorities; Italians, bringing forward a sentence in absentia given by a court in Germany, rejected this request and made public their will to hand him to Germany. However, the German Government could not undertake the political and security risks that would arise in the country; Öcalan remained in Italy. Rejecting Turkey's insistent requests for Öcalan's return, Italy, began to pressure Öcalan after a while to leave the country for somewhere else and Öcalan had to leave Italy where he stayed for 32 days (12 November-16 December 1998).⁷⁷ After he had to leave Italy, the PKK leader had to go to the Netherlands first, then to Russia, then to Greece and finally to Kenya, and began to hide in the Greek Embassy in Nairobi. At this point, Turkey's continuous pressure and pursuit backed up by USA and Israel worked out and Öcalan was captured in Nairobi by Turkish Security Forces and brought to Turkey in 16 February 1999. Found on the PKK leader was a Cyprus passport issued for the name Lazaros Mavros.

That Greece supported Öcalan, who is the leader of a separatist and bloody organization that is declared as a terrorist organization by both USA and the EU makes evident that Greece's politics about Turkey had been rested on "my enemy's enemy is my friend" axis. Causing a political crisis within Greece that resulted in the removal from the office of some of the senior executive bureaucrats and politicians including the Minister of Foreign Affairs Pangalos, this scandal gave Turkey an extraordinary chance, especially after the 1997 Luxembourg Summit. While insistenty voicing that Greece should be enunciated as a country that supports terror, Turkey was in fact expecting from Greece, "caught red-handed," an attitudinal change regarding the issues of EU and Cyprus. This situation led to a serious change in Greece's policy towards Turkey. Although the

⁷⁷ A. Öcalan's Italy days in his escaping adventure caused significant tensions for Turkey-EU relations. In 23 November 1998, Austria, in the name of EU Council Presidency, made a public statement of solidarity for Italy's negative attitude against Turkey's request for Öcalan's return.

main reason was to break free from the accusations like "the country that supports terror" or even "terrorist country" claimed by some politicians in Turkey; there were four other important reasons.

1. First of them was about Turkey: One of the essential principals of Greece's foreign policy after it joined EEC in 1981 was keeping Turkey away from EEC/EC/EU and "punishing Turkey" through EU; if not possible, then ensuring that it does not benefit from EU. This policy, however, was not as much significant and effective as it had been before. To the contrary, assuming a leadership role in bringing Turkey into EU and creating a security and peace zone in the region became more attractive for Greece.
2. Greece's one of the most important zones of political conflict related to Turkey was Cyprus. Beginning from 1990, Greece had made effort to make the Cyprus Greek Administration step by step a member of the EU. Given Turkey's rights derived from London and Zurich Agreements, it would not be possible for EU to take Cyprus in as the "Republic of Cyprus" without Turkey's approval by implication at least. It is claimed that in the CU process Turkey abandoned its objections and barriers in 1995. Thus, on the Cyprus issue, Greece got over Turkey in 1995; in 'Agenda 2000' in 1997 Cyprus was offered into the first expansion group; and in December 1997, it was qualified to be a candidate state expected to become a member in 2004. The advantage Greece got regarding the Cyprus issue was irreversible and it was no more possible for Turkey to prevent it.
3. Following the Luxembourg Summit in December 1997, Turkey declared that it cut off its political dialogue with EU including the Cyprus and Aegean problems. Soon, Greece was to realize that this attitude of Turkey towards the EU would have its most negative effect on Greece and therefore it would not have the chance to pressure Turkey. A "candidate" Turkey whose candidacy is extended over a very long period would be much better than a Turkey detached from the EU and particularly angry against Greece. Redefining Greece's interests would require this. In a period of expansion uniting Central and Eastern Europe, presence of Turkey as an ally and a neighbor state benefits Greece most. Greece had gained by means of the EU the "concessions to be gained" from Turkey. In this respect, the rapprochement between Turkey and the EU and even the membership of the former, moreover, the leadership of Greece in this process would increase Greece's prestige.
4. One of the most important aims Greece then had is to join in the monetary union with the EU. This situation required immense

financial resources. If Greece had fewer tensions with Turkey, it could decrease its defense budget and get advantageous for the monetary union.

What was missing for Greece to realize this whole strategy is the support of Turkish public as well as of its own. The humane closeness between the new minister of Foreign Affairs G. Papandreu and his colleague İsmail Cem found its resonance in the policies to a certain degree. The actual opportunity, however, came with a natural disaster, the earthquake in 17 August 1999. The "Earthquake Diplomacy" provided the emotional basis for the leaders on both sides to change their policies. The solidarity and effort Greece put forth for the earthquake resulted in a dramatic change of the approaches, manifested even in the suggestion of a war that had found some public support six months ago. There is no doubt that Greece, through a highly profound and realistic political maneuver, succeeded in turning into its favor its hardships which had been increasing day by day following Öcalan's departure from Syria in October 1998. This can be traced in the debate protocols in the TGNA.

There is also no doubt that it was not only Greece's shame due to the Öcalan issue, which led to Turkey's being announced as a "candidate country" in the EU Council Helsinki Summit held in December 1999. In Germany in September 1998, the German Christian Democrats, who were influential in the December 1997 Luxembourg Summit's decisions about Turkey, lost power; the group that came to power is the Red-Green coalition, which does not object in principal to Turkey's EU membership (particularly in the contexts of religion-culture-history), which even has the view that an EU membership for a stable social order in Turkey based on democracy and human rights will be beneficial for both Turkey and the EU. This brought about the possibility of a change in Turkey-EU relations. The active support of USA under the B. Clinton Government fearing that Turkey, once break up with the EU, would fall apart from the West should also not be forgotten. Clinton's support at the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Summit also known as the "Last Summit of the Century" held in Istanbul in 18-19 November 1999 with the participation of presidents and prime ministers from 54 countries was highly effective.

Turkey was granted candidate status in the European Council Helsinki Summit held in 11-12 December 1999. For the first time since 1980 Greece has pursued a positive policy concerning Turkey. In fact, a closer look would reveal that, in terms of both Cyprus and Aegean, Greece "had taken" from Turkey much more than what was given to Turkey in

Helsinki. Nevertheless, both Turkey and Greece were contented in general and Europeanization has been effective for the first time in bringing into relief the crises between the two countries.

If one is to understand the degree to which Europeanization was effectual in the relations between Greece and Turkey, one has to look at the period between December 1997 and December 1999. It can be said that the main factor behind Turkey's approach to Öcalan scandal is also Europeanization. Another important point is that the significance of a "relatively" certain perspective Turkey got from the EU was realized. Being declared to be a candidate, Turkey, after 2000, took institutional, legal and administrative arrangements with an inconceivable tempo and determination. I., II., and III. Harmonization Packages as well as Constitutional changes, arranged with the aim of fulfilling the Copenhagen political criteria, received approval from the TGNA in 19 February, 9 April, and 3 August 2001, respectively.

Although the tension created by the process leading to the Cyprus-GA's membership to the EU continued, Turkey evaluated the crises it had with Greece after December 1999 within the framework of "Europeanization" and this could be explained to public. The reversal of this atmosphere in Turkey happened in 2004. Emphases like "open-endedness," "assimilation capacity," "referendum," "recognition of Cyprus," etc. have created a skepticism in Turkey as to the issue of EU, if not an opposition; and this has obstructed both the continuity of reforms and the brave steps with respect to the foreign policies on the issues of Greece and Cyprus.

b. The Protocol Summaries: TGNA 21st Term (21-1, 21-2, 21-3 and 21-4 Legislative Years): April 1999-October 2002

For this section covering the four legislation years (21-1, 21-2, 21-3 and 21-4) during the 21st. Term of the TGNA, in the examination of the TGNA protocols, approximately 7000 pages of protocol from 55 Sessions where the issues of EU, Greece, and Cyprus are discussed are examined.

Covering the period between April 1999 and October 2002, the 21st Period of the TGNA witnessed crucial developments like the new form of relationship with Greece established after the capture of A. Öcalan, or the proclamation of Turkey as a "candidate state". Throughout this period, which also brought to light significant hints regarding the analysis of the concept of "Europeanization" in the context of the Turkey-Greece-EU relations, DSP-MHP-ANAP coalition government under the presidency of B. Ecevit was in power. Despite being highly fragmented and

problematic, it is this period during which the astonishing legal and administrative arrangements in relation to the issue of EU like the abolishment of capital punishment took place.

In this period, discussions revolved around the EU and Cyprus issues. By the same token, Turkey-Greece relations came up in the context of the EU. Thus, what we have in hand is trilateral relations involving the EU rather than bilateral ones. Apart from that, the issue of Western Thrace Turks came up in response to the minority foundations discussed in relation to the harmonization laws as well as the EU's criticisms against the non-Muslim minority policies in Turkey,

57. Government was established under the Prime Ministry of DSP leader B. Ecevit, who had won a great victory in the elections. The government programme, read in the TGNA in 6 June 1999, says: *"Well-intentioned and constructive attempts will be maintained to solve through dialogue our problems with Greece, especially the ones related to Aegean. In this regard, we expect from our neighbor, Greece, first and foremost to adopt a definite position on the struggle against terrorism including PKK and not to let the EU shadow fall onto our relations"*⁷⁸ Apparently, insistent use of the expression "EU shadow" in the Government programme emanates from the annoyance about Greece's use of the EU as a means against Turkey for its own national interests. The effort Turkey has put forth for EU membership has provided Greece since 1981 with a great space for political maneuver in terms of its Turkey policy and this has bothered Turkey. The following excerpt from the Government Programme refers to the conflicts Turkey has had with Greece: *"Turkey's full membership to the EU is its right stemming from the history, the geography and the agreements. We will strive for Turkey's full membership to the EU with the equal rights and status other members have. While taking its place in the process of integration in Europe, Turkey will always continue to protect its national rights and interests with the utmost care."*⁷⁹ Referring to the 1997 Luxembourg Summit in the speech he gave in the TGNA, Prime Minister Ecevit expresses how vulnerable Turkey's EU policy is to concessions for Greece: *"With our culture, our history, our geography, we are European; however, we are not only European. We are, at the same time, a Central Asian country, a Middle Eastern country, an East Mediterranean country, a Black Sea country, a Balkan country, partly an African country and for the very reason that we are successful in harmonizing these roots, we have come*

⁷⁸ TGNA Protocol: 6 June 1999 (T.B. M. M. Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 11. Birleşim)

⁷⁹ TGNA Protocol: 6 June 1999 (T.B. M. M. Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 11. Birleşim)

to be the key country of the Euroasianization process. In a way, we have to be grateful for the ones that shut the EU's door to our face as they have helped us to realize that the world does not consist of Europe only.” It is worth noting that Ecevit here questions the logic behind Greece's decisive role in Turkey's EU path: *“The ones opposing our membership put forward Greece as an excuse. Then, this means that tiny Greece has taken the huge EU captive. Which one is exploited by the other against Turkey, is it Greece or is it EU; it is hard to tell actually, maybe both of them.”*

Being from the MHP whose nationalistic discourse brought to the party quite a success in the elections and made it the second party in the TGNA, Oktay Vural in his speech in 24 June 1999 accuses Greece of “trying to isolate Turkey from the West and the Balkans, to form an Orthodox axis around Turkey, a united Helen area including Cyprus Greek Administration as well as a solidarity alliance with the countries Turkey has fragile relations with such as Armenia, Iran, and Syria.” Vural particularly notes that apart from the Cyprus issue, Turkey and Greece have many other problems such as the Aegean problems, policy of systematic oppression on the Western Thrace Turkish minority, and Greece's support for the activities against Turkey including PKK. “That Greece is a country that supports terrorism is evident. As the MHP, we think that a dialogue without Greece's putting an end to the activities against Turkey and giving up on its support to PKK does not make sense.”⁸⁰ Orhan Bıçakçıcıoğlu from the same party, drawing our attention to the latest developments that revealed the connection between Greece and the PKK leader, asserts that “it is not an adequate policy to say ‘we won't get into a dialogue unless Greece sorts out this terror issue;’ Turkey should teach Greece a lesson.” He further states that “if needed, we should respond Greece with arm forces, we should disturb them every now and then, and if necessary, we should sabotage their tourism as they do to ours...when we put an end to this terror, only then Turkey would be a leader country in the world, only then we make both Greece and the EU accept what we want”⁸¹

During the TGNA sessions held in 26 June 1999 the Cyprus issue was discussed. *“We should explain very well to all parties that the inclusion of Cyprus Greek Administration, with the help of Greece's extraordinary efforts, as the only representative of Cyprus into the process of the full EU membership would make the resolution of the conflict even more difficult,”* says Hüseyin Kansu (a MP from the FP) emphasizing also the

⁸⁰ TGNA Protocol: 24 June 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 21. Birleşim.)

⁸¹ TGNA Protocol: 24 June 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 21. Birleşim.)

need for support for the TRNC President Rauf Denktaş.⁸² The former Prime Minister and the DYP leader, T. Çiller puts forth similar views and after expressing her annoyance about Cyprus plan of G-8 she warns that "Greece will stand in front of us having the world behind it."⁸³

The TGNA, on the occasion of 25th anniversary of Cyprus Peace Intervention, assembled in 15 July 1999 with a special agenda. In the meeting, both the representatives of the Government and of political parties and the TRNC President gave speeches; then the declaration (the TGNA Decision) was published with the conjoint bill and the consensus of all the political parties represented in the TGNA. All the speakers in the TGNA regardless of their position (power-opposition) and the political parties they belong to states that Cyprus-GA's becoming a member of the EU is illegal, but in case it happens, the island will definitely be divided and also that Greece uses international institutions like EU for its own interests and this attitude deepens the conflicts. Speaking in the meeting, the Minister of State responsible of Cyprus S. Sina Gürel from DSP reminds of Turkey's objections to the process of Cyprus-GA's entrance to the EU and then emphasizes that if the membership gets materialized, the Turk-Greek balance will be off-balance, which in turn renders the division on the island permanent.⁸⁴ Describing the Cyprus-GA's EU membership as "enosis," the Deputy Prime Minister and the MHP Leader Devlet Bahçeli expresses his worry that this situation implies, regarding the Cyprus issue, a shift of the ground from the UN to the EU. Along similar lines, the FP Leader, Recai Kutan, declares his support for the Government and says: "*Greece's attempts to include Southern Cyprus in the EU as the republic of Cyprus are totally wrong. We ask EU to be more careful on this subject. Cyprus problem can not be solved with these kinds and Turkey will never submit to this fait accompli anyway. By taking Southern Cyprus in, our European friends will only make the resolution of the Cyprus problem more difficult.*"⁸⁵ The Deputy Prime Minister and the ANAP Leader, M. Yılmaz, also makes a speech with a similar content. According to him, Greece can not exert pressure on Turkey by means of its EU membership, it realized this fact after the Luxembourg Summit: "*Greek Side believes that it will be able to realize via EU its desire to unite with Greece, a desire that it could not realize through violence and oppression before 1974... In this way, Greece-Cyprus-GA team has planned to pressure Turkey and Cyprus Turkish side, yet they have been quite off the mark as they supposed that Turkey will*

⁸² TGNA Protocol: 26 June 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 23. Birleşim)

⁸³ TGNA Protocol: 29 June 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 26. Birleşim).

⁸⁴ TGNA Protocol: 15 July 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim)

⁸⁵ TGNA Protocol: 15 July 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim)

make concessions about Cyprus for the sake of entering the EU. In response to the historical mistake the EU made in Luxembourg by giving the green light to the Cyprus-GA's illegal application for membership, Turkey gave the appropriate answer right off."⁸⁶

Speaking in the meeting in 15 July and met with great interest and support in the TGNA, the President of the TRNC, Rauf Denktaş, claims that the EU accepted Cyprus-GA's application by submitting to Greece's black mail; for the Greeks, the priority is not to compromise but to have all of Cyprus under the artificial title of "Cyprus Government," and EU path is a thoughtful step towards this end.⁸⁷ Denktaş says: "Murmurs coming from the EU and the decisions taken so far unfortunately supports the Greeks' approach. With this approach that denies Turkey the right to speak, what has been carried out is a plan to abolish Turk's rights on Cyprus through making Cyprus member of the EU that has submit to Greece's black mail. This is what we resist against; our resistance is against the ones who want to keep Turkey away from Cyprus and its region. Our struggle is for the survival and empowerment of Turkish Republic of Northern Cyprus, also safeguarding the rights and interests of Turkish Nation in Cyprus and in Eastern Mediterranean, we will never turn away from this goal."⁸⁸ For Denktaş, Cyprus's EU membership will pave the way for the annexation of the island by Greece. In this way, a not-openly-declared enosis will take place indirectly within the EU. Denktaş also notes that in case the EU accepts only the Cyprus Greek Administration as a member, the axis of the negotiations made for a resolution on the island will shift from the UN to the EU, where Greece is influential, that is to say the Cyprus issue will become a Turkey-EU problem.⁸⁹

Following Denktaş's speech, the bill in which Cyprus issue is qualified as "a national matter" was accepted by the conjoint bill and the consensus of all the political parties represented in the TGNA.⁹⁰ Apart from Turkey's support for TRNC, the following points strike out in the bill:

"The points below are agreed to be announced to the world public"

- *TRNC, along with Turkey, has put forth every effort and good intention to find a just and permanent solution that will ensure the existence and security of both societies on the island. In contrast, Greece-Cyprus-GA side has not given up its enosis*

⁸⁶ TGNA Protocol: 15 July 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı 34. Birleşim)

⁸⁷ TGNA Protocol: 15 July 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim)

⁸⁸ TGNA Protocol: 15 July 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim)

⁸⁹ TGNA Protocol: 15 July 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim)

⁹⁰ "Due to the 25th anniversary of the Cyprus Peace Intervention, the joint motions of the political party groups represented in the TGNA as to the TGNA's full, unconditional and continuous support for the TRNC" TGNA Protocol: 15 July 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim)

*dream, its aspiration to go back before 20 July 1974, has made a possible compromise more difficult every time by encouraging foreign intervention instead of pursuing negotiations between the parties in concern. Finally, Cyprus Greek Administration's application for EU membership and its acceptance by EU has obstructed the solution process and has paved the way for Greece's entrenchment in Southern Cyprus within the framework of the EU. It is impossible to accept this.*⁹¹

- *As a result of Greece's endeavors to draw foreign powers into the Cyprus issue Cyprus issue is addressed in the G8s Cologne Summit's final declaration and a call -practically a direction- to the United Nations was announced. We decry and reject it entirely.*
- *In this meaningful anniversary of the Cyprus Peace Intervention ...On the issue of Cyprus as a national cause, the TGNA's full support for TRNC will continue without any interruption or condition. There is no room for doubt on this matter.*⁹²

The Minister of Foreign Affairs İsmail Cem's speech in the TGNA following his visit to USA in 12 October 1999 shows his high deliberateness on Greece and the EU subjects. "As I said in USA," says Cem, "the problems between Greece and Turkey do not have easy solutions... both countries have not shown any tendency to give up any of their claims "that," they think, "are true"⁹³. He also emphasizes that we should not exaggerate the softening between Greece and Turkey, as in fact both countries strive for their own interests, so the point is to find the common interests, if there are any, and ensure a rapprochement on the basis of those interests. He continues: "*I also put the following very clearly before: There has not been so much of a change in Greece's policies and attitudes. The change in Greece is this: The previous Greek foreign policy, the Greek policy a year ago assumed that Greece's interest lies with being in conflict with Turkey, being in tension with Turkey; that is to say, Greece's previous policy equates Greece's interest with being in opposition to Turkey. Greece's current policy, again in the same way, is the foreign policy of Greek interest; however, today, the point at issue is a Greek foreign policy that sees Greek interest in not being in conflict with Turkey, in decreasing the political tension in the Aegean.*"⁹⁴. He notes that the developments regarding the EU issue would provide Turkey with a "candidate" status in Helsinki, which will imply that the EU gives up

⁹¹ TGNA Protocol: 15 July 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim)

⁹² TGNA Protocol: 15 July 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim)

⁹³ TGNA Protocol: 12 October 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 2. Yasama Yılı, 5. Birleşim)

⁹⁴ TGNA Protocol: 12 October 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 2. Yasama Yılı, 5. Birleşim)

discriminating against Turkey; for him, this should not be exaggerated though, in this sense, they will not negotiate Turkey's national interests: "We are aware and conscious of the fact that Turkey's foreign policy vision is so wide that it is not confined to EU only."⁹⁵ It seems that the self-confidence based on the changing atmosphere following the Öcalan case along with the change Greece had made in its discourse about Turkey had an impact on Cem's attitude.

Speaking in the same session, Kamran İnönü from the ANAP puts this situation very clearly. Noting that Greece, after its gestures following Öcalan and the earthquake, has begun to create in the EU a kind of an atmosphere that expects Turkey to make similar gestures in turn, he warns that Greece is trying to get advantage almost without making any changes, except stylistic ones, in its national interests and policies. *"It is not possible to be discontent about the recent developments with our neighbor, Greece;"* says K. İnönü, *"dialogue is very useful indeed, especially between neighbors; however what we have here is rather a change in style; there is no change regarding the goals. ... We have been particularly contented with their humane approach during the disaster also. Just after that came their call: 'We are expecting a gesture from Turkey.' What is this gesture? Accepting to a certain degree their claims on the Aegean. What is this gesture? To accept their claims on Cyprus and making concessions therein. The third component of this gesture is not to prevent -even easing- the entrance of Cyprus into the EU despite this being against the London and Zurich agreements. ... Not only this; it was said in 6 September that 'the issue of allowing for Turkey's candidacy in Helsinki depends on the position Turkey takes and the policy it sets forth throughout this time regarding the Aegean and Cyprus.'"*⁹⁶ Holding a similar view, Oktay Vural from the MHP argues that the change in Greece's approach can be seen as *"a mask to gain back its lost prestige on the international platform."*⁹⁷

The heavy traffic preceding the acceptance of Turkey as the EU's candidate state in the EU State and Government Heads Summit organized in Helsinki, 10-11 December 1999, turned into a crises due to the problems between Turkey and Greece. Greece insistently demanded that a schedule on the Aegean and the Cyprus issues should be given to Turkey, and sanctions should be applied regarding these subjects in case Turkey does not create solutions (expectedly) in line with Greece's policies. Although Turkey was not totally satisfied, the crisis was

⁹⁵ TGNA Protocol: 12 October 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 2. Yasama Yılı, 5. Birleşim)

⁹⁶ TGNA Protocol: 12 October 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 2. Yasama Yılı, 5. Birleşim)

⁹⁷ TGNA Protocol: 12 October 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 2. Yasama Yılı 5. Birleşim)

overcome also with the US President B. Clinton's special efforts and Turkey was declared as "candidate country" therefore. It was clearly understood in Helsinki that the factor that had turned the Turkey-EU relations into a problem and even into a crisis was the problems Turkey had with Greece. Turkey had problems with the Copenhagen Criteria too, yet Greece, using the advantage of being an EU member, was creating *de facto* situations that do not exist in those criteria, thus shaping EU decisions on the basis of its own political choices. Greece tries to solve the problems in line with its own interests as it is able to put pressure on Turkey through the EU, which has become the most important means for Greece's national policy. Since the political dialogue between Turkey and the EU came to a halt following the 1997 Luxembourg Summit, Greece was so much troubled as its ability to pressure Turkey was constrained. In fact, Greece's positive attitude on the way leading to Helsinki can partly be explained by this. That Turkey remains on the EU ground which Greece can control and influence is vitally important for Greece. In the 12th article of the Summit decrees taken after long negotiations in Helsinki, it says: "*Turkey is a candidate state on its way to join the Union based on the same criteria applied to other candidate countries,*" in the same paragraph, however, Turkey is also expected to conform, beside the Copenhagen Political Criteria, to the principals in the 4th and 9th articles.⁹⁸

12. The European Council welcomes recent positive developments in Turkey as noted in the Commission's progress report, as well as its intention to continue its reforms towards complying with the Copenhagen criteria. Turkey is a candidate State destined to join the Union on the basis of the same criteria as applied to the other candidate States. Building on the existing European strategy, Turkey, like other candidate States, will benefit from a pre-accession strategy to stimulate and support its reforms. This will include enhanced political dialogue, with emphasis on progressing towards fulfilling the political criteria for accession with particular reference to the issue of human rights, as well as on the issues referred to in paragraphs 4 and 9(a).

4. ... In this respect, the European Council stresses the principle of peaceful settlement of disputes in accordance with the United Nations Charter and urges candidate States to make every effort to resolve any outstanding border disputes and other related issues. Failing this they

⁹⁸ Bulletin EU: 12-1999. I.3.12.

*should, within a reasonable time, bring the dispute to the International Court of Justice. The European Council will review the situation relating to any outstanding disputes, in particular concerning the repercussions on the accession process and in order to promote their settlement through the International Court of Justice, at the latest by the end of 2004. Moreover, the European Council recalls that compliance with the political criteria laid down at the Copenhagen European Council is a prerequisite for the opening of accession negotiations and that compliance with all the Copenhagen criteria is the basis for accession to the Union.*⁹⁹

9. (a) *The European Council welcomes the launch of the talks aiming at a comprehensive settlement of the Cyprus problem on 3 December in New York and expresses its strong support for the UN Secretary-General's efforts to bring the process to a successful conclusion.*¹⁰⁰

(b) *The European Council underlines that a political settlement will facilitate the accession of Cyprus to the European Union. If no settlement has been reached by the completion of accession negotiations, the Council's decision on accession will be made without the above being a precondition. In this, the Council will take account of all relevant factors.*¹⁰¹

Despite the excitement and cheer they created in Turkey, Helsinki Decrees were subject to intense discussions in the TGNA as to the clauses it has regarding the issues of Greece and Cyprus. Because, the "political cost" of Turkey's being declared as "candidate" in Helsinki was to resolve the cases of boundary with Greece, if not, to reach a solution until the end of 2004 by resorting to the Court of Justice. As far as Cyprus is concerned, active support to the UN's efforts was being expected from Turkey; in case it did not lead anywhere, that is to say, if a solution on the island could not be reached, it is stated, it would not be a precondition for the membership of Cyprus-GA. The only point that put Turkey at ease is the following sentence: "*the Council will take account of all the relevant factors.*" To dispel Turkey's doubts whether the points in the decree will be regarded as a "criteria," the President of Finland, also then the President of the EU Council, Lipponen wrote a letter as to

⁹⁹ Bulletin EU: 12-1999. I.3.4

¹⁰⁰ Bulletin EU: 12-1999. I.3.9a

¹⁰¹ Bulletin EU: 12-1999. I.3.9b

how to understand the decrees and sent it to the Prime Minister Ecevit. In his letter, Liponnen stresses that there is no other criteria in addition to the Copenhagen Criteria; *"The references to 4. and 9. paragraphs have nothing to do with membership criteria, they imply political dialogue."*¹⁰² In fact, the commentaries in the newspapers published in Greece in 2 December 1999 summarize the situation: The title of the news in Katimerini reads "Greece has got what it wants; and Turkey, its ticket to Europe." Under it says: "As far as it is understood from the decree text, Greece has made most of its conditions get accepted but more important than this is, along with Turkey's orientation towards Europe, the creation of an atmosphere within the frameworks of UN and EU for both countries to live together." We read then in Elefterotipiya that *"as Turkey has become a candidate to the EU, Turkish-Greek problems has turned to be the Turkish-EU problem."*

On the other hand, what the Government side and the parties in power read into the Helsinki decrees is that "candidacy to the EU has won without having made any concessions" on the Greece and Cyprus issues. *"The right to be a candidate for membership has been given to Turkey without any preconditions"* says, for instance the Prime Minister Ecevit. *"In the decree text, there was an expression that could be interpreted as a direction making it necessary to take the Aegean problems we have with Greece to the Court of Justice in 2004 at the latest. We made clear that we can not accept it".*¹⁰³ Ecevit explains what kind of a role the phenomenon of Europe would play in solving the problems between Turkey and Greece: *"As we have a stronger position in Europe, the Aegean problems, I believe, will be solved between Greece and us without any need to resort to the Court."*¹⁰⁴ Highlighting the role of the EU, the Deputy Prime Minister M. Yılmaz argues that *"in the context of both Cyprus and the existing problems with Greece, Turkey will support, and if necessary get involved in, the efforts for a peaceful and just resolution based on facts."*¹⁰⁵

In his speech about the Cyprus-EU connection, the Minister of Foreign Affairs, İ. Cem says that *"We have not, and will not, tied ourselves to EU's policies, and we have made it clear; yet the expression in the paragraph in question is an expression that emboldens the Cyprus Greek side, an expression that orients the Cyprus Greek side towards conflict; so it goes against Turkey's interests."* He, then, underlines an important

¹⁰² Mehmet Ali Birand [2001] Türkiye'nin Avrupa Macerası: 1959-1999, Doğan Kitap, İstanbul, p.535-536.

¹⁰³ TGNA Protocol: 14 December 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 33. Birleşim)

¹⁰⁴ TGNA Protocol: 14 December 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 33. Birleşim)

¹⁰⁵ TGNA Protocol: 14 December 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 33. Birleşim)

point: *"We do not have to undersign the decisions taken by the EU. We have not negotiated this; they sit on their own and take this decision; we are not to undersign this document, it is not subject to discussion."* In fact, it is possible to deduct from this the suggestion that Turkey's involvement in the membership process will contribute to the resolution of problems in the framework of Europeanness.

The Helsinki Decrees made the EU issue be discussed in the TGNA with a frequency that had never seen before; and as far as these discussions about the decrees are concerned, the relations with Greece and Cyprus were evaluated in relation to the EU perspective. Actually, it can be argued that, with Helsinki, the issues between Turkey and Greece have got "Europeanized" unequivocally. Its reflection on the TGNA meetings was obvious. Although the Turkey-Cyprus-Greece-EU connection was being rejected in the official discourse, this connection was being manifested in almost every speech. Claimed in the criticisms coming from the opposition is that Turkey has made concessions on the Cyprus issue without getting any guarantees; that it has paved the way for Cyprus-GA's membership; that now the EU has got involved for the resolution of bilateral problems with Greece in the way Greece wants; that those decrees have turned to be like criteria although they are not called "criteria." Cevat Ayhan from the SP, for example, remarks that Turkey, on the Aegean and Cyprus issues, have been tied up by the involvement of the EU.¹⁰⁶ In this context, the following words by Oktay Vural from the MHP is highly significant: *"We appreciate that Greece is not intruding on the EU negotiations. The necessity to solve our problems needs no mentioning. EU's call to Greece for dialogue could help coming to a resolution."*¹⁰⁷ Turkey has given up the approach that *"the EU shall remain out of this business, dialogue and negotiation shall be done with Greece; as it is between the two countries,"* argues the old Prime Minister and the DYP Leader, T. Çiller, hinting that the EU was becoming the new platform for the problems. *"If you prioritize the candidacy and membership of Southern Cyprus over Turkey,"* continues she, *"you will not be able to prevent the same Southern Cyprus from vetoing you. What will we do then?! So, we must create solutions."*¹⁰⁸ Noting that there are "traps" in front of Turkey, Oğuzhan Asiltürk from the FP explains the difficulty in Turkey to make sense of the fact that Greece was pleased at the decrees at the same time with Turkey.¹⁰⁹ Recai Kutan, again from the FP group, draws our attention to the Greece's advantage deriving from its

¹⁰⁶ TGNA Protocol: 10 December 1999 (TBMM Tutanak Dergisi:21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 32. Birleşim)

¹⁰⁷ TGNA Protocol: 22 December 1999 (TBMM Tutanak Dergisi:21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 46. Birleşim)

¹⁰⁸ TGNA Protocol: 19 December 1999 (TBMM Tutanak Dergisi:21.Dönem, 2.Yasama Yılı, 37. Birleşim)

¹⁰⁹ TGNA Protocol: 14 December 1999 (TBMM Tutanak Dergisi:21.Dönem,2.Yasama Yılı, 33. Birleşim)

full membership by saying that *"in this summit, Greece and Greek side was backed up by the EU on the issues of both Cyprus and the conflicts in the Aegean. Greece-Cyprus-GA's argument has become EU's argument."*¹¹⁰ Speaking on behalf of the DYP, Necati Çetinkaya states that the EU has put forth clear demands on the issues of Greece islands and Aegean, Cyprus as well as A. Öcalan.¹¹¹

The Accession Partnership Document prepared by the EU Council following the decision taken in Helsinki shattered the positive atmosphere in Turkey regarding the EU and the relations with Greece in particular. Having given since the mid 1999 the impression that it had changed its relations with Turkey towards "collaboration-friendship and support with regard to the EU issue," Greece proved in the APD that it kept its old approach about the issues of the conflicts in the Aegean and Cyprus. Pointing out this situation during the TGNA meetings held in 5 December 2000, the Minister of Foreign Affairs, İsmail Cem assures that they will not take a step outside of the decisions taken in Helsinki about the Aegean and Cyprus issues, that they see the issue as part of the "political dialogue and political measures" but absolutely not as "criteria." Greece's approach in the APD shows that its intention was to use these issues as a criterion rather than to consider them "within the framework of political dialogue." Giving the utmost importance to the relations with Greece and having established a close relationship with the Minister of Foreign Affairs of Greece, Papandreaeu, the Minister of Foreign Affairs, Cem confirms the change in Greece's attitude. He says: "In the Helsinki Final Conclusion Declaration, these were not put in front of Turkey as a condition, a requirement...the then the EU President even wrote our Prime Minister a letter explaining that the Cyprus paragraph as well as the paragraph that we call "Aegean" are definitely not a precondition but a part of political dialogue only. That is to say, he gave his guarantee... Then we declared that we had accepted the Helsinki Final Conclusion... Now, what had happened in the meantime; we had faced an effort to change this, to turn these two issues into a criterion; we have solved this problem too. ...Both subjects are under the sub-title "political dialogue and political measures" and both subjects I have just mentioned -which is the critical sentence- bears the expression "in the framework of political dialogue"¹¹²

Almost all of the MPs who spoke in the TGNA agreed that it had been a "mistake" not to have declared Greece as a "terrorist country" because

¹¹⁰ TGNA Protocol: 19 December 1999 (TBMM Tutanak Dergisi: 21.Dönem, 2.Yasama Yılı,37. Birleşim)

¹¹¹ TGNA Protocol: 19 December 1999 (TBMM Tutanak Dergisi:21.Dönem, 2.Yasama Yılı,, 37. Birleşim)

¹¹² TGNA Protocol: 05 December 2000 (TBMM Tutanak Dergisi:21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 24. Birleşim)

of the Öcalan scandal, or not to have resorted to European Court of Human Rights for compensation, and to have trusted Greece after all. For example, Bülent Akarcalı speaking on behalf of the ANAP says: " If we could ever have sued Greece in the European Court of Human Rights for - apart from our martyrs- our people who were killed, whose fields were burnt off, whose cattle were wasted; for the schools, the construction equipments, the hospitals, all burnt down; if we could ever have sued in the European Court of Justice Greece for its having been caught red-handed supporting terror, supporting the terrorist leader with its state, its Prime Minister, its Minister, its Minister of Defense as well as its ambassador; could it be that easier for Greece to put the Cyprus problem in the Accession Partnership Document? ... Apparently, Greece will not be making a radical change in its policies concerning Turkey; until, of course, we have the means that we can use against Greece. What was this means? It was Greece, after Syria, was the country whose support for terrorism was officially and unreservedly confirmed."¹¹³

Pointing out the problem with Greece in his speech, Suat Cağlayan from the DSP in the Government calls Europe on duty to turn Europeanization into a means for the elimination of problems. "*...The best way to bring peace to the Aegean is the discussion by the two countries of the problems as a whole. In this approach, there are responsibilities on the side of the EU as well. If the EU wants the Aegean problem to be resolved justly, all it has to do is to push Greece into dialogue with Turkey*" says Cağlayan. According to him, traces of this can be found in the accession partnership document.¹¹⁴

In the speeches made during the negotiations in the TGNA regarding the budget of Ministry of Foreign Affair Turkey-Greece-EU relations came up in the same conceptual framework. Criticizing in their speeches the Government and the Minister of Foreign Affairs as well as the EU, the representatives of the parties in opposition mention rather frequently how "partial" the EU is to Greece and how Greece, who had worn a "mask of friendship" following the Öcalan scandal, has embraced an "attitude of hostility" again. Here, the most intense criticism against the Government is that Greece was not cornered following the Öcalan scandal. Hüseyin Kansu from the SP in opposition accuses the EU of pursuing a partial policy between Turkey and Greece, and adds: "*You will put as a precondition for Turkey's membership to the EU the resolution of Cyprus problem as well as the conflicts with Greece regarding the Aegean; but, on the one hand, Greece will be in the Union, on the other*

¹¹³ TGNA Protocol: 05 December 2000 (TBMM Tutanak Dergisi:21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 24. Birleşim)

¹¹⁴ TGNA Protocol: 05 December 2000 (TBMM Tutanak Dergisi: 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 24. Birleşim)

*hand, despite all these, you will have the intention and determination to let the Southern Cyprus into the Union... Given this bare fact, if you say "yes" to one side and tell the other "solve your problems first, then you may come in," this suggests your partiality to Southern Cyprus and Greece; needless to say that your sincerity will become doubtful"*¹¹⁵ Turhan Güven from the DYP warns the Government to be more careful in its "friendship efforts:" *"It is good to make efforts for friendly relations with Greece, who is hostile to our country, who even supports terror; as far as the EU is concerned, however, those come to appear on our way and tie us up."*¹¹⁶

Despite the "disappointments" about Greece, which resonated also in the TGNA; particularly through the close relationship between the Minister of Foreign Affairs Cem and Papandreu, the multi-dimensional relations between Turkey and Greece got concentrated and diversified with respect to pre-1999. Accepted in 26 April 2001, the collaboration deal, which is by and large about issues like terror, drugs, organized crimes, illegal immigration, was made a law by the TGNA. So was the agreement on "mutual inducement of investments" on the same day.¹¹⁷

One of the important developments of this period was the breaking up of the FP into two groups. Recai Kutan and his friends representing the party's traditional line founded the Felicity Party, whereas the ones representing the young and "modern" side of the party founded in 14 August 2001 the Justice and Development Party under the leadership of R.T. Erdoğan and A. Gul. Taking the floor on behalf of the AK Parti in the TGNA meeting in 9 December 2001, M. Necati Çetinkaya asserts that Cyprus issue has almost been identified with the EU and emphasizes that a serious mistake was made in Helsinki. According to Çetinkaya, Greece has left the issue to the EU through a policy -very successful from its viewpoint- and has retreated.¹¹⁸ In the same meeting, another MP from the AK Parti, Azmi Ateş asks the Government the question *"How is Turkey to take for granted that the ESDP will not be intervening with our problematic zones with Greece?"* and points out the problems stemming from Greece's use of the EU as a means.¹¹⁹

In her speech in the TGNA in 12 December 2001, former Prime Minister and DYP President T. Çiller, pointing out the emerging problems about Cyprus, and particularly Cyprus's becoming an EU member, asks the

¹¹⁵ TGNA Protocol: 18 December 2000 (TBMM Tutanak Dergisi: 21.Dönem, 3.Yasama Yılı, 21. Birleşim)

¹¹⁶ TGNA Protocol: 26 April 2001 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 3. Yasama Yılı, 92. Birleşim)

¹¹⁷ TGNA Protocol: 26 April 2001 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 3. Yasama Yılı, 92. Birleşim)

¹¹⁸ TGNA Protocol: 9 December 2001 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 3.Yasama Yılı, 35. Birleşim)

¹¹⁹ TGNA Protocol: 9 December 2001 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 3. Yasama Yılı, 35. Birleşim)

Government if it is going to take this risk. *"We pay the price" you claim; are you going to abandon the EU? No; Turkey does abandon neither Cyprus nor the EU.*" The EU (one can call it Europeanization), according to Çiller, is the most important factor in determining Turkey's policies about Greece and Cyprus.¹²⁰ Mustafa Geçer, speaking on behalf of the SP, claims that the EU has recognized the Cyprus-GA as the only representative of Cyprus and Turkey overlooked this in Helsinki; from then on, in case of a friction or a crisis with Cyprus, Turkey has taken the risk of finding itself not only against Greece but the whole Europe.¹²¹

¹²⁰ TGNA Protocol: 12 December 2001 (TBMM Tutanak Dergisi: 21.Dönem, 4.Yasama Yılı, 38. Birleşim)

¹²¹ TGNA Protocol: 25 December 2001 (TBMM Tutanak Dergisi: 21.Dönem, 4.Yasama Yılı, 41. Birleşim)

4. TGNA 22nd Term (22-1, 22-2, 22-3, 22-4. Legislative Years): November 2002-July 2004

a. General Political Situation: 2002-2006

In the elections held in 3 November 2002, a real political earthquake happened; only the AK Parti and the CHP could get in the TGNA while the ANAP, the DYP, the DSP, the MHP fell under the 10% election threshold. Since R.T. Erdoğan was not an MP then due to the political ban forbidding his participation in the elections, it was the Prime Ministry of A. Gül under the presidency of which the 58. Government was established in 18 November 2002. Just after the elections, R. T. Erdoğan pursued a highly active policy for a negotiation date in the EU Council Copenhagen Summit in 12-13 December 2002 to begin the membership negotiations with the EU; therefore pleased both Turkey and the EU, who had been wondering about the way the AK Parti was going to take. It could easily be argued that the main concern behind the AK Parti's clinging to the EU policy with that much of a determination and insistence is the issue of legitimacy within the domestic politics.

After four months of Government under the Prime Ministry of A. Gül, R. T. Erdoğan entered the parliament thanks to the repetition of the repudiated elections in Siirt; and following A. Gül's resignation, R. T. Erdoğan became the Prime Minister in 14 March 2003. After the elections in 3 November 2002, the AK Parti hastened with an increasing willingness and effort the endeavors to fulfill the Copenhagen Criteria; endeavors that had started with the previous parliament. The main reason for Turkey's insistence in the December 2002 Summit was the fact that Cyprus-GA was going to be an EU member by 1 May 2004. This situation made it necessary for Turkey to carry out a bidirectional strategy.

In the European Council Copenhagen Summit held in 12-13 December 2002, it was agreed that the ten candidate states including the Cyprus-GA was going to be members by 1 May 2004. In the "Turkey" section of the Conclusion Report of the Summit, in the light of the Council's 2004 Progress Report and the Commission's opinion, it is said that in case it is agreed in the December 2004 Summit that Turkey has fulfilled the Copenhagen political criteria, the negotiations will start without any delay.

The "harmonization" with the Copenhagen Political Criteria packages were carried on in the year of 2003 too. The TGNA arranged and accepted 4. 5., (11 and 23 January 2003) and 6. (19 July 2003) "harmonization laws" in this period. In the meantime, entrusted with the task of monitoring and negotiating the developments regarding the process of joining the EU, the "European Union Harmonization Commission" was established in 19 April 2003. This Commission was to check whether the bills and legislative proposals presented to the TGNA as well as the decree laws are in line with the EU legislation, and to deliver opinion accordingly. On the Cyprus issue, which is the most important subject matter of Turkey's relations with the EU and Greece, the negotiations about the plan that the UN General Secretary Annan put forth continued throughout the year of 2004. Despite the efforts for a resolution, however, the process of the Cyprus-GA's way leading to the EU continued without any interruption and the Cyprus-GA confirmed with the EU the Accession Agreement in 14 June 2003.

2004 was the year of highly critical developments on Turkey's way to the EU, particularly in the context of Cyprus. The AK Parti Government, for the first time, took a different political position on Cyprus issue than of Rauf Denktaş. Realizing the importance for the future of Turkey with the EU of reaching a solution within the framework of Annan Plan, the Government intensified its campaign of pressure on the TRNC. Although there was almost no obstacle for the Cyprus-GA's becoming a EU member by 1 May 2004 under the name "Republic of Cyprus," Turkey was trying to realize the significance of the problems it was going to face with the new EU following 1 May, that is to say, it was trying to determine a new policy within the framework of "real-politics." This situation resonated in the TGNA too; the AK Parti Group, which declared many times -and finally in 6 March 2003- its full agreement with the TRNC and its legendary leader, Rauf Denktaş, supported the Government's "resolution" policy. The opposition, on the other hand, made remarks manifesting its perception of the situation as nearly a "betrayal." As far as the Cyprus issue is concerned, such a disagreement in the TGNA had never happened before.

That Cyprus-GA was going to become an EU member regardless of a resolution was confirmed by the remarks coming out of the EU in this period; clarified also in those remarks was that in case of an acceptance of Annan Plan by both sides, the EU would make a new arrangement taking this development into account. The EU Council gathered in Brussels in 25-26 March 2004 underlined its support for finding a permanent resolution to the Cyprus problem in the light of the UN Security Council's solutions. In the referendum held simultaneously on both sides of the

island in 24 April 2004 the %64.9 of Turkish people accepted the Annan Plan, whereas the %75.83 of the Cyprus-GA rejected it. The possibility of the entrance to the EU of a "United Cyprus" was gone thereby. Despite this, however, the EU confirmed the "Cyprus Statute" in 29 April and thus showed that Turkey's good intention and its efforts towards resolution were not to be ignored, Turkey's positive approach on this subject was going to be taken into consideration. The 5th expansion of the EU with 10 new members came true in 1 May 2004.

In fact, the AK Parti Government's Cyprus Policy bore highly political risks. Undertaking this risk, the government carried on with the reforms while trying to ensure that the negotiations start following the Summit to take place at the end of 2004. In the meantime, a highly significant decision implying that Turkey had fulfilled the Copenhagen Political Criteria was declared by the European Council Assembly of Parliaments in 22 June and the Council terminated the process of monitoring Turkey thereby. Both the European Council 2004 Turkey Progress Report declared in 6 October 2004 and the related recommendation document stated that Turkey had fulfilled the political criteria and advised that the negotiations for joining the EU should begin. In the EU Council of State and Government Heads Summit Meeting held in Brussels in 16-17 December, it was decided that Turkey had fulfilled the Copenhagen political criteria enough to begin the negotiations and anticipated that the negotiations were to start in 3 October 2005.¹²² In the Summit decisions, however, there were also verdicts - that were going to create problems and cause the negotiations to be frozen under 8 headings-regarding what Turkey had to do with respect to its relations with Cyprus and Greece:

"19. The European Council welcomed Turkey's decision to sign the Protocol regarding the adaptation of the Ankara Agreement, taking account of the accession of the ten new Member States. In this light, it welcomed the declaration of Turkey that "the Turkish Government confirms that it is ready to sign the Protocol on the adaptation of the Ankara Agreement prior to the actual start of accession negotiations and after reaching agreement on and finalizing the adaptations which are necessary in view of the current membership of the European Union."

20. The European Council, while underlining the need for unequivocal commitment to good neighborly relations welcomed the improvement in Turkey's relations with its

¹²² Bulletin EU: 12-2004.

neighbors and its readiness to continue to work with the concerned Member States towards resolution of outstanding border disputes in conformity with the principle of peaceful settlement of disputes in accordance with the United Nations Charter. .”

2005 passed by with the problems arose between Turkey and Cyprus-GA in the context of Ankara Protocol. Met in Luxembourg in 13 June 2005, the EU Ministers of Foreign Affairs signed the Protocol that expands the Ankara Agreement to cover the 10 new states. In the conclusion report the EU Government and State Heads Summit released in 16-17 June, there was no direct statement about Turkey; yet, with reference to the previous Summit decisions, the necessity to fully implement the decisions was emphasized. In 29 June 2005, on the other hand, the European Commission announced “The Outline of Accession Negotiations Framework for Turkey,” one of the Turkey-oriented documents expected to be prepared sometime in the year 2005. In the outline there a list concerning the general principles framing the negotiations, the content of the negotiations, the negotiation procedures, and the negotiation headings.

In the meeting the EU Council of Ministers of Foreign Affairs held in Brussels in 18 July, the discussion on the outline was postponed to the unofficial Council of General Affairs and Foreign Relations in 1-2 September, due to the fact that Turkey had not yet signed the protocol expanding the Additional Protocol to include 10 new members. In 1 May 2004, Turkey signed the “Supplementary Protocol” expanding the Ankara Protocol, which also constituted in 30 July 2005 the juridical basis of Turkey’s relations with the EU, to include the 10 states that became EU member in 1 May 2004. Following this signing, Turkey published a declaration clarifying that signing the Supplementary Protocol did not mean that Turkey recognized the Cyprus-GA named as “The Republic of Cyprus” in the Protocol. This declaration was met with Cyprus-GA’s reaction and the Cyprus-GA strived to make the EU publish a joint declaration against Turkey. These endeavors resulted in a counter declaration published in 21 September 2005 on the issue of Cyprus. Emphasized in this declaration was that the EU recognized only one legal government in Cyprus, also that Turkey had to recognize Cyprus not before it becomes a member but during the negotiation process, also that it had to open its airports and harbors to the Greek side. Gathered in Luxembourg in 3 October 2005, the EU Council of General Affairs and Foreign Relations, authorized by the Conclusion Report of the EU State and Government Heads Meeting in December 2004, confirmed with Turkey the membership negotiations framework document. Thus, negotiations

were officially started. Following the beginning of negotiations, however, criticisms and discussions remained as to whether Turkey has fulfilled its obligations -stemming from the Ankara Agreement and the Customs Union- for the Cyprus-GA. Gathered in the EU Council of General Affairs, the Ministers of Foreign Affairs of the EU member states accepted the Commission Advice dating 29 November and suggesting the suspension of negotiations for 8 headings. In this framework, it was decided that the 8 headings, which cover the political areas concerning Turkey's restrictions against the Cyprus-GA, was not going to be opened or be temporarily closed until the Commission confirmed that Turkey kept its promises with respect to the Supplementary Protocol.

**b. Protocols: November 2002- December 2006: TGNA 22. Term
1, 2, 3, 4. Legislative Years**

For this section covering the four legislative years (22-1, 22-2, 22-3 ve 22-4) during the 22. term of the TGNA, in the examination of the TGNA protocols, approximately 5500 pages of protocol from 55 Sessions where the issues of EU, Greece, and Cyprus are discussed are analyzed.

3 November 2002 election is one of the most important elections in Turkish history. As a result of this election and due to the 10% election threshold, only the AK Parti, the CHP and 8 independent MPs won the right to be represented in the TGNA while the AK Parti, winning almost the two third of the seats, has found an ample space to act easily.¹²³ It seems, however, that both the AK Parti and the CHP have made their mark on the TGNA discussions. As far as the policies about the EU, Cyprus and Greece are concerned, the difference put forth by the AK Parti Governments, first under the Prime Ministry of A. Gul, then of R. T: Erdoğan has resonated in the TGNA. The idea of "Europeanness" and making policies revolving around this have unprecedentedly come to forward in the 22nd term of the TGNA. That being a one-party majority government provides easiness in important and risky fields of foreign politics and the general optimistic atmosphere with respect to the EU can be sensed from the discourses of the MPs.

As the Prime Minister of the first AK Parti Government that came into power in 18.11.2002 and served for 4,5 months, A. Gul, explains the viewpoint of his party on the issues of EU-Greece and Cyprus in the

¹²³ Followings are the parties represented in the TGNA and the numbers of MPs they have by the February 2007: AK Parti:354 , CHP: 153, MP:21 , Independent: 9, DYP:4, YP:1, SHP: 1, PAP:1, Total: 544 (6 empty).

speech he made in the TGNA (17 December 2002) just after the EU Council Copenhagen Summit (12-13 December 2002). Following this summit also called "date for a date" for Turkey, where it is said that *"If it is confirmed in the 2004 Progress Report that Turkey has fulfilled the Copenhagen political criteria, membership negotiations will begin right away."*¹²⁴; Gül's speech, being a reminiscent of the concept "Europeanization," expresses the idea that Turkey as an EU member will be able to solve its problems regarding Greece and Cyprus much more easily. The following excerpt by A. Gül shows his positive approach to the idea of *"resolving the problems regarding Greece and Cyprus under the roof of the EU"*

*"We highly desire for an ultimate peace in Cyprus; but we have to ensure that the events we fear will not emerge once again, Cyprus has to be a peace island. Once these are taken for granted, a peace there is for the benefit of all of us; this island has to be a peace island. I even said to all that there is a shortcut. Since we think of EU as a home; once we are at home all together, all those problems will be resolved automatically; for even boundaries will be meaningless. As the boundaries among 15 countries have lost their meaning today, the boundaries between Turkey and Cyprus, Cyprus and Greece, Greece and Turkey will not be that much important tomorrow. So, I said, we shall go in that home all together, we shall hasten this process and in this way problems shall be resolved thereby."*¹²⁵

After he argues with insistence that the ultimate decision on the Cyprus issue was taken in 1999, the Prime Minister Gül declares his expectation from the EU its support for resolving the problem (*"EU should help resolving the Cyprus problem, it should not be in an attitude making a resolution there even more difficult"*). He also argues, on the other hand, that the issue should not be brought to the EU, but rather be solved under the UN roof: *"The negotiations in Cyprus are going on under the supervision of the United Nations. It is also the argument of Turkish state; not to carry this to the EU, to resolve this issue under the supervision of the United Nations."*¹²⁶ Another view that Gül underlines in his speech concerns the sensitivity the Cyprus issue creates in the society. His following statement signals a very important political change: *"I would like to draw your attention to one point: Let us think the Cyprus issue in the long run, let us consider the interests of Turkey, of the*

¹²⁴ Bulletin EU: 12-2002.

¹²⁵ TGNA Protocol: 17 .12.2002 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 11. Birleşim)

¹²⁶ TGNA Protocol: 17 .12.2002 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 11. Birleşim)

TRNC; let us keep these away from polemics, from internal political issues" Gul's approach makes it possible for Europe to intervene with the process and to be a part of the equation; that is to say, it paves the way for "Europeanization" to become a platform for the resolution of problems.

Speaking in the same session, the leader of the main party in opposition, Deniz Baykal, on the other hand, emphasizes that Turkey's starting the negotiations in 2005 instead of 2003 -upon the decision taken in Copenhagen- will bring about utterly important problems; and Turkey will come under pressure on the issues of Aegean and Cyprus by both the EU and Greece as well as the Cyprus-GA, which is to be a full member of the EU in 2004. Baykal says: *"When we sit on the negotiation table in 2005, they will ask if we have resolved our problems with Greece in the Aegean; for, in Helsinki, it was demanded that whatever is necessary for the resolution of the Aegean problem as well as the boundary cases between Turkey and Greece must be done; if a resolution does not come about, the case must be sent to the Court of Justice. Moreover, "Let us not forget Helsinki, Helsinki is on the table too" said Papandreu after the Copenhagen meeting. That is to say, he meant that if we are to turn up in 2005, we shall resolve the Aegean problem before we show up. The postponement of membership negotiations for Turkey means that the responsibility to resolve with Greece the Aegean problems is consigned to us."* He brings out realistically that the problems have got beyond the bilateral talks and the boundaries of the UN platform.¹²⁷

In the session dating 23.01.2003, the Bill Concerning the Approval of the Confirmation of the Collaboration Agreement between the Government of Turkish Republic and the Government of Turkish Republic of Northern Cyprus in the Field of Air Search and Rescue was discussed.¹²⁸ Following Britain's statement that it was going to transfer the responsibility in question of search and rescue to the Cyprus Greek Administration by 1 March 2002, both the Turkish Republic of Northern Cyprus and the Republic of Turkey immediately issued a notam objecting to Britain's unilateral transfer of responsibility of search and rescue to the Cyprus Greek Administration. Elekdağ emphasized that Greece with the support of the EU was making insistent attempts to increase its territorial waters in the Aegean to 12 miles. Speaking on behalf of the CHP in the session in 30 January 2003, Onur Oymen expressed the difficulties Turkey faced -

¹²⁷ TGNA Protocol: 17 .12.2002 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 11. Birleşim)

¹²⁸ TGNA Protocol: 23.01.2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 26. Birleşim)

thanks to the vetoes by Greece- in receiving financial aid from the EU and the responsibility on the side of the EU to take initiative on this issue.¹²⁹

On the Cyprus issue, which has become the most important key subject of the Turkey-EU relations in the last couple of years, crucial developments took place throughout the year 2003. It was different, this time, though. There arose disagreements between the Turkish Government supporting the Annan Plan for a resolution on the island and the TRNC President Rauf Denktaş. The resulting frugidity with Denktaş, who is a "national hero" in Turkey, had inevitable effects on the internal politics. Invited, partly because of this, to the TGNA session in 6 March 2003, Denktaş made a speech pointing out the handicaps of the Annan Plan and the strategies of Greece and the Cyprus-GA. After this speech, a decree was issued with the consensus of all the parties represented in the TGNA. Beginning with "Please be informed that we hereby present our recommendations, which were collectively prepared by all the political parties represented in the TGNA, to be announced, as the decision of the General Assembly of the TGNA, to our Honorable Parliament as well as to the world public," the 6th article of the decree states that it *"rejects all the attempts towards putting forward the resolution of Cyprus problem as a pre-condition in the process of Turkey's membership to the EU;"* the 7th article *"emphasizes once again that all the steps taken to make the Southern Cyprus Greek Administration an EU member before Turkey are a clear violation of the international agreements."*¹³⁰ What is rather clear here in these is an attempt to ease public's conscience with respect to the politics.

With A.Gül's leaving its seat to the AK Parti leader R. T. Erdoğan, who entered the parliament following the first-repudiated-then-repeated elections in Siirt, the 59th Turkish Republic Government was established under the Prime Ministry of R. T. Erdogan. During 4 months of Gül's Prime Ministry, Erdoğan in the capacity of his AK Parti leadership gained great reputation both in Turkey and in the outside world; he presented himself as *"to be the Prime Minister soon, not now though for technical reasons."* R. T. Erdoğan established the 2. AK Parti Government in 14 March 2003 and the Government Programme was read in the session held in 18.03.2003. Stated in the Programme is that the relations with Greece will be carried on by intensifying the relations based on mutual economic interests; and through the atmosphere of trust to be created by those relations, some groundwork will be laid for the resolution of rather

¹²⁹ TGNA Protocol: 30 January 2002 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı 29. Birleşim)

¹³⁰ TGNA Protocol: 6 March 2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı 42. Birleşim)

complicated political problems. This Government Programme, in comparison with the previous ones, appears to give more room for flexibility with respect to the issue of the effect of Europe or of EU membership on the relations with Greece.¹³¹

The session held in 26.03.2003 provides us with useful hints regarding the Government's EU policy, and its approach to the Cyprus problem in this context as well as the general attitude in the TGNA on this matter. Touching upon the latest developments in the relations with the EU, the Minister of Foreign Affairs, Abdullah Gül, talks about the handicaps that would emerge lest there is no progress regarding the Cyprus issue. *"I should emphasize that the resolution of the Cyprus problem is not among the political criteria about the accession of our country to the EU. Thus, the only political criteria that bind us are the Copenhagen political criteria. Cyprus issue is not one of these criteria; but if you take into consideration the full EU membership of the Cyprus-GA and Greece, and if you look at the general atmosphere in all European countries, although there is no such a direct relation, it should be taken into account as a factor and should be followed carefully; for we can not keep our eyes closed to this matter "* says Gül explaining the policy change necessitated by the *de facto* situation. In his same speech, Gül also makes the following statement that lays bare the connection among Europeanization, Greece and the Cyprus politics: *"All these have indicated that there is need for mutual trust. A lot will be done not only on the table but also on the ground. We believe that all these attempts will be well-considered by the EU, the Cyprus-GA, and Greece; in fact, as a result of those attempts, endeavors to lift the embargo imposed on Cyprus by the EU have been just initiated."* While Gül sticks to certain parameters on the issue of Cyprus, he argues that the resolution of the problem will put Turkey at ease in the EU process, and that we can not ignore that. Thus, this statement also manifests the fact that the AK Parti Government does act on the basis of the idea that "deadlock is not a resolution."¹³² In the talks in the TGNA, the MPs from the AK Parti made comments supporting the Government's expansion on the issue in question. Acknowledging these positive developments, İnal Batu from the CHP, the main opposition party, warns that unless Turkey can put this process to good, and find solution to the problems between Turkey and Greece by 2004, taking the case to the International Court of Justice might be imposed to us. By saying *"what is also positive is that the*

¹³¹ TGNA Protocol: 18 March 2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı 49. Birleşim); http://www.dilevi.org/secimsonucu/50_hukumet.htm (Access: 03.02.2007), Şaban Çalış [2006] Türkiye-AB İlişkileri, 3. Basım, Nobel Publication, Ankara, P.:490-542.

¹³² TGNA Protocol :23 March 2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 84. Birleşim)

Cyprus problem has reached to a point that gives hope in terms of the relations with the EU," Batu also hints at the fact that the opposition too accepts the *de facto* connection between the EU and the problems between Turkey and Greece. Batu even says: *"There is no doubt that the current panorama in Cyprus has been -and will be- effective in Turkey's progress towards a more constructive point in its relations with the EU."* Batu's following assertions strike out as it signals the apprehension of EU's importance as an instrument in relations: *"We hope that the necessary steps for initiating a sympathetic and constructive dialogue with Greece are being taken. Otherwise, 2004 arrives quickly and this time we might be faced with a delaying tactic like "now go and solve the Aegean problems, then we shall give you a date." If we are not to let this happen, when the time is up, it is crucial that at least we are in a positive and constructive process of dialogue with Greece, even if we have not resolved the problems."* In this period, it can be clearly understood that the TGNA is not troubled by the connection established between Greece & Cyprus and the EU. Speaking in this session, Halil Akyüz from the CHP claims that Turkish-Greek rapprochement will strengthen the EU as well. Despite the improvement of the Turkish-Greek relations, argues Halil Akyüz, the problems of Western Thrace Turks have remained. Speaking in the same session on behalf of the AK Parti, Eyüp Fatsa argues that the full membership to the EU will introduce a new perspective to Turkey's relations with Greece. He emphasizes the EU's role in the relations by saying that *"Once the Turkey's full membership is realized, the Aegean will be an EU region unifying Turkey and Greece rather than a matter of conflict."*¹³³

Explaining the AK Parti Government's approach to the Turkish-Greek and the EU relations in his speech in the TGNA session in 29.05.2003, the Prime Minister Erdoğan gives very important messages. He says: *"Any deterioration in the process of our full membership to the EU will also decrease the chance of resolving our problems with Greece. If Turkey's full membership is realized, the Aegean will be an EU region unifying Turkey and Greece rather than a matter of conflict; in such a situation overcoming the problems is much easier. The same condition is valid also in the context of the Cyprus-GA's membership to the EU. While almost 30 countries, which will become EU members in the foreseeable future, are able to protect their national identity on the one hand, and are able to overcome the conflicts and divisions among themselves through the culture of tolerance, unification and solidarity on the other, it should be unthinkable for us to push ourselves outside of this Grand Project."*¹³⁴

¹³³ TGNA Protocol: 23 March 2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 84. Birleşim)

¹³⁴ TGNA Protocol: 29 May 2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 87. Birleşim)

The view that the EU can play a positive role in the relations between Turkey and Greece is also expressed by the President Ahmet Necdet Sezer in the opening speech of 2. Legislative Year of the 22nd term of the TGNA. Sezer argues that the problems obstructing the progress in the relations between Turkey and Greece can be eliminated by the initiative of the countries sharing the same values and ideals within the EU.¹³⁵

Having been discussed in the previous periods, the issue of minority foundations came up once again in 19.6.2003 in the context of Sixth Harmonization Package. At this point, the opposition's criticism that the Government ignores the reciprocity principle. Speaking in 19.6.2003 Haluk Koç reminds that "the patriarch in Istanbul is elected by the Greeks; but the Turks in the Western Thrace are not allowed to elect the mufti of the Turks." Along the same lines, Onur Öymen highlights the great inequalities between the Greek minorities in Turkey and the Turkish minorities in Greece with respect to the rights they have.¹³⁶

Despite the criticisms of the opposition in this period, bilateral agreements were signed between Turkey and Greece; the Government's rationale behind those agreements was that they were going to lay some groundwork for the improvement of the relations with the EU. The Bill Affirming the Confirmation of the Protocol Regarding the Establishment of a Turkish-Greek Common Duty Force between the Turkish Republic and the Greek Republic as a Countermeasure to Natural Disasters was discussed in this period. A new bilateral agreement was added to the previous ones in 25 December 2003 and The Confirmation of the Agreement between the Turkish Republic and the Greek Republic that Prevents Double Taxation as to the Income Taxes was approved. Halil Akyuz, speaking on behalf of the CHP, sees this agreement as an historical step in terms of the rapprochement of the two countries as, argues he, it will improve the economic, commercial, social and cultural relations between the two countries. Pointing out again the improvement in the Turkish-Greek relations, Mustafa Dunder from the AK Parti brings up the issue of progressive contacts -an important factor in the rapprochement process carried on since 1999 towards finding ways of resolving the Aegean problems. Progressive contacts constitute the first step for official negotiations that can be initiated with the aim of resolving the Aegean problems by means of negotiations. As a result of such efforts, 19

¹³⁵ TGNA Protocol: 1 October 2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 2. Yasama Yılı, 1. Birleşim)

¹³⁶ TGNA Protocol: 19 June 2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 96. Birleşim)

agreements and protocols have been contracted between Turkey and Greece in the last three and a half years. Another bilateral agreement discussed and confirmed in the TGNA is the Agreement between the Turkish Republic and the Greek Republic Concerning the Realization of the Turkey-Greece Gas Connection and the Natural Gas Supply From the Turkish Republic to the Greek Republic. Thus, the Turkey-Greece relations backed up by both the economic and the commercial agreements has been going through a better period. .

Despite the bilateral agreements between Turkey and Greece, the Cyprus-GA's EU membership has remained to be a negative factor for the relations with Greece. Speaking particularly about the Annan Plan in the session held in 17 February 2004, the Minister of Foreign Affairs, Gül, notes that Cyprus-GA's becoming an EU member will have inevitable negative consequences for Turkey and the Turkey-EU relations, particularly on the Cyprus issue. First and foremost, Gül anticipates that the Cyprus-GA will look for ways within the EU to resolve the issue of Cyprus in line with their own thesis and to melt the Cyprus Turkish People in the EU pot. *"We can not ignore that Cyprus has become an EU-related subject,"* says Gül. According to him, this situation in fact disturbs *"the EU Commission, the European Parliament, and the member states, too."*¹³⁷

In the 22nd term of the TGNA, dimensions of Turkey-Greek relations other than Cyprus also came up from time to time. Those dimensions were brought up mostly by the opposition party, which -beside its general accusation against the Government of "making concessions to Greece for the sake of its love for EU"- has usually argued that the "correspondence" factor is being ignored. Şükrü Elekdağ from the CHP, for example, points out the unresolved problems in the Aegean. He claims that Greece's arming the islands, the FIR line, territorial waters, the practices in airspace that it claimed to be under its disposal are all violations of Turkey's international rights. For Elekdağ, despite the aforementioned relaxation of the Turkish-Greek relations, Greece has not given up these practices. In this context, the so-called progressive contacts are to lull Turkey and to give the international community the impression that a lot is done to overcome the conflict. Greece is considering to bring up the Aegean problems around the time a negotiation date is about to be given to Turkey, claims Elekdağ in his speech, and impose to our country its demands by using the veto threat. In a similar manner, the problems of the Western Thrace Turks were brought up by Onur Öymen in 1 June

¹³⁷ TGNA Protocol: 17 February 2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 2. Yasama Yılı 53. Birleşim)

2005, again on behalf of the opposition party.¹³⁸ Criticized in the discussions was the decision recently taken by the High Court in Greece to close an association because of the word "Turk" it has in its name. It was argued that Greece had violated both the Lausanne Agreement and the European Law and this was tolerated by the EU. What strikes out in this whole process is the Government's emphasis on the connection between the relations with Greece and the EU policies.

¹³⁸ TGNA Protocol: 1 June 2005 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 3. Yasama Yılı, 106. Birleşim)

B- Examination of the Protocols in the Contexts of Subject Headings

The content analysis of the relations between Turkey and Greece in the TGNA Protocols in the context of "Europeanization" reveals certain disputed fields. In summary, the following conclusions have been drawn:

1- EU

EEC/EC/EU have been an important fields of dispute and competition for the relations between Turkey and Greece since 1959. The competition between Greece and Turkey also played an important role in Turkey's application to the EEC just two weeks after Greece application to the same foundation on 15 July 1959. But the EEC had a particular position in transformation of field of "competition" into field of "dispute" after Greece became a full member of the EEC in 1981. Greece, as a state possessing the right of veto in the EEC, succeeded in instrumentalizing Turkey-EEC relations for its own foreign policy. It could be confidently said that Greece was in an effort to pressurize Turkey through the EEC/EC/EU and to find solutions in favor of Greece through this platform.

The TGNA Protocols of the period between 1994 and 2006 analyzed clearly put that the issues with the EU and Greece were debated together. In Turkey-Greece relations, Europeanization, as an element to prevent the conflicts and maintain the peace, usually functioned in favor of Greece because Greece is an EU member whereas Turkey is a state which wants to be member of the EU. For this reason, Turkey persistently claims that the disputes with Greece (including Cyprus issue) and the issue of the EU are different issues and thus tries to prevent Greece from making the EU an instrument for Turkey.

The decision of Turkey to finish the political dialogue with the EU after the Luxemburg Summit Decrees in December 1997 gives a clue about how important the pressure and the influence exerted on Turkey through Europeanization despite flaws and problems. This decision of Turkey to stop the political dialogue with the EU on all the issues including the bilateral ones with Greece and Cyprus put especially Greece on the hook, besides the view that a Turkey without any objective about the EU would be a more dangerous. Turkey gained ground. This situation was perceived like this not only in the EU but also in the USA and the efforts to make adjustments to the Luxemburg Decrees, giving Turkey the status of

"candidacy", were initiated in order to construct a platform for Greece "to exert pressure". As known, after the Luxemburg Decrees, Turkey adopted a severe attitude. Greece had difficulties in modifying its policies on Turkey due to the reasons related to internal politics, although Greece was aware it had to reduce the tension with Turkey for cutting down on defense expenses in order to enter the EU Fiscal Union. But some events in 1999 strengthened Turkey and besides paved the way for development of more "appeaser" policies by Greece. Among those events, capturing process of the leader of the PKK, Kurdish separatist terror organization, Öcalan had a special importance. The capture of Öcalan on 16 February 1999 by having him removed from the Greece Embassy in Kenya made Greece vulnerable to Turkey's political attacks and caused to accusations of being "a terrorist state". Greece had to make a serious change in its policy on Turkey. The most reasonable move in this situation could be to quit blocking the relations of Turkey with the EU, moreover, to give support to Turkey. In other words, Greece could maintain the peace, through "Europeanization" and perpetuate it. But in order for Greek public to overcome the concern about Turkey, the Marmara Earthquake on 17 August would have to happen. The main objective of "Earthquake diplomacy" for Greece and the EU was to improve the relations of EU with Turkey. This instrumentation, without a doubt, was the preference of Turkey too. The process until Helsinki Summit held in December 1999, in which Turkey was given the status of "candidacy" was developed with the concept of "Europeanization". This was also a chance for Turkey to be able to display what it can accomplish in the domestic and in the foreign affairs when a clear perspective was received from the EU. Expectation and gratification were clearly observed in TGNA even though the positive change in the policy of Greece on Turkey was being viewed in a deliberate fashion.

The second period of concept of Europeanization occurred through the AK Parti which came to power in 2002. R.T.Erdoğan, the Prime Minister and the leader of the AK Parti, stated that the EU, issues of Cyprus and Aegean, the Europe Security and Defense Policy (ESDP) were all related and it would be more useful to inspect the issues as a package. The tendency of the TGNA also changed because of this approach of the ruling party. General view was that developments were positive even though the opposition parties accused the Government of "making concessions".

Undoubtedly, the bilateral disputes with Greece, association of Cyprus matter with the EU-Turkey relations were not Turkey's choice. Because Turkey did not have the same position with Greece which Turkey was in competition and moreover in conflict. But in the debates in TGNA, it is

expressed very often that in case Turkey receives an open perspective or becomes a member, almost all the matters, including that of Cyprus, will be resolved anyway. The problems here are the imbalance between the statuses of Greece and Turkey and lack of confidence of EU in Turkey's membership. An improvement in the relations of Turkey and Greece through Europeanization can be anticipated in case these problems are resolved.

2- Cyprus

Cyprus matter has always appeared as an element which directly affects, almost always to the disadvantage of Turkey, the relations between Turkey and the EU. It appears that all the political parties, defend almost similar views, that they believe in dual state structure and that the parliament is very sensitive about this issue which is viewed as "national cause". In the conclusions of the TGNA in 1997, 1999 and in 2003, the view stating that Greece manipulated the EU in its conclusions about Cyprus matter and moreover; the EU was used as an instrument of blackmail against Turkey is expressed. In the context of Europeanization, the main problem in Cyprus matter, as it was the case in the issue of the EU, is political approach of the EU towards Turkey. In other words, Europeanization could produce a facilitator effect on Cyprus issue provided that Turkey's trust issues are resolved on the juridical and on the emotional basis. Otherwise, the parliament shares the view that the membership of Cyprus-GA to the EU is unlawful and membership of Cyprus-GA to the EU also means integration with Greece, "Megalo-Idea" in other words.

3- Bilateral Issues: Aegean, the Continental Shelf, Minorities, PKK

There are several bilateral issues, with the inclusion of especially the ones related to Aegean, between Turkey and Greece. The bilateral issues, apart from those related to EU and Cyprus, constitute a very little fraction of the discussions of the TGNA concerning the relations with Greece. The issues in question are uttered in the context of Copenhagen Political Criteria, deputies prefer to view the demands of the EU, rather than as well-meant, as a part of the problems caused by Greece.

Conclusion

For this study, in which the general approach that Europeanization has a stabilizing and conflict-settling impact on regional problems is discussed within the context of the relations between Turkey and Greece. To do this, the proceeding accounts of 189 sessions of TGNA in through 4 parliamentary election periods (19th, 20th, 21st, and 22nd) between 1994-2006, are examined. The following main findings have come out of the analysis of approximately 20.600 pages of protocol belonging to the TGNA sessions where Turkey's relations with Greece and the EU are discussed:

- On the issues of Cyprus and the bilateral problems with Greece, the TGNA has been over-sensitive throughout all the periods and has seen almost every kind of compromise as "concession" and has rejected it thereby. The Greece and Cyprus issues have been regarded as a "national cause" almost in all periods and in this sense have been tabooed to certain degrees.
- Until 2002, both the political parties and the Governments had unequivocally claimed that there was no link between Turkey's problems regarding the issues of Greece and Cyprus and Turkey's goal of EU membership. The connection between these issues has become a subject matter of the negotiations for the first time with the AK Parti's leader Erdoğan's statements. The discourse in the TGNA has relatively changed since 2003.
- As far as the way the Parliamentary system works in Turkey is concerned, there is a discursive difference between the representatives of the parties in the government and the ones in the opposition. This situation comes under the light especially in the context of the relation with the EU. On the subject of EU, the main criticisms in the TGNA against the Governments have been the claims that the Government had made "concessions" on the issues of Greece and Cyprus, which it had not acted with enough "dignity." The parties in the Power, on the other hand, has insistently argued that there had never been, and was not going to be, any concessions; yet progress through struggle had been achieved on the EU issue.
- The general and constant opinion in the TGNA is that Greece has used, even "has taken in pledge" the EU for its own foreign political aims. Greece has become the main decisive factor in

Turkey's way to the EU and this has a negative impact on Turkey's relations with the West, particularly with the EU.

- As the expressions in the protocols indicate, it is highly possible that Europeanization becomes a means for the elimination of the problems between Turkey and Greece and for the prevention of any further conflicts. However, the unbalance between Turkey and Greece, stemming from one's being an EU member and the other's being a candidate, can further escalate the conflicts from time to time. Since it is impossible for Turkey to balance Greece's advantage, there seems to be only two ways of creating a positive atmosphere: 1. Turkey should be given an open perspective on the EU issue, 2. the EU should consider the bilateral relations between Turkey and Greece with a rather broader perspective and should increase its ability to put pressure on Greece too. Otherwise, Europeanization in itself can be a cause of conflict.
- In the TGNA, the main issues that comes up in relation to Greece are Cyprus, Turkey's EU membership, and other bilateral problems (sovereignty rights regarding the continental shelf in the Aegean Sea, continental shelf, airspace, armament of the islands in the East Aegean, minorities...). Strikingly enough, these problems are brought up in the context of Turkey's relations with the EU. This also displays how significant in fact Europeanization is as a factor for the resolution of the problems.
- As the problems between Turkey and Greece has begun to be expressed, significant periods with respect to the relations between Turkey and the EU has shown parallelism. Between 1994-2006, the two exceptions of this seem to be the periods of Kardak/Imia Crisis and of the capturing of the PKK leader Öcalan.
- It has been observed that Turkey tries to balance the disparity stemming from Greece's EU membership by instrumentalizing USA's need for Turkey due to its military-political strategic needs; in the TGNA the Government has been expected -at least until 2003- to put effort in this direction.
- The important phases the Turkey-EU relations have gone through since 1994 and the role Europeanization has had in the relations throughout those phases can be summarized as the following:
 - Demands of Central and East European Countries that queued up for the EU membership following the great political transformation after 1990 and the general willingness and determination on the EU side for the integration of these countries provided room for Greece's policy of making Cyprus-GA a member of the EU. By declaring that it would blockade the historical expansion of

the EU without the membership of the Cyprus-GA despite its problems, Greece succeeded in Europeanizing the issue and created the possibility for the EU to make pressure on Turkey.

- 1994-1995: Turkey-EU CU Process: The CU, seen by Turkey in the post-1990 as an important instrument not to keep up with the EU Project, partly due to the personal attitude of the then Prime Minister T. Çiller, has provided Greece with ample room for maneuver and in this way Cyprus was irreversibly included in the EU's expansion process. That is to say, Turkey, in return for the CU with the EU, gave up on blocking the Cyprus-GA's way to the EU membership.
- 1996: Kardak/Imia Crisis: This crisis brought under the light two things: The first one is the following: The EU is highly insufficient both politically and militarily and it does not have the facilities to develop a common policy or to put it into operation. The second important point is that the EU approaches the issue in the framework of "membership solidarity," which is manifested in this grave warning it gave to Turkey: The boundaries of Greece are the boundaries of the EU, any transgression is considered to be done against us."
- 1996: The S-300 Crisis in Cyprus and the Events Related to It: The EU was sided with Greece on this issue too, yet it also pressured the Cyprus-GA to give up on the S-300s. The Cyprus-GA, to avoid any problem on the way of being an EU member, had to give up on bringing S-300s to the island. This case showed the degree to which the EU could play the membership trump.
- December 1997: Luxembourg Summit and Its Aftermath: The inclusion of the Cyprus-GA in the candidacy list and the exclusion of Turkey from the expansion process and Turkey's subsequent statement that it has cut off the political dialogue with the EU on the issues including the Aegean and Cyprus problems, provided us with great opportunity of observation as to test the impact of Europeanization on conflicts and crises. It got clear that leaving Turkey out of the EU process increases its potential to get into a conflict with Greece. Turkey's rejection of the European Conference organized by the EU for Turkey in peculiar -the first of which was held in London in March 1998- took away Greece's chance to put pressure on Turkey through the EU. In this period, a much more severe

attitude against Greece emerged in the TGNA meetings. Turkey's rejection of a political dialogue till it gets from the EU a clear perspective worked out and -also partly due to the Government change in Germany- the process for Turkey's membership to the EU was resumed. "Correction of Luxembourg" was to be made in Helsinki in December 1999 and the EU was once again to be on the stage as to the relations between Greece and Turkey.

- February 1999: The scandal that the PKK Leader Ocalan's escape was ended with his being captured in the Greek Embassy in Kenya enabled Turkey to put pressure on Greece and pushed Greece to revise its policy regarding Turkey on the EU issue. There is no doubt that there were other factors behind the policy changes Greece made at that period (such as Greece's goal of monetary union, or the public support created by the earthquake); Greece realized, however, how important Europeanization is as a factor in its relations with Turkey and therefore began to support Turkey's membership to render Turkey "controllable" and to be able to put pressure on it.
- In the years 2000-2002 Greece, through Accession Partnership Document, continued its effort, by means of the EU, to go on with its policy regarding Turkey; and succeeded in carrying the bilateral problems into the EU platform.
- The new situation that had emerged with the terrorist attacks in 11 September 2001 has turned into an advantage for Turkey's relations with the EU in general; in this period Turkey put a serious effort for reform. Once again, Turkey strived to get USA's support and to balance Greece in this way.
- With the AK Parti Government, the concept of Europeanization acquired a noteworthy significance with respect to the relations between Turkey and Greece. The reason for that is the AK Parti Leadership's policy of resolving the Cyprus problem by the end of 2002 and the beginning of 2003 and of opening Turkey's way leading to the EU membership thereby. The thesis that the problems are inter-connected, which had been insistently rejected in Turkey until then, has become a part of the "reality" and of the deal since 2003. Erdoğan's "win-win" discourse has laid the groundwork for Europeanization to become an

instrument for the prevention of conflicts and the resolution of problems.

- For the first time, The AK Parti Government has adopted a different approach -again within the framework of Europeanization- on the Cyprus issue, which had almost been a taboo subject. In this regard, even the risk of a conflict with the TRNC President Rauf Denktaş was taken and the Annan Plan was supported. A quest for a legitimate ground in view of the irreversible process of the Cyprus-GA's EU membership played a critical role in Turkey's aforementioned policy. It seems that the TGNA supported the Government's policy.
- Although Turkey's Cyprus policy failed with Greek's "no" in the referendum held on the island, Turkey found, in its relations with the EU, the opportunity to break free to some degree from the pressure deriving from Cyprus. This situation reflected on the 2004 Progress Report in a positive way and opened the way for negotiations. That is to say, Turkey was in a way "awarded" for the attitude it had displayed in its Cyprus policy.
- It was decided in December 2004 to start the membership negotiations with Turkey in 3 October 2005, but the nature of the relations between the Cyprus-GA and Turkey gave rise to a crisis. The Cyprus-GA wanted to gain certain political and *de facto* advantages by forcing Turkey through the EU; Turkey's efforts were oriented to resist this. The most important fact revealed here is that as far as the Cyprus issue is concerned, Europeanization has been an effective factor in the process, just like it has been with respect to the Turkey-Greece relations.
- The negotiations begun in 3 October 2005 were frozen in December 2006 under 8 headings due to the crises with the Cyprus-GA. What seems to be more influential on this decision than the Cyprus crisis is the fact that the EU states skeptical of or against Turkey's membership, especially France and Austria, has wanted to slow down the process. That the EU has turned to be a prisoner of Greece and of the Cyprus-GA and that the efforts of the Turkish side in the referendum on the Annan Plan have been ignored have been the main reactions to the EU that came up frequently in the TGNA meetings in this period. The general opinion in the TGNA was that the EU has not fulfilled its promises and has not given Turkey a fair deal on the Cyprus issue.

- One of the most important conditions for Europeanization to be effective in the relations is the EU's pursuing a clear policy about Turkey. Otherwise, the general belief in Turkey comes to be that Greece uses the EU as a "trap" for its own national interests; which, in return, decreases the effectiveness of Europeanization.
- Bold political attempts in Turkey on the issue of Greece and Cyprus could only be made in periods of stable Governments.
- Despite the unbalance between Turkey and Greece with respect to their status in the EU, it can be said that Europeanization prevents in general the relations from turning into further armed conflicts and by implication the TGNA seems to be open to such a negotiation. USA's recent loss of prestige in Iraq enables the EU and Europeanization to be a better instrument in the relations between Turkey and Greece.

Appendix: The Decisions Adopted in the TGNA about Cyprus

I. Resolution of the TGNA: 21 January 1997¹³⁹

1. - The joint motions of the representatives of political parties in the TGNA regarding the extent of heavy armament carried out by Cyprus-GA and the fact that the threatening attitude of Cyprus-Greece towards Turkish Republic of Northern Cyprus and Turkey cannot be tolerated and the necessary precautions that must be taken in order to reach to a right conclusion. (4/128)

The President of the Assembly- Dear MPs, the representatives of the political parties in the TGNA submitted a motion with joint siTGNAure to our Presidencies, reading:

To the Speakership of Grand National Assembly of Turkey,

As all the parties represented in the Grand National Assembly of Turkey, we would like our proposals, jointly prepared and presented in the appendix, to be announced to our Great Nation and world public as the decision adopted by General National Assembly of Turkey.

Respectfully yours,

The RP Vice President, The ANAP Vice President, The DYP Vice President

Oğuzhan Asiltürk Mustafa Cumhur Ersümer Saffet Arıkan Bedük

The DSP Vice President The CHP Vice President The BBP Vice President

Hasan Hüsamettin Özkan Önder Sav Nevzat Yanmaz

İsmet Sezgin

The DTP Representative

¹³⁹ TGNA Protocol: 22.01.1997 (TBMM Tutanak Dergisi: 20. Dönem, 2. Yasama Yılı 49. Birleşim)

Grand National Assembly of Turkey has decided to announce that the joint declaration signed by Mr. Süleyman Demirel, the President of Republic of Turkey, and Mr. Rauf Denktaş, the President of Turkish Republic of Northern Cyprus, on 20 January 1997 was adopted and, meeting the declaration Rauf Denktaş supported and the address he made to the General National Assembly of Turkey with appreciation and respect, the articles below to Turkish and world public:

1. The heavy armament carried out by Cyprus-GA, together with the support and the encouragement of Greece, for the last three years reached to a new and serious point with the agreement about bringing Russian missiles to the island. The threatening attitude of Greece-Cyprus towards Turkish Republic of Northern Cyprus and Turkey cannot be tolerated.
2. The guarantee system generated by 1960 Guarantee and Alliance Treaties will hereafter continue to be in force too, modifying the treaties in question directly or indirectly and any attempt to change the balance in Cyprus and the periphery between Greece and Turkey will not be permitted.
3. Republic of Turkey will continue to maintain its effective and actual guarantee in Cyprus, will regard any attack on Turkish Republic of Northern Cyprus as an attack on Republic of Turkey.
4. The unilateral application of Cyprus GA to the EU for full membership is against the 1960 Treaties. The realization of full membership will cause division in the island and the responsibility of it will belong to the EU.
5. The embargo and the double standard exercised on Turkish Republic of Northern Cyprus cannot be accepted by any means.
6. Turkey will continue to supply the necessary support in order for Turkish Republic of Northern Cyprus to overcome its economic problems and to have a strong structure.
7. Grand National Assembly of Turkey believes that the issue will be resolved, not through armament and exertion of force, by respecting the rights of both nations in the island to construct their own administrations with their own will.

The external interventions are known by experience to make the resolution even more difficult. It must be known by all the world public, the Grand National Assembly of Turkey and Turkish Nation are in complete solidarity in this national cause.”

I now have presented the joint motion of the political parties represented in the Grand National Assembly of Turkey. This motion which was adopted by the common consent of the Grand National Assembly of Turkey will be fulfilled by our Presidencies. (Applauding)

II. Resolution of the TGNA:15 July 1999¹⁴⁰

"To the Speakership of Grand National Assembly of Turkey

The Grand National Assembly of Turkey has gathered, on the occasion of 25th Anniversary of Cyprus Peace Intervention, with a special agenda on 15 July 1999.

After the meeting held with the participation of Mr. Rauf Denктаş and the spokesmen of the political parties, the articles below have been determined to be announced to Turkish and world public:

The Cyprus Peace Intervention, which we attain the 25th Anniversary of, was launched against the ethnic and religious cleansing towards the existence of Turks in the island and against the attempts to unite Greece and Cyprus by eliminating State of Cyprus. After 25 years, the fact that a similar operation was carried out by NATO towards Serbs in Kosovo demonstrates how proper Cyprus Peace Intervention was.

It is upsetting to see the pleasing fact that there has been no flow of blood in Cyprus for twenty-five years disturbs some milieus. These milieus constantly organize plans and resort to provocations. Turkish side preserves its positive and peaceful attitude against these organizations and provocations.

Turkish Republic of Northern Cyprus, together with Turkey, displayed all sorts of efforts and goodwill for finding a just and permanent resolution that will ensure the existence and the security of both communities. In return for this, Greece-Cyprus side did not quit its policy of returning back to the state before 20 July 1974, the Enosis, Greece-Cyprus invoked the intervention of external foci instead of discussing the matter with concerned parties and complicated the reconciliation every time. Finally, application of Southern Cyprus Greek Administration to EU for full membership and the admission of the application by the other side shut down the way for resolution, paved the way for Greece's settlement in Southern Cyprus in the context of EU. Acceptance of this is impossible.

Due to the policies and the efforts of Greece to draw the external forces into matter of Cyprus, final pronouncement of Cologne Summit of G-8

¹⁴⁰ TGNA Protocol: 15 .July 99 (TBMM Tutanak Dergisi: 21. Dönem, 1. Yasama Yılı 34. Birleşim)

touched upon Cyprus matter, a call, practically in the form of a directive, was addressed to UN. We condemn and reject this completely.

Today, in Cyprus, there is the fact of two separate states derived from the efforts of Greeks to destroy Turkish element by violating the Zurich and London Treaties. It is impossible to find any resolution without adopting this fact in principle and equal treatment to both states,

Dangerous armament of Southern Cyprus, construction of special air and naval bases for Greece, the support given to PKK by Greece and Cyprus-GA are the threats towards the peace and the stability in the Island.

Turkey, constantly guarding its rights of guarantorship and strategic interests, will never allow the legitimate rights and interests of Turkish Republic of Northern Cyprus, including its security and state status, to be corroded.

On this meaningful anniversary of Cyprus Peace Intervention, we appreciate and support the determination Turkish Republic of Northern Cyprus perpetuates for a peaceful, just and viable resolution. The full support the Grand National Assembly of Turkey gives Turkish Republic of Northern Cyprus will go on continuously and unconditionally. There is no room even for the slightest doubt on this issue.

On behalf of the DSP On behalf of the MHP Fikret Uzunhasan Ömer İzgi
On behalf of the RP On behalf of the ANAP İsmail Kahraman Zeki Çakan
On behalf of the DYP Nevzat Ercan"

III. Resolution of the TGNA: 6 March 2003¹⁴¹

To the Speakership of Grand National Assembly of Turkey,

As all the parties represented in the Grand National Assembly of Turkey, we would like our proposals, jointly prepared and presented in the appendix, to be announced to our Great Nation and world public as the decision adopted by General National Assembly of Turkey.

Respectfully yours

Mustafa Özyürek Vice Chairman of the CHP

Salih Kapusuz Vice Chairman of the AK Parti

Mehmet Ağar President of the DYP

Grand National Assembly of Turkey has decided, meeting the address Rauf Denktaş, the President of Turkish Republic of Northern Cyprus, made in the General National Assembly of Turkey with appreciation and respect, to announce the articles below to Turkish and world public:

1- Referring to the decisions adopted by the Grand National Assembly of Turkey on 21 January 1997 and on 15 July 1999, the Grand National Assembly of Turkey announces once again the fact that the Grand National Assembly of Turkey and Turkish Nation are in complete solidarity in this national cause

2- The Grand National Assembly of Turkey heartily supports the efforts Turkish Republic of Northern Cyprus makes for a just and permanent solution to Cyprus matter

3- The Grand National Assembly of Turkey emphasizes the necessity that the resolution found for Cyprus matter must depend on the equality and equal statuses of the sides.

4- The Grand National Assembly of Turkey declares the requirement of preservation of guarantorship, which was derived from 1960 Treaties.

5- The Grand National Assembly of Turkey confirms that any damage in the balance constructed in Cyprus between Turkey and Greece cannot be accepted in any way.

¹⁴¹ TGNA Protocol: 06.March .2003 (TBMM Tutanak Dergisi: 22. Dönem, 1. Yasama, Yılı 42. Birleşim)

6- The Grand National Assembly of Turkey rejects the efforts to present the resolution of Cyprus issue as a precondition in the process of EU membership.

7 - The Grand National Assembly of Turkey stresses once again that affiliation of Southern Cyprus Greek Administration to EU before Turkey is an apparent violation of international treaties.

8 - The Grand National Assembly of Turkey emphasizes the importance attached to the preservation of bi-zonal structure which is the most vital factor for Turkish and Greek communities living in peace.

9 - The Grand National Assembly of Turkey reminds that all the suggestions and attempts to damage bi-zonal structure will have a negative influence on the secure environment in Cyprus and lead both communities to an environment of conflict and states this must never be allowed.

10 - The Grand National Assembly of Turkey expresses its faith in that reaching to peaceful and permanent conclusion in Cyprus, provided that these general conditions are satisfied, will serve Turkey, Turkish and Greek communities of the island and peace in the region. (Applauding)

Abbreviations

AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi (The Justice and Development Party)
ANAP	Anavatan Partisi (The Motherland Party)
APD	Accession Partnership Document
AP	The Additional Protocol
Bulletin EG	European Community Bulletin
Bulletin EU	European Union Bulletin
CDU	Christlich-Demokratische Union Deutschlands
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi (Republican People's Party)
CSU	Christlich-Soziale Union Deutschlands
Cyprus-GA	Cyprus Greek Administration
DEHAP	Demokratik Halk Partisi (Democratic People's Party)
DP	Demokrat Parti (Democrat Party)
DSP	Demokratik Sol Parti (Democratic Left Party)
DYP	Doğru Yol Partisi (True Path Party)
EC	European Community
EEC	European Economic Community
EP	European Parliament
EU	European Union
FAZ	Frankfurter Allgemeine Zeitung (Daily Newspaper-Germany)
FP	Fazilet Partisi (Virtue Party)
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi (Southeastern Anatolian Project)
GNAP	Grand National Assembly of Turkey (TBMM)
TGNA	Grand National Assembly of Turkey
HEP	Halkın Emek Partisi (People's Labor Party)
HP	Halkçı Parti (People's Party)
IMF	International Monetary Fund
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi (Nationalist Movement Party)
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NP	Millet Partisi (Nation Party)
MSP	Milli Selamet Partisi (National Salvation Party)
NTP	Yeni Türkiye Partisi (New Turkey Party)
OIC	Organization of the Islamic Conference
PASOK	Panellinio Sosialistiko Kinima (Political Party- Greece)
PKK	Kurdish Workers Party
RP	Refah Partisi (Welfare Party)
SDZ	Süddeutsche Zeitung (Daily Newspaper - Germany)
SHP	Sosyaldemokrat Halk Partisi (Social Democratic People's Party)
SODEP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti Social Democracy Party
SP	Saadet Partisi (Felicity Party)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi (Grand National Assembly of Turkey)
TRNC	Turkish Republic of Northern Cyprus
UN	United Nations
WEU	Western European Union